

"ASIRLARA İHTABEDEN ÂLİM"

ES-SEYYİD OSMAN
HULÛSİ EFENDİ

HAYATI, ŞAİSİYETİ VE ESERLERİ

Prof. Dr. Ahmet Şimşirgil

2

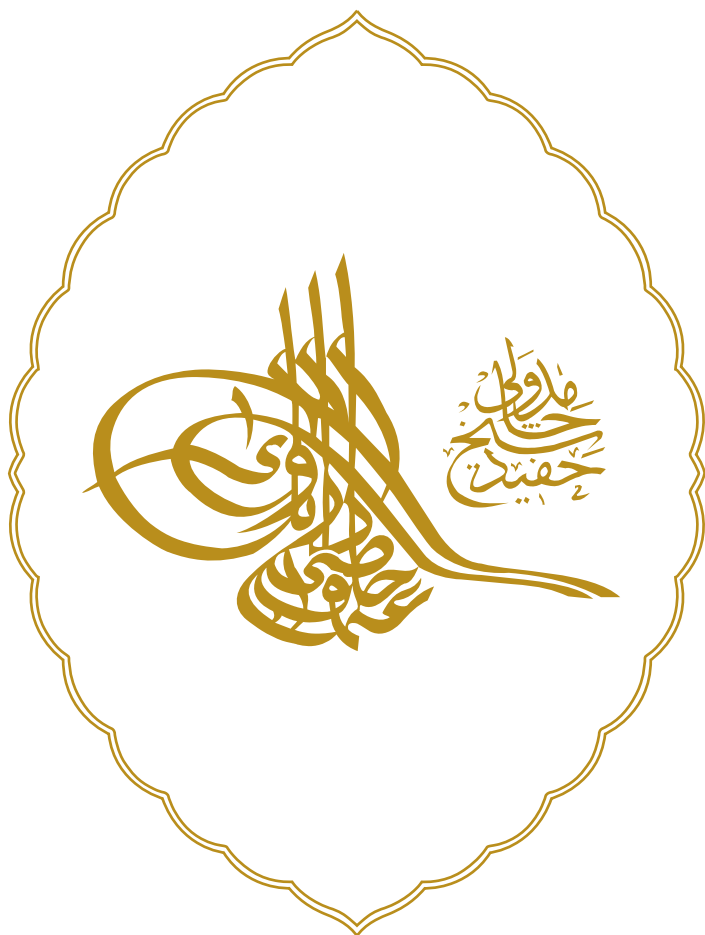

Nasihat
Yayınları

“ASIRLARA HİTABEDEN ÂLİM”
ES-SEYYİD OSMAN HULÛSİ EFENDİ
Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri

Prof. Dr. Ahmet ŞİMSİRGİL

2. Baskı

1. Cilt

ISBN: 978-9944-774-35-2

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı
Visan İktisadi İşletmesi

Zaviye Mahallesi
Hacı Hulûsi Efendi Cad. No: 71 (44700)
Darende / MALATYA
Tel : 0422 615 15 00 - 615 28 95
Faks : 0422 615 28 79
www.hulusiefendivakfi.org.tr
www.nasihatyayinlari.com

Yapım, Grafik Tasarım

Grafitürk Medya Ltd. Şti.
www.grafitirkmedya.com.tr
Tel: 0312 287 86 66

Baskı ve Cilt

Epa-Mat Basım Yayın Ltd. Şti.
Tel: 0312 394 48 63

Her Hakkı Mahfuzdur
Yayın No: 44 - Aralık-2015

“ASIRLARA HİTABEDEN ÂLİM”

ES-SEYYİD OSMAN HULÛSÎ EFENDÎ

HAYATI, ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ

Prof. Dr. Ahmet Şimşirgil

1

İÇİNDEKİLER

HAYATI.....	19
Doğumu	19
ECDADI: ŞEYH HAMÎD-Î VELÎ (SOMUNCU BABA)	22
BABASI: ES-SEYYİD HASAN FEYZİ EFENDİ	31
İLİM VE İRFAN DÜNYASI	35
İlmî yönü ve İlmî Faaliyetlere Katkısı	35
Edebî Yönü	39
Fesahati ve Beyan Gücü	42
Muhabbetullah	47
Maksad O Yâdır	51
Peygamber Sevgisi	55
Ey Pâdişâh-ı Hüsn ü Hûr!	58
Kurtuluş O'na Uymakla Mümkündür!	62
Kur'an-ı Kerim'e Bağlılığı ve Aşinalığı	65
Ehl-i Beyt Sevgisi	68
Güzel Ahlâk	71
Vefa	80
Hak Şâhidim ki	83
Sabır	86
Zühd	92
Tevâzu	95
Bir Vakt Ola!	97
Cömert Olmak	99

TASAVVUF ANLAYIŞI105

Râbıta	108
Mürşid	111
Mürid	115
Fakr	120
Halvet	123
Sohbet	126
Âdem Eder, Âdemi Sohbet	132
Sohbetleri Bir Gönül Çağlayanıydı	136
Zikir	148
Hakk'ı Zikreyle	153
Rıza	157
İhsân	164
Fenâ ve Bekâ	167

NASIHTLARI175

Nasihatları ve Veciz Sözleri	175
------------------------------------	-----

ES-SEYYİD HASAN FEYZİ EFENDİ'NİN**HAYATI VE AİLESİ.....187**

Annesi: Fatıma Hanım	191
----------------------------	-----

ŞAHSİYETİ VE FAALİYETLERİ.....196

Tahsil ve Sanat Hayatı	196
İlim Yolunda Devam	200
Mürşidi ile Tanışması	202
Mürşidinin Yanında	207
Evliliği	210
Askerlik Yılları	213
İmam-Hatiplik Görevi	220
Hocası ile Devam Eden Tasavvufi Hayat	224
Mürşidinin Vefatı ve Yerine Geçmesi	226
Hac Yolculukları	230

Ölürsek Burada Kalırız	235
Merhaba Hoş Geldiniz	241
Medine Şehrinin Toprağı	244
Devran-ı Rasûlullâh	247
Sosyal ve Kültürel Faaliyetleri	253
Şeyh Hamîd-î Velî Camii	257
Himmet ve Gayret İle!	262
Geleceğe Yatırım	273
Aile Hayatı	276
Hizmet Eden Hizmet Bulur!	284
Çocukları	287

HASTALIĞI VE VEFATI293

SİMASI VE ÂDÂBI.....302

GörünüŖü ve Alışkanlıkları	302
Abdest ve Namazda	304
Su İçme Âdâbı	307
Yolda Yürüme Âdâbı	308
Tırnak Kesme Âdâbı	309
Tıraş Olma Âdâbı	310
Diğer Hususiyetleri	311

HALEFİ ES-SEYYİD HAMİD HAMİDEDDİN EFENDİ312

İHVANA HİZMETLERİ320

**DEVLET İDARECİLERİ İLE GÖRÜŖMESİ VE
ONLARA BAKIŖI327**

KAYNAKÇA.....337

TAKDİM

Kur'an ve Sünnet gibi iki temiz ve saf kaynaktan beslenen tasavvuf nehri, asr-ı saadetten beri coşkuyla akmakta, geçtiği havzaları bol rahmetle sulamaktadır. İnsanlığın hayat nehri tasavvuf; çorak gönülleri yemyeşil vadilere çevirirken, rengârenk gül bahçelerini ve başakların, yığın yığın harmanlarını oluşturmaktadır. Öyle bir hayat kaynağı ki, bütün dünya onun yaydığı bereket zerrelere muhtaç, bütün insanlığın gönül derdine ilâç. Aşk ile cereyan eden bu nehirden içenler, yapraksız ağaçların yeniden can bulması gibi, dal dal yeşermekte, meyvəsiz ağaçlar bile meyve vermektedir.

Zemzem gibi tükenmeyen, Kevser gibi leziz, kar gibi beyaz ve aziz mi aziz. Asırlardır akan bu cennet nehri ezelden ebede doğru yürürken coştukça coşuyor, aktıkça akıyor ve uçsuz bucaksız bir deryâ olarak görünüyor. Bu deryânın derûnunda inciler mercanlar saklı. Tasavvuf deryâsı bu defa vahdet ummanı olarak seyre doyum olmayan bir güzellik arz ediyor.

Tasavvuf iyice tetkik edildiğinde, en önemli hedefinin “İnsan” olduğu görülür. İnsana yönelik gayesi; insanı kendi iç dünyasında mutlu kılmak ve toplumların, huzur içerisinde yaşamasını sağlamaktır.

İnsanların mutlu ve huzurlu olabilmesinin ilk şartı, birbirleriyle kardeşçe, sevgi, saygı ve hoşgörü içerisinde anlaşabilecekleri, gönül bağının ve gönül dostluğunun tesis edilmesidir. Tasavvuf yolunu benimseyen sâlikler, bu mektebin sıralarında, bu iklimin havasını soludukça, o atmosferde pişerek olgunlaştıkça şekillenirler. Sohbet halkalarında manevî eğitim ve terbiye gördükçe; kendi iç dünyasındaki duygu ve isteklerini en insanî seviyeye oturturken, diğer insanlarla münasebetlerini de sevgi ve saygı kuralları dâhilinde gönül dostluğuna çevirirler.

Gönüllerde yerleşen ulvî hisler; hak ve adaletle toplumun huzurunu sağlayan, cemiyetleri ayakta tutan önemli temel unsurlardır. Kişinin önce kendisiyle, sonra da toplumla barışık olması ancak gönül huzuruyla mümkündür. Bunu da sağlayan en önemli etken sağlam iman ve samimiyettir. Tasavvufta öz; ihlâs, samimiyet ve gönülden bağlanmaktır.

Mutasavvıflar, risalet kapısının kapanmasından sonra, velâyet sırasıyla manevî varisler olarak; tufana tutulmuş insanlık gemisini kesret dalgalarından kurtaran Hz. Nuh (a.s.)'un selâmetini, nefsin ve şeytanın zulümleri karşısında şer yılanlarını yutan Hz. Musa (a.s.)'nın mucizevî âsasını, cehennem ateşi gibi göğşe yükselen alevleri gül bahçesine çeviren Hz. İbrahim (a.s.)'in teslimiyetini, ölü ruhları diriltten Hz. İsa (a.s.)'nın nefesini ve insanlığı kurtaran Hz. Muhammed (s.a.v.)'in Kur'an ahlâkını yaşadığı çağa yansıtan, bizzat yaşayarak kendi hayatlarıyla örnek olan Allah dostlarıdır.

Manevî dünyamızı aydınlatan, tasavvuf âleminin parlak yıldızları Allah dostları, Peygamberlik müessesesinin varisleri sayılan ve yaşadığı topluma emredildiği şekilde intizam veren zamanın önderleridir. Misyon ve görevleri gereği hep güzelin, güzelliğin yanında bulunup, gördükleri ve karşılaştıkları kötülükleri de düzeltmeye çalışan örnek ve önder şahsiyetlerdir.

Medrese ve tekkelerde, tasavvufî kültürle faziletli, olgun insanlar yetişmiştir. Maneviyat bilginlerinin gayretleri diğer ilim ehlinin çabaları gibi mütevazı kanaatkâr ve sanatkâr insanların yetiştirilmesi yönünde

olmuştur. Bunun sonucu, devletlünün civarı; edebiyat, kültür ve sanat sahasında zirveye ermiş şahsiyetler ve insanı nasıl yetiştireceğini bilen kâmil ruhlu maneviyat erenleri ile doluydu.

Osmanlı medeniyetinin kurucuları; tasavvufu bir terbiye müessesesi olarak benimseyen ve uygulayan Allah dostları idi. Onların aşkla har-cını yoğurduğu, mâhirâne bina ettiği sarsılmaz maneviyat kaleleri birer şaheser olarak hâlâ dimdik ayakta. Onlar maddî ve manevî sahada birçok güzellik ve medeniyet âbideleri inşa etmişler ve mükemmeliyeti hedef almışlardır.

Tasavvufî hayatın yetiştirmiş olduğu gönül sultanları, devlet adamları, şairler, millî kültürümüzün temel taşları olmuştur. Kültür mirası olarak bir milletin böyle önemli şahsiyetlerinin meydana koydukları eserler, yeni nesiller tarafından tanınması ve korunması gerekli manevî değerlerdir.

Devrine insânî değerler saçan, yaşadığı 20. yüzyılın ulularından; kalemiyle, kelâmıyla, manevî şahsiyetiyle ve eserleriyle gönüllere taht kuran, gönüller sultanı Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi'yi tanımaya bugünkü neslin ve gelecek kuşakların büyük ihtiyacı vardır.

Osman Hulûsi Efendi, tasavvufî düşüncesiyle hep gönüllere hitap eden, gönüllere hizmet eden bir yüce şahsiyettir. Ona göre, gönül; aşkın menbaı, manevî ilham ve duyguların zuhur ettiği yerdir. Hakk'ın sırlarının tecelli ettiği aynadır. Samimi gönül; sahibini Allah'ı her an kalpte zikretmeye ve ona tam bir imanla yönelmeye sevkeder. Manevî kuvvet ve destek verir. Bunların hepsinden murad, ancak can ve gönülden Cenâb-ı Hakk'ın huzuruna sâfiyâne varmaktır. Gönül âyinesindeki bu ezeli muhabbet ile Osman Hulûsi Efendi; Allah'ın yarattıklarına sevgi ile bakmış, “İnsanların hayırlısı, insanlara faydalı olandır” prensibi ile insanlığa hizmeti, Hakk'a hizmet kabul etmiştir. İnsanlara şefkat ve yardımda ahlâk numunesi sevgili cedit Hz. Muhammed (s.a.v)'i örnek almış, O'nun yolunu takip etmiştir. Allah ve Resulü'nün rızasını kazanmak için, insana ve çevreye karşı duyarlı olmuş, gösterdiği hassasiyetle samimiyetini bütün ömrüne yaymıştır. Hayatına bakıldığında, insanlar arası ilişkilere çok geniş seviyede yer

verdiği ve bu konularda çok hassas olduğu görülmüştür. Hizmetleri ve hareketleriyle, ihlas ve samimiyetin eseri olarak insanlara karşı yardımsever ve hoşgörülü, içinde yaşadığı topluma karşı güven verici ve barışı sağlayıcı bir manevî görevi üstlenmiş olduğu açıkça müşahede edilebilir.

Otuz yapraklı gül şehri Darende'nin bağrında yetişmiş, Darende'nin dertlerine derman olmuş sosyal ve ilmî yönden olduğu kadar iktisadî yönden de gelişmesini sağlamış olan Osman Hulûsi Efendi; eserleri ile çağına tesirlerini yansıtan bir aynadır. Sevgili Peygamberimiz (s.a.v)'in temiz neslinden olan bir önder ve örnek insan olarak O; Seyyid Hasan Gazi'nin mücadelecî ruhunu, Abdurrahman Gazi'nin sıdk-u ihlâsını, Taceddin-i Veli'nin manevî sehâsını, Somuncu Baba'nın insanlığa hizmet ideasını, Abdurrahman Erzincanî'nin ikram sofrasını, Fethullahi Musûlî'nin ilmî dehasını günümüze aktaran bir kemâlat ve edep elçisi olmuştur.

Osman Hulûsi Efendi, din hizmetlerinin ve irşad faaliyetlerinin yanında, insanlarla ilişkilerinde dürüst, cömert, yardımsever, başkalarına yük olmayan onların yükünü paylaşan, kendi elinin emeğiyle geçinen, kimseye kötülük etmeyen, kendisine yapılan kötülüğü de affedeabilen bir maneviyat eridir. Güzel ahlâklı insanları, gülü, bülbülü, seher vaktini, güzel kokuyu, dahası güzel olan her şeyi seven bir insân-ı kâmilidir. Din, dil, ırk, sosyal statü gibi herhangi bir şekilde insanlar arasında ayırım yapmaksızın herkese karşı eşit, tutarlı ve yaklaşımcı tavırlar sergilemiştir. İnsanlar ile münasebetlerini İslâmî prensiplere bağlamış, binlerce seveninin “Gönüller Sultanı” olmuştur. Hiçbir insanın hatıta canlı varlığın incitilmesine onun gönlü razı olmamış, eserlerinde ve sohbetlerinde incitmemeyi ve incinmemeyi tavsiye etmiştir. Gönül huzûrunun toplum huzuruna vesile olduğunu ifade etmiştir. Divân-ı Hulûsî-i Dârendevî adlı mümtaz eserindeki “Nasihat Gazeli” onun fikriyatını, gönüllere hizmet ve tasavvuf anlayışını, insan sevgisini en güzel bir şekilde anlatmaktadır. İnsanlığa şöyle buyuruyor Hazret;

“Âlemi sen kendinin kölesi, kulu sanma / Sen Hakk için âlemin kölesi ol, kulu ol / Nefsin hevâsı ile mağrûr olup aldanma / Yüzüne bassın kadem; her ayağın yolu ol / Garazsız hem ivazsız hizmet et

*her cânlıya / Kimsesizin, düşkünün ayağı ol, eli ol / Allâh için her-
kese hürmet et de sev sevil / Her göze diken olma; sünbülü ol, gülü
ol / İncitme sen kimseyi, kimseye incinme hem / Güler yüzlü tatlı
dil her ağzın balı ol / Nefsine yan çıkıp da Ka'be'yi yıksan dahi
/ İncitme gönül yıkma; ger uslu ger deli ol / Güneş gibi şefkâtli,
yer gibi tevâzu'lu / Su gibi sehâvetli, merhametle dolu ol / Gökçek
gerek dervişin sanı yoksula baya / Suçluların suçundan geçip hoş-
görülü ol / Varlığından boşal kim yokluğa erişesin / Sözüünü söyle
gerçek Hulûsî'nin dili ol”*

O, hizmetlerini halka halka genişletmiş, başkanlıklarını yürüttüğü dernekler ve kurmuş olduğu vakıf vasıtasıyla, eğitim, sağlık, sosyal ve kültürel sahalarda her türlü toplumsal meselenin halli için gece gündüz çalışmıştır. Alt yapı hizmetlerinin vatandaşlar tarafından imece usulü ile yapıldığı dönemlerde, elektrik hatlarının mahallelere çekilmesi, su yollarının ve tesisatının döşenmesi, yolların genişletilmesi gibi toplum hizmetlerinde her defasında ilk adımı atan, ilk kazmayı vuran o olmuştur. O, bütün ömrünü insanlığa, toplumun bütünleşmesine, toplum barışına ve vakıf hizmetlerine adamıştır. Tabii ki emekleri meyvesini vermiş; şimdi onun sevgi ve gönül medeniyeti olarak inşa ettiği muhkem hizmet âbidelerinin kapılarında ismi serlevha olarak yazılmakta, hatıraları dillerde dolaşmakta ve insanların sevgilisi olmakta, muhabbeti gönüllerde yaşamaktadır. Eserleri ve hizmetleriyle nâmı gökkubbede bir hoş sadâ olarak yankılanmaktadır.

Onun yaptığı eserler, yetiştirdiği binlerce gönül erleri, sevenleri, diktiği fidanları, asırlık çınarlar gibi yüzyıllar boyu devam edecek ve insanlar onların gölgesinde mutlu ve güzel, dolu dolu bir hayat süreceklere. Kurmuş olduğu vakıf çatısı altında yapılmasını arzu ettiği hastane projesi ve diğer hizmetler, ehil eller vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Onun sevgi halkası her geçen gün dalga dalga büyümektedir. Her bir seveni Hulûsî Efendi'nin dili olarak hizmet kervanına katılmaktadır. Sevenleri onun yolunda, onun tavsiyelerine uyararak gönül huzurunu yakalamaktadır. Osman Hulûsî Efendi'nin başlattığı hizmet kervanı dost yolunda samimî duygularla yürümektedir. Zaman, bu gönül kapısının ve hizmet kervanının en sâdık şahididir.

Elinizde bulunan bu eser, Osman Hulûsi Efendi'nin hayatından ve hizmetlerinden bir kesittir. Bir insan ömrüne sığmayacak kadar çok geniş hizmet dallarında insanlığın yararına çalışan bu yüce şahsiyetin yaptıkları sadece bu kitaptan ibaret değildir. Edebî eserleri üzerine yüzlerce makaleler yazılmış; adına sempozyumlar, kültür etkinlikleri düzenlenmiş, bu Allah dostunun kelâmı, irşad hizmetleri ve hatıraları ayrı ayrı kitap mevzularıdır.

Osman Hulûsi Efendi'nin hayatını, eserlerini, tasavvufî kişiliğini ve hatıralarını günümüz insanının ve gelecek nesillerin istifadesine sunulmasına vesile olan, eseri yayına hazırlayan Sayın Prof. Dr. Ahmet ŞİMŞİRGİL Bey'e teşekkür eder, emeği geçenleri tebrik ederim.

Osman Hulûsi Efendi Hazretleri; âbideleşmiş, eserleriyle gönüllerde yaşamaktadır. Ne mutlu onu tanıma fırsatı bulanlara, ne mutlu garazsız ve ivazsız onun yolunu takip edenlere, ne mutlu onu hulûs-i kalb ile sevebilenlere, ne mutlu sizlere, ne mutlu bizlere...

H. Hamidettin ATEŞ
Vakıf Mütevelli Heyet Başkanı

ÖNSÖZ

Âlimler yeryüzünün ışıklarıdır, kandilleridir.

Peygamber Efendimiz'in buyurduğu üzere âlimler yeryüzünün ışığı, aydınlatıcısıdır. Onlar olmayınca âlem karanlıkta kalır. Bunun için gerçek ilimden ve âlimlerden mahrum dönemler cahiliye çağı, karanlık dönem diye tarif edilir.

Tarih, toplumların nice karışık, çalkantılı ve perişan dönemlerine şahitlik etmiştir. Böyle dönemlerde Müslüman toplumlar yaşadıkları bunalımları ve buhranı, ancak tasavvuf erbabının davet ve irşad faaliyeti ile aşabilmiştir. İnsanlar kalp hastalıklarından ancak onlar sayesinde kurtulabilmiştir. Zira onlar insanlığın hizmetkârlarıdır.

Allah dostları, ilim öğrenmekten ilim ehlinin ihtiyaçlarını karşılamaya, fakir, yetim ve garipleri gözetmeye, hastaları ziyaret edip gerektiğinde cihada katılmaya kadar her hizmete talip olmuşlardır. Cami, imaret, medrese, hastane ve misafirhane gibi kurumların inşasında, vakıf ve derneklerin kurulmasında öncülük etmişlerdir.

Bu itibarla kendileri bizatihi vakıf insan olarak tanınırlar. Büyük Veli Cüneyd-i Bağdadi Hazretleri'nin buyurduğu gibi:

“Tasavvuf ehli, toprak gibidir. Üzerinde iyileri de kötülerini de taşır. Bulut gibidir, herkesi gölgelendirir. Yağmur gibidir, herkese rahmet olur, fayda verir. Üzerine her türlü pislik atıldığı hâlde, bu pislikleri içinde eriten, temizleyen ve içinden güzel şeyler bitiren verimli toprağa benzer.”

İşte bu âlim ve velilerden biri de Somuncu Baba diye bilinen Şeyh Hamid-i Veli ahfadından Seyyid Osman Hulûsi Efendi'dir.

1914-1990 yılları arasında yaşayan Osman Hulûsi Efendi, şeyhi İhrâmîcîzâde İsmail Hakkı Toprak Efendi (1880-1969)'den aldığı maddî ve manevî hizmet aşkını Darende'de başlatmış, irşâd ve hizmetle geçen örnek hayatı ile herkese rehber olmuştur.

Âlimler bu fani dünyaya veda ettiklerinde ise eserleri, talebeleri, hayır kurumları ile yaşamaya devam ederler. Hizmetleri tükenmez. Kandilleri belki daha gür yanmaya başlar. İşte Seyyid Osman Hulûsi Efendi'nin yaktığı meşale de, Darende'den dünyaya ışık vermeye devam etmektedir. Kurmuş bulunduğu vakfın faaliyetleri, oğlu Hamid Hamideddin Ateş Efendi rehberliğinde sürdürülmektedir.

Özellikle bu projenin gerçekleşmesindeki teşvikleri ve hazırlanan eserleri inceleme lütfunda bulunarak gerekli ikaz ve düzenlemeleri ve her türlü yönlendirmeyi bizzat yaptığı için Mütevelli Heyeti Başkanı Hamid Hamideddin Ateş Efendi'ye şükranlarımı sunuyorum.

Bu âlimleri ve büyük Allah dostlarını tanımak insanın imanını güçlendirir. Bid'atten ve bozuk yollardan uzak tutar. Allahu Teâlâ'ya kulluk şevkini artırır. İslâmiyet'e hizmet etme aşkını kazandırır.

Seyyid Osman Hulûsi Efendi'nin hayatını, faaliyetlerini, irşad metodlarını, Somuncu Baba yoluyla tevarüs ettiği ilmini ve ahlakını iki cilt olarak hazırlanan bu eserlerde bulacaksınız.

Bu iki esere katkıda bulunan Prof. Dr. Nihat Öztoprak ve Yrd. Doç. Dr. Mehmet Taştemiş'e teşekkür borçluyum.

Hulûsi Efendi'nin deyişiyle, siz değerli okuyucularımızı onun gönül dünyasına şu nazarla bakmaya davet ediyorum:

Her zerrede âfitâbı gör

Her katrede deryâyı gör

Prof. Dr. Ahmet ŞİMŞİRGİL

İstanbul, 01,01,2015

ES-SEYYİD OSMAN HULÛSİ EFENDİ'NİN HAYATI

Doğumu

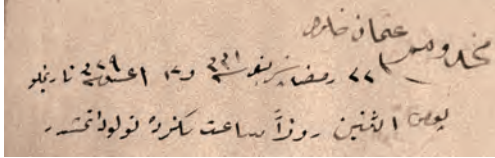
Sanayileşen ülkelerin dünya hâkimiyetini ele geçirme çabaları, sonunda ülkeleri karşı karşıya getirmiş ve Birinci Cihan Harbi başlamıştı. Osmanlı Devleti bu sırada İttihat ve Terakki fırkasının gafil devlet adamları tarafından idare edilmekteydi. Balkanlarda yaşanan felaketler yetmemiş gibi bunlar, şimdi de Almanya'nın sa-
fında yer alabilmek için neredeyse bir savaş vermekteydiler. İşte Osmanlı Devleti'ni yok olmaya götürecektir bu büyük cihan harbine girmeden bir ay önceydi. Belki de Anadolu halkı Osmanlı Devleti idaresinde son huzurlu

Osman Hulûsi Efendi'nin
çocukluk fotoğrafı

🕌 Nüfus Hüviyet Cüzdanı (Eski)

🕌 Babası Hasan Feyzi Efendi tarafından Osman Hulûsi Efendi'nin doğum kaydı (Şeyhzâdeoğlu Özel Kitaplığı Arşivinden)

Ramazan ayını geçiriyordu. Somuncu Baba'nın beldesine Ramazan Bayramını sanki erken gelmişti. 12 Ağustos 1914 (22 Ramazan 1331) pazartesi günü, Malatya'nın Darende ilçesine bağlı Hacılar-Şeyhli Mahallesi'nde Somuncu Baba'nın ahfadından Hatip Hasan Feyzi Efendi ile eşi Fatma Hanım'ın bir erkek çocukları dünyaya geldi. Gelecekte Nakşibendiyye Tarikatı meşayihinden olacak yavruya Osman Hulûsi ismi verildi. Hatip Hasan

Efendi, o gün kütüphanesinde bulunan bir eserin iç kapağına bu kutlu doğum tarihini saatine kadar kaydetti.¹

Seyyid Osman Hulûsi, babası Şeyhzâdeoğlu sülalesinden Hasan Feyzi Efendi vasıtasıyla Hazreti Hüseyin (radiyallahü anh)'e ve Hazreti Peygamber (sallallahü aleyhi ve sellem)'e, annesi Fatma Hanım kanalıyla da meşayihden Tâceddin-i Velî (kaddesallahü sirrahü)'ye, oradan da Hazreti Hüseyin (r.a.) vasıtasıyla yine Hazreti Peygamber (s.a.v.)'e ulaşır. Otuz altıncı kuşaktan Hz. Peygamber (s.a.v.)'in nesl-i pâkından bir torun olan Seyyid Osman Hulûsi Efendi, on ikinci kuşaktan da "Somuncu Baba" namıyla bilinen Şeyh Hamîdüddin-i Velî (k.s.)'nin torunudur. Dolayısıyla o hem anne hem de baba tarafından Hazreti Peygamber (s.a.v.)'in mübarek neslinden gelmektedir ve seyyidlik sıfatına mazhar olmuştur.

Hulûsi Efendi daha sonra Peygamber Efendimize dayanan soyunu ve bu soya mensup olmanın bahtiyarlığını Dîvân'ında çeşitli beyitlerle dile getirecektir.

*Muhammed Mustafâ'dır
cedd-i pâki*

*Hulûsî bunların hep pây-i
hâkî²*

Osman Hulûsi Efendi'nin Nüfus Cüzdanı
(Şeyhâdeoğlu Özel Kitaplığı Arşivinden)

“Temiz cediti Hazreti Muhammed Mustafa'dır. Hulûsi, o mübarek cediti ve kendisine kadar gelen ecdadının ayaklarının tozudur.”

*Hudâyâ sad hezârân hamd ü şükr olsun ki lutf etdin
Hulûsi, nûr-ı aynım sevgili ceditim Hüseyin'immiş³*

“Ya Rabbî, beni göz nurum Hazreti Hüseyin Efendimizin soyundan eylediğin için sana yüz binlerce hamd ü senalar olsun.”

*Bi-hamdi'llah ceditim ettim isbât
Kamunun rûhuna olsun salâvât⁴*

“Elhamdülillah, atalarımı burada tek tek belirttim ve gösterdim. Hepsinin temiz ruhlarına salâvat olsun.”

ECDADI: ŞEYH HAMÎD-Î VELÎ/
SOMUNCU BABA HAZRETLERİ
(1331-1412)

1331 (H.731) senesinde Kayseri’de doğdu. Anadolu’ya manevî fetih için gelen Horasan erenlerinden Şemseddin Musa Kayserî’nin oğludur. Soyu Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’e ulaşır. Peygamber Efendimizin yirmi dördüncü kuşaktan torunu olmaktadır.

İlk tahsilini babası Şemseddin Musa Hazretlerinden aldı. Böylece babası vasıtasıyla Ebheriye Tarikatı’na intisap ederek onun terbiyesinde önemli makamlara erişti. Zahir tahsilini Kayseri uleması yanında sürdüren Şeyh Hamîd-î Velî, kendi devrinde meşhur olan müderrislerden okuyarak tahsilini tamamladı.⁵ Fakat o kendisini yeterli görmüyor ve bir iç buhranı geçiriyordu.

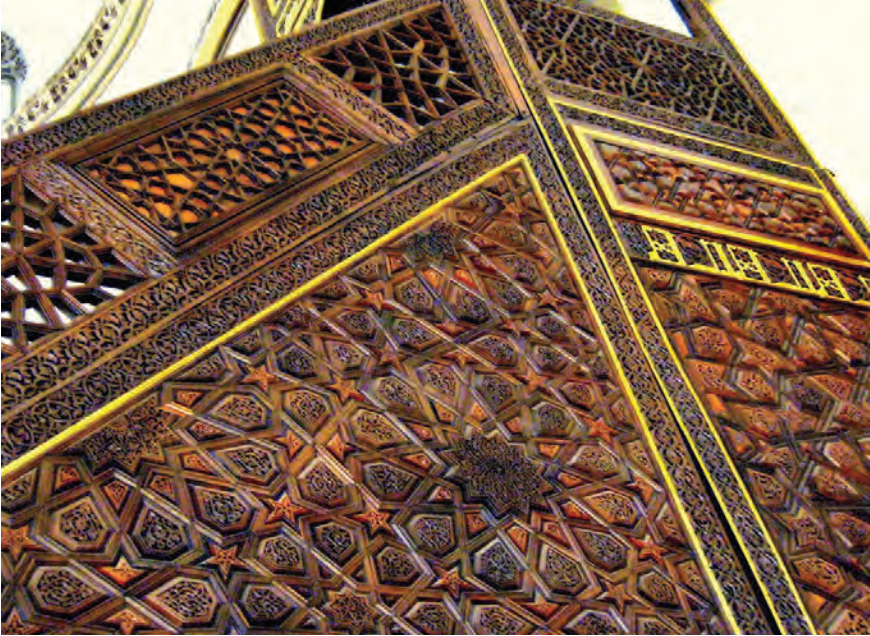
Onun bu halini ve sonraki devresini son devrin ilim adamlarından Mehmet Ali Ayni (v. 1945) özetle şöyle nakletmektedir:

“Hamideddin Efendi ilim öğrenmeye pek hevesli idi. Zamanın en meşhur müderrislerinden okuyarak din ve fen ilimlerini tahsil etti. Fakat aradığı kalp huzurunu bir türlü elde edemedi. Bunun üzerine babası Şemseddin Musa Hazretlerinin de vefatından sonra Şam’a gidip Bayezidiye Dergâhı’na yerleşti. Burada tarikat pîrleriyle sohbetlerde

bulundu. Bir kısım meşayihle görüştü. Tasavvuf ve tarikatta önemli yol aldı. Nakşibendiye Tarikatı şeyhlerinden Şadi-i Rumî'nin derslerine katıldı ve tesirinde kaldı.”⁶

Hamideddin Efendi Bâyezîdiyye Dergâhı'nda bir taraftan pek çok velînin sohbetlerine katılıp istifade ederken bir taraftan da Üveysî⁷ olarak, mânevî yol ile Bâyezîd-i Bistâmî'den ve Hızır (aleyhisselam)'dan feyz aldı. Bu makamlar Makam-ı Hızır, Makam-ı Üveys ve Makam-ı Mehdiyet'tir. Somuncu Baba'nın hayatı ve yaşayışı, onun Bâyezîd-i Bistâmî meşrebinden olduğunu desteklemektedir. Üveysilerin makamı; Makam-ı Mahbubiyet'tir. Onun için Allahu Teâlâ'ya naz ve niyazları geçer. Cenab-ı Allah onların dualarını reddetmez, kabul eder. Onlar her an Allah ve Rasûlullâh'ın huzurunda bulunurlar.⁸ Sevgiliyle bir olmanın neşesini yaşarlar. Çevrelerindeki insanlar da Allah ve Rasûlullâh'ın huzurunda bulunan bu büyük insanlarla bir olmanın neşesini, huzurunu yakalar ve yaşarlar.⁹

Böylece Şam'da bir müddet ilim tahsilinde bulunduktan sonra, Tebrîz yakınlarında Hoy kasabasında bulunan Hâce Alâeddîn-i

Erdebîlî Hazretlerinin huzûruna gitti. Hâce Alaaddin Hazretleri ile buluşan Şeyh Hamid burada aradığını bulmuştu. Birbirleriyle epeyce sohbet ettikten sonra Hâce Alaaddin, müridanını topladı. Sohbet halkası kuruldu. Üç gün sohbet oldu. Bu hususta Seyyid Abdalbaki Efendi eserinde şunları yazar:

“Üç gün boyunca sohbet oldu. Tüm âşıklar mest ve medhuş oldular. Bu halden tüm gökyüzü memnun oldu. Tüm insanlar ve hayvanlar hayran kaldılar. Hatta âşıkân-ı meczubânın ‘hu hu’ nidaları her tarafa yayıldı, yer gökle birleşti. Bu an ise kıyamet gününden bir nişan oldu. Bu hale tüm gökyüzü ve melekler hayretle baktılar, hayran oldular.”¹⁰

“Tüm müridan çekilip gitti. Şeyh’in, kimse kalmadı mı, sorusu üzerine çevre arandı ve bir köşede kendinden geçmiş olarak Şeyh Hamid bulundu. Burada irşadı tamamlandı. Hâce Alaaddin, Somuncu Baba Hazretlerine kendisinin Diyar-ı Rum’a (Anadolu) gitmesi gerektiğini, orada irşad vazifesinin devam edeceğini söyledi. Somuncu Baba Anadolu’ya doğru yola çıktı. Fakat arkasından, buradaki sırları Anadolu’ya taşıyor, diye dedikodu yaptılar. Bunun üzerine Hâce Alaaddin müridlerine, ‘Şeyh Hamid gözden kayboluncaya kadar arkasından bakın; eğer arkasına dönüp barksa bizim ve onun için korkulacak bir şey yoktur.’ dedi. Somuncu Baba Hazretleri yolda giderken iki kez arkasına dönerek baktı.”¹¹

Nazar etti, büyüklerin rahmeti geniş olduğu için dedikodulara rağmen şehir halkının kurtuluşuna vesile oldu. Dalalete düşmediler. Kısa bir zaman sonra Hâce Alaaddin vefat etti. Somuncu Baba Hazretleri ise Anadolu’ya erişmiştir.

Hamîdüddîn Hazretleri, dönüşünde Kayseri’de insanlara Allahu Teâlâ’nın emir ve yasaklarını öğretmeye başladı. Talebeleri, ondan feyz almaya, hasta kalplerine şifâ olan nasihatleriyle, sohbetleriyle şerflenmeye başladılar. Hamîdüddîn, bir gün çok sevdiği talebelerinden Şücâ-i Karamânî’yi huzûruna çağırarak:

“Ankara’da Nûmân isminde bir müderris vardır. Onu bulup buraya dâvet ediniz!” buyurdu. Şücâ-i Karamânî de hocasının emrini yerine getirmek için Ankara’ya gidip durumu bildirdi. Müderris Nûmân; “Bu

dâvete icâbet lâzımdır.” diyerek, berâberce Kayseri’ye geldiler. Kurban Bayramı günü buluştukları için, hocası ona “Bayram” lakabını verdi.

Müderri Nûmân, Hamîdüddîn Hazretlerini görüp sohbetlerini dinleyince, onun büyük bir âlim ve velî olduğunu anladı. Kısa zamanda pek çok kerametlerini de görünce, daha çok bağlandı. Onun tevecühleri altında yetişmeye başladı. Hocasından zâhirî ve bâtinî ilimleri öğrenerek kısa zamanda büyük mesâfeler aldı. Bir gün hocası:

“Hâcî Bayram! Zâhirî ilimleri ve bu ilimlerde yetişmiş âlimleri ve derecelerini gördün. Bâtinî ilimleri ve bu ilimlerde yükselmiş velîleri ve derecelerini de gördün. Hangisini murâd edersen onu seç!” buyurdu. Hâcî Bayram da, velîlerin yüksek hâllerini görerek, kendisini tasavvufa verdi ve bu yolda daha yüksek derecelere kavuşmak için çalıştı. Zamânının büyük velîlerinden oldu.

Hamîdüddîn Hazretleri, mânevî bir emir üzerine Tebrîz’e gitti. Bir müddet orada insanları irşad ettikten sonra dönüşünde Anadolu’ya gelip, Bursa’ya yerleşti. Hâcî Bayram-ı Velî, sık sık Bursa’ya gelip hocasını ziyaret ederdi.

Hamîdüddîn Hazretleri, Bursa’da bir ümmî gibi hareket edip, ilminin varlığını kimseye söylemedi. Bursa’da bir fırın yaptırdı. Fırınına merkebiyle dağdan odun getirir, onunla ekmekleri pişirirdi. Ekmek

küfesini sırtına alarak; “Somun! Mü’minler somun!” diye söyler, geçimini bu yolla sağlardı. Halk, bu fırıncıya “Somuncu Baba” der ve pişirdiği ekmeğin lezzetine doyamazlardı. Somuncu Baba ekmeğe satmaya başlayınca, herkes peşinden koşar, ekmeğini kapırlardı. Somuncu Baba’nın fırını, Molla Fenârî Mahallesi’nde, Ali Paşa Çınarı civârında olup, iki gözlü idi. Fırının bitişiğinde de, ibâdet ettiği bir odası vardı. Odanın kible cihetinde de, nefsinin terbiye etmek için kullandığı bir Çilehanesi mevcûd idi. Hamîdüddîn Hazretleri durumunu Bursa’da kimseye bildirmede. Hep, halk içinde Hak ile olmağa gayret etti.

Bu sırada devrin Osmanlı Padişahı Yıldırım Bâyezîd Hân, Niğbolu zaferinden sonra Allah’a şükür nişânesi olarak Bursa’da Ulu Cami’yi yaptırmaya başlamıştı. Caminin inşâsı sırasında, çalışan işçilerin ekmeğe ihtiyâcını Somuncu Baba temin etti. Caminin yapılması bittikten sonra, bir Cumâ günü açılış merâsimi yapılacağı ilân edildi. O gün başta Padişah Yıldırım Bâyezîd Hân, damadı büyük âlim ve velî Seyyid Emîr Sultan, Molla Fenârî Hazretleri, ulemâdan pek çok kimse ve Bursalılar Ulu Cami’yi doldurdular.

Yıldırım Bâyezîd Hân, caminin açılış hutbesini okumak üzere Emîr Sultan'a vazîfe verdiğiinde, Emîr Sultan:

“Sultanım! Zamanın büyük âlimi burada iken, bizim hutbe okumamız uygun değildir. Bu cami-i şerîfin açılış hutbesini okumaya lâayk zât şu kimsedir.” diyerek, Somuncu Baba'yı gösterdi.

“Şöhret âfettir.” hadîs-i şerîfine uyarak yıllarca kendini gizleyen Somuncu Baba, Padişahın emri üzerine minbere doğru yürüdü. Emîr Sultan'ın yanına gelince:

“Ey Emîr'im, niçin böyle yapıp beni ele verdiniz?” dedi. O da:

“Senden ileride bir kimse göremediğim için öyle yaptım.” cevabını verdi. Cemaat hayret ederek bu konuşmaları dinliyor, Somuncu Baba'nın hutbesini merakla bekliyordu. Minbere çıkan Somuncu Baba, öyle bir hutbe irşâd etti ki, o zamana kadar Bursalılar öyle bir hutbeyi hiç işitmemişlerdi. Bursalılar, bundan sonra Somuncu Baba'nın büyüklüğünü anladılar.

Somuncu Baba, hutbede; “Bâzı âlimlerin, Fâtîha-i şerîfenin tefsîrinde müşkilâtı, anlayamadığı kısımlar vardır. Onun için bu sûrenin tefsîrini yapalım.” buyurarak, Fâtîha sûresinin, yirmi ana ilim üzerine yedi türlü tefsîrini yaptı. Nice hikmetli sözler beyân eyledi. Herkes hayretinden şaşırıp kaldı.

Büyük âlim Molla Fenârî Hazretleri; “Somuncu Baba, önce bizim Fâtîha sûresinin tefsîrindeki müşkilimizi kerâmet göstererek halletti. Onun büyüklüğüne, bu yedi çeşit tefsîr, âdil bir şâhiddir. Fâtîha'nın ilk tefsîrini cemaatin hepsi anladı. İkinci tefsîrini bir kısmı anladı, üçüncü tefsîri anlayanlar çok az idi. Dördüncü ve sonrakileri anlayanlar içimizde yok idi.” demekten kendini alamadı.

Cumâ namazından sonra bütün cemaat, Somuncu Baba'nın elini öpmek, duâsını almak istedi. Cemaatin bu arzusunu kıramayan Somuncu Baba Hazretleri, kapıda durdu. Ulu Cami'nin üç kapısından çıkan herkes; “Ben Somuncu Baba'nın elini öpmekle şereflendim.” diyordu.

Somuncu Baba, yine kerâmet göstererek, Allahu Teâlâ'nın izniyle her üç kapıda da aynı anda bulunarak cemaate elini öptürmüştü.

Namazdan sonra evine giden Hamîd-î Velî'ye, Molla Fenârî; “Efen- dim! Bu günlerde Fâtiha sûresinin tefsîrini yapmak istiyordum. Fakat bazı anlayamadığım yerler vardı. Bu hutbenizle, bilemediğimiz yerleri îzâh etmiş oldunuz. Medresede hizmetimiz karşılığında kazandığımız beş bin akçe paramız vardır. Şüphesiz helâldir. Kabûl buyurursanız bunları size hediye etmek istiyorum.” dedi. O, kabûl etmedi. Bunun üzerine Molla Fenârî, Somuncu Baba'ya; “Talebeniz olmakla şeref- lenmek istiyorum.” deyince, Somuncu Baba ona teveccüh ederek dualarda bulundu. Molla Fenârî'nin, Somuncu Baba'dan aldığı feyz ile yazdığı tefsîrini bütün âlimler çok beğenmiş, asırlarca muteber bir tefsir olduğunu söylemişlerdir.¹²

Somuncu Baba, Ulu Cami'deki hutbesinden sonra durumunun or- taya çıkması üzerine; “Sırrımız fâş olup, herkes tarafından anlaşıldı.” diyerek, Bursa'dan gitmek istedi. Bir sabah erkenden, Gavas Paşa Medresesi'nden birkaç talebeyi yanına alarak yola çıktı. Somuncu Baba'nın Bursa'yı terk etmekte olduğunu işiten Molla Fenârî, koşa- rak bir çınarın yanında arkasından yetişti. Gitmeyip Bursa'da kalması için çok yalvardı, ricalarda bulundu. Fakat kabul ettiremedi. Sonunda, Bursalılara dua etmesini istedi. Somuncu Baba, bu çınarın yanında Bursa'ya yönünü dönerek, feyizli, bereketli bir şehir olması ve yeşil olarak kalması için duâ etti ve vedalaşarak ayrıldılar. Bursa'da bu çına- rın bulunduğu bölgeye “Dua çınarı” denildi.

Bursa'dan ayrılan Somuncu Baba, Aksaray'a geldi. Burada hac farızasına kadar olan dönemde İslâmiyet'i yaymak, Allahu Teâlâ'nın emir ve yasaklarını insanlara tebliğ etmek için büyük çaba ve gayret sarf etti. Hem zâhirî, hem de bâtinî ilmi ile Aksaraylıların gönüllerin- de erişilmesi güç olan seçkin bir mevkiye erişti. Artık ona Hamîd-î Aksarâyî denilmeye başlandı.

Daha sonra talebesi Hacı Bayram-ı Velî ile birlikte hacca gittiler. Dönüşlerinde, Hacı Bayram-ı Velî'yi kendisine halife, vekil tâyin etti ve insanları irşâd etmekle vazifelendirdi. Kendisi ise, oğlu Halil Taybî ile birlikte bu gün Malatya'nın Darende ilçesinde Hıdırlık (Zâviye) olarak bilinen yerde ikamet etti ve irşat faaliyetlerini ömrünün sonuna kadar burada sürdürdü. Diğer oğlu Yusuf-ı Hakikî ise Aksaray'da kaldı. Dolayısıyla Somuncu Baba olarak bilinen Hamîd-î Velî Hazretleri'nin bir kolu Aksaray'da, diğer kolu ise Darende'de bulunmaktadır.

Şeyh Hamîd-î Velî Hazretleri, 1412 (H. 815) yılında, bir gün dostları ve talebeleriyle helâlleşti ve iki rekât namaz kıldıktan sonra, uzun uzun duâ etti. Sonra kelime-i şehâdet getirerek vefat etti. Cenaze namazını Hacı Bayram-ı Velî kıldırdı. Mezâr-ı şerifleri bu gün kendi ismiyle bilinen Darende'de Somuncu Baba Camii'nde oğlu Halil Taybî ile birlikte bulunmaktadır.

Somuncu Baba Hazretlerinin günümüze kadar gelen uzantıları ve yansımaları o kadar mükemmel ki, Anadolu'nun her köşesinde bir parçasını bulmak ve yüreklerde hissetmek mümkündür. Âlim ve tasavvuf ehli kimseler üzerinde emeği ve etkisi bulunan Somuncu Baba

Hazretleri, kültürümüzün temel taşlarından biridir. XIII-XVI. yüzyılın ilk çeyreğinde Anadolu'daki manevî atmosfer ne ise, bugün de bu manevî güzellikler ve hizmetler aynı şekilde gül kokulu neseb-i âlisi tarafından Darende'de aynı şekilde sürdürülmektedir.

Somuncu Baba, zâhirî ve bâtinî ilimlerdeki derin bilgisine rağmen, çok az eser vermiş veya çok az eseri bize ulaşmış bir âlim kişidir. Eserleri Şerh-i Hadis-i Erba'ın, Zikir Risalesi, Silâhu'l-Mürîdîn ve Kâşifu'l-Estar an Vechi'l-Esrar'dır.

Arkadaşlarıma ve Yolumuzdan Gidenlere Tavsiyelerim diyerek buyurduğu mühim nasihatlerinden bazıları şu şekildedir:

Gizli ve aşikâr her yerde Allah'tan korksunlar.
Az yesinler, az konuşsunlar, az uyusunlar.
Avamın arasına az karışsınlar.
Tüm masiyet ve kötülüklerden uzak dursunlar.
Daima şehvetlerden kaçsınlar.
İnsanların elindekilerden ümitlerini kessinler.
Tüm zemmedilmiş sıfatları terk etsinler.
Övülen sıfatlarla süslensinler.

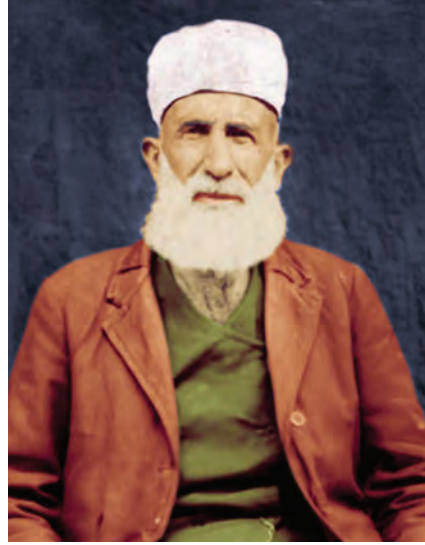
Şeyh Hamîd-î Velî neslinden büyük devlet adamları, âlim ve fâzıl zatlar yetişmiştir. Seyyid Osman Hulûsi Efendi de bu zâtın on ikinci torunudur.¹³

BABASI

ES-SEYYİD HASAN FEYZİ EFENDİ

Hulûsi Efendi'nin babası Hasan Feyzi Efendi, Darende'nin Hacılar Şeyhli Mahallesi'nde 1873 yılında (H. 1290) dünyaya gelmiştir. Şeyh Hamîd-î Velî Zaviyesi Postnişini Ahmet Hilmi Efendi'nin (v. 29 Şevval 1314/ 2 Nisan 1897)¹⁴ üç oğlundan biridir. Hayatının büyük bir kısmını Şeyh Hamîd-î Velî Camii imam-hatipliğinde geçirdiğinden daha çok "Hatip Hasan Efendi" diye anılmıştır.¹⁵ Âlim olan diğer kardeşi Ömer Osman Hulûsi Efendi 1909 (H.1327) yılında genç yaşında vefat etmiştir.

✿ Es-Seyyid Hasan Feyzi Efendi

Şeyh Hamîd-î Velî Medresesi'nde tahsil gören Hasan Feyzi Efendi, müftü ve müderris Hacı Mahmud Efendi'den icazet almıştır. Mustafa Efendi'nin vefatından sonra cami mütevellisince Şeyh Hamîd-î Velî Camii imam hatipliğine getirilmiştir.

Es-Seyyid Hasan Feyzi Efendi

Hasan Feyzi Efendi, kendi el yazısı ile 1335'de kaydetmiş olduğu bir defterin baş tarafında künyesini "Hasan Feyzi ibn-i Şeyh Ahmed Hilmi el Ma'rûf bi-ibni'ş-Şeyhi's-Seyyidi'l-Hâcî Hamîd-î Velî Kuddise Sırruhu'l-Celî Darende'î", şeklinde göstermiştir.

Birinci Dünya Savaşı yıllarında ilan edilen seferberlik hizmetine Hasan Feyzi Efendi'nin gerek ha-

tiplik görevi, gerek gençleri cihada teşvik etmek ve gerekse geride kalan küçük çocukları eğitmek gibi hizmetleri nedeniyle askerliği tecil edildi. Bu hâl aynı numaralı kayıta bulunan askerlik durumunu gösterir belgede şu ifadelerle kayıtlıdır:

"Şeyhzâdeoğullarından Hacılar Şeyhli Mahallesi'ne kayıtlı olan Hasan Feyzi Efendi, Birinci Dünya Savaşı nedeniyle ilan edilmiş olan seferberlik esnasında yayınlanmış olan muvakkat kanunun hükümlerine binaen, Şeyh Hamîd-î Velî Camii imamı (hatibi) olması nedeniyle Rumî 15 Eylül 1335 (15.09.1919)'de askerliği tecil edilmiştir."¹⁶

Darende'de Hulûsi Ateş Şeyhzâdeoğlu Özel Kütüphanesi'ndeki bir şecerede Hasan Feyzi Efendi ile babası Ahmed Hilmi Efendi'nin Halvetiye Tarikatı'na mensup oldukları ifade edilmektedir.¹⁷

Osman Hulûsi Efendi'nin ise silsile-i nesebiyelerinde:

*Babam Seyyid Hasan Feyzi Efendi
Ki nesli pâk-i Ahmed Nakş-bendî¹⁸*

beyitiyle beyan eylediği gibi, Hasan Feyzi Efendi "Nakşibendî Tarikatı'na müntesiptir. Bu durum onun hem Halvetiye ve hem de Nakşibendiye meşayihından ilim öğrendiğini ortaya koymaktadır.

Hasan Feyzi Efendi'nin tasavvufta mürşidi İhramcızâde Sivaslı İsmail Hakkı Toprak Efendi'dir. İsmail Hakkı Efendi'nin daha sonraları Hatip Hasan Efendi'yi anarken "Hatip Hasan Efendi kaddesallahü sırrehü'l-baki kardeşimiz" diye çokça yâd ettikleri duyulmuştur.

Hasan Feyzi Efendi imamlığının yanı sıra Somuncu Baba Vakfı'nın mütevellisi olarak vakfiyenin gelirleri ve dağıtımını ile meşgul oldu. Bu nedenle şehrin sosyal hayatında çok önemli bir rol oynadı. İnsana ayrı bir önem verirdi. Köy köy gezer, ihtiyaçlıların ihtiyacını tespit eder, vakfiye şartlarına göre Somuncu Baba gelirlerini ihtiyaçlılara dağıtırdı. Bir defasında aileden birileri buğday istediklerinde:

"Ücretini verirsiniz buğdayı sizlere veririz, aksi takdirde nereye sarf edilmesi gerekiyorsa oralara dağıtılacaktır." Bu durum onun evkafa ne kadar kıymet verdiğini göstermektedir. Köylerden atlarla gelen bu insanlar için hayvanlarına bakım maksadıyla ahır bulunur, gelen insanların hizmetlerini aileden insanlar görürlerdi.

Özellikle bayram günleri bir farklıydı. Civar yerlerden çok sayıda insan ziyarete gelirdi. Bayram namazı ayrı bir huşu ve huzur içerisinde kılınır, Peygamber Efendimiz'in Sakal-ı Şerif'i salâvat-ı şerife merasimiyle çıkarılır ve misafirlerin ziyaretine açılırdı. Burada ayrı bir manevî hava, ayrı bir neşe yaşanırdı. Bayram namazından sonra yemekler pişirilir, gelen misafirlere ikram edilirdi. Pişirilen yemekler her bayramda aynıydı. Bu gelenek belki de yüzyıllarca devam etmekteydi. Pirinç pilavı, kuru fasulye, sütlaç ikramında bulunulurdu. Şu anda da aynı şekliyle devam etmektedir. Gelen misafirlerin sayısı çok artmış, mekânlar genişletilmişti ama hizmetler aynıydı, düşünce aynıydı. Ecdadın geleneği aslı bozulmadan yaşatılıyordu. Teravih namazları ise bir başka güzelliği yansıtıyordu. İnsanları bir araya topluyor, ihtiyaçlıları tespit ediyor, çocuklara ise ayrı bir muhtariyet tanınıyordu. Çocuklara kesinlikle cami içerisinde ve dışarısında kızılmıyor, onların camiye alıştırmaları sağlanıyor, manevî duygu ve düşünceler yükleniyordu.

Hatip Hasan Efendi, çocuk ve torunlarına Kur'ân-ı Kerim eğitimi kendisi yapıyordu. Çocuk ve torunlarını bir araya toplar, onlara Kur'ân dersi verirken manevî anlamda da eğitirdi. Yapılan işlerin bizzat başında durur, bağ bahçeye giderken ailesiyle birlikte gider, onları muhafaza ederdi. Elektrik, su ve bunlar gibi mahallenin tüm ihtiyaçlarını karşılar, fakirleri mutlaka gözetirdi. Kendisi ciddi ve otoriter birisi olması sebebiyle çevresi üzerinde vukufiyeti mevcuttu. Sohbetlere çok büyük önem verirdi. Sohbetlerde daha çok oğlu Osman Hulûsi Efendi'nin yazdığı ilâhîleri ve Niyazi Mısırî Divanı'ndan okuturdu.

Caminin iki anahtarı vardı. Biri kendisinde diğeri müezzinde bulunurdu. İki anahtar aynı anda çevrilmedikçe kapı açılmazdı. Bunun için de Somuncu Baba Camii'nin imam-hatip ve müezzini aynı anda gelmeliydi. Kendisi görevine çok sadık olması sebebiyle tüm zamanını cami iş ve hizmetlerinde geçirir, müezzinin de hazır olmasını isterdi. Aslında bu bize şunu hatırlatır: Müezzine, Allah Rasûlü'nün torunları huzurunda hizmet yaptırır ki ebedi âlemde bir zarar görmesin. Sosyal hayatta ise herhangi bir eleştiriyeye ve fitneye meydan vermesin.

Somuncu Baba Camii imam ve hatipliğini yapan Hasan Feyzi Efendi, cami görevi için Hacılar Şeyhli Mahallesi'nden atıyla geliş gidiş yaparken Hulûsi Efendi'nin Hacı Valide ile evlenmesi neticesinde hanelerini 1938'de Zaviye Mahallesi'ne taşımışlardır.

Hatip Hasan Efendi Somuncu Baba Camii ile ilgili tüm evrakları muntazaman tutar, kayıtları tek tek yazardı. En küçük belgeyi dahi atmaz ve saklardı. Gelir ve giderleri kaleme aldığı gibi caminin tefrişatıyla alakalı tutanak hazırlar, camide bulunan tüm eşyaları tek tek yazardı. Şu anda bu belgeler Şeyhzadeoğlu Özel Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.

ES-SEYYİD OSMAN
HULÛSİ EFENDİ'NİN

İLMÎ VE İRFAN DÜNYASI

İlmî Yönü ve İlmî Faaliyetlere Katkısı

Seyyid Osman Hulûsi Efendi, gerek yaşantısı gerekse faaliyetleri ile örnek bir insan-ı kâmil olmakla kalmamış, yazmış olduğu eserlerle de, ilmî ve edebî yönden şahsiyetini ortaya koymuştur. Kaleme aldığı eserleri, kısa bir ömre sığdırdığı vakıf çalışmaları, yetiştirdiği talebeleri ve nihayet onlara koyduğu hedefler, onun ilmî yönüne en güzel şekilde işaret etmektedir.

“Rütbetü'l-ilmî a'le'r-rüteb (İlim rütbesi rütbelerin en yücesidir.)” hadis-i şerifini hayatının mihenk noktası kabul etmişti. Zira ilimsiz hiçbir şeyin olmayacağını daha çocukluk yıllarında atalarından gelen manevî mirasla tevarüs etmişti.

Osman Hulûsi Efendi'nin; aruz vezni ile Divan şiirinin gazel, kaside, ilâhî, müstezat ve rubâi gibi çeşitli şekil ve vezinlerde kaleme aldığı mümtaz eseri *Dîvân*'ıdır. 20. yüzyılda Divan şairi olarak asrın son temsilcisi kabul edilen Seyyid Osman Hulûsi Efendi'nin bu eseri, aşk, vecd ve insan sevgisi temalarını içermektedir. 1986 yılında **Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî** adıyla ilk baskısı yapılan eser, daha sonra defalarca bastırılmıştır.

Osman Hulûsi Efendi'nin edebî bir üslupla kaleme almış olduğu mensur ve manzum mektuplarından oluşan diğer bir eseri, **Mektûbât-ı Hulûsî-i Dârendevî**'sidir. Nasihatname türündedir. Prof. Dr. Mehmet AKKUŞ tarafından Osmanlıca metninden aynen transkripsiyonu yapılarak edebiyat dünyamıza kazandırılmıştır.¹⁹

Osman Hulûsi Efendi'nin diğer bir eseri ise **Şeyh Hamid-i Velî Camii Minberinden Hutbeler**'idir. Seyyid Osman Hulûsi Efendi 1945-1987 tarihleri arasında Şeyh Hamid-i Velî Camii'nde imam ve hatiplik görevini ifa ederken irad etmiş olduğu hutbelerini Osmanlı Türkçesiyle (İslâm harfleriyle) kaleme almıştır. Şeyh Hamid-i Velî Camii'nin minberinden irad etmiş olduğu hutbelerin içeriğini kendi hayatında aynen tatbik ettiği için sözleri insanlar üzerinde çok etkili olmuştur. Hutbelerinde vatan, millet, birlik, beraberlik, ebeveyn hakkı ve sevgi kavramlarını verirken tüm insanlara vatan-millet hamiyetperverliğinin ne olduğunu öğretmiştir. Dünyanın değişik yerlerindeki insanlara da, Müslüman olsun, gayri müslim olsun, yardım elini uzatmış, Kıbrıs ve Afrika'da yardıma muhtaç olanları desteklemiş, bu hususta hutbeler irad etmiştir.²⁰

Osman Hulûsi Efendi, dün sözleri ile insanları aydınlatırken, bugün geride bıraktığı ölümsüz eserleri aynı vazifeyi ifa etmektedir.²¹

Osman Hulûsi Efendi yetmiş altı yıllık ömründe bir insanın yapması hayli güç işleri başararak gerçek âlemine geç ederken geride büyük eserler bırakmış, sadaka-i cariyeler ihdas etmiştir. Hayatının büyük bir bölümünü ilme, irfana adanarak, bizzat insanı eğiterek geçirmiştir. O Hak rızasını ilim, irfan ve irşadda arayıp bulmuş bir bilge kişiydi. Bu işlere verdiği önemin bir belirtisi de onun eğitiminden, rahlesinden, dersinden meşk almış kişilerin onun yolundan gitmiş olmalarıdır. Onlar, onun istediği şekilde, şu anda olduğu gibi ileride de nice ilim ve irfan yuvaları kuracak ve onun ruhunu şâd edeceklerdir.²²

Hayatı, Şeyh Edebalî'nin Osman Gazi'ye en büyük düstur olarak gösterdiği; "Oğul, insanı yaşat ki devlet yaşasın." prensibine göre

şekillenmişti. İnsan ancak ilimle hayat sahibi olacağından Hulûsi Efendi de, hem ilmin gelişmesine hem ilim adamlarının artmasına yol açacak imkânları hazır kılmakla uğraştı.

Bugünkü Darende onun eseridir. Darende'de yeni yapılmış veya ihya edilmiş ne varsa altında ya bizzat o ya da onun gayreti, teşviki vardır. Tasavvufta gaye; insanı yükseltmek, iyi bir Müslüman yapmak, onu Allah'a yaklaştırmak ve hatta her zaman ve her mekânda kulu Allah'la beraber olabileceği mertebeye ulaştırmaktır. Bu mertebeye yükselmiş ve Müslümanlığı tam manasıyla yaşayacak olgunluğa ulaşmış mü'min kişiler etraflarına nur saçarlar. Böyle inanmış kimselerden oluşmuş bir millet düşününüz. Orada cehâletten, geri kalmışlıktan söz etmek mümkün müdür? Osman Hulûsi Efendi de insanlarımızı böyle üstün vasıflı kimseler olarak görmek istiyordu. Bunun için o, büyük bir eğitim seferberliğine girişmiştir. Bu sebeple muhitinde hangi dernek, hangi cemiyet veya vakıf varsa, bakıyorsunuz, oranın ya başkanı ya da üyesidir.

Böylece bölgesindeki bütün ilmî faaliyetlerde öncülük görevini yerine getirmiştir. Osman Hulûsi Efendi ilmi kuru bir tarzda ele almamakta; hem maddî ve hem de manevî olarak kişinin olgunlaşması olarak görmektedir. Gerçek ilim, gerçek irfan kişiyi Allah'a, Yaratan'ına götürmeli; O'nu bilmek de, O'nunla olmayı gerektirmelidir. "Olmuştur" redifli gazelindeki şu beyitte bu hususu dile getirmektedir:

*Sana ârif olan ilm ile irfânı
n'ider sensiz
Senin lutfunla dil-gûn ol-
duğum irfânım olmuştur.*²³

İlim, irfan ve hakikî ilim Hak mektebinden okunmalıdır. Burada okuyan da, fenâfillah mertebesine yükselir. İlim-irfan tahsil etmeyenlerin sonu hüsrandır; dosttan, meclisten ayrı kalmaktır. Gerçek ilim aşkla olur; aşk, okumakla bitmez, bilmekle de tükenmez. Allah âşıkları, aşk kitabını okudukça ilim erbabı olurlar. Cehâlet, genel manada insanı inkâra kadar götüren bir hastalıktır. İlim ve irfan ehli olmayan kişi ne olursa olsun faydalı olmayacak, gayretleri boşa gidecektir. İlmî ile mağrur olanların, Hakk'ı tanımaktan gafil olacaklarını Osman Hulûsi Efendi çeşitli mısralarında dile getirmiştir.

Bütün faaliyetlerini Hak için, Hak'la olmak için, Hakça bir nizam için yapan büyük insan, bütün mutasavvıflar gibi, büyük bir tevâzu içindedir. Diğer bazı mutasavvıflarca da söylenen konuyla ilgili şu mısraları hepimizin şiarı olmalıdır:²⁴

*Kulluk vazifemizdir yokluk şîârımız hem
Kayırmayız özümüz olsak da yahşi yâ kem
Bir güzelin urgunu âşüftesiyiz her dem*

*Nâm u nişânımız yok dervîşe şân gerekmez
Yokluk yolcularına başka nişân gerekmez²⁵*

Edebiyatta, hitabette ve her türlü sanatta ölçülü olmayı, sabırlı olmayı tavsiye eden Osman Hulûsi Efendi'nin bu konudaki hassasiyeti şöyle nakledilmektedir:

“Osman Hulûsi Efendi, Bolu kaplıcalarında iken, bir arkadaşı ziyaretine gelir. Namaz vakti gelince camiye geçerler. Camide vâiz kürsüye çıkmış vaaz etmektedir. Vâiz bazen hiddetlenmekte bazen de kürsüye vurarak, ayağa kalkarak, hararetle cemaate bir şeyler anlatmaya çalışmaktadır. Ezan okunup namaz kılındıktan sonra camiden çıkarlar. Osman Hulûsi Efendi yanındaki arkadaşına:

‘Evladım, deli dolu yağın yağmur, ekine fayda vermediği gibi, tarlayı da harap eder. Hâlbuki sağanak sağanak yağın yağmur toprağın içine işler. Ekine faydalı olur. Vâiz Efendi çabuk yağıp geçen yağmur gibi idi.’ diye buyurdular.” Buradan anlaşılıyor ki, insanlara hitap ederken ve bir meseleyi anlatırken yumuşak ifadeler ve gönül yapıcı kelimeler seçilmeli, bir taraf yapılırken diğer bir taraf yıkılmamalıdır.

Edebî Yönü

Osman Hulûsi Efendi'nin *Dîvân*'ı, *Mektûbat*'ı ve *Hutbeler*'i edebî yönüne yeterince ışık tutmaktadır. Özel bir tahsil geçirmemiş olmasına rağmen, yazmış olduğu eserlerde kullandığı dil ve sanatlar, onun kendisini çok güzel yetiştirmiş olduğunun delilidir. Eserlerinde Farsça, Arapça, Osmanlıca ve Türkçeyi mezcetmiş, manzum ve mensur eserler kaleme almıştır.²⁶

Dîvân'ında klasik gazel tarzında olan manzumeleri genellikle aruz vezindedir. Bir kısmı da hece vezninde kaleme alınmıştır. Manzumelerde dinî ve tasavvufî ıstılahlar bol bol kullanılmıştır. Şiirlerinde

kullandığı dil zaman zaman 16 ve 17. yüzyılların ifadelerini yansıtmaktadır.

Türk-İslâm edebiyatını meydana getiren eserlerin bir kısmı tasavvufî özellikler taşıyan, bir kısmı da doğrudan doğruya tasavvufî konuları ele alarak işleyen didaktik veya lirik eserlerdir. Bunlar genel olarak “Tasavvufî Edebiyat”, daha yaygın bir ifade ile “Tekke Edebiyatı” ismiyle anılan ayrı bir grup meydana getirirler. İşte Dârendevî mahlasını kullanan Hulûsi Efendi'yi de Tekke edebiyatı içerisinde değerlendirmek en uygunudur.²⁷

Seyyid Hulûsi Efendi, Dîvân'ında genel olarak Divan şairlerinin müşterek olarak kullandığı dili, bazı tabirleri ve edebî mazmunları da aynı şekilde kullanmıştır. Dolayısıyla bu tabirleri ilk akla gelen anlamlarıyla değil mecazî manaları ile anlamak lazımdır. Onun şiirlerinde geçen şarap, mey, saki, meyhane, kadeh, aşk, âşık, ma'suk, saç, kâkül, dudak vs. kelimeleri sözlük anlamları ile değil Divan edebiyatında ve tasaavufta kullanılan manaları ile anlamak lazımdır. Çünkü bu kelimelerde İlahî aşk, Kevser şarabı, mürşit, cami, tekke vahdet, kesret gibi tasavvuf kavramları kastedilmiştir. Nitekim:

Bize mey kısmet edip sundu nasîb-i ezeli

Gösterip gün yüzünü anda Habîb-i ezeli²⁸

derken burada sunulan meyden ilâhî bir neşe, Ezeli sevgiliden de Hazreti Peygamber (s.a.v.) veya Cenab-ı Hak anlaşılmalıdır.

Tasavvufî düşüncenin temelini teşkil eden şeylerin başında İlahî rızâya ulaşabilme gayesi yer alır. Bu doğrultuda mutasavvıflar da insanların manevî eğitim ve irşadlarına katkı sağlayabilmek amacına hizmet ederler. Bir mutasavvıf, aynı zamanda da bir şair olan Hulûsi Dârendevî de, Dîvân'ında yer alan şiirleri, şiir yazmak için değil, Allah'ın rızâsını celbetmek için söylemiştir. Ona göre şiir, halkın ve müridlerin irşadı için bir araçtır; manevî bir tedavi yöntemi ve nefsin eğitim metodudur. Bu nedenle edebî yönden çok ağır olan eserlerinde bile didaktiklik kendini göstermektedir. Meselâ bir beytinde;

*Sana ayb olmuş iken gayrının aybın görmeklik
Gör ayb-ı nefsinin gayra bakıp ma'yûb arama²⁹*

diyerek başkasının ayıbını aramamak gerektiğini, sâliklerin de bu konuda yanlış bir davranışta bulunmamalarını öğütlemektedir.

Ayrıca onun eserlerinin en önemli özelliklerinden biri de ele aldığı konuyu âyet, hadis ve kimi zaman da menkıbelerle süslemesidir. Meselâ şu beyitler Asr Suresi'nin anlamına işaret etmektedir:

*Boyun vere, her zahmete katlana
Sabır ede her acıya tatlana
Mihnet çeke yaya iken atlana
Hakikat güllerin derem der ise³⁰*

Yine “Günahından tevbe eden, hiç günah işlememiş gibidir.”³¹ hadis-i şerifine binaen;

*Ey gönül gel edelim tevbeler isyânımıza
Dahî bel bağlayalım sıdk ile sultânımıza³²*

beyti ve bunun gibi hadis-i şerif dayanaklı beyitleriyle sünnet-i seniyyeye bağlılığını ortaya koymakta, sâliklerin eğitiminde de bunu ön planda tutmaktadır.

Mutasavvıflar genel olarak şiiri bir gaye değil bir vasıta olarak telakki ederler. Nitekim Hulûsi Efendi de, şiirlerinde insanları düşündürmek, tefekkür ettirmek, nefislerinin şerrinden korumak üzere hedef edindiği manayı her yönüyle ifade etmek gayesini gütmüştür. Bu durumda zaman zaman şiirde teknik hususiyetlere takılmadan rahat bir biçimde hareket ettiği görülmüştür. O bir bakıma her hâl ve şartta, manayı maddeye tercih ederdi.

Fesahati ve Beyan Gücü

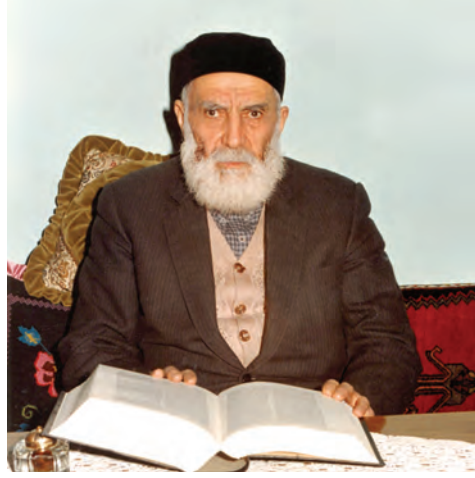
Beyanda sihir vardır, sözü meşhurdur. Şiir ise, kelamın en çok beyan eden edebî türüdür. Bizim tarihimizde insanların en çok tercih ettiği ifade tarzı da şiir olmuştur. Dinleyip ezberlemenin kolay olması ve kulağa hoş gelmesi bunda etkili olan hususlardandır. Ahmed-i Yesevî'den itibaren Âşık Paşa ve Hazreti Mevlânâ da hep bu yolla insanlara İslâmiyet'i anlatmış, sevdirmiş ve sanki dinî yaşantıyı kolaylaştırmıştır. Burada ifade edilen maksadın anlaşılır, ifade gücü yüksek, fasih ve belîğ olması ve bir sözle nice manayı içerisinde barındırmış olması çok önemlidir. Öyle ki bir beyit bazen saatlerce süren sohbetlere kapı aralamaktadır. İşte Osman Hulûsi Efendi'nin Dîvân'ı okunduğunda aynı ifade gücünü hissetmek ve görmek mümkündür.

Hulûsi Efendi bazı gazelleriyle dinleyicisine Hazreti Mevlânâ'dan iştiağ derdinin şerhini dinletirken; bazı gazelleriyle de Yûnus Emre Hazretleri'nin sade fakat çok kuvvetli ifadelerini asrımıza taşımıştır. Bazen de:

*Ya Habîballah, ya hayre'l-beşer müştakınam
Eyle kim leb-teşneler yanup diler hem vâre sû*

diyen ve dudağı kuruyanların suya duydukları iştiağla Peygamber (s.a.v.)'e duyulan sevgiyi aynileştiren Fuzulî ile seslenmiştir. Kimi kez de Niyazi-i Mısrî (v. 1694) ve Şeyh Galip (v. 1799)'in terennümlerini tazelemiştir.³³

Onun sanatkâr ve ince ruhluluğu Mevlânâ ve Hallâc gibi coşkun sufilerden de etkilenmesine sebep olmuş; aşkı, vecdi ve vahdet-i vücûdu terennüm eden coşku dolu şiirler söylemiştir. Bazen Yûnus gibi sâde fakat derin, bazen de Fuzûlî ve Şeyhî gibi ağır ve engin ifade ve terimler kullanmıştır.³⁴ Meselâ bir beytinde Hulûsi Efendi:

*Kimi cennât ile hûrî kimi gılmân isteği
Kimi ancak rızâ-yı Hakk ile rü'yetdedir*³⁵

derken; Yûnus ise aynı duyguyla şöyle seslenir:

*Cennet cennet dedikleri, bir ev ile birkaç huri
İsteyene ver Sen anı, bana Seni gerek Seni.*³⁶

Dîvân'ındaki engin ve seçkin şiirleri, Mektûbât'ındaki rahmet ve şefkat buketleri gibi takdim edilen nasihatleri, hutbelerindeki zarif, bazen celalli ve etkili sözleri, sadece talebelerinin değil tüm insanların manevî eğitiminde çok önemli ve etkili bir yer teşkil etmektedir.³⁷

Osman Hulûsi Efendi'ye göre mecnûn, "Dilinde her nefes Leyla'nın evradı olan kimsedir." Leyla, mecazî aşkın ma'şukudur. Hakikate mecaz köprüsünden geçilir. Mutlak ma'şuka "gayrı unutmak"la ulaşılır. Leyla bir isimden ibarettir. Osman Hulûsi Efendi'ye göre, aşk müftüsünün fetvası "Can verene vasl-ı yâr, vasl-ı yâre can behâ"dır.

Aşk; candan geçmek, cihanı gönülden çıkarmak, posttan dosta, gülden küle yönelmektir. Kısacası Hakk'ın gerçek kulu olmaktır.³⁸

Osman Hulûsi Efendi, bu teslimiyeti şu mısralarıyla veciz bir tarzda anlatmıştır:

Gönül cândan geçer yârdan geçilmez

Cihânı terk eder yârdan geçilmez

Şol Edhem oğlunun ettiği gibi

Kamu vardan geçer yârdan geçilmez

Eğer yâr oldun ise sen o yâra

Ko gayrı kâr u var yârdan geçilmez³⁹

Gonca gül ile diken, dâne ile harmanı, kahır ile lütfu bir bilmek, dünya sıkıntılarında kurtulmaktır. Hakk'a ulaşmayan gönüllere, mahlukât hicâb olur. Zıtlık bu hicabın bir neticesidir. Rızaya yükseliş, zıtlardan kurtularak gerçekleşir. Tasavvuf ehlinin yazdığı manzumelerde, meşrebin verdiği beyan farklılığı dışında, verilmek istenen mesaj hemen hemen aynıdır.

Din; Allah bilgisinden ziyade, Allah sevgisidir. Bilen değil; seven, dindardır. İman; akıl ve histe değil, kalptedir. Allah'a gönülden varılır. Âşık kişinin gönlü dergâhtır. Bu dergâha yol bulanlar, "Allah nerededir?" şüphesinden kurtulurlar.⁴⁰ Osman Hulûsi Efendi de gönlü mısralarıyla açıklıyor:

Hudâ'nın mahrem-i râzı gönüldür

Makâm-ı kuds şehbâzı gönüldür

Demişlerdir gönüldür Ka'betu'llâh

Nazargâh-ı Hudâ şâzı gönüldür

Kafesde zâr eden cân bülbülünün

Mekân-ı zâr u âvâzı gönüldür

Taayyünsüz cemâl-i yârı seyre

Hemîşe dîde enbâzı gönüldür

O "küntü kenz"-i esrâr-ı hafînin

Hulûsî sırr-ı demsâzı gönüldür⁴¹

Her zerrede Hakk'ı görmek, isim ve sıfatlarının mazharlarında O'nu müşahede etmektir. Osman Hulûsi Efendi'nin Dîvân'ında yer alan bir gazelinde bu husus şu tarzda ifade ediliyor:

*İki cihânın zübdesiyim cânibim cânân ile
Ben mekânıyım kânımın kânım bana mekân imiş*

*Ayrı bilenler ayırdır uşşâkını ma'sûkîden
Ben cânıyım cânânımın cânânım bana cân imiş*

*Ben bir dürr-i sencîdeyim kânımdır ummân içinde
Ben kânıyım ummânımın ummânım bana kân imiş⁴²*

Mabetler, vuslat saraylarıdır. Oraya sadece ayakkabılarımızı çıkarmakla girmiş olmayız; ibadetin lezzeti, mü'minin kendi varlığından geçmesiyle gerçekleşir. Birer otomatik hâl alan ibadetlerde böyle bir lezzet arayışı boşunadır. İslâm'ın ruhunu kaybedenler, onu sadece şekilcilikte arayanlardır. İslâm'da şekil vardır fakat şekilcilik yoktur.

İşte Osman Hulûsi Efendi de bekâ yolunu arayanlara şöyle sesleniyor:

*Ko dâr-ı fenâyı bunda râh-ı mülk-i bekâyı tut
O mülke varmağa dâmen-i ehl-i Hudâ'yı tut⁴³*

Bu dünyada iken bu geçici dünyaya bağlanma, o beka âlemine yarayacak yolu elde etmeye çalış. Bunun için de Cenab-ı Hakk'ın halis dostlarını bul ve onların eteğine yapış:

*Bu libâs ile gidilmez ol cânân illerine
Soyunup varlığını aşk ile uryân olagör⁴⁴*

Bu dünya mansıpları ve makamları ile Canan iline ulaşamazsın. Dünya arzularından sıyrılıp İlahî aşk ile olasın ki maksadına erişebilesin.

*Bu fenâ dârına mağrûr ne gerekdir ne gerek
Soyunup varını tecrîd olan üryâna eriş⁴⁵*

Bu geçici dünyaya mağrur olmak insana ne kazandırır. Sonunda hepsini bırakacaksın. Onlar seni bırakmadan sen onları terk et ki ebedî saadeti kazanasın.

Tasavvufta kişilerin fert eğitimi ve terbiyesi çok önemlidir. Bu iş ise en başta nefis terbiyesiyle mümkündür. En büyük cihad olan nefisle mücadeleye mutasavvıflar büyük bir önem vermişlerdir.

Osman Hulûsi Efendi'nin de Dîvân'ındaki mısralarda bu hususa ağırlık verdiğini görmekteyiz. Bir murabbaındaki şu bentte cehâlet kaygısından dem vurmaktadır:

*Hem-sohbet iken yâr ile tenhâlara düşdüm
Heyhât bana kim cehl ile da'vâlara düşdüm
Âsûde iken devr ile gaugâlara düşdüm
Heyhât yazıklar men-i âvâreye heyhât⁴⁶*

“Nedir” redifli bir gazelinde kişinin kendisini bilmesiyle ilgili olarak da şunları söylüyor:

*Bu fenâda her birinin nice nice şânı var
Lâ-mekân ilindeki senin dahi şânın nedir
Kimseler bilmez mukadder kıymetini ey gönül
Yâ bilen bunda seni kimdir ki nişânın nedir
Herkesin bir kârı var senden fakîr hiç kimse yok
Hangi pâzâr içresin yâhûd ki dükkânın nedir
Geldin ammâ bu ile yokdur evin gurbetdesin
Hangi ildensin senin yurdun ad u sanın nedir
Her biri bir yol tutup gider iyi vü ger fenâ
Hangi râhasın revân yoldaş kervânın nedir
Herkesin bir azığı vardır tedârik eylemiş
Sen de yolcusun bu ilden azık u nânın nedir*

*Her biri bir emre mahkûm hükm eden bir şâhı var
Sen kimin emrine bağılsın bu sultânın nedir⁴⁷*

Muhabbetullah

Tasavvuf ıstılahında muhabbetullah üzerine pek çok söz söylenmiştir. Bazıları muhabbeti, kalbin hayret ve devamlı bir arzu içinde olması; bazıları, bütün sevilesi şeylerin üzerinde bir sevgili tercih etmek; bazıları da, görünür görünmez her hâlde sevgiliye muvafakat şeklinde tarif ve ifade etmişlerdir.

Bir hadis-i şeriflerinde Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuşlardır:

“Allah bir kulunu sevdiği zaman Cebrail’e; ‘Ey Cebrail, Ben falanca kulumu seviyorum, onu sen de sev.’, buyurur. Cebrail, o kulu sever ve sema halkına; ‘Allahu Teâlâ, falanca kulunu seviyor, onu siz de seviniz.’ diye nida eder. Bundan sonra semadakiler de o kulu severler. Sonra Allah o kulun yeryüzünde de hüsn-i kabul görmesini sağlar, herkes ona teveccüh eder.” Hadisin ravisi olan İmam-ı Malik Hazretleri diyor ki: “Allah bir kuluna buğzedince sevdiği kul için söylediğinin zıddını söyleyeceği kanaatindeyim.”⁴⁸

Kulun Allah hakkındaki muhabbeti, bu kulun kalbinde bulunduğu ve duyduğu bir şey olup, ibare ile ifade edilmeyecek kadar latif, rakik bir histir. Bu hâl ve his, insanı Allahu Teâlâ’ya tazim etmeye; O’nun rızasını her şeye tercih etmeye; O’ndan ayrı kalınca sabırsızlanmaya; O’nsuz edememeye; O’nsuz kalınca da kararsız hâlde gelmeye; ünsiyet ve ülfetini devamlı surette kalbi ile O’nu zikrederek bulmaya ve O’na karşı içinde bir heyecan duymaya sevk eder.

Nitekim Cüneyd-i Bağdadî Hazretleri’ne muhabbetten sorulunca; “Âşkın kendi sıfatlarını terk etmesi ve bunun yerine sevgilisinin sıfatlarına girmesidir” (Tahalluk bi-ahlâkillah, ittisaf bi-evsafillah) diye bahsetmiştir.

Cüneyd-i Bağdadî bu sözü ile şuna işaret etmiştir: “Sevgilinin zikri âşıkı o derece istila edecek ki, onun sıfatlarını zikretmek, kendi sıfatlarından tamamen gafil olmak ve kendini bile hissetmemek onda galip bir hâl olacaktır.”

Ebu Ali Ruzbârî (k.s.); “Muhabbet muvafakattır.” (Emredilene uymaktır.) demiştir.

Şiblî (k.s.); “Kalpte sevgiliden başka ne varsa hepsini mahvettiği için muhabbete, muhabbet ismi verilmiştir.” demiştir.⁴⁹

Osman Hulûsi Efendi bir hutbesinde insandaki Allah (c.c.) sevgisinin her iyiliğin ve huzurun kaynağı olduğuna işaretle şöyle demektedir:

“Bilmiş olunuz ki, her iyiliğin başı Allah (c.c.) düşüncesi, Allah sevgisi ve Allah korkusudur. Her iyilik bundan doğar. Dünya ve ahiret sadetinin kaynağı budur. Allahu Teâlâ'nın büyüklüğünü asla hatırından çıkarmayan, nerede bulunursa bulunsun Rabb'inin kendisini gördüğüne, yaptıklarını ve gönlünden geçirdiklerini bildiğine iman eden bir insan, Allahu Teâlâ'nın yap dediğini yapar, yapma dediğini yapmaz. Onun kalbine Allah (c.c.) sevgisi yerleşir. Allah'ı seven ve Allah'tan korkan insanların elinden ve dilinden kötülük gelmez. Allah sevgisi insanı daima doğru yola götürür, kötülükten alıkor.”⁵⁰

Osman Hulûsi Efendi, bir gazelinde ise “Muhabbetullah”ı şöyle tarif eder;⁵¹

*Senin sevdâna yanmak gayrı sevdâdan usanmaktır
Seni sevdim demek hâline rengine boyanmaktır*⁵²

Senin İlâhî aşkının ateşi ile yanıp kavrulup başka bütün sevgili şeylerden el çekmek, gayri olan (Allah'tan başka her şey) şeylerden yüz çevirmek, seni sevmek demektir. Yalnızca dil ile seni sevdim demek yetmez. Çünkü o sevginin zuhurunu bütün azalar ile hâl ve hareket ile belirtmek için senin rengine boyanmak gerekmektedir. Bakara Suresi'nde meâlen; “Allah'ın (verdiği) rengiyle boyandık. Kim Allah'tan daha güzel renk verebilir? Biz ancak O'na kulluk ederiz (deyin).”⁵³ buyurulmaktadır. Hıristiyanlar yeni doğan çocuklarını bir su ile boyar ve “İşte şimdi Hıristiyan oldu.” derlerdi ve bunu o çocuk için bir temizlik sayarlardı. Ayette Müslümanların buna karşılık “Allah'ın boyası ile boyandık.” demeleri emredildi. Allah'ın boyası İslâm fitratı, İslâm ve iman temizliği demektir. Osman Hulûsi Efendi, bu ayetin meâlinden hareketle tasavvufî boyutta Allah'a ve Allah dostlarına uymanın tek yolunu O'nun istediği gibi olmaya, içi dışı temiz olmaya ve boyası ile boyanmaya, hakikatine uymaya bağlamıştır. İhramcızâde İsmail Hakkı Hazretleri de bir şiirinde;

*Hakkı'ya yandım
Aşka boyandım
Âhir uyandım
Allah aşkın elinden
Aşkın elinden
Allah derdin elinden*⁵⁴

buyurmaktadır. Allah'ın aşkı ile dolu olanlar, o ateş ile yananlar ilâhî aşkın rengine boyanırlar. Bu boya, Allah'ın verdiği manevî bir boyadır. Yine bu hususta, Osman Hulûsi Efendi te'kid mâhiyetinde “Mektûbat”ında:

*Uymadan âdabına yâ rengine
Kendini koydun büyükler dengine*⁵⁵

nazmıyla, büyüklerin gösterdiği yoldan gitmeyenlerin yani mâneviyatı olmayanların, ehl-i kemâl bir kişi gibi kendilerini tanıtmalarının hayâsızlık ve edepsizlik olduğunu belirtmektedir. Sahip olunması gereken vasfı şöyle dile getirmektedir:

*Bu yolda âşık ma'şûkuna mihr-i vefâ ihlâs
Yolunda cân verip derdini dildârın kazanmaktır⁵⁶*

Sevgi yolunda, insanın yaratılışındaki güzellik ve varlığın temeli olan muhabbetle âşık, maşuku olan insanı kendine ayna olsun diye yaratan Allahu Teâlâ'nın üstün güzelliği için “mihr-i vefa” mazmununda olduğu gibi, “aydınlık nur yüzlü sevgiliye bağlılık için aşk sebebiyle dünyanın bütün mülkü terk edilir.”⁵⁷ Bunu yaparken de işin özünde muhabbet ve samimiyet vardır. Allah ve Rasûlü'nün hüsn-i kabulünü beklemek ve böylece inanmak gerekir. Bu yolda âşığın tek kıymetli nakdi, ne pahasına olursa olsun; o sevgilinin gönlünü kazanmak için candır. Gerekirse âşık, can sermayesini verir, ama gönül alır, o sevgilinin gönlünde ebedî kalır.

*Mücerred ana fâni oldu derler yok olup gitdi
Neye kılsa nazar her gördüğünü yârı sanmaktır⁵⁸*

Dünyanın bütün varlığından soyunmuş ve dünyevî şeylerle alâkasını kesmiş olarak âşkın Hak ile bâki olarak bir şeyi kalmaz. Öyle bir fenâ makamına er ki, Hak'tan başkasını müşahede etme. O zaman sen yok

olmuş olursun. Çünkü tasarruf sahibi “Hâkim-i Mutlak”ın emrinde ve O’nun vasıfları ile görür ve görünürsün. O zaman her gördüğün sevgili, o güzel yüzlüdür. Maşukta fâni olan bütün mahlûkatı muhabbet nazarıyla yâr yüzüyle görür. Osman Hulûsi Efendi’nin deyimiyile;

*Yolunda cân verip bin cân ile sana inanmaktır*⁵⁹

Âşık olan, seven kişi; sevgiliye kavuşmak için bin canı olsa binini de onun yolunda fedâ eder. Öyle de olmak lazım. Can pahasına olan iman, en büyük bir iman ve teslimiyettir.

Maksad O Yâdır

Tasavvuf edebiyatımızda sûfî şairler “yâr” ve eş anlamlı diğer kelimeleri bir sembol olarak kullanmış ve bunlarla herkese anlayışı ölçüsünde hitap etmesini bilmişlerdir. “Yâr” kelimesi ile eş anlamlı “maşuk, habîb, mahbûb, dildâr, cânân, nigâr, leylâ, dilber, meh, mehlîkâ, gül-izâr, şeh, pâdişah, şeh-i hûbân, şehinşâh, dost, sultan, efendi vb.” kelimelerle hem edebiyat ehline hem de tasavvuf ehline söz söylemek imkânını bulmuşlardır. Asırlardır işlenegelmiş bu edebiyat dili ve

kültürü, ne yazık ki, Türkçemizin ve irfan hayatımızın geçirdiği “devrim” ve buhranlardan dolayı başta öğretim ve eğitim hayatı olmak üzere bütün dünyamızdan uzaklaştırılmıştır. Dilden kelimelerin atılması, bu kelimelerle ifade edilen manevî kavram ve irfanı da unutturmuştur.

Osman Hulûsi Efendi bir ilâhîsinde her ne olursa olsun “yârin unutma” derken dünyadaki asıl maksadın ne olduğunu da veciz bir biçimde ifade etmiştir:

*Maksad o yârdır yârin unutma
Gayrı zünnârdır yârin unutma*

*Zikr eylesen de şükr eylesen de
Fikr eylesen de yârin unutma*

*Hayrın kusûrun hüznün sürûrun
Olsun huzurun yârin unutma*

*Sırrına mahrem yârin bilip hem
Yâd eyle her dem yârin unutma*

*Nemrûd deyerler matrûd deyerler
Merdûd deyerler yârin unutma*

*Atîk olursun refîk olursun
Siddîk olursun yârin unutma*

*Yârin kemendi zülf-i semendi
Boynunda bendi yârin unutma*

*Bil anı hâzır hâline nâzır
Et vird-i hâtır yârin unutma*

*Fâsık desinler fâcir desinler
Sen sâdık olup yârin unutma*

*Hulûsi her bâr yâdin olup yâr
Kur gizli pâzâr yârin unutma⁶⁰*

Görüldüğü üzere Hulûsi Efendi'nin beyitlerinde ilk hatıra gelen mana, her ne olursa olsun maksadın Cenab-ı Hak olduğu ve O'nun asla unutulmamasıdır.

İkinci beyitte bir taraftan O'nu zikirle, nimetlerine şükürle ve tefekkürle hatırlamağa teşvik ederken diğer taraftan “yârın unutma” ikazıyla bütün bunların kalpten ve gönülden olmasını istemektedir.

Üçüncü beyitte ise okuyucuya kusurunun dahi hayır olması ve neşesinin kaynağının hüzmün olması gerektiği vurgulanmaktadır. Böyle hayır ve sürura kavuşmanın yolu ise yârı unutmamaya bağlanmıştır.

Sonraki beyitte, tasavvuf yolunda yürüyene Cenab-ı Hak'ın bütün hâllerine ve sırlarına vâkîf olduğu bildirilmektedir. Bunu bil ve O'nu hiçbir zaman hatırdan çıkarma denmektedir. Bu beyitte her an o yârla, Cenab-ı Hak'la beraber olma vurgulanmaktadır.

Beşinci beyitte, hâl ehli kişilere tarihte nice iftiraların atıldığına işaret vardır. İnsan doğru yolda olduğunu bildikten sonra bunlara değer vermemelidir; asılolan, kiminle beraber olduğunu bilmesidir.

Altıncı beyitte, Hazreti Ebu Bekir Efendimiz'in lakaplarına işaret vardır. Hangi mertebeye erişersen eriş o yâr ile beraber ol denmektedir. Sonraki beyitlerde de aynı şeyler ısrarla tavsiye olunmaktadır.

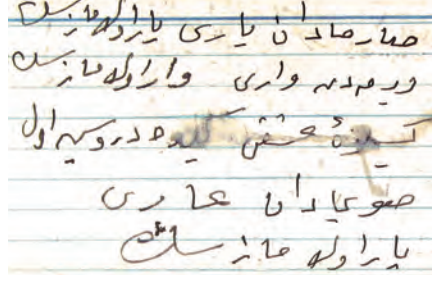
Dokuzuncu beyitte yine kinamalara karşı uyarı vardır. “O yârı unutmayan” kimseye niçin fâsık desinler, fâcir desinler? Zira her dönemde, O yâra gönlünü vermiş âşıkların başına türlü türlü taşlar atılmıştır. Allah Teâlâ'yı seven, O'nu yâr bilen kimselerin inanan Müslümanlar tarafından taşlanması ise şaşılacak bir şeydir. İman ile çelişkili olan böyle bir davranışın ortaya çıkmasına sebep, sanıyoruz ki, o yârın sevgisinin, âşıkları umûmun yani avâmın Allah (c.c.) anlayışından farklı ve üstün bir idrâke ulaştırmasıdır.

Bu anlayışı Mevlânâ'nın bir beytinin manasıyla özetleyebiliriz:

“Cümle âlem maşuktan ibarettir. Âşık bir perdedir. Zinde olan maşuktur. Âşık ise ölüdür.” Bütün varlık âlemini maşuktan ibaret bilen,

yani bütün bu şahadet âlemini Hakk'ın bir tecelli yeri, mazharı ve nuru olarak gören ve bilen Allah âşıkları, avâmın gayblarda ve uzaklarda sandığı Tanrı anlayışına karşılık, Hakk'ı her yerde hâzır ve nâzır bilmekte ve görmektedirler. Osman Hulûsî Efendi, bu manada çeşitli beyitlerde şöyle söylemektedir:

“Sarmadan yârı yâr olamazsın
Vermeden vâri vâr olamazsın
Kisve-i aşkı giy de derviş ol
Soymadan ârı yâr olamazsın”

Osman Hulûsî Efendi'nin El Yazısı ile Yazdığı Bir Rubai
(Şeyhzâdeoğlu Özel Kitaplığı Arşivinden)

*Ey gün yüzünü ayân eden yâr
Her şey senin âşıkın nesi var⁶¹*

*Açılmış perde hüsnün zâhir olmuş âleme ey yâr
Anı seyrâna ârif derd çekip cânın bahâ vermiş⁶²*

*Nere baksa görünen dost yüzüdür dîdemize
Vechin âşüftesiyiz hayretimiz yâr iledir⁶³*

*Göz kanda baksa göre yâr âlem gül-i bî-hâr-ı yâr
Her yan açık dîdâr-ı yâr her şey o gayrı fânîdir⁶⁴*

*Mücerred ana fânî oldu derler yok olup gitdi
Neye kılsa nazar her gördüğünü yârı sanmaktadır⁶⁵*

*Her dîdeden gören o her yüzden görünen o
Ey göz anı görmesen de görür seni sevdiğin
Sanma ansız bir dem var her demdir o sana yâr
Sen yâr olmasan dahi yârdır sana sevdiğin*

*Hulûsî yârdır gören bakdığın ve gördüğün
Sen erdim deme ona ermiş sana erdiğin
Cânını alan odur yoluna cân verdiğin
Sen yâr olmasan dahi yârdır sana sevdiğin⁶⁶*

Bu dizelerde ifade edilen “birlik”, “vahdet müşahedesi” ve anlayışına tasavvuf ehli müşşitlerinden aldıkları belli bir terbiyeden sonra ulaşmışlardır. O yârın sevgisini öğreten de müşşid-i kâmdir. Müslümanlara bu sevgiyi, o yârı sevmeyi ilk öğreten ise Allahu Teâlâ'nın habibi, sevgilisi olan Hazreti Peygamber (s.a.v.)'dir.

Peygamber Sevgisi

Tevbe Suresi'nin 24. ayetinde Cenab-ı Hak, Peygamber Efendimiz'i kendisi ile beraber zikrederek, onu babalarınızdan, oğullarınızdan, eşlerinizden, akrabalarınızdan, evlerinizden ve mallarınızdan -kısaca her şeyinizden- daha çok sevmelisiniz, buyurmaktadır.

Bu itibarla Peygamber Efendimiz de “*Beni çocuğunuzdan, babanızdan ve bütün insanlardan daha fazla sevmedikçe gerçekten iman etmiş olmazsınız.*” buyurmaktadır. Bu itibarla Rasûlullâh Efendimiz'i sevmek ibadettir.

Zira o, âlemlerin yaratılmasına sebeptir. Her şey onun hürmetine yaratılmıştır. Nitekim hadis-i kudsîde bu husus şöyle bildirilmiştir: “*Levlake levlak lema halaktü'l-eflak*“, (Ey Rasûlüm) *Sen olmasaydın, Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım.*”

Hazreti Peygamber (s.a.v.)'i öven naatların çoğunda bu söz geçer.

*Dedi şânında Hak levlâk levlâk
Muhammed olmasa olmazdı eflâk*

Osman Hulûsî Efendi de, Dîvân'ında Hz. Peygamber (s.a.v.)'in şânının yüceliğine delil olarak bu rivayeti zikretmiştir.

*Şânına okundu hutbe-i “levlâk”
Şükr eyleyip dedin “vemâ şekernâk”
Seninçin halk oldu âlem ü eflâk
Ahsente ahsente hoş bâreka'llâh⁶⁷*

Türklerin İslâm dinini kabul etmeleriyle yeni bir veche kazanan edebiyatımızda, Hazreti Muhammed (s.a.v.) temel kaynaklardan biri olmuştur. Edebiyat onunla süslenmeye, güzelleşmeye başlamıştır.

İslâm medeniyeti dairesinde başlangıçtan itibaren meydana getirilen her biçimdeki edebî eserde Peygamberimiz'e duyulan sevgi, aşk ve bağlılığın ifadelerini mutlaka görürüz.

Aslında Peygamber sevgisi İslâm milletlerinin hemen hepsinin işlediği ortak bir temadır. Denilebilir ki dünyada Hazreti Muhammed (s.a.v.) kadar övülmüş, hayatının her safhası bir edebî türe kaynaklık etmiş kimse yoktur. Doğumu, büyümesi, evlenmesi, miracı, hicreti, gazaları, mucizeleri ve vefatı asırlar boyunca işlenegelmiştir.

Eski Türk edebiyatında yazılan her eserde Allahu Teâlâ'ya hamd ve senadan sonra Hazreti Peygamber (s.a.v.)'e salat ve selam getirilmiş, övgülere yer verilmiştir.

Manzum eserlerde ise -özellikle mesnevilerde ve divanlarda- tevhid ve münacaattan sonra naata yer verilmiş ve Hazreti Peygamber (s.a.v.) çeşitli güzel yönleri ve sıfatlarıyla anılmış, şefaati arzulanmıştır.

Hazreti Peygamber (s.a.v.)'in hayatı, nübüvveti, mucizeleri ve savaşları etrafında bir edebiyatın oluşması, şüphesiz, ona duyulan samimi aşktan dolayıdır.

Habibullah sırrının mazharı olan Yüce Peygamber, ibadın da Habibi olmuştur.

Hayatının anlatıldığı siyer eserleri,

Mirac hadisesini işleyen miraciyeler,

Doğumunu konu edinen mevlitler,

Peygamber Efendimiz'in fizikî özelliklerini, ahlâkını, hâl ve hareketlerini tasvir eden hilye-i saadetler,

Mekke'den Medine'ye hicreti sırasındaki hadiseleri anlatan hicret-nameler;

Çeşitli gazalarını konu edinen gazanamerler,

Harikulade hadiseleri işleyen mucizatlar,

Kırk hadis, yüz hadis, bin hadisler,

Esmayı nebiler, şefaatnameler ve naatlar,

hep onu anlatmakta, onu konu edinmekte ondan bahsetmektedir.

Bazı âşıkane şiirlerde o, güzellik ülkesinin padişahıdır. Sevgiliden maksat hep odur. O asla solmayan bir gül, emsali bulunmayan ebedî bir sevgilidir. Hiçbir sevgili onunla mukayese edilemez.

Seyyid Osman Hulûsi Efendi, hem o pak ve temiz nesilden gelmesi, hem de Hazreti Peygamber (s.a.v.)'e duyduğu aşırı sevgi, saygı, bağlılık ve hürmetten dolayı eserlerinde bu konuya ayrı bir önem vermiştir. Onda Hazreti Peygamber sevgisinin boyutlarını görmek için Dîvân'ına göz gezdirmek yeterlidir.

Hazreti Peygamber (s.a.v.)'e olan sevgisi o denli yüceydi ki, çocuklarına koymuş olduğu isimlere dikkat edilecek olursa Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in mübarek ve muazzez isimleri (Muhammed-Mahmud-Ahmed-Hamid) olduğu görülür.

Ey Pâdişâh-ı Hüsn ü Hûr!

Peygamber Efendimiz'i sevmek ve ona itaat etmek, her Müslüman için kaçınılmaz bir görevdir. Peygamber sevgisi ile ilgili hadislerin hadis külliyyatımızın Kitâbu'l-İmân başlıklı bölümünde nakledilmiş olması söz konusu sevginin imanî boyutunu ortaya koymaktadır. Bu sebeple iyi bir Müslüman olabilmek ve Allah'ın sevgisini kazanabilmek için, Kur'an-ı Kerim'de en güzel örnek "usve-i hasene" olarak takdim edilen Peygamberimiz (s.a.v.)'i iyi tanımalı ve onu canımız dâhil dünyadaki her şeyden çok sevmeliyiz. Osman Hulûsi Efendi, Mektûbât ve Hutbeler'inde olduğu gibi Dîvân'ında yer alan şiirlerinde de Hazreti Muhammed (s.a.v.)'e olan sevgi ve bağlılığını samimi bir üslûp ve büyük bir coşku içinde dile getirmiştir. Bu şiirlerinden birisi şöyledir:⁶⁸

*Göz görmedi ey sevdiğim âlemde sen meh-rû gibi
Aklımı aldın gönlümü saldın ayağa su gibi*

*N'itsin ne yapsın sâdıkın olmazsa vasla lâyıkın
Aklı perîşân âşıkın boynundaki gîsû gibi*

*Ey Pâdişâh-ı hüsn ü hûr üftâdenin hâlini sor
Kaddin temâşâ eyle gör n'itmiş gamın ebrû gibi*

*Gün mü yüzün âyîne mi la'l-i lebin gencîne mi
Kıldın ser-â-pâ sînemi şu hâl-i müşgîn-bû gibi*

*Zülfünle bir dâm eyledin hicrinle nâ-kâm eyledin
Vaslınla tâ râm eyledin cân u dili câdû gibi*

*Ey âlemeynin serveri urdun bu câna hançeri
Terk eylemem versem seri Hulûsî ser-fürû gibi⁶⁹*

Açıklaması:

Ey sevdiğim, gönlümü verdiğim! Bu âlemde hiçbir göz senin gibi bir ay yüzlüyü görmedi. Sen gönlümü aldın ve ayağının toprağına bir su gibi soldın.

Şayet sana ulaşmaya, kavuşmaya layık olmazsa bu sadakatla bağlı olduğunu söyleyen ne yapsın. Onun hâli âşıkın boynundaki kâkül gibi dağınık ve perişan olur.

Ey güzellerin ve güzelliğın padişahı, âşıkının halini bir sor. Senin hasretinden boyunun bir kaş teli gibi incelik eğildiğini gör de ona acı.

Ey sevgili, yüzün gün mü yoksa âyine mi ve kırmızı dudağın hazine midir? Senin sevgin dahi sinemi baştan ayağa misk kokulu bir ben eyledi.

Saçın ile bir tuzak eyledin. Fakat senden ayrı kalmak ne büyük napsizliktir. Sana kavuşmak ise can ve gönül için en büyük bahtiyarlıktır.

Ey iki cihanın serveri, önderi! Bu canıma hançeri sen vurdun. Bu Hulûsi başını verir, seni terk etmez. Osman Hulûsi Efendi başı gittiğinde ona kavuşmaya vesile olduğunu da böylece ifade etmektedir.

Osman Hulûsî Efendi'nin Dîvân'ındaki şiirlerinden bazılarında Yâ Rasûlallâh, Rasûlullâh ve Muhammed Mustafa rediflerini kullandığı görülmektedir.

*Hulûsî ne devletdir bin lutf u inâyetdir
Olmak ne saâdetdir kurbân-ı Rasûlullâh⁷⁰*

Daha önce de açıklamaları ile verdiğimiz Rasûlullâh redifli şiirinin bu son beyti, ondaki Peygamber sevgisinin ne derece ve ne kadar samimi olduğunu en açık şekilde gösterir.

Osman Hulûsî Efendi, Dîvân'ında Hazreti Muhammed (s.a.v.) ile ilgili, yukarıda bazı örneklerini verdiğimiz, müstakil naatlar yazmış; ayrıca onu, bazı isimlerini, bedenî özelliklerini, sıfatlarını, mucizelerini zikretmiş ve onun hadîslerinden iktibaslarda bulunmuştur. Dîvân'ındaki bir ilâhîsinde Sevgili Peygamberimiz'i şöyle vasıflandırmıştır:

*“Ve'd-duhâ” hüsnüne denildi ey şâh
Ahsente ahsente hoş bârekallâh
“Ve'l-leyli” zülfüne okundu ey mâh
Ahsente ahsente hoş bârekallâh*

*Cümle âlemlerin oldun serveri
Emrine râm oldu ins ü cin perî
Çeşmin ayn-ı hayât lebin Keuserî
Ahsente ahsente hoş bârekallâh⁷¹*

Allahu Teâlâ, âlemlerin hürmetine yaratıldığı Peygamber Efendimize hitaben; *“De ki: Ey insanlar, ben sizin hepinize gönderilmiş bir peygamberim.”*⁷² buyurdu. Bu ayetten, onun bütün insanlığa gönderildiği bilinmektedir. Yine Allahu Teâlâ: *“Şüphesiz sen doğru yola götürüyorsun. Göklerde ve yerlerde bulunan her şeyin sahibi olan Allah'ın yoluna.”*⁷³ ayetiyle ve şu ayetle Habibini şöyle vasfediyor: *“O Allah (c.c.) ki ümmilere kendi içlerinden bir peygamber göndermiştir. O peygamber, onlara Allah (c.c.)'in ayetlerini okur, onları tezkiye eder, onlara kitabı ve hikmeti öğretir.”*⁷⁴ Ayetten anlaşıldığına göre, Peygamber (s.a.v.) bize âyetleri okuyor. Kitâb'ı yani Kur'an'ı öğretiyor. Hikmet, isâbettir; yani Hazreti Muhammed (s.a.v.)'in sünneti, âdâbı, ahlâkı, hâlleri ve öğrettiği gerçeklerdir. Allahu Teâlâ, topyekûn insanlığa, kendisine itaat etmelerini emrettiği

gibi, Peygamberi (s.a.v.)'ne de itaat etmelerini emretmiştir. “Allah’a ve Rasûlüne itaat edin!”⁷⁵, “Rasûle itaat eden Allah’a itaat etmiş olur.”⁷⁶ Allahu Teâlâ, ayrıca Hz. Muhammed (s.a.v.)'in getirdiğini kabul etmeyi de emretmiştir. Hazreti Peygamber (s.a.v.)'in yasakladığından kaçınmak da yine aynı şekilde Cenab-ı Hakk'ın buyruğudur.

Ayrıca Cenab-ı Hak, mü'minleri, Hazreti Peygamber (s.a.v.)'in yüce ahlâkına uymağa çağırmakta ve şöyle buyurmaktadır: “Allah'ın Rasûlü'nde sizin için güzel bir örnek vardır.”⁷⁷

Şimdiye kadar nakletmiş olduğumuz bu ayetlere göre; onu örnek almak, ona tâbi olmak, onun emrine itaat etmek, onu görsün veya görmesin sevmek, kıyamete kadar gelecek bütün inananların görevidir.

Allah'ın Rasûlü'nü sevmek, onun söylediklerine, getirdiklerine ve yaptıklarına uymakla mümkündür. Mutasavvıflar, bu konuda en ufak bir taviz vermez, buna harfiyen uymaya gayret gösterirlerdi.

Seyyid Osman Hulûsi Efendi'de, Peygamber aşkı o derece yüksekti ki ancak huzuruna varmakla rahat edebiliyordu. Bu itibarla hayatı boyunca fırsat buldukça hac ve umreye gitmekten geri durmadı. Medine'de Mescid-i Nebi'de bulunurken her hâline ayrı bir dikkat eder ve edebe muhâlif en küçük bir harekette dahi bulunmazdı.

Hatta evlatlarına yazdıkları iki ayrı mektupta Peygamber Efendimize olan övgü, sevgi ve hürmetini şu satırlarla dile getirmiştir:

“Sana evvelâ Allah Azîmûş-şân Hazretleri'nin ve O'nun Habîb-i edibi, Rasûl-i necîbi, Sertâc-ı enbiyâ, Muhammedini'l-Mustafa -Aleyhi's-salâtü ve's-selâm- Hazretleri'ne kemâl-i imân ile inanmanı ve Allah'ın emirlerine tâzim ve nehiyelerinden ictinâb etmekle beraber bütün mahlûk-ı Huda'ya şefkat etmeni tavsiye ederim.”⁷⁸

“26 Zilhicce-i Şerif'e mütesadif Cuma namazını Mescid-i Nebevî Aleyhissalâtü ve's-selâm'da kıldık. Münevver Ravza-i Aleyhissalâtü Vesselâm'a bakarak mektubu yazıyorum ve sizleri de hatırlıyorum.”⁷⁹

1980 yılında hastalığından dolayı Ankara Devlet Hastanesi'nde tedavi gördüğü zamanlarda, bir sabah yanında refâkatçi olarak kalan zata rüya gördüğünü söyleyerek rüyasını şu şekilde anlatmıştır: “Rüyamda Rasûlullâh Efendimiz’i gördüm. Bir inci ve mercan yığınının başında bulunuyordu. Bize vermiş olduğu incileri nereye bıraksam orada inci yığınları oluşuyor ve orası parlıyordu.”⁸⁰ buyurmuş ve akabinde de bir Naat-ı Şerif’in yazıldığını ifade etmişlerdir. İlk beyti şöyledir:

*Dürr-i şehvâr-ı risâletdir Muhammed Mustafâ
Tâc-ı Levlâk-i hilâfetdir Muhammed Mustafâ⁸¹*

Kurtuluş Ona Uymakla Mümkündür!

Osman Hulûsi Efendi her sohbetinde, dünya ve ahiret saadetinin Peygamber Efendimiz’in izinden gitmekle ve kurtuluşun ancak ona uymakla mümkün olabileceğini belirtirdi. Nitekim şu kıt’ası da onun hem Peygamber Efendimiz’e olan sevgisini hem de kurtuluşun ancak ona uymakla mümkün olabileceğini belirten veciz ifadelerindedir:

*Şer'-i pâkin başa tâc et bul dalâletden rehâ
Şems-i tâbân-ı hidâyetdir Muhammed Mustafâ
Çâr yârı sıdk u adl ü hilm ü ilmin menba'ı
Cümle ashâbı hakikatda nücûm-ı ihtidâ⁸²*

“Dalaletten kurtulmak için Hz. Peygamber'in (s.a.v.) şeriatını başına tâc et. O, kurtuluş güneşi ve aydınlıkların kaynağı olan övülmüş ve seçilmiş Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.)'nın dini ve şeriatıdır. (İslâm'dır.) O, sıdk, adalet, hilim ve ilim gibi vasıflara sahip yardımcıları olan ve 'Ashabım yıldızlar gibidir, hangisine yapışırsanız sizi kurtuluşa götürür.' buyuran bir Peygamber'dir.” denilmektedir.

Bir hac ziyaretinde Mescid-i Nebevî'de: “Yeryüzündeki bütün güzel kokuların membaı burasıdır.” diye buyurmuşlardı.

Osman Hulûsi Efendi, Peygamber sevgisinin bir işareti olarak birçok kez umre ziyaretinde bulunmuş; Sevgili Peygamberimiz'i âdâb dâhilinde ziyaret etmişlerdir.

Bu ziyaretlerinde geçen bazı hatıralarını dostları şöyle nakletmektedir:

“1987 yılı haccında, Mescid-i Nebevî'de oturuyorduk. Osman Hulûsî Efendi Türbe-i Saadet'in batı duvarındaki kapıyı işaret ederek, “Şebeke-i Rasûlullâh (s.a.v.)'a açılan kapı, şu kapı.” diye buyurdu. O gece Mescid'e erken gelmişlerdi, bizim haberimiz olmamıştı. Mescid'e girdim, terliklerini ayakkabılığa koymuştu, oradan aldım. Mescid'in içinde aramaya başladım. Baktım, bütün arkadaşlar arıyor. Sabah namazı vakti oldu, hâlâ bulamadık. Namazı kıldık, terliğini götürdüm, aldığım yere geri koydum. Mescit namazdan sonra boşaldı. Tekrar aramaya başladık. Baktım, bir gün önce işaret ettiği, Şebeke-i Rasûlullâh (s.a.v.)'a açılan kapının önünde oturuyor. Efendi Hazretleri kendinden geçmiş, Rasûlullâh (s.a.v.)'in huzurunda tazimle eğilmiş, murakabe hâlinde idi. Bir müddet sonra başını kaldırdı, bize tebessümle baktı.”

“Yine bir gün Mescid-i Nebevî'de oturuyorduk. Osman Hulûsî Efendi buyurdu ki: “Seyyid Ahmed Rufai Hazretleri bir hac

ziyaretinde, Rasûlullâh Efendimiz'e: "Ya Rasûlallâh, altı defadır ziyaretinize geliyorum, bir iltifatınıza mazhar olamadım. Acaba ziyaretimiz kabul olunmadı mı?" demiş. O anda Şebeke-i Rasûlullâh'tan bir el uzanmış. Ahmed Rufai Hazretleri uzanan eli öpmüş. Ondan sonra Babu's-selam'a yatmış: "Yüzüme basmadan geçenin haccı kabul olmasın." demiş. Orada bulunan Abdulkadir Geylanî Hazretleri: "Bu zatın yüzüne basmaya hayâ ederim." demiş, basmadan geçmiş. Bizim de beşinci veya altıncı haccımızdı. Bizim de gönlümüzden geçmişti, fakat ötesi denmez." diye buyurdular. Bunları anlatırken Osman Hulûsi Efendi'nin gözleri doluydu; vechi kâh beyazlaşıyor kâh pembeleşiyor kâh sararıyordu."

Bunların dışında Divân'ında konu ile alâkalı birçok beyite rastlamak mümkündür.⁸³ Osman Hulûsî Efendi, imameti esnasında irad etmiş olduğu pek çok hutbesinde de Peygamber sevgisine ayrı bir önem vermiş ve bunu cemaatine sık sık hatırlatmıştır.

Hulûsi Efendi, Ezan-ı Muhammedî okunurken "Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullâh" denildiği zaman başparmaklarını öper, gözlerine sürerdi. Bunun hikmeti şöyle bildirilmiştir: Âdem (a.s.) yaratıldığında alnında taşıdığı Peygamberimiz'in nuruna meleklerin göstermiş olduğu ihtirama binaen Cenab-ı Allah'a niyazda bulunur ve "Ben de o nuru görmek istiyorum." der. Bunun üzerine Cenab-ı Hak, Peygamber Efendimiz'in nurunu Hazreti Âdem'in başparmağının üzerinde tecelli ettirir. Hz. Âdem (a.s.) da bunları öpererek gözlerine sürer. İşte bu vesileyle İslâm büyükleri Peygamberimiz'e duydukları sevgi ve saygı dolayısıyla bu güzel ameli yapagelmışlerdir.

Hulûsi Efendi, hutbelerinde de Peygamber Efendimiz'e bağlılık konusunu sık sık işler; onu çok sevmemizi, onu sevmenin yolunun ona tabiiyetten geçtiğini bu yüzden her hareketimizi onun sünnetine uygun işlememizi belirtirdi. Bir hutbesinde bu konuda şöyle demiştir:

“Ey Cemaat-i Müslimîn! Ey Allah'ın kulları! İşte biz Müslümanlar böyle bir Peygamber'in ümmetiyiz. Bu güneş doğmasaydı, bugün dünya karanlıklar içinde idi. Bizim için bu en büyük bir şereftir. İyi biliniz ki bu nuranî, bu ilâhî yolda ilerlemek ve bütün cihana ahlâk ve fazilet numunesi olmak her Müslümanın vazifesidir. Hepimiz çalışalım. O büyük Peygamber'in gösterdiği yolda devam edip ilerleyelim. Ona ümmet olduğumuzu her vakit gösterelim.”⁸⁴

Kur'an-ı Kerim'e Bağlılığı ve Âşinalığı

Osman Hulûsi Efendi henüz yedi yaşında iken babası Hasan Feyzî Efendi'den Kur'an-ı Kerim okumayı öğrenmiş ve Kur'an-ı Kerim'i hatmetmiştir. Sevgili Peygamberimiz'in “*Sizin en hayırlınız, Kur'an'ı öğrenen ve öğreteninizdir,*”⁸⁵ emr-i şerifine uyararak hayatı boyunca Kur'an-ı Kerim'in öğretilmesi için gayret göstermiş ve hayatını Kur'an'a göre yaşamaya çalışmıştır. Çocuklarına Kur'an-ı Kerim'i bizzat öğretmiştir. Kendisi de her sabah namazından sonra bir cüz Kur'an-ı Kerim okumayı şiar edinmişti.

Yine Hulûsi Efendi, Peygamber Efendimiz'in; “*Şüphesiz Allahu Teâlâ bu kitapla birtakım kavimleri yüceltir. Diğer bir kısım topluluğu da alçaltır.*”⁸⁶ hadis-i şerifinde belirtmiş olduğu imanî yüceliği topluma kazandırmak için, başta Darende İmam Hatip Lisesi olmak üzere çeşitli köy ve kasabalarda Kur'an-ı Kerim kurslarının açılmasına, yaşamasına ve yaşatılmasına bir ömür adanmıştır.

Dîvân şiirinin kaynakları arasında Kur'an-ı Kerim önemli bir yer tutar. Şairler birçok ayetleri mânâ veya söz yoluyla iktibas ederek şiirlerinde kullanırlar. Bir şair, kendisinin ve çağının bir hayat düsturu olarak kabul ettiği ve inançlardan bir adım bile uzaklaşmayan o dönemlerde, dinin en sağlam ve sarsılmaz kuralları olan ayetleri elbette ki şiirde de söz konusu ederdi.⁸⁷

Osman Hulûsi Efendi Kur'an-ı Kerim'e olan âşinalığını bir ilahîsinde;

*Bî-çâre hâfız gönlümüz,
Âyine-i Rahmân bizim.
Bilsen ser-â-pâ sînemiz,
Hep menşed-i Kur'ân bizim⁸⁸*

“Ey dertlerine çare bulamayan hâfız; bizim gönlümüz Hakk'ın tecelli ettiği bir âyine olduğu gibi sinemiz baştanbaşa Kur'an talebiyle doludur.” ifadesiyle beyan etmişlerdir.

*Yüz dört kitâbın sırrını yârin yüzünden okuyup
Ol mushaf-ı hüsn ile dolmuş mağz-ı Kur'ân olmuşum⁸⁹*

beytinde ise Allah'a vâsıl olan bir mürşid-i kâmil olarak O'nun yüzünün güzelliğinde yüz dört kitabın hikmetini okuyup Hak kelimelerinin sırlarına vâkıf olduğunu ve sinesinin Kur'an'ın özü gibi olduğunu söylemiştir.

Kur'an ayetleri Divan edebiyatında iktibas yoluyla çokça kullanılmıştır. Bu iktibaslar bazen tam ibare olarak bazen ayet içerisindeki

bir iki kelime bazen de anlam olarak söz konusu edilmiştir. Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî'de birçok ayet metnine veya mânasına edebî sanat bakımından şiirlerin içerisinde rastlanır. Daha doğrusu Osman Hulûsi Efendi, Kur'an-ı Kerim'e olan aşinalığını, yazdığı şiirlerinde ve eserlerinde çok açık şekilde yansıtmıştır.

Kur'an; Divan şiirinde sevgilinin güzelliği, yüzü, saçları, boyu, hattı, gözü, kaş ve benini temsil eder. Mushaf kelimesiyle daha çok

anılır. Güzellik bir mushaftır. Onda tezyinât, harfler, harekeler, ayetler, sûreler vs. sevgilinin birer güzelliğini karşılar.⁹⁰ Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî'de:

*Kûşe-i vahdetimiz halvetimiz yâr iledir
Sarmışız sînemize vuslatımız yâr iledir*

*Sorma zâhidlere bilmez "len terâni" sırrın
Tûr-ı Eymen'de nihân sohbetimiz yâr iledir*

*Okuduk Mushaf-ı hüsnündeki "ev ednâ"yı
Ol sebebeden nazar-ı rü'yetimiz yâr iledir⁹¹*

beyitlerinde önce A'raf Suresi 143. ayetteki Hz. Musa (a.s.)'ın Al-lahu Teâlâ ile konuşması ve niyazı sonrasında âdeta kendisini dünyada hissetmeyip ahiret ve cennet hayatına kavuştuğunu zannettiği zamanı anlatmaktadır. Hz. Musa (a.s.)'ın Cenab-ı Hak ile Tur Dağı'ndaki konuşmasını ise iktibas yoluyla (A'raf 141-148) vermektedir.

Mirac gecesinde Allahu Teâlâ ile Peygamber Efendimiz'in arada vâsita olmaksızın görüşmeleri “*İki yay aralığı kadar, hatta daha yakın oldu.*”⁹² ayeti ile belirtilmektedir. Osman Hulûsi Efendi bu ayetten ictibasen yârin güzel cemalini seyrettiğini ve ona yakın olduğunu ifade etmektedir.

Ehl-i Beyt Sevgisi

Ev halkı anlamına gelen Ehl-i Beyt terkihi, ev sahibi ile onun eşini, çocuklarını, torunlarını ve yakın akrabalarını kapsamına alır. Cahiliyye devri Arap toplumunda kabilenin hâkim ailesini ifade eden Ehl-i Beyt tabiri, İslâmî dönemden itibaren günümüze kadar sadece Hazreti Peygamber (s.a.v.)'in ailesi ve soyu manasına gelen bir terim olmuştur.

İslâm tarihinde Hz. Hasan (r.a.) neslinden gelenlere “Şerif”, Hz. Hüseyin (r.a.) soyundan gelenlere de “Seyyid” adı verilmiş; kendilerine hürmet ve muhabbet göstermek, Hz. Peygamber (s.a.v.)'i sevmenin bir tezahürü kabul edilmiştir; Osmanlı döneminde halk arasında tanınmaları için farklı kıyafetlerle dolaşmaları sağlanmıştır. İsimlerini, şecerelerini ve ahlâkî durumlarını tespit eden teşkilatlar kurulmuştur.⁹³

Ehl-i Sünnet'e göre Ehl-i Beyt-i Nebevî'yi yani Hazreti Ali'yi ve onun evladını çok sevmek lazımdır. Bunları sevmek son nefesde iman ile gitmeğe sebep olur. Ehl-i Sünnet âlimlerinin kitapları bunları öven yazılarla doludur. İşte Osman Hulûsi Efendi de bu pak soydan, hem anne hem de baba tarafından Ehl-i Beyt'ten bir Seyyid olması, ayrıca da Ehl-i Beyt'e duyduğu sevgi ve saygısı ile takdire şayandır.

Osman Hulûsi Efendi, Ehl-i Beyt'i güle benzetmiş ve kendisinin de oraya, Altın Silsile olarak adlandırdığı neseb-i âliye, bir evlat olarak bağlı olduğunu şu şiiriyle beyan etmiştir:

*Hulûsî sulbümüz el-hak
Resûl'ün âline mülhak
Altun silsilenin mutlak
Hep kavmi kardaşı güldür⁹⁴*

diyerek, Rasûl'ün âline nesep yoluyla bağlı olduğunu, o altın silsilenin bir halkası olduğunu iftiharla dile getirmiştir. Seyyidlerin tümünün (ak-raba) o gül neslin bir parçası olduğunu ifade etmiştir.

Bir başka şiirinde ise;

*Bülbül gibi gülzârına ol gamze-i sehhârına
Kurbânım her etvârına bakmam cihânın vârina
Bir gün gelip bakmadınız Âl-i Rasûl'ün zârına*

*Derdiyle giryân olduğum aşkıyla nâlân olduğum
Hâl-i perîşân olduğum hep olduğum pâzârına
Bir gün gelip bakmadınız Âl-i Rasûl'ün zârına⁹⁵*

manzum ifadeleriyle, “Bir Evlad-ı Rasûl olan Osman Hulûsi Efendi, birçok sıkıntılara katlandı, zorluklarla karşı karşıya kaldı. Gül için, gül yüzlü için sıkıntılara düştü. Ancak bunu takdir edemeyen vefasızlar bir gün bu durumlarla ilgilenmedi. Yarın huzur-ı mahşerde Allah Rasûlü, Ehl-i Beyt'ine yapılan haksızlıkları, insanların ilgisizliğini ve hürmetsizliğini elbette ki soracaktır. Sizler o zaman ne yapacaksınız?” manasında Ehl-i Beyt'e sahip çıkılması gerektiği hususunu belirtmiştir.

Peygamber Efendimiz; “Benden sonra size iki rehber bırakıyorum: Allah'ın kitabını ve Ehl-i Beyt'imi.” buyurmuştur. Bu hadis-i şerif, Kur'ân-ı Kerim'in bir kısmına inanıp başka yerlerine inanmamanın fayda vermemesi gibi, Ehl-i Beyt'in de hepsini sevmek gerektiğini bildirmektedir.

Hulûsi Efendi de buna işaret olmak üzere bir başka beyitte:

*Rasûl'ün âline buğzun Resûlullah'a buğzundur
Rasûlullâh'a buğzun Allah'a buğzundur⁹⁶*

buyurarak Ehl-i Beyt'e yapılan buğzun ve kötülüğün Rasûl'e ve Allah'a yapıldığına dikkat çekmiştir. Bu konuda Dîvân'ında birçok beyite rastlamak mümkündür.⁹⁷ Ayrıca konuya Mektûbât-ı Hulûsî-i Dârendevî'de de oldukça yer verilmiştir.

Hulûsi Efendi bazı sohbetlerinde Ehl-i Beyt'in önemine işaret ederek hatıralar da anlatmışlardır. Bir sohbette: “Hayber’in fethinde Hazreti Ali (r.a.) Efendimiz ordusuyla kaleyi kuşattı. Bir ara Hazreti Ali, Hayber’in kale kapısını sökerek kaleden içeri girdiler. Kaleyi teslim aldılar. O anda Mescid-i Saadet’te bulunan Rasûlullâh Efendimiz sevinç içerisindeydi. Sahabeye şöyle buyurdu: ‘Bu sürurumuzun sebebi, Hayber’in fethinden mi yoksa Cafer (r.a.)’le olan mülakatımızdan mı?’ diye buyurdular. Hazreti Cafer (r.a.), Rasûlullâh Efendimiz’in amcasının oğlu, Hazreti Ali’nin de kardeşiydi. Habeşistan’a hicret etmişti. O gün Habeşistan’dan Medine-i Münevvere’ye dönmüştü. Rasûlullâh (s.a.v.) onunla görüşmesini kastediyordu.” diye nakletmişlerdir.

Bir talebesi ise Osman Hulûsi Efendi ile 1988 yılında umre ziyaretinde başlarından geçen bir hadiseyi şöyle nakletmektedir:

“Bir gün ikinci namazından sonra Osman Hulûsi Efendi istirahat ediyordu. Biz de Hakkı Tunç ve Mehmet Ali Türkyılmaz ile birlikte bir yere gidiyorduk. Mehmet Ali Ağabey bir dükkâna girdi, arkamızdan birinin seslendiğini duydum: “Bu Hacı Efendi nereli?” dedi. Baktım bize soruyor. Yaşlı bir zattı, beyaz uzun sakallıydı, sırtında sarı bir maşlah, başında beyaz örtüsü vardı. Yanına yaklaştım, “O zat Malatyalı.” dedim. “Ben Hacı Hulûsi Efendi’yi arıyorum, tanıyor musunuz?” dedi. Ben de “Hulûsi Efendi burada. Şu an Daru’l-Abdurrahman Oteli’nde istirahat ediyorlar. Siz Hulûsi Efendi’yi nereden tanıyorsunuz?” dedim. Yarım Türkçeyle cevap verdi: “Ben Hacı Hulûsi Efendi’nin ismini duydum. İki yıl oldu, fakat kendisini hiç görmedim. Şu an cezaevinde vaizlik vazifesi yapıyorum, vazifeye gidiyorum.” dedi. Ben de kendisine otelimizi gösterdim, “Eğer gelebilerseniz yatsı namazından sonra yemek ve sohbetimiz oluyor, namaz vakitlerinde de Babu’s-Sıddık civarında oluyoruz.” dedim. Kendisinin nereli, isminin ne olduğunu sordum. “Ben Suriyeli Seyyid Ömer’im.” dedi. Ayrıldıktan sonra Efendi Hazretleri’ne anlattım: “Gelirse görüşelim.” diye buyurdular. Bir gün sonra gelmiş, fakat Efendi Hazretleri başka bir yerde davetli olduğu için görüşemediler. Birkaç gün sonra yatsıdan sonra otele geldi. Hulûsi Efendi: “Karşılayın.” diye

buyurdular. Gelince Hulûsi Efendi'nin elini öptü, kucaklaştılar. Yanında oğlu da vardı. Çay ikram ettik, bir müddet sohbet ettiler. Osman Hulûsi Efendi, Seyyidliğin öneminden bahsederek buyurdular ki: “Seyyid Ömer, Ebu Zer-i Gıfarî (r.a.) Hazretleri'nin bir kelamı var: ‘İbadet ü taatde belin yay gibi olsa (şahadet parmağını bükerek işaret etti) Ehl-i Beyt'i sevip hizmet etmedikçe amelin makbul olmaz.’ diye buyuruyor.” Seyyid Ömer de: “Saddak, Saddak ya Seyyid.” diyerek Osman Hulûsi Efendi'nin alınının sağ tarafından öptü. Sohbet bittikten sonra tekrar Osman Hulûsi Efendi'nin elini öpüp sarıldılar, müsaade isteyip ayrıldılar.⁹⁸

Ehl-i Sünnet âlimlerine göre, Ehl-i Beyt mensupları Hz. Peygamber (s.a.v.)'in neslinden gelmek şerefini taşımakla birlikte, hiçbir zaman hata ve günah işlemekten korunmuş değillerdir.

Güzel Ahlâk

Ahlâk, Arapça hulk'un çoğuludur; huylar demektir. Ahlâk, insanın manevî seciyesini tenzih eden hususiyetlere denir. Ahlâk ilmi ise (ilmü'l-ahlâk), öğrenmeye yönelik düzenlenmiş ahlâk nazariyesidir. Edebiyatımızda şiirlerde, masallarda, atasözlerinde ahlâka dair çeşitli bahisler görülür. Kâtip Çelebi, ahlâk ilmini, hikmet-i amelîyenin bir kısmı diye tarif etmiştir. Bu tarif, amelî ve nazarî felsefe arasında bir ayrımı ihtiva eder. Diğer bir tarife göre, ahlâk ilmi, faziletler ve onları kazanmak, reziletler ve onlardan kaçınmak ilmidir.

Bütün ilâhî dinlerin yegâne amacı, insanlar için dünya ve ahiret mutluluğunu sağlamaktır. Bunun yolu, Hakk'a kulluk ile halka; yani Hakk'ın yarattıklarına iyi davranmaktan geçer. Bu yüzden Sevgili Peygamberimiz “*Ben ancak güzel ahlâkı tamamlamak üzere gönderildim.*”⁹⁹ buyurarak nübüvvetin esasının güzel ahlâk temeline dayalı bir sistem inşa etmek olduğunu ifade etmiştir. Kur'an-ı Kerim, onun hakkında “*Sen yüce bir ahlâk üzeresin.*”¹⁰⁰ buyurmaktadır. Yüce dinimizin güzel ahlâka verdiği önemi anlamak için Kur'an-ı Kerim'in ayetlerine ve Sevgili Peygamberimiz'in hayatına göz atmak yeterlidir.

Ahlâk; “Güzel huy ve davranışların insanda herhangi bir zorlamaya gerek kalmadan meleke hâlinde yerleşmesi.” diye tanımlanmaktadır. Tasavvuf ilminin gayesi ise; “Ahlâk-ı mahmudeyi celb, ahlâk-ı mezmumeyi defdir.” yani kötü sıfatlardan arınmak ve iyi huylarla bezenmektir. Bu ise bir tezkiye, terbiye, tehzib ve eğitim işidir. Bazı mutasavvıflar, güzel ahlâka verdiği öneme bakarak tasavvufu güzel ahlâk şeklinde tanımlamışlardır.

Osman Hulûsi Efendi Hutbeler adlı eserinde:

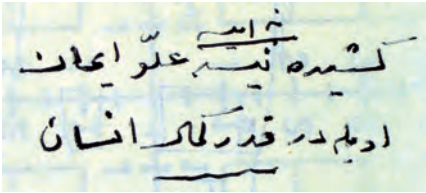
“Müslümanlığın en büyük ehemmiyet verdiği bir şey var, o da ahlâktır, ahlâk güzelliğidir. Ahlâkın yükselmesi İslâm dininin yegâne gayesidir. Müslümanlıkta ahlâkî emirlerin hem dinî esaslarla, hem de ferdî ibadetlerle çok sıkı bir münasebeti vardır. O kadar ki, ahlâkî vazifeleri, sırf dinî olan emirlerin, vazifelerin haricinde tutmak mümkün bile değildir.”

Görüldüğü üzere Hulûsi Efendi ahlâkî iman ve ibadet bütünlüğü içerisinde sunmaktadır. Hakikî mü'min olmanın temel şartı imandır. İmanı taze ve zinde tutan, sarsıntı ve şüphelere karşı koruyan ibadetlerdir. İbadetlerin meydana getirmesi gereken en önemli şey ise ahlâktır. Ağaç benzetmesiyle ifade edilirse ağaç iman, bakımı ve dalları ibadet, meyveler ise ahlâktır. Bu itibarla Hulûsi Efendi her vesile ile güzel ahlâktan ve onun şubelerinden bahsederek mü'minleri bu konuda uyarmış, Dîvân'ında da sık sık bu konuyu işlemiştir.

“İnsan; hem bilgi sahibi olan hem de eylemde bulunan bir varlıktır.

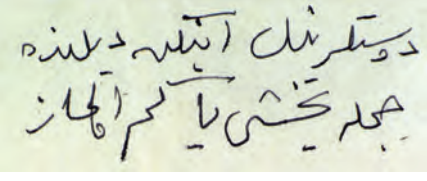
Neleri yapıp neleri yapmayacağı din ile kendisine bildirilmiştir. Helal-haram, iyi-kötü, güzel-çirkin gibi kavramlar insanın karar vermesinde etkin olan terimlerdir ve ilâhî kaynaklı olarak te'sis edilmiştir. Ahlâkî değerleri toplumlarda bir müessese hâline getirenler peygamberlerdir. Bizim

“Kîşide ne ise uluvv-i iman
Öyledir kadr-i kemâli insan”

Osman Hulûsi Efendi'nin
El Yazısı ile Yazdığı Bir Beyit
(Şeyhzâdeoğlu Özel Kitaplığı Arşivinden)

"Dostların engin dilinde
Cümle yahşi ya kem olmaz"

Osman Hulûsi Efendi'nin
El Yazısı ile Yazdığı Bir Beyit
(Şeyhzâdeoğlu Özel Kitaplığı Arşivinden)

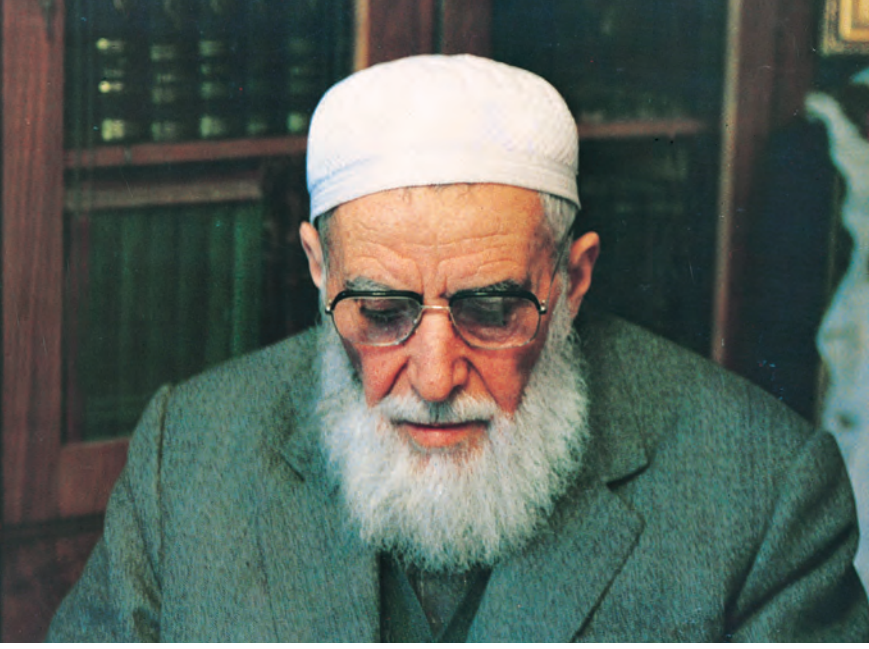
peygamberimiz Hazreti Muhammed Mustafa (s.a.v.) insan olarak sergilediği üstün şahsiyet ve tebliğ ettiği İslâm dini ile beşeriyetin kurtuluş reçetesini âleme sunmuştur. Onun hareketleri kendi zamanı ile sınırlı kalmamış; bütün zamanları kapsamış ve ilâhî kudret ile bütün kâinata örnek gösterilmiştir.

Osman Hulûsi Efendi bir gazelinde, örnek insanın nasıl olması gerektiğini açık bir şekilde tarif etmektedir. Kendisi de örnek bir şahsiyet olarak etrafına güzellikler saçan Osman Hulûsi Efendi, sade fakat özlü deyişleri ile sanki hayatını özetler gibi yazmış ve insanları derinden etkilemiştir.”¹⁰¹

*Çalış tefeyyüz eyle yücel temeyyüz eyle
Fazilette sehâda örnek insan ol örnek*

Osman Hulûsi Efendi bu beyitte çalışmak, yükselmek, fazilet ve cömertlik konularını işlemektedir. Çalışmak sadece maddî ihtiyaçlar için olmamalıdır. Nitekim beyitte geçen ‘çalış’ kelimesiyle aynı zamanda manevî yönden gayret etmeye işaret etmektedir. Zira insan ruhî melekelerini yüceltmek için feyiz alacağı bir mürşidin talimi üzerine çalışmalı ve feyizlenmelidir. Feyz; Arapçada taşmayı ifade eden, tasavvufta ilâhî tecelliler için kullanılan bir kelimedir. İnsan dünyaya meylederse süfli, ahirete meylederse ulvi olur, yücelir. İşte Hulûsi Efendi, sen de bu feyiz ve bereketleri elde ederek yücel. Böylece kendini daha belirgin bir hâlde ayırt edilebilir hâle getir ve seçkinliğini gösterecek erdemleri yakala ki örnek olabilesin, demektedir.

Bu örneklik için lazım gelen hasletlerden biri de fazilettir. Fazilet; olgunluk, erdemlilik, üstünlük gibi anlamları ihtiva eder. Fazilet, insanın doğuştan getirdiği iyi yönlerin olgunlaştırılmış şekline denir.¹⁰² Fazilet, güzel ahlâkın insanda var olmasından ibaret bir durumdur.

Fazilet öyle şefkatli bir arkadaşdır ki, bir dakika bile sahibinin yanından ayrılmaz. Hasımlarının zararından uzakta kalmak için ondan kuvvetli dost ve yardımcı bulunmaz.¹⁰³

Örneklik için bir başka haslet de sehâ'dır. Sehâ; cömertlik, karşılıksız hayırda bulunmak, elindekini ihtiyaçlı kimselere dağıtmak demektir. Mü'minin sehâ sahibi olması, dünya mülküne bağlı olmaması lazımdır. Çünkü Osman Hulûsi Efendi Mektûbât'ında "Cömert ol. Çünkü cömertlik bir civanmertlik şiarıdır. Onun vasıtasıyla âlâ-yı illiyine irtikâ etmeğe yol bulasın. Sahî (cömert) Allah'ın sevdiği, mümsik (cimri) ise Allah'ın düşmanıdır."¹⁰⁴ buyurmaktadır. Osman Hulûsi Efendi Daren-de İmam Hatip Lisesi'nin yapımı için Ankara'da yardım toplarken, bir hemşehrisinin büyük bir miktar yardım yaptığından ve cömert olduğundan bahsederek, bir hadis-i şerif okurlar. "*Seha ağacı cennette yetişen bir ağaçtır, kim onun dalına tutunursa onu cennete götürür. Buhl (cimrilik) ağacı da cehennemde yetişen bir ağaçtır. Kim ki onun dalına tutunursa, onu da cehenneme götürür.*" Rasûlullâh Efendimiz böyle buyurdular dedi.¹⁰⁵

*Doğruluk kârın olsun vefâ şîârın olsun
Sadâkatta vefâda örnek insan ol örnek*

İnsan dünya pazarında bir alış-veriş içerisinde. Daha çok maddiyat değil de maneviyat cephesinde kâr elde edenler kazançlıdır. İmanda sâdik olanların her hâl ve hareketinin göstergesi olan doğruluk, bağlılığın ve istikametinin devamlılığında genel prensiptir. Kuşeyrî (k.s.) doğruluk mânâsına gelen sâdk hâlini; “Hâllerinde leke, inancında şüphe, amelinde ayıp olmamasıdır.” diye tarif eder. Vefa ise; verilen sözde durmaktır. Allah’a “elest” bezminde verilen ahdi dünya hayatında yerine getirmektir. Aynı zamanda bağlılıktaki samimiyettir. Bu güzel şîârın bir insanda olması en güzel kazançtır. İşte örnek insan kavramı için sözüne güvenilir, vaadini yerine getiren, bağlılığında şüphe olmayan bir insan modeli çizilmiştir. Buna en güzel misal Peygamber Efendimiz’dir. Peygamber’den daha yüce konumda bir şahsiyet tasavvur etmek elbette mümkün değildir. O, birine bir şey emanet edildiğinde ona ihanet etmeyi, konuştuğunda yalan söylemeyi, verilen sözde durmamayı, tartışmada aşırı gitmeyi nifak âlâmeti olarak nitelemiş; bu davranışlarda bulunanın kendisinde nifak âlâmeti bulunduğunu belirtmiştir.¹⁰⁶

*Şol müselsel turrene bendeylemişsin tâ ezel
Tarîk-i Mustafâ’da örnek insan ol örnek*

Evvelki beyitte “ezel” bezminde verilen söze atıfta bulunulmuştu. İşte her ne vaki’ olacaksa ve ne varsa o ezel bezminde tayin edilmiştir. Ruhlar âleminde imân ile müşerref olanlar, sevgilinin alnındaki saça bağlanmış ve iman etmişlerdir. Saç ve saç ile alâkalı deyimler Divan edebiyatında en çok kullanılan güzellik unsurlarıdır. Saç, âşkın aklını başından alan, esîr eden bir güzellik bağıdır. Misk ve amber bile sevgilinin saçı kadar güzel kokamaz. Sevgilinin alnındaki birbirine bağlı saçına vurulmuş olan ve ona bağlanmış olanlar, mü’minlerdir.¹⁰⁷ Tarîk-i Mustafâ’dan maksat ise İslâm dini ve bu çerçevenin içinde tasavvuttur.

İnsanlara mert, dürüst ve iyi huylu davranılmalıdır ki onlar da etkilenip o doğru yola girsinler. Ezel bezminde saidlerden olanlar yine olacaklardır. 'Sebeup olan yapan gibidir.' kavlince sen örnek olarak ona vesile olmalısın. Hulûsi Efendi'nin bir askerlik hatırası bu nokta ile alakalı olarak pek mühimdir. Kendisi şöyle nakleder:

“Diyarbakır'da askerdik. Hemşehrilerimizden birkaç arkadaşımız vardı. Bir de Bektaşî meşrepli hemşehrimiz vardı. Ramazan ayı başladığında orucunu tutmayan ve ibadetine dikkat etmeyen bir arkadaşımıza Bektaşî meşrepli arkadaş hiddetlenerek şöyle der: 'Herkesin içinde yemek yiyorsun. Sen hiç utanmaz mısın, bak ben Bektaşî olduğum hâlde, Osman Hulûsi Efendi'nin hemşehrisi oruç yiyor demesinler diye, oruç tutup namaz kılıyorum, sen nasıl Müslümanısın?' demiş. Olayı ben sonra öğrendim. Bektaşî hemşehrimize 'Gardaş oruç, namaz gibi ibadetler Allahu Teâlâ için yapılır. Sen orucunu namazını, benim için değil de Allah (c.c.) için tut ve kıl.' dedim. O arkadaşımız çok etkilendi, ağlayarak: 'Şahit olun, bundan sonra ben de Ehl-i Sünnet ve'l-cemaattenim.' dedi. Bizi de ağlattı. Ondandan sonra sohbetlerimizden hiç ayrılmadı. Memlekete gelince sabah namazına giderken bütün komşularının kapısını çalar, komşularını da uyandırmış.”¹⁰⁸

*Neylesün yok kurtuluş gönlümüz dîvâne olmuş
Hakk'a hamd ü senâda örnek insan ol örnek*

Bu beyitte Osman Hulûsi Efendi aşk hâinden bahsetmektedir. Bu hâlden dolayı da Allahu Teâlâ'ya hamdü senâ etmektedir. Hak âşıkları kendi gönüllerinde ve baktıkları her yerde, her şeyde Allah'ın kudretini, büyüklüğünü, yaratma gücünü görür, hisseder; O'na hayran olur. Birliğin müşahedesi onu aşk dîvânesi eder. Hakikatin sırlarına vâkîf olan can, dışarıdan bakılınca, dîvâne gibi görülür; ama o aslen Hakk'ın güzelliğinin hayranıdır. Bundan da kurtuluş mümkün değildir. Onun içindir ki âşıklar, bu hâllerinden dolayı daima hamdederler. Allahu Teâlâ'nın vermiş olduğu nimet ve ihsânlarına karşı senâ ederler.

Peygamber Efendimiz'in her gün ayakları şişinceye kadar namaz kıldığını gören Hazreti Aişe, ona; “Yâ Rasûlallâh! Allah senin gelmiş ve geçmiş bütün günahlarını bağışladığı hâlde (niçin) böyle yapıyor-sunuz?” diye sormuştu. Rasûlullâh Efendimiz, “Yâ Aişe! *Rabb'ime şükreden bir kul olmayayım mı?*” cevabını verdi.¹⁰⁹ Allah'a yakın olanların sıfatı olan hamdedenler zümresine katılmak Peygamberimiz (s.a.v.)'in fiili ve tavsiyesidir. Onu kendisine rehber edinenler de Cenab-ı Hakk'ın verdiği nimetlere, her vesile ile hamdetmelidirler. Nimetlere şükretmenin yolu ise O'nun bildirdiği yolda yürümektir.

*İhlâs ile amel kıl hâlini mükemmel kıl
Keremde ve atâda örnek insan ol örnek*

Allah için yapılan her işte ihlâs ve samimiyet şarttır. İbadeti ve gereklerini gösterişsiz ve sadece rıza-i ilâhî için yapanlar bu sıfatı taşırlar. İhlâs ile yapılan amellerde karşılık beklenmez; bu ameller bağlılık, teslimiyet ve doğruluk içerisindedir ve yapılan iş hulûs-i kalp ile yapılır. Ameldeki mükemmeliyetin evveli ibadetlerdir. İbadetlerin kabul olması için; iman, ihlâs, niyet ve İslâm'a uygun olması gerekmektedir. Nitekim hadis-i şerifte “*İbadetlerinizi ihlâs ile yapınız. Allahu Teâlâ ihlâs ile yapılan işleri kabul eder.*” buyurulmuştur.

Bu itibarla Osman Hulûsi Efendi de “Ameli ihlâs ile işle, hâlin mükemmel olsun. Yoksa dağınık ve perişan kalırsın.” demektedir. Bir defasında da ihlâs hakkında şunları buyurdu: “İbadetlerimize ihlâs ile devam etmemiz şarttır. Hâlis niyetle çalışmamız gerektir. Bir müşşidin bir müridi varmış. Müşşidinin gönlünden geçen bir işi, daha söylemeden, o müridi ya işlemiş ya da işlemek üzere olurmuş. Müridinin bu hâliinden dolayı onun tesiri altında imiş. Bir gün o müridi vefat etmiş. Diğer müritleriyle birlikte kabrine ziyarete gitmişler. Müşşidi şöyle dua etmiş: ‘Ya Rabbi, bu kulunun vefatıyla benim ihlâsımın dürüst olması sebebiyle bu kulunu affeyle.’ Müritleri bu sözleri anlayamamışlar. ‘Aman Efendim, hâşâ, ihlâsınızda noksanlık mı var, niçin böyle söylüyorsunuz?’ demişler. Müşşitleri şöyle buyurmuş: ‘Ben bu

arkadaşınızın hâlinden dolayı onun tesiri altında idim. Onun için Cenab-ı Hakk'a ihlâsım tam değildi. Şimdi bu arkadaşınızın vefat etmesi üzerine benim ihlâsım Cenab-ı Hakk'a karşı dürüst oldu. Onun için böyle dua ediyorum.' diye buyurmuştur.”

Hulûsi Efendi bir şiirinde de ihlâs üzerine şöyle demiştir.

*Hulûsiyâ hâs gerek
Bahrına gavvâs gerek
Gönülde ihlâs gerek
Gönül yâra yâr olur¹¹⁰*

Örnek insanda olması gereken en mühim vasıflardan biri de itaat üzere olmaktır. Şöyle ki:

*Allah'a itaat kıl her veçhile tâat kıl
Tevekkülde rızada örnek insan ol örnek¹¹¹*

Osman Hulûsi Efendi, bu beyitte Nisa Suresi'nin 22. ayetine işaret etmektedir. Cenab-ı Allah bu ayet-i kerimede; “Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Peygamber'e itaat edin.”¹¹² buyurmaktadır. Allah'a itaat edebilmek için Peygamberimiz'i örnek almak, onun takip ettiği metotları takip etmek gerekmektedir. Peygamber Efendimiz'e itaat ise, sünnetine uygun hareket etmekle olur. Allah ve Rasûlü neyi emretmişse onu yapmak, neyi yasaklamışsa ondan uzak kalmak, itaatın esasıdır. Taat; boyun eğme, Allah'ın irâdesine uyma, Allah'ın rızasına uygun düşen söz, hareket ve fiiller demektir.¹¹³ İnsan her yönüyle itaatkâr olmalıdır.

Osman Hulûsi Efendi, Zaviye'de arkadaşlarıyla beraber bir hasta ziyaretine gitmişlerdi. Dönüşte biri sordu. “Efendim, hastanın durumunu nasıl buldunuz.” Hulûsi Efendi şöyle cevap verdi:

“Doktorun verdiği ilaçları kullanır, verilen perhizlere de riayet ederse iyileşir. Maneviyatta da durum böyledir. Emirlerle riayet edilir, yasaklardan da kaçınılırsa insan selamette olur.”¹¹⁴

“Tevekkülde rızada örnek insan ol örnek”

Tevekkül; bütün işlerini Allahu Teâlâ'ya ismarlamaktır. Bir işe başlarken O'na güvenmektir. Bir işe giriştiğinde sebeplere de yapışmak lazımdır. Gerekli tüm çabayı sarf ederek her türlü tedbiri aldıktan sonra, işi tam bir inançla Allahu Teâlâ'ya havale etmektir. Yani, deveyi bağladıktan sonra Allah'a emanet etmeye denir. Tevekkül bir kalp amelidir.¹¹⁵

Rıza ise; Arapça razı olmak, memnun olmak demektir. Kalbin hükümün akışı altında sükûnet içre bulunmasıdır. Genelde rıza hüküm ve kazaya itirazda bulunmamayı ifade eder. Rızanın şartı, kazadan yani olay vuku bulduktan sonra olmasıdır. Allah'tan razı olunması kaza ile dir. Tasavvuf yoluna rıza kapısı denmiştir.¹¹⁶ Mü'min örnek bir davranış sergileyerek Allah'a güvenip O'nun rızasını kazanmak için gayret göstermeli ve davranışlarında etrafına misâl olmalıdır.

Osman Hulûsi Efendi, bir sohbetinde ders tarif ettiği bir arkadaşına şöyle tavsiyede bulunmuştur: “Kimseyi tarikata davet etmeyeceksin. Gel, bizim tarikata gir demeyeceksin. Güzel ahlâkınla etrafına örnek olacaksın, senin güzel ahlâkın etrafındakileri buraya davet edecek. Bunun ne güzel hâli var diyecekler. İşte senin ahlâk-ı hamiden, onları davet edecek. Bir kimse cemiyetimize girmek ister ve senin nâhoş bir hâlimden dolayı vazgeçerse onun vebalini nasıl vereceksin? Onun için hâl ve hareketlerimize dikkat etmeliyiz. Etrafımıza örnek olmalıyız.”¹¹⁷

Osman Hulûsi Efendi'nin çeşitli vesilelerle vermiş olduğu misaller aile içinde, dostlar arasında, insanlar arası ilişkilerde mükemmel ölçüleri içermektedir. Nitekim bir sohbetlerinde; “Bir arkadaşınızda bir

hata gördüğünüz zaman, bu arkadaşımda bu noksanlık olmaz, benim gözlerim yanlış görüyor, diyeceksiniz. Bir arkadaşınızda gördüğünüz hatadan dolayı, o arkadaşınıza buğzetmeyeceksiniz, onun kötü hâline buğzedeceksiniz.”¹¹⁸ diye buyurmuşlardır.

Başka bir sohbetlerinde ise güzel ahlâk sahibi ve örnek insan olmayı tavsiye ederken şöyle buyurmuşlardır: “Sol elle yemek yemek mekruhtur; fakat onu görmek haramdır. Onun için hatayı görüp ifşa etmek değil de setretmek, gizlemek gerekir. Birbirinizi Allah (c.c.) için sevin. Şunun şu iyiliğinden dolayı, bunun şu menfaatinden dolayı değil de Allah (c.c.) için muhabbet edin.”¹¹⁹

Şu ölçülerle hareket eden bir toplumda kalp kırmak ve gönül yıkmak, kul hakkına girmek gibi bir hareket olabilir mi düşünmek gerekir.

Osman Hulûsi Efendi'nin güzel ahlâkın vefa, sabır, zühd ve tevâzu gibi bazı şubeleri hakkında şiirleri ve sohbetleri ile serdettiği görüşlerine de değinmek yerinde olacaktır.

Vefa

Vefa kelimesi bağlılıkta sebat, ahde riayet ve verilen sözde durmak gibi manalara gelmektedir. İslâmî şiarlardan biri ve belki de en ehemmiyetlisidir. Zira her insan, imtihan edilmek üzere geldiği bu dünyada, ruhlar âleminde vermiş olduğu söze sadakatini ispat ettiği takdirde, hayatını mü'min olarak yaşar. Kur'an-ı Kerim'de “*Bana verdiğiniz sözde durunuz ki, size verdiğim sözde durayım.*”¹²⁰ ayeti ile ifadesini bulan bu terim, Allah'a “*elest*” toplantısında verilen sözü yerine getirmeyi gösterir. Buna “vefa bi'l-ahd” de denir. Bu; avam tabakasının, müjdeye rağbeti, tehditten korkması sonucu yaptığı ibadetle olurken; havassınki, rağbet veya korku olmadan ve bir bedel beklemeksizin, emre sırf emir olması bakımından verdiği sözde durmak şeklindedir. Havassü'l-havassın vefası, güç ve kuvvetten uzak kalmak suretiyle; muhibbinki de kalbine Allah'tan gayrisini sokmamak şeklindedir. Kulluk vefasının esaslarından biri de, noksanlığın kendisinden çıkıp kendisine

döndüğünü görmek, Rabb'inden başkasını olgun (kemalli) bulmamaktır.¹²¹ Bir ayet-i kerimede Cenab-ı Hakk (c.c.) siddıkların vasıflarını sayarken ahde olan vefayı da zikretmiştir: “...Anlaşma yaptığı zaman sözlerini yerine getirir. Sıkıntı, hastalık ve savaş zamanlarında sabreder. İşte doğru olanlar, bu vasıfları taşıyanlardır. Muttakiler ancak onlardır.”¹²² Bir başka ayet-i kerimede ise, iman sahiplerine hitaben; “Ey iman edenler! Akitleri(n gereğini) yerine getiriniz.”¹²³ Yine bir başka ayet-i kerimede Allah adına yemin edildiğinde muhakkak yerine getirilmesi hususunda da;

“Anlaşma yaptığınız zaman Allah'ın ahdini yerine getirin ve Allah'ı üzerinize şahit tutarak pekiştirdikten sonra yeminleri bozmayın. Şüphesiz Allah, yapacağınız şeyleri pek iyi bilir.”¹²⁴ buyurulmuştur.

Dolayısıyla vefa, insana yakışan ve insana has bir haslettir. Bir mü'minin şahsiyet inşasında, temel direklerden biridir.

Vefa konusunu Osman Hulûsi Efendi de eserlerinde sık sık işlemiş ve hayatında vefa duygusuna çok önem vermiştir. Karşısındaki insanlara da bu hususa dikkat etmeleri konusunda tavsiyede bulunmuş, dostluğun esasını ve başlangıcını buna bağlamıştır.

“Elest” hitâbındaki “belâ”yı lâ'ya sa'y etme
Ol hükmü unutma olan ahd ü vefâyı tut¹²⁵

Elest bezminde verilen söze, ahde, anlaşmaya bağlı kalınması ve vefa gösterilmesini ifade etmiştir.

Vefa konusunda Ferîdüddîn-i Attâr Hazretleri'nin şöyle bir kıssası nakledilir: Padişahın husûsî nazarlarına mazhar olmuş bir av köpeği vardı. Avcılıkta mâhir ve usta idi. Padişah, ona son derece değer verir ve her ava çıkışında onu mutlaka yanına alırdı. Tasmaşını mücevherlerle süslemiş, ayaklarına altın ve gümüşten yapılmış halkalar ve bilezikler taktırmıştı. Sırtı da sırmalı atlas bir çulla kaplıydı.

Bir gün padişah, yine onu yanına almış olduğu hâlde saray erkânı ile birlikte ava çıktı. Tasmanın ipek ipi elinde, at üzerinde vakur bir şekilde ilerleyen sultan, gâyet neşeli idi. Fakat birden bu neşesini kaçıran bir şey gözüne ilişti. Çok sevdiği köpeği, padişahını unutmuş bir vaziyette, başka bir şeyle oyalanmaktaydı. Padişah, önce mahzûn olarak elindeki ipek ipi çektiyse de köpek direndi; önündeki kemik parçasını kemirmeye devam etti. Bu hâl karşısında padişah, hayret ve hiddet hisleri içinde haykırdı:

“Huzûrumda beni unutarak başka bir şeyle meşgûl olmak! Nasıl olur bu?” dedi. Son derece üzüldü. Köpeğinin bu nankörlüğü, vefâsızlığı ve duygusuzluğu ona çok dokunmuştu. Bir köpek de olsa onu mâzur görüp affetmek içinden gelmedi. O kadar izzet, ihsân ve ikrâma karşı köpeğinin bir anda hem de bir kemikle kendisini unutması, gönül yaralayıcı ve vefâyı zedeleyici bir tavır olarak, aslâ affedilecek bir husus değildi. Gazapla:

“Yol verin şu edepsiz!” dedi.

Köpek, bu hiddetin mânâsını kavradı ancak iş işten geçmiş, yapacak bir şey kalmamıştı. Öyle ki, etrafındakiler padişaha:

“Sultanım, üzerinde mücevher, altın, gümüş ne varsa alalım da öyle bıralalım!” dediklerinde padişah:

“Hayır! Bırakınız öyle gitsin!” dedi.

Ardından ilâve etti:

“Bırakınız öyle gitsin! Öyle gitsin de, ıssız, kızgın ve bomboş çöllerde garip, aç ve susuz kalsın; onlara bakarak kaybettiği ikram ve lutufların acısını sürekli yaşasın!..”

Cenab-ı Hakk'ın sayısız nimetlerinin kadrini bilemeyip basit, fânî ve süflî menfaatlerin peşine takılarak helâk olup giden vefasız kimselerin hâlini aksettiren bu kıssa ne kadar da ibretlidir. Bu hâle düşen kimse, sonunda bu fânî takıntıların ne kadar da bomboş olduğunu görür ama her şey bitmiş olur.

Hak Şâhidim ki

Hulûsi Efendi bir şiirinde her hâl ve şartta bağlılığın olması gerektiğini, vefanın, bir nefes gafil bulunmamak olduğunu şu ifadelerle belirtir:

*Hak şâhidim ki her nefesde rûhum
Seni ziyârette sâbit kademdir*

*Eller gibi seni ferâmuş etmem
Vefasız değilim belâ nûş etmem*

*Bu ahde vefâdır olanca kârım
Yoksa gayrı gama cânı dûş etmem*

*Gönülden olan rızâ-yı devletti
Akup su gibi her yere cûş etmem*

*Âşıklara bu rızâ-yı teslîm
El-aynu ayânun kadr-i ta'lem¹²⁶*

Vefalı olan yârin her türlü derde, sıkıntıya derman olacağını; çaresiz durumdaki cânına da cânânın ancak vefalı yârin olacağını ifade edişi ise şu şekilde olmuştur:

*Ey yâr-ı vefâdâr derdime dermân yine sensin
Bî-çâre olan cânıma cânân yine sensin¹²⁷*

Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî'de bu muhtevada birçok beyite rastlamak mümkündür.¹²⁸

Yazmış oldukları mektuplarda da verilen sözlere ve ahidlere bağlı kalınması ve “ahde vefa” gösterilmesi hususunda şunları ifade etmişlerdir: “... Yusuf'u dün bahaya sattın fikr eyle ki ne aldın? Sen sâlik-i bekâyım dersin, ne için menzil-i fenâda kaldın. Yârânın likâ-yı mahbûba vâsıl olduk da mahcup olmayacağından emin misin? Artık, kendine gel, izinden uzaklaşma, sırât-ı müstakîme yönel, sen dostları unutsan da dostlar seni unutmazlar. Her nefes sevâsına yeldiğin yâr rehber-i murâdındır. Bâkî Hudâ, fâni mâ-adâ olduğu hüsn-i itikâdındır.”¹²⁹

Böylece Hulûsi Efendi, gerçek dostluğun ve arkadaşlığın, karşı taraf muhâlif hareketlerde de bulunsa onun hâlinin hiç

değişmemesi ve dostluğun gereklerinin yerine getirilmesi olduğunu beyan eder.

Bir başka mektupta ise “Sıcak nefesiniz soğumadan evvel dostlarınızla yiyip içiniz. Yoksa onu sonra düşmanlarınız yiyecektir. Esteîzü bi’llah: “*İnnemâ emvâlüküm ve evlâdüküm fitneh.*”¹³⁰

Böylece Hulûsi Efendi, gerçek dostluğun Allah için olduğunu ve Allah dostlarına her şeyden fazla değer verilmesi gerektiğini veciz bir şekilde bildirmiş oluyordu.

Osman Hulûsi Efendi bir sohbetlerinde şöyle buyurmuşlardır: “Bir gün Hacı Hasan Akyol ağabeyin evinde sohbette idik. Bir ara Hacı Hasan ağabeyin hanımı evin damına çıkarak silah sıktı. Sohbette bulunan arkadaşlar hep kaçtılar. Hacı Hasan ağabeyle ikimiz kalmışız. O bana: “Seyyid sen de git, şimdi jandarma gelir, bizi götürür.” dedi. Ben de: “Hacı Hasan ağabey, biz sizinle bu günler için arkadaş olduk. Bir yere gitmem.” dedim. Bir müddet sonra jandarmalar geldi, bizi karakola götürdüler. Mahkemede bana yaşım küçük olduğu için üç ay, Hacı Hasan ağabeye de altı ay ceza verdiler.”¹³¹

Mevlânâ Hazretlerinin şu kıssası da buna çok güzel bir misaldir.

Mevlânâ, Şems-i Tebrizî’den ayrıldığı zaman inanılmaz acılar çeker ve ondan haber getirenlere hediyeler verir. Bir gün bir sarhoş der ki: Şems-i Tebrizî’yi Bağdat’ta gördüm. Mevlânâ sırtındaki kaftanı çıkarır ve ona hediye eder. Yanındakiler gelirler: “Aman efendim, ne yaptınız? O, sarhoşun tekididir. Onun Şems-i Tebrizî’yi görmesi imkânsız. Bütün gün ayyaş ayyaş dolaşır. Yalan söylüyor.” Mevlânâ tebessüm ederek; “Biliyorum.” der.

“Onun, bırakın görmeyi, Bağdat’a gidemeyeceğini bile biliyorum. Ben o kaftanı onun yalanına verdim. Eğer gerçek olsaydı, canımı verirdim.”

Sabır

Sabır; acıya, zorluğa, haksızlığa ve başa gelen üzücü olaylara dayanma gücüdür. Bir felakete veya belaya uğrayanın telaş ve feryat etmeden, her şeyin Cenâb-ı Allah'tan geldiğinin bilinci ile bu sıkıntıya sonuna kadar tahammül göstermesidir. Peygamber Efendimiz sabrı, dinin yarısı olarak tarif etmiştir.¹³² Ayrıca sabır, musibetle karşılaşıldığı ilk anda olur. Sabır için çeşitli dereceler vardır; sonunda karşılaşılaçağı

nimetleri düşünerek belalara sabretmek, Allah (c.c.)'in cezalandırmasından korkarak, günaha girmekten kaçınmaya sabretmek; taat ve ibadette nefse gelen ağırlığa sabretmek.

Sabır makamına ulaşmış bir kimse, musibetlerden müteessir olmaz. Çünkü kişi belaya sabretmekle, kazaya razı olur. İslâm'ın esasının rıza, imanin esasının ise sabır olduğu ifade edilmiştir. Yani sabır, belayı rıza ile karşılamaktır.

Hulûsi Efendi'nin mürşidi İhrâmcıade İsmail Hakkı Toprak Efendi'nin oğlu Kemal Efendi (Toprak), bir tren kazası sonucunda vefat etmiş; parparça olan vücudu bir çuvala toplanarak defnedilmişti. İsmail Hakkı Efendi Hazretleri, kazayı sabır ve teslimiyetle karşılamış, “Oğlumun vefatında Allahu Teâlâ bana sabır verdiği için şükrediyorum.”¹³³ demiştir.

Osman Hulûsi Efendi de, mürşidi İhrâmcıade İsmail Hakkı Efendi gibi, aynı kaderi paylaştı. 1986 yılında bir trafik kazasında ne tevafuk ki, hem de ismi Kemal olan büyük oğlunu, kızını, torununu, kızının kayınvalidesini kaybettikleri hâlde, metanetinden ve sabrından en ufak

bir taviz vermediği gibi; hatta taziyeye gelen insanları bizzat kendisi teskin etmişti. İşte bir mürşide yakışan ve onu yücelten bir haslet; bela ve musibetlerin Allahu Teâlâ'dan geldiğini bildiği için kulun göstermesi gereken bir sabır örneği. Hulûsi Efendi, belalara Hazreti Eyyub (a.s.) misali sabreleyeceksin ki seni nimetlere kavuşturursun beytiyle de sabrın sonundaki saadete işaret eder:

*Eyyûb misâli sabr-ı kâmil
Eyledi bu visâle seni nâil¹³⁴*

Sabır, insanın saadet sırrıdır. Sûfî, riyâzat ve mücahede için sabrı bir düstur olarak benimsemelidir. Zira nefisle mücadelenin en mühim şartı sabırdır.

Sabrın imandaki yeri, başın cesetteki yeri gibidir. Sahibini cennete dâhil eder. Sevabı da köle azadından efdaldır, buyrulmuştur.

Sabır; gam, gussa ve kederlerden kurtulmayı Allahu Teâlâ'dan beklemektir. Bu da amellerin efdali ve a'lâsıdır. Her şeyin bir cevheri vardır. İnsanın cevheri de akıldır. Aklın cevheri ise sabırdır. Sabır, bir nevi, nefsi ovmaktır. Yani bir şey yumuşatılmak için nasıl ovulursa, nefis de böylece ıslâh edilebilmesi ve ondan faydanın elde edilebilmesi için, ovulmalıdır. Yani kendi hâline bırakmayıp riyazetlerle Hakk'ın emirlerine inkiyada ve rızasını talebe alıştırmalıdır.

Hulûsi Efendi bir şiirinde bu hususu ne güzel ifade eder:

*Zehr ise de nimetine şâkir ol
Gece gündüz Hâlık'ına zâkir ol
Varlığı yokluğu bir tut hâzır ol
Âşık isen özge kârın olmasın
Yâr olup her varı varın olmasın¹³⁵*

Bu itibarla Osman Hulûsi Efendi, hayatında tatbik etmiş olduğu bu yüce sabrı beyitlerinde de işlemiş ve insanlara tavsiyelerde bulunmuştur.

*Sabr eyle dâim etme
şikâyet*

*Her derd ü gamdan
bî-çâre hâlim¹³⁶*

buyurarak şikâyet edilme-
den her türlü gama sabre-
dilmesini tavsiye etmiştir.

*Dost yolunda âşıkın
sıdkına oldu delîl*

*Derdine sabr eyleye
etmeye çûn u çirâ¹³⁷*

beyitinde âşık veya salık,
sevgiliden gelen dertlere
sabrederek sadık bir bağlı
olduğunu ispatlamış olur.

Zaten dostun yolunda da

böyle olmak lazımdır diyerek, olması gerekeni ifade buyurmuşlardır.
Bunun dışında Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî'de bu konuya oldukça faz-
la yer verilmiştir.

Osman Hulûsi Efendi hastahannede tedavi görürken refakatçi olan
arkadaş: “Efendim, herkese himmet ediyorsunuz fakat kendiniz için
bir talepte bulunmuyorsunuz, bunun sebebi nedir?” der. Buyururlar ki;
“Ne diyelim, Rabb’imiz bizi görüyor.”

Refakatçi arkadaş bir başka akşam şöyle sorar: “Efendim, bu gibi
hastalık, sıkıntı bütün pîrlerde de vuku bulmuş mudur?” Soruya ceva-
ben “Cenab-ı Allah (c.c.), en büyük eza ve cefayı Habibine, Rasûlullâh
Efendimiz’e verdi. Ondan sonra enbiyalarına, ondan sonra da evliya-
larına verdi.” diye buyururlar.¹³⁸

Nitekim hadis-i şerifte “İnsanların en çetin belâyâ uğrayanla-
rı peygamberlerdir, sonra temiz kişiler gelir, sonra da onlara

benzeyenler. Benzeyenlere benzeyenler belâya uğrarlar.” buyuruldu. Görüldüğü üzere insanın başına gelen musibetler sebepsiz değildir ve netice itibariyle bir lütuftur. Öyleyse kulun yapması gereken, böyle durumlarda sabretmek ve yalnızca Allahu Teâlâ'dan beklemektir. Hazreti Mevlânâ da bu durumu izah eder:

“Hikâye ederlerdi ki, Cenab-ı Hak: ‘Ey benim kulum! Senin ihtiyacını ve dileğini yalvarmanla, dua etmenle çabucak yerine getirirdim; fakat senin yalvarış ve inleyişinin sesi hoşuma gidiyor, işte daha çok ağlayıp inlemen ve sesini daha çok duymak için dileğini yerine geç getiriyorum.’ buyuruyor. Meselâ bir adamın evinin kapısına iki fakir geldi. Biri hoşça giden, sevimli ve beğenilen bir tip; öbürü ise tamamen bunun aksine çirkin ve sevimsiz. Ev sahibi uşağına: ‘O sevimsiz olanına bir parça ekmek ver de, hemen kapımızdan uzaklaşsın.’ der. Sevimli olanına ise: ‘Daha ekmek pişirmediler. Pişip gelinceye kadar bekle.’ diye vaatte bulunulur.”

Mevlânâ bu konuyu bir de “Dert olgunlaştırır.” diyerek, şu şekilde ele alır:

“Kul, gece gündüz ağlayıp Hakk’a yakarır, derdinden dolayı yüzlerce şikâyetle bulunur.

Cenab-ı Hak da ona: ‘Ey bîçâre, dert ve mihnet seni doğru yola çıkarır.

Ey kusurlarla dolu olan; seni bizden uzaklaştıran nimetlerden şikâyet et.’

Gerçekte her düşman, sana bir ilaç, faydalı ve ferahlandırıcı bir kimyadır.

Zira onlardan kaçır, Cenab-ı Hakk’ın lütuf ve yardımlarına iltica edersin.

Seni Hak’tan başka şeylerle meşgul eden dostlarınsa, hakikatte düşmanlarındır.

Porsuk adında bir hayvan vardır, boyuna dayak yedikçe semirir.

Onu dövdükçe daha iyileşir, vuruldukça semizleşir!

Gerçekten mü’minin nefsi de bir porsuk gibidir, zahmet ve mihnet onu güzelleştirir, semirtir.

Bu sebepten peygamberler cevr ü cefaya uğramış, halktan daha çok meşakkat çekmişlerdir.

Zira canları da diğer canlılardan daha temiz, daha üstündü. Onun için başkaları, onların çektiğini çekmedi.”

Osman Hulûsi Efendi, dosttan gelen bela ve musibetlere karşı bir taraftan kendi hâlini, bir taraftan da nasıl olunması gerektiğini bir mısra ile en veciz ve mükemmel bir biçimde ortaya koymuştur.

*İbtıla bizden biz de ibtiladan razıyız.*¹³⁹

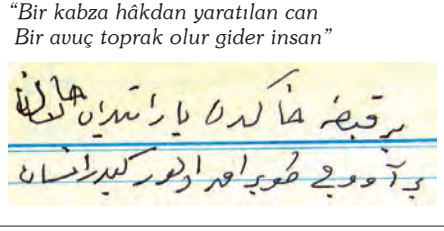

Osman Hulûsi Efendi ihvanların birbirlerini incitmemelerini isterken şayet aksi bir durum olursa bu hâle de sabır göstermelerini söyler ve asla kırılmamak gerektiğini belirtirdi. Bir sohbet esnasıydı, kalabalıktı. Gelmeyen soruluyor, gönlü onlarla birlikte olanlardan bilgi alınıyordu. Sohbet halkasında elli altmış yaşlarında bir zat vardı. Hulûsi Efendi'ye yakın oturuyor, Efendi Hazretleri de onunla özel olarak ilgileniyordu. Sohbetin sonlarına doğru o kişi; “Efendim, ben de bu halkaya dâhil olmak istiyorum, ders almak istiyorum.” dedi. Efendi Hazretleri:

“Bizim yolumuz zordur, yapabilecek misin”? dedi. O kişi “Yaparım.” cevabını verince “Bak oğul, bizim birinci şartımız: “Kimse-den incinmeyeceksin ve kimseyi incitmeyeceksin.” buyurdu. Bunun üzerine o şahıs, “Efendim, elimden geldiği kadar incitmem ancak incinmemek yarı kabil, bunu yapamam.” deyince, Hulûsi Efendi, “Oğul, bu şartları yerine getirirsen olur; yoksa olmaz, bu yolun esası budur.” buyurdular.

Zühd

Zühd, lugatta terk etmek, kötü kabul edilen şeylerden yüz çevirmek, dünyaya buğzetmek, masivayı terk manalarına gelir. İstilahta ise dünyadan yüz çevirmek, nefsi masivaya olan meyil ve sevgiden alıkoymaktır.¹⁴⁰

Osman Hulûsi Efendi'nin
El Yazısı ile Yazdığı Bir Beyit
(Şeyhzâdeoğlu Özel Kitaplığı Arşivinden)

Zühd, yüce bir makamdır. Hoş hâllerin, güzel mertebelerin temelidir. Allah'a yönelenlerin, her şeyden kesilip O'nun rızasına talip olanların ve tevekkül erbabının ilk basamağıdır. Zühdü sağlam olmayanın ondan sonraki durumu da pek sağlıklı olmaz. Çünkü “Dünya sevgisi her kötülüğün başıdır.”¹⁴¹

Dünyadan zühd etmek ise her türlü hayır ve tâatın başıdır.

Denilmiştir ki; “Dünyada zühd sıfatıyla anılmak, bin güzel ad ve sıfatla anılmaya değerdir. Dünya'ya rağbet sıfatıyla anılmak ise, bin kötü sıfatla anılmak demektir.” Çünkü zühd, Allahu Teâlâ'nın Habibim buyurduğu Peygamber'i için seçtiği, Muhammed (s.a.v.)'in de nefsi için ihtiyar ettiği bir sıfattır. Zühd helallerde olur. Haram ve şüpheli şeylerin zaten terki gerekir.

Emek verdiğimiz bir şeyin değeri de büyür. Zühd, dünyaya karşı duyulan her rağbeti, gönülden söküp atmaktır. Bir kimse, dünya malını, nefse ait hevesleri, şöhret ve mansıp hırsını gönülden çıkarmadığı müddetçe zahid olamaz. Zühd'den murat, gönül hanesini ağıyardan temizlemektir. Allah ve Peygamber sevgisi, zühd sayesinde gerçekleşir.

Zühd, tasavvuf erbabının tanınmasına vesile olan en yüce makam olarak bilinir. Bir zat Hazreti Peygamber (s.a.v.)'e gelerek:

“Ya Rasûlallâh! Öyle bir amel göster ki, onu yerine getirdiğim zaman, Allah rızasını kazandığım gibi insanlar tarafından da seveyim.” deyince, Peygamber Efendimiz:

“Dünyadan yüz çevirirsen Allah seni sever, insanların elinde olandan yüz çevirdiğin takdirde, insanlar tarafından da sevilirsin.” buyurmuştur.¹⁴²

Haramda zühd, yani haram olan şeylerden yüz çevirmek bütün Müslümanlara farzdır. Nitekim İbrahim Ethem, haramdan yüz çevirmenin farz, helalden fazla olanı terkin fazilet, şüpheli olan şeylere yaklaşmamanın ise keramet alameti olduğunu ifade etmiştir.

Osman Hulûsi Efendi Dîvân'ında her şeyden yâr için geçilebileceğini şöyle ifade eder:

*Gönül cândan geçer yârdan geçilmez
Cihânı terk eder yârdan geçilmez*

*Şol Edhem oğlunun etdiği gibi
Kamu vardan geçer yârdan geçilmez¹⁴³*

Selef, zühdü üç kısımda mütalaa etmiştir:

1. Farz olan zühd: Büyük ve küçük günahlardan kaçınmak, Allah'ın rızası dışında olan şeylere iltifat etmemek ki, bütün bunlar haram olandan yüz çevirmektir. Bazı mutasavvıflar bu gibilere zahid demenin doğru olmayacağını ifade etmişlerdir.
2. Şüpheli olanlara yaklaşmamak, helalden fuzuli olanı terk.
3. Allahu Teâlâ'yı tefekküre mani olan her şeyi terketmek, masivadan, kâlden uzaklaşmak. “Terk-i dünya, terk-i ukba, terk-i hesti, terk-i terk.”

Hâl ehli derviş olmanın yolu, sözü terk etmektir. Yaşayışınla örnek olmaktır. Hulûsi Efendi bunu şöyle dillendirir:

*Terk-i kâl eyle kesb-i hâl eyle
Yağ u bal eyle dervîş ol dervîş¹⁴⁴*

Ebu Süleyman Darânî de zühdün bütün çeşitlerini bir cümle ile şöyle hülâsa etmiştir: “Zühd, Allahu Teâlâ'yı düşünmekten alıkoyan her şeyi terk etmektir.”¹⁴⁵

Hulûsi Efendi başka bir beytinde ise dünya sevgisinin gönülden çıkarılmasını ve dünya endişesinin kalpte bulunmamasını tavsiye eder. Zaten asıl aşka malik olanların dünyayı hatırlamaları da ona göre mümkün değildir.

*Şuğl-ı dünyâdan arıt içini hîç çekme elem
Nâr-ı aşk ile tutuşup sînesi çâk olagör*¹⁴⁶

Abdulkadir Geylanî (k.s.), bu hususta şunları söylemektedir:

“Dünyayı kalbinden çıkar, onu elinde tut veya cebine koy. Zira o hâliyle dünya sana zarar vermez.”

Serîyyi Sakatî (k.s.) zühdü, dünya işlerinde nefse haz veren hususlardan yüz çevirme; kayıbindan mahzun olmama, kazancına da sevinmeme şeklinde tarif ediyor. Zühd, az yemek (killet-i taam), az uyumak (killet-i menam), az konuşmak (killet-i kelam) halvet ve uzleti ihtiva eden davranışların bütünü olarak ifade edilebilir. Zira bu davranışlar kişiyi Rabb'ine yaklaştıran yolların vasıtasını teşkil eder. Zühdü kalbin eşyadan eşyanın sahibine çevrilmesi olarak düşünürsek, bunu gerçekleştirmenin tek yolunun sadece gönülden dünyayı terk etmek olacağını söyleyebiliriz.¹⁴⁷

Süfyan-ı Sevrî (k.s.), “Dünyaya karşı zahid olmak, kanaat (kasr-ı emel) sahibi olmak demektir. Kuru ekmek yemek ve aba giymek zühd değildir.” demiştir.

Aslında aşk yolunda elde ne varsa harcanmalıdır. İnsan için dünyada en kıymetli varlığı canıdır. Onu ver deseler ey gönül, endişe duyup da atını başka meydanlara sürmek sana yakışır mı? der. Hulûsi Efendi bu ifadesiyle bin canım olsa feda olsun dercesinedir. Şöyle ki:

*Eğer derlerse gel yârın yolunda terk-i cân eyle
Sana ey dil düşer mi gayrı meydâna güzâr etmek*¹⁴⁸

Nitekim Yahya b. Muaz (k.s.); “Zühd, mülk olan şeyi cömertçe verme neticesini, sevgi ise ruhun cömert olma sonucunu doğurur.” demiştir. (Zahid malını, âşık canını verir.)

Cüneyd'e zühdün ne olduğu sorulunca; “Zühd, elin mülk sahibi olmaktan, kalbin ise mülk sahibi olmak için araştırma yapmaktan boş olmasıdır.” diye cevap vermiştir.¹⁴⁹

Tevâzu

Tevâzu, alçak gönüllülüğü ifade eder. Kendini başkaları ile bir görmektir. Başkalarından daha üstün (kibir) ve daha aşağı (zelil) görmektir. Hadis-i şerifte “*Tevâzu edene müjdelersun.*” buyuruldu.

Şüphesiz ki güzel ahlâkın başında tevâzu gelir. Bir kimse tevâzulu olmazsa, diğer güzel huyların tamamını toplamış olsa dahi, o kimse kemâl ve fazilet sahibi olamaz. Zira tevâzunun zıddı olan kibir, enaniyet ve varlık, kulun kulluğu ile asla bağdaşmayan, Allahu Teâlâ'nın hiç sevmediği ve affetmediği, şeytanî, çirkin bir şeydir.

Ebu Said ve Ebu Hureyre anlatıyorlar: “Rasûlullâh (s.a.v.) buyurdular ki:

“Allahu Teâlâ Hazretleri şöyle dedi: *‘Büyüklik ridâmdır, izzet de izarımdır. Kim bu iki şeyde benimle niza ederse ona azab veririm.*’¹⁵⁰ Cenab-ı Hakk; sadece kendine mahsus olan kibriya ve azamet sıfatlarına sahip çıkmaya kalkışan İblis (şeytan aleyhil’lane)’i bu yüzden Rahmet-i Rahman’dan ebediyen kovmuştur.

Kibirleşmek, mahlûkat için en kötü bir cehâlet ve ahlâksızlıktır. Kibirden kurtulamamış olan hiçbir ilim sahibi ilminden hayır göremez. Yine kibirden kurtulamamış olan hiçbir sufi, zühdün, takvanın gerçeğine eremez ve bu şeytanî kuruntudan kendini kurtaramamış olan hiçbir Müslüman da mü’min-i kâmil olamaz.

Osman Hulûsi Efendi, tevâzuyu hayatının en önemli vasfı kılmıştır. Öyle ki bu haslet sanki onun yaratılışında, fıtratında mevcuttur. Hiçbir zaman ben şuyum dememiş, insanların elindekinden ümidini kesmiştir. Kibrin zıddı olan tezellül, aşağılanma durumuna da hiçbir zaman düşmemiştir. Kibir sahiplerine karşı asla boyun eğmemiştir.

“Allah için tevâzu edeni Allahu Teâlâ yüceltir.” sözü üzere olan vasfı Osman Hulûsi Efendi'nin, sevenlerinin ve tüm insanların gönlünde taht kurmasına vesile olmuştur.

Her işini kendisi yapmaya çalışırdı. İnsanlara yardım etmeyi severdi. Herkese bu hâlleri ile örnek olurdu. Zira bu yaşayış ve davranış biçimi kişiyi kibirden ve gururdan uzak tutmaktadır. Ayrıca tevâzu ile alâkalı öğüdü, nasihat olarak nitelendirilen şiirinin şu beytinde işlenmiştir:

*Güneş gibi şefkatli, yer gibi tevâzulu
Su gibi sehâvetli, merhametle dolu ol¹⁵¹*

Güneş gibi, toprak gibi, su gibi hiçbir insanı ve mahlûkatı ayırmaksızın herkesi eşit şekilde imkânlarından faydalandırdıklarını, ne yapılırsa yapılsın ne denilirse denilsin üzerlerine düşen vazifeyi yüksünmeden, sızlanmadan yaptıklarını, şefkatin tevâzunun ve merhametin timsali olduklarını ifade ediyor. Tevâzunun timsali olan toprağın üzerine insanlar basıyor, türlü pisliklerini gömüyorlar; ama toprak hepsini kabul ediyor, içine almazlık yapmıyor. Onun içindir ki tevâzu; topraktan yaratılan insanoğluna yakışan bir zinettir.

Tevâzu sahibi olabilmek için dünyaya nereden geldiğini, nereye gidileceğini bilmek lazımdır. İnsan hiç yoktu. Önce hiçbir iş göremeyen, her hâlinde muhtaç olan bir bebek oldu. Büyüdüğünde yine birçok işinde muhtaç olduğu gibi hasta olmak ve ölmek korkusu da kendisini bırakmaz. Sonunda ise nihayet ölecek, çürüyecek ve toprak olacaktır. Bunları düşünen ve nereye gideceğini bilemeyen insanda tekebbür olması mümkün müdür?

Bir Vakt Ola!

Osman Hulûsi Efendi tevâzu konusunda Dîvân'ında ve mektuplarında pek çok ikazlarda bulunmuştur. Zira dünyaya dalan, gönül bağlayan insanın Rabb'ini unutması, kibre ve gurura kapılma tehlikesi her an mevcuttur. Onun “Bir vakt ola” diyerek gün gelip bütün fani lezzetlerden geçileceğini belirttiği ve “bu dünya misâfirhânesinden misâfirler birer birer gidecek, konaklar yıkılıp vîran olup gidecek” manasıyla yazmış olduğu şiirinden aldığımız şu ifadelerin insanda kibir ve gurur bırakması mümkün müdür?

*Bir vakt ola bu câm-ı gülistânı koyam ben
Bir vakt ola bu âlem-i devrânı koyam ben
Bir vakt ola bu nâliş-i sûzânı koyam ben
Bir vakt ola her yârı vü yârânı koyam ben
Talan ola varlık gide cân yâr ola cânân
N'itdim n'ideyim n'oldu bakın âlem-i ebdân*

*Yıllarca süren senlik ü benlik yok olur ya
Her nesnede bu âdet-i Hak mutlak olur ya
Kim yâda getirmez bu günü ahmak olur ya
Vâlâ-güher isen de yerin toprak olur ya
Talan ola varlık gide cân yâr ola cânân
N'itdim nideyim n'oldu bakın âlem-i ebdân*

*Mihmân gide vîrân ola bu hâne-i mihmân
Yâ mihnet ü yâ vuslat ola var ise yârân
Yâ derdine dermân ola ol yâr-ı azîz cân
Yâ yârene ateşler ura berzah u nîrân
Talan ola varlık gide cân yâr ola cânân
N'itdim nideyim n'oldu bakın âlem-i ebdân¹⁵²*

Açıklaması:

Bir gün gelecek ben bu gül bahçesi gibi olan dünyanın nimetlerini koyup gideceğim. Yine bir gün olacak dönüp duran bu âlemi bırakıp gideceğim. Bir vakit de gelecek, bu dünyanın ağlayıp sızlamalarını koyacağım. Neticede bir an gelecek ki bütün dost ve ahbabları bırakıp gideceğim ben.

İşte o zaman elde avuçta ne varsa talan olup gidecek. Bana ise, sadece yâr-ı Hakîkî olan Allah'ım kalacak. O zaman gelin hep beraber şöyle bir düşünelim: Ben ne yaptım, ne yapıyorum? Bu varlıklar âlemi ne oldu, nereye gitti?

Nasıl olsa yıllarca, hatta ömür boyu sürüp giden sen ben kavgası bir gün gelir yok olup gider. Allah'ın âdeti gereği her şey bir gün mutlaka bu dünyadan geçer gider. Kim ki bunun böyle olacağını aklına getirmezse o ahmaktır. Nihâyet ne kadar değerli mücevher de olsan bir gün gelecek, yerin kara toprak olacak.

Bu dünya misâfirhânesinde misâfirler birer birer gidecek, konaklar yıkılıp vîran olup gidecek. Eğer varsa, dostlarıyla ya vuslat gerçekleşecek ya da onlar birer mihnet hâline gelecek. O can dostların yarın âhirette senin derdine belki dermân olacaklar. Ya da oradaki ateşler senin yaranın üstüne yara açacaklar.

Tasavvuf terbiyesinde mürşid-i kâmiller, talebelerini önce nefis terbiyesine tâbi tutar, benlik-gurur ve kibirden sıyrılmalarına çalışırlardı. Nitekim Üftade Hazretleri'nin, zamanın Bursa kadısı (hâkimi) olan Aziz Mahmud Hüdâî Hazretleri, intisab etmek için kendisine müracaat ettiği zaman, ilk iş olarak onu sokak sokak, çarşı pazar gezdirip ona ciğer sattırdığı ve ondan sonra onu terbiyesine kabul etmiş olduğu herkesçe bilinmektedir.

Cüneyd-i Bağdadi'ye "Tevâzu nedir?" diye sorulunca; "Şefkat kantarlarını (ana kuşun yavruları üzerine gerdiği gibi) halk üzerine germek ve onlara karşı yumuşak davranmaktır." demiştir. Yahya b. Muaz (k.s.) "Kimde bulunursa bulunsun, tevâzu güzeldir ama zenginlerdeki tevâzu çok daha güzeldir. Kimde bulunursa bulunsun, kibir çirkindir ama fakirlerdeki kibir çok daha çirkindir." demiştir.

Cömert Olmak

Cömert; eli açık, ikram ehli, kerem sahibi demektir. Cömertlik; sehâvet, parayı ve malı hayırlı, iyi yerlere dağıtmaktan lezzet almaktır. İslâmiyet'in emrettiği yerlere seve seve vermektir. İyi huyların en yükseklerindedir. Ayet-i kerimeler ve hadis-i şeriflerle övülmüştür.

Bir hadiste, “Allah, cömerttir ve cömertliği sever.” buyrulurken “cömert” karşılığında Allah'ın isimlerinden biri olarak “cevâd” kelimesi kullanılmıştır (Tirmizî, Edeb 41).

“Cömertlik cennet ağaçlarından bir ağaçtır. Dalları dünyaya sarkmıştır. Her kim onun dalına yapışırsa o dal onu çeker, cennete götürür.” (İbn Hıbban)

“Allahu Teâlâ bütün velileri cömert ve güzel ahlâklı kılmıştır.” (Darekutni).

“İki haslet vardır ki Allahu Teâlâ onları sever ve iki haslete de buğzeder. Sevdiği hasletler; cömertlik ve güzel ahlâktır. Sevmediği iki huy ise, cimrilik ve kötü huydur.” (Deylemi).

“Bol yedirmek, herkese selam vermek ve güzel konuşmak mağfireti gerektiren sebeplerdendir. Allahu Teâlâ'nın birtakım kulları vardır, onlara kamu yararına harcanmak üzere servet verilmiştir. Bunlardan cimrilik eden olursa onlardan alır ve başkasına verir.” (Taberani).

“Cömert, Allah'a yakın, insanlara yakın, cennete yakın ve cehennemden uzaktır. Cimri ise Allah'tan uzak, insanlardan uzak, cennetten uzak fakat cehenneme yakındır.” (Tirmizî).

Seyyid Osman Hulûsi Efendi sohbetlerinde ve hutbelerinde sevdiklerine ve cemaate, cömertliğin faziletlerinden bahsederler, cömert olma konusunda onları uyarırlardı. O bir hutbesinde şöyle buyurdu:

“Aziz Cemaat! Hazret-i Peygamber sallallahu aleyhi vessellem Efendimiz, muhtaç, zayıf ve fukaraya yardımı sever, nerede yardıma muhtaç kimse olursa onun yardımına koşar, ashabına bu hususta emirler verirdi.

İyiliksever, sehî ve cömert idi. Her türlü tehlike karşısında; fevkalâde cesarete sahipti ve doğru sözlüydü, ashap ve Ehl-i Beyt'i arasında adaletle muamele etmeyi sever, hiç kimseyi incitmezdi. Kimse hakkında kötü söylemez ve kötü zanda bulunmazdı. Hasbe'l-beşer sâdır olan kusurlardan dolayı kimsenin yüz karasını yüzüne vurmaz, ancak bir daha böyle kötü işler yapılmamasını isim zikretmeksizin emir buyururdu.”

Hulûsi Efendi Hazretleri bir hutbelerinde de Hazreti Ali'nin mahdûm-u mükerrerleri Hazreti Hasan'a nasihatlerinden misaller vererek şu öğütlerini aktardı:

“Nefsini kardeşliğe kati rahm ettiğinde sıla-i rahme; yüz çevirdiğinde lutf, pintiliğinden cömertliğe, uzaklaştığında yakınlığa, şiddetlendiğinde yumuşamağa, suç işlediğinde itidala sevk et. Öyle ki; sanki sen onun kölesi o senin velî-nîmetin imiş (gibi davran). Sakın bir hareketi yersiz olarak yapma. Dostunun düşmanını dost edinme ki, dostuna düşmanlık etmiş olursun. Kin ve kızgınlığı hazmet çünkü ben, sonu bundan daha tatlı, daha leziz bir lokma görmedim.”

Güzellikler ve sevinçler paylaşıldıkça çoğalır. Bu paylaşma neticede cömertliktir. Seyyid Osman Hulûsi Efendi (k.s.) gözünün nûru evladına bir mektubunda şöyle buyurmaktadır:

“Kişinin hüsn-i nesebi, hüsn-i edebidir. Dâima büyüklere karşı hürmet ve küçüklere şefkat et. Tâ ki hürmet ve şefkat gibi iki haslet-i cemileye sahip olmuş olasın. Hasîs olma kim, hasislik veya cimrilik, rûh-ı insaniyeyi dereke-i esfel-i sâfilene ulaştırıran bir vesaittir. Cömert ol, çünkü cömertlik bir civan-mertlik şîâdır. Onun vasıtasıyla âlâ-yı illiyyine yükselmeğe yol bulasın. Sehî, yani cömert Allah'ın sevdiğiidir. Cimri ise Hakk'ın düşmanıdır. İrâde-i ezeliyye kâbil-i ta'yir olmaz. Tehzib ve tezkiye nefsin sıfatını güzelleştirerek aksâ-yı kemâla vasıl eyler.”

Bu nasihatler gösteriyor ki kişi cömertlik gibi güzel bir haslete sahip olmalıdır. O zaman kâinatın sevgilisi gibi olur, herkes onu sever. Cömert olan kişinin halk arasında ismi hayırla söylenir, şanı yücelir. Yapmış olduğu iyilikler bütün dünya âlem tarafından bilinir, hayır sahibi olduğu herkesçe malum olur. Kişi dinin emri olduğu için bu güzel ve

örnek amel ile vasıflanınca, Allahu Teâlâ onun rütbesini yüceltir, onu ahirette uluların katına iletir.

Cimrilik gibi kötü huylara sahip olanlar da, bu fena hâlin zararını hem dünyada hem de ahirette çekerler. Güzel ahlâkı ve güzel amelleri zayi eden kötü huylardan biri cimriliktir. Cimrinin dostu olmadığı gibi, düşmanları ismini dilden dile kötü bir şekilde yayarlar. Bütün kâmil ahvali cimrilik sebebiyle mahvolur, büyük kayıplara uğrar. Cimrilerden uzak durmak sevap olduğu gibi, cömertlere yakın olmak da sevaptır.

Cömert; Allah'ın dostu, cimri ise Allah'ın düşmanıdır. Cömertlik ayıpları örten bir örtüdür. Cimrilik ise kişinin üstü örtük ayıplarının açılması, kötülüğünün meydana çıkmasıdır.

Huy güzelliği, nefsin terbiyesiyle meydana çıkar. O da insanı kemâle ulaştırır. Ne demiş büyükler: “Kim yaparsa iyiliği, elbet bulur beyliği.”

Seyyid Osman Hulûsi Efendi (k.s.) bir sohbetlerinde de şöyle buyurur:

“Her insanın doğuştan sahip olduğu hasletleri vardır. Bunlar tıpkı kalpte Allah (c.c.) lafzının yazılı olduğu gibi yazılıdır, değişmezler. Her insan bu hasletler çerçevesinde büyür ve gelişir. Âdemi âdem yapan ekremiyetidir. Yoksa vücut bir gölgeden ibarettir. Bir insanı değiştirmek için ne kadar uğraşırsanız uğraşın ekremiyeti yoksa bir şey yapamazsınız. İnsanın yaratılışında olan kabiliyeti, onun dünyada iken bir terbiye görmesiyle daha güzel ortaya çıkar, insan o işin ustası olur. Onun için çekilen emekler asla zayi olmaz, suyun hâlinden balığın anladığı, daha doğrusu balığın suyla olan muhabbeti ve ihtiyacı gibi o kişi, kendini de içinde yetiştirdiği ortamı da iyi bilir, iyi tanır. O şartlara göre hizmet eder, iş görür, işe yarar.”

O, rıza için yaptırdığı hastanenin inşasında bizzat çalışmış; yoksul, yetim ve kimsesizlerin kimsesi olmaya çabalamış; ilim ve irfan talep eden öğrencilere özel bir değer atfetmiş; onların maddî ve mânevî sorunlarını çözmeye gayret etmiş bir Yesevî eridir. Bu ruh, bizim Anadolu'muzu mayalayan Horasan erenlerinden bugüne gelen ve mânevî bir rüzgâr hâlinde göğümüze esen ruhtur.

Hulûsi Efendi bir gün İmam Hatip Lisesi'nin yapımı için Ankara'da tahsilât yapıyordu. Bir hemşehrisinin büyük bir miktar yardım yaptığını, cömert olduğunu anlatarak, bir hadis-i şerif okudular. “*Seha (cömertlik) ağacı cennette yetişen bir ağaçtır, kim onun dalına tutunursa onu cennete götürür. Buha (bahillik/cimrilik) ağacı ise cehennemde yetişen bir ağaçtır, kim ki onun dalına tutunur, onu da cehenneme götürür. Rasûlullâh Efendimiz böyle buyurdular.*” dedi.

Bir gün Osman Hulûsi Efendi misafirleri ile kütüphanede oturuyordu. Himmet Hafız'ın oğlu geldi. Hulûsi Efendi'nin elini öptü. Efendi Hazretleri buyurdu ki:

“Oğul, işin hayırlı olsun. Geç oldu ama iyi oldu. Oğul, geliyorlar himmet istiyorlar. Bazen himmet gecikiyor. Ya rızkının zamanı tahakkuk etmemiş oluyor ya da daha hayırlı bir iş oluyor. Onun için himmet gecikiyor. Oğul, biz neler çektik. Demek ki imtihan günlerimizmiş. Hacı Valideniz'in elbisesi delinmiş. O zaman Sümerbank kartı ile kumaş veriliyordu. Gittim, bir top kumaş aldım. Dönerken filanın anası önüme çıktı ve:

“Hulûsi Efendi! Sabahtan beri yolunu gözlüyorum, o kumaşı bana ver. Sen hatırlı kimsesin, yine alırsın.” dedi. Kumaşı topuyla

kadıncağıza verdim. Eve geldim Valideniz kumaşı sordu. Hacı Hatun bize sonra verecekler dedim. Oğul, madem ki bu yola girdiniz, siz de çekeceksiniz.” diye buyurdular.

Aslında Hulûsi Efendi cömertliği en ileri derecede yaşıyordu. Kişinin, imkânlarının çoğunu kendisine ayırarak azını hayır yolunda kullanmasına sehâvet, azını kendisine ayırarak çoğunu başkalarına ikrâm etmesine cûd, gerektiğinde kendisini tamamen mahrum bırakarak imkânını başkaları için kullanmasına da îsâr denir. Îsâr, Haşr Sûresi'nin 9. âyetinden alınarak terimleştirilmiştir. Söz konusu âyette, Hicret'ten sonra Medineli Ensâr'ın Mekkeli Muhâcirleri evlerine alıp mallarına ortak ederek yüksek bir cömertlik ve ferâgat örneği göstermiş oldukları övgüyle anlatılmaktadır.

Îsâr, sûfilerin güzel ahlâklarından biridir. Onları isâra sevk eden sebep, halka karşı tabiatlarında bulunan acıma duygusu ve şefkatle dindeki yakınlerinin kuvvetli oluşudur. Onlar, ellerinde olanı, karşılık beklemeden kardeşlerine infâk ederler; olmayana da sabrederler.¹⁵³ Tabiat ve karakterinde cömertlik ve el açıklığı olan kimseler, sûfî olmaya en yakın ve en yatkın kimselerdir. Çünkü cömertlik-sehâvet, insanın fitratına bağlı bir sıfattır. Sehâvetin zıddı, aşırı cimriliktir. Cimrilik ise, nefisten kaynaklanan bir sıfattır.¹⁵⁴

Sûfî için geçerli olan ana kurallardan biri, ihvanına iyilik yapmak, başkalarını kendine yeğlemek (îsâr), arkadaşları uğruna kendi itibarından vazgeçmektir.¹⁵⁵ Tasavvufun îsâr (fedakârlık), başkalarını kendine yeğleme ideali, fütüvvet kavramında mükemmelliğe ulaştırılmıştır.¹⁵⁶

Sûfilerden birisi: “Îsâr; (sırf) irade ve istekle olmaz, asıl îsâr; bütün halkın hakkını kendi hakkının önüne geçirmen ve kardeşler, arkadaşlar, tanıdıklardır-tanımadıklardır hiçbirini ayırmamandır.”¹⁵⁷ demiştir.

Bununla ilgili olarak Bâyezîd-i Bistâmî (ö. 261/874)'nin yaşadığı şu olay oldukça manidardır. O şöyle anlatıyor: “Belhli bir gencin beni mahcûb eden sözünü hiç unutamam. Bu delikanlı hac için gelmiş ve bana: “Siz zühdü nasıl anlarsınız?” diye sormuştu. Ben de, “Bulunca

yeriz, bulamayınca sabrederiz.” dedim. Delikanlı: “Bunu bizim Belh’in köpekleri de yapıyor.” dedi. Bu sefer ben: “Size göre zühüdün ölçüsü nedir?” diye sordum. O da: “Biz bulamayınca şükreder, bulunca başkalarına dağıtırız.” dedi.”

Hulûsi Efendi, bir beytinde ilâhî aşka vâsıl olabilmek için mumun etrafındaki pervane misalini vererek kişinin canını bu yolda îsâr etmesini şu sözlerle ifade etmiştir:

*Muhabbet şem'inin pervanesi ol var Hulûsiyâ,
Anın bezminde cân îsâr edip bu bâl ü perden geç¹⁵⁸*

İnsana lâzım olan şeylerde îsâr yapılır. Kurbet ve ibâdetlerde îsâr yapılmaz. Meselâ, tahâretlenecek kadar suyu, setr-i avret edecek kadar örtüsü olan, bunları kendi kullanır. Muhtâc olana vermez. (İbn-i Nüceym Mısırî)

Rasûlullâh'ın ashâbının hâli cömertlikten öte, îsâr idi. (İmâm-ı Rabbânî)

Kerem ve ihsân sâhiblerinin âdeti, îsâr etmektir. (İmâm-ı Rabbânî)

Îsârın en güzel örneği, Peygamber Efendimiz'in mübârek sohbetinde yetişen ashâb-ı kirâmda görülmüştür. Ashâb-ı kirâmdan Huzeyfe Hazretleri şöyle anlatmıştır:

“Yermük savaşında yaralılar arasında amcamın oğlunu arıyordum. Yanımda biraz su vardı. Onu buldum, su ister misin deyince, isterim dedi. Tam suyu vereceğim sırada biraz ileriden bir yaralı “Su!” diye inledi. Amcamın oğlu îsâr edip suyu ona götürmem için işâret etti. Gittim baktım ki, Hişâm bin Âs. Suyu tam ona vereceğim zaman biraz ileriden bir başka yaralı; “Su!” diye feryâd etti. Hişâm bin Âs da îsâr edip suyu ona götürmem için işâret etti. Bu sefer suyu ona vermek için yanına gittim. Yanına varıncaya kadar vefât etti. Hişâm'ın yanına geri döndüm. O da vefât etmiş! Amcamın oğlunun yanına koştum, onu da vefât etmiş buldum. Su elimde kaldı. Allahu Teâlâ hepsine rahmet etsin.” (İmâm-ı Gazâlî).

ES-SEYYİD OSMAN
HULÛSİ EFENDİ'NİN

TASAVVUF ANLAYIŞI

Tasavvuf, kalbi saf yapmak, kötü huylardan temizlemek ve iyi huylarla doldurmak demektir. Tasavvuf hâl işi olduğu için, yaşayan bilir, tarif ile anlaşılmaz. Tasavvuf ilmi, kalb ile yapılması ve sakınılması gereken şeyleri ve kalbin, ruhun temizlenmesi yollarını öğretir. Buna ahlâk ilmi de denir.

Evliyalığa kavuşturan yol tasavvuftur. Tasavvuf yolunda ilerleyebilmek için, Allah'tan başka her şeyin sevgisini kalbden çıkarmak lazımdır. Allahu Teâlâ'nın ihsanı ile kalb hiçbir şeyi görmez olursa, (Fena) denilen şey hâsıl olur. (Seyr-i ilallah) tamam olur. Bundan sonra, (Seyr-i fillah) denilen yolculuk başlar. Böylece, (Beka) denilen şey hâsıl olur ki, aranılan da budur. İslâm dininin hakikati buradadır. Buna kavuşan zata (velî) denir ki, Allahu Teâlâ'nın razı olduğu, sevdiği kimse demektir. Burada (Nefs-i emmare) mutmainne olur. Nefs, küfürden kurtulup Allahu Teâlâ'nın kaza ve kaderinden razı olur. Allahu Teâlâ da, ondan razı olur. Kendini anlar. Büyüklük, kendini beğenmek hastalığından kurtulur.

Tasavvuf ilminin gayesi; "ahlâk-ı mahmudeyi celb, ahlâk-ı mezmumeyi defdir"; yani kötü sıfatlardan arınmak ve iyi huylarla bezenmektir.

İşte Hulûsi Efendi Hazretleri'nin de her ânı ve hâli güzel ahlâk ile bezeli olup insanlara ve insanlığa örnektir. Dîvân'ında belirttiği gibi kulluk hakkının bütün gereklerini yerine getirmektir:

*Kapısı kulluğudur başta saadet tâcı
Bir hakîr bendesiyiz izzetimiz yâr iledir¹⁵⁹*

Tasavvuf yolunda ilerlemek, Allahu Teâlâ'nın ismini çok zikretmekle olur. Bu zikir de, İslâm dininin emrettiği bir ibadettir. Zikretmek, âyet-i kerimelerde ve hadis-i şeriflerde övülmüş ve emredilmiştir. Tasavvuf yolunda ilerleyebilmek için, İslâm dininin yasakladığı şeylerden sakınmak şarttır. Farzları yapmak, insanı bu yolda ilerletir. Tasavvuf yolunu bilen ve yolculara önderlik edebilen bir rehber (mürşid) aramak da, İslâm dininin emrettiği bir şeydir. Maide Suresinin 35. âyetinde, “*Ona kavuşmak için vesile arayınız.*” buyuruldu. Vesile, insan-ı kâmil demektir. Allahu Teâlâ'nın rızasına kavuşmak için, İslâm dininin sureti de, hakikati de lazımdır. Çünkü evliyalık üstünlüklerinin hepsi, İslâm dininin suretine uymakla ele geçer. Peygamberlik üstünlükleri de, İslâm dininin hakikatinin meyveleridir. Her üstünlükte Allahu Teâlâ'nın emirlerine ve yasaklarına uymak lazımdır. Osman Hulûsi Efendi de mutlaka bir mürşidin elinden tutmak gerektiğini

*Mürşid elin tutmayan
İkrarlığa yetmeyen
Varını terk etmeyen
Derviş olası değil*

kıtası ile belirtmiştir. Bir Nakşibendî mürşidi olan Osman Hulûsi Efendi'nin eserlerinde vahdet-i vücud anlayışı üzerine kurulmuş tasavvufî bir bakış hâkimdir. Şah-ı Nakşibend Bahaüddin Buhari Hazretleri'nin *Risale fî Vahdeti'l-Vücud* adlı eseri bu tarikatın ekseri mürşidleri üzerinde bu fikirlerin tesirini vücuda getirmiştir.

Tasavvuf anlayışına göre vahdet-i vücûd mertebesine ancak hâl ile ulaşılabilir. Hâl ile ulaşmak, nefis ile mücâhede, sâlih amellere devam,

dünyaya karşı meyil ve muhabbeti azaltmak, zikre devam etmek, gönlü mâsivâ kirinden temizlemek ve bu suretle kalbi Allah'ın isim ve sıfatlarının nurlarına ayna olacak bir duruma getirmekle mümkün olur. Vahdet-i vücûd derecesine ulaşan kimse; kalbî keşiflere ve manevî olgunluklara nail olsa bile, bunları Hak'tan bilir ve kendisinde bir varlık görmez. Bu düşünce tarzı bütün tasavvuf erbabınca kabul edilmiştir. Nitekim Hulûsi Efendi,

*Kime baksa yâr seni sanır gönül
Sanma yârım senden usanır gönül*

*Bulamaz mislini ya benzerini
Seni bilir sana inanır gönül*

*Cümle âlem dost u düşmân olsa da
Sana güvenir sana dayanır gönül¹⁶⁰*

beyitleri ile bu duyguları açıkça belirtmiştir. Ayrıca bu konuyu içeren bir başka beyit de;

*Ma'nâ-yı muhabbetten uşşâka sor ey Muhyî
Zahidler o ma'nâdan bî-behre imiş ancak¹⁶¹*

şeklinde muhabbeti dile getirmiştir. Muhabbette insanoğlu, her şeyde Hakk'ı görür ve müşahede eder. Bu müşahedenin oluşması için

Osman Hulûsi Efendi bunun üzerinde çok durmuştur. Bu konuyla alakalı beyitlerinden bir tanesine örnek şudur;

*Hulûsi neylesin varlık hayâl-i yokluk olmazsa
Cemâl-i bâ-kemâle karşı hayrân olmamış gönlüm*¹⁶²

Son olarak Osman Hulûsî Efendi'nin bir beyitine yer vererek konumuzunu tamamlayalım:

*Dilberle dem berâber derd ü elem berâber
Cân ten o dilber oldu bilmem ki nem berâber*¹⁶³

Tasavvufun bazı terim ve kavramları ile ilgili olarak Osman Hulûsi Efendi'nin görüşü, düşünce ve hatıraları konu hakkındaki bütünlüğü sağlamada yardımcı olacaktır.

Râbîta

Râbîta, rabteden, bağlayan, yakınlık, sevgi ve muhabbet gibi manalara gelir. Tasavvufta râbîta, sâlikin daima huzur-ı ilâhîde bulunduğunu yakinen bilmesi ve Allah'ı görür gibi ibadet etmesidir. Hidâyet-i hakîkîye nail olmak; ancak bu duygu ve şuur ile mümkündür.

Mürîd, bu irtibat sayesinde her tavır ve hareketinde kendisini şeyhi-ne benzetmeye çalışır ve yukarıda işaret ettiğimiz “Muhabbet râbîtası” sonucunda “seven”, giderek “sevilenin” sıfatlarına bürünür. Zaten râbîtadan maksat, seven ile sevilenin bir olmasıdır. İnsan karakteri, başkalarının yaptıklarını aynen yapmak suretiyle, farkına varmadan bir biçim kazanır. Kişiye sevdiğinin tavırları, şahsiyetinin dokunmasında önemli bir fonksiyon icra eder. Çünkü insan, sevdiklerini ön yargısız benimser ve onlarla bütünleşir.¹⁶⁴

Kur'an-ı Kerim'de “Râbîtû” şeklinde geçen emrin, insanın yalnızca düşmanlarına karşı değil, aynı zamanda “kötülüğü emredici” sıfatı ile tanımlanan¹⁶⁵ ve insanı içten vuran nefsin ve şeytanın hilelerine karşı da kalbi gözetlemesini ifade ettiği kabul edilmiştir.¹⁶⁶

Râbita hakkında Kur'an-ı Kerim'den delil olarak, Mâide Suresi'nin 35. ayeti¹⁶⁷ ile Âl-i İmran Suresi'nin 31. ayeti¹⁶⁸ gösterilmektedir. Birçok mutasavvıfa göre en üstün vesile, Hazreti Peygamber (s.a.v.) ve onun naibleri olan ümmetin büyükleridir. Aynı zamanda, özellikle Nakşibendiyye tarikatının müşidlerinin Hanefî âlimleri olması ve bu müşidlerin râbitayı genel bir kabul ile Allahu Teâlâ'da fâni olmanın başlangıcı ve müşidde fâni olma sırrına eriştirici sebeplerin en kuvvetlisi olarak kabul etmelerini, Hanefî ulemasının “fiilî icmâsı” olarak kabul etmişlerdir.¹⁶⁹

Mutasavvıflara göre râbita; “*Vesileye yapışınız.*”¹⁷⁰ ayetine uyularak, İlâhî ve zâtî sıfatlarla muttasıf ve müşâhede makamına varmış bir kâmil ve mükemmile kalp bağlayıp, huzur ve gıyabında o zatın suretini hayal hazinesinde muhafaza etmektir.¹⁷¹ Râbita, bir saatin en az dörtte biri kadar yapılmalıdır. Zira râbitasız zikir, erdirici değil; ancak zikirsiz râbita erdiricidir. Râbita, mutlaka kâmil bir Allah dostuna yapılmalıdır. Bu bir “itikadî” zorunluluktur.¹⁷² Râbita yapılırken, yani müşid suretinin hayal hazinesinde muhafazasından bir kendinden geçme ve manevî sarhoşluk hâli doğunca, derhâl o surete bağlı kalmak; yani râbitayı kesip yeni gelen hâle yönelmek, kendini ona bırakmak icab eder.¹⁷³

Aslında râbita bir ibadet değil, kalbi ibadete hazırlamak için kullanılan bir metottur. Osman Hulûsi Efendi bir mektubunda râbitaya devam etmenin kişiyi kemale erdirdiğini şöyle açıklamaktadır:

“Eğer müşidi hak bilerek pîr-i celilî'l-kadrimize olanca sıdkınızla bağlandığınız gün gibi aynı iradenizle telkin edilen evrad ve ezkar ve mahza sâlik mübtedîler hususunda ayn-ı hayat-ı cavîdâni mesabesinde olan devam-ı râbitaya müdâvim bulunsa idiniz, şu mübtelâlığınızla derece-i kemâle vâsıl olarak matlûbunuza nail olurduunuz.”¹⁷⁴

Râbita mürid ile müşid arasında kopmaz bir bağ, derin bir sevgi ve muhabbet hâsil eden tohumdur. Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî'de bu yüce bağlılık şu beyitlerle anlatılmaktadır.

*A şâhim tîğ-i çeşminle bu bağrımı kılıp bîmâr
Sana merbût kul olduğuma bu bir nişân olsun*

*Edir pâ-yı gubârın bu Hulûsi gözüne sürme
Ki dâim ârzusu sen oluben yaşı revân olsun*¹⁷⁵

İhramcîzâde İsmail Hakkı Efendi'ye sorulması üzerine râbitayı şöyle tarif etmiştir: “Râbita, mürşidin eliyle müridin kalbinden geçirilip dergâh-ı izzete bağlanan haberleşme ipidir. Râbitasız insan, kör ve sağırdır.”¹⁷⁶

Abdülhakim Arvasî ise râbita hususunda; “Râbita, ilâhî-zâtî sıfatlarla tahakkuk etmiş ve müşâhede makamına varmış bir kâmil ve mukemmile kalp bağlayıp huzur ve gıyabında o zâtın sûretini hayal hazinesinde muhafaza etmekten ibarettir.”¹⁷⁷ der.

Osman Hulûsi Efendi bir sohbetlerinde “Hepiniz bilirsiniz, kalpte siyah bir nokta vardır. O siyah nokta, Kâbe-i Muazzama'nın aslıdır. Yeryüzündeki Kâbe-i Muazzama ise onun aksidir. Nasıl ki hacılar Kâbe'nin etrafında dönerek tavaf ederler, ihvan da dersini ifâ ederken kalpteki o siyah noktanın etrafında tavaf eder. Kâbe'nin aslına ulaşır. Dersinizi yaparken, Allah (c.c.) dediğiniz zaman o anda gönlünüzde, mutlaka Allah (c.c.) olmalı. Eğer ki Allah (c.c.) dediğiniz zaman, gönlünüzde başka şeyler olursa, meselâ; âileniz, çoluk çocuğunuz olursa, onları zikretmiş olursunuz. Eğer ki gönlünüzde o anda, arabanız, eviniz, işiniz olursa, onları zikretmiş olursunuz ki, bu da şirktir. Onun için zikirde Allah (c.c.) dediğiniz zaman, mutlaka gönlünüzde, Allah (c.c.) olmalıdır.” diye buyurdular. Bunun için pek çok yalvarmalıdır ki Hulûsi Efendi de bu münacatı Dîvân'ında değişik ifadelerle sık sık tekrarlamaktadır. Şöyle ki:

*Yâ Rab sevdığımle beraber eyle
Gönlümü canımı her bir ânımı*

Osman Hulûsi Efendi Ankara'daki bir sohbetinde de şöyle buyurmuşlardır: “Avcılar avlarını yakalamak için şahin kuşu kullanırlar. Avcı şahini bırakır, şahin semada gezinir. Nerede tavşan var, nerede keklik var,

hemen yerini tespit eder. Avının üzerinde dönmeye başlar. Avcı şahinin döndüğü yere gider, avı yakalar. Tavşan veya keklik, şahini görünce siner, çünkü yerinden kıpırdasa şahin hemen kapacak. Bunu bildiği için yerinden kıpırdamaz, gözü de şahindedir. Avın gözü şahinden başkasını görmediği için avcı gider, avı yakalar. İşte rabita da böyledir.”

Mürşid

Mürşid kelimesi “irşad” kelimesinden türemiş ism-i faildir. Lügat olarak rehber, delil, kılavuz, yol gösteren, uyarıcı, irşad eden demektir.¹⁷⁸ Tasavvuf terminolojisinde bu kelimeyi eş anlamlı olmak üzere, şeyh ve pîr kelimeleri de kullanılmıştır.

Tasavvuf, insanı Allah’a götürmeyi hedefler. Bunun için ise seyr ü sülûk denilen manevî bir yolculuk gerekir. Mutasavvıflar bu yolculuğu gerçekleştirebilmek için bir mürşide bağlanmak gerektiği hususunda hemfikirdirler. Hiç kimse bir mürşide bağlanmaksızın bu yolda manevî bakımdan sağlıklı olarak mesafe katedemez. Buna işaretlerle Bâyezîd-i Bistâmî Hazretleri “Üstadı olmayanın şeyhi şeytandır.” der.

Tasavvuf her şeyden önce maddî-manevî bir eğitim işidir. Eğitilmeye muhtaç insanın ilk işi, kendisine yol göstermeye muktedir (mürşid-i kâmil) birini bulmaktır. İnsanlar farklı mizaç ve tabiatlarda yaratılmışlardır. Bu nedenle onların eğitim yolları da farklılık arz eder. Bilhassa bu bakımdan bir rehber ve üstâda olan ihtiyaç üzerinde ne kadar ısrar edilse yeridir. İnsanoğlu kendi noksanlarını nadiren görebilir, hele noksanlarını derhâl düzeltilmesi hâline daha az rastlanır. Bu işi sağlıklı bir şekilde yapabilmek ve çabuklaştırmak için bir üstad lâzımdır. Üstadı onu birçok lüzumsuz gayretlerden, nefsinin peşinde koşmaktan alıkoyacaktır. Yalnızca okumak ve dinlemekle öğrenilemeyecek nice hususların tecrübeli bir üstadın nezâreti altında pratik olarak tatbik edilmesi faydalı hatta zarûridir. Çünkü bilmek kâfi değildir, onun hazmedilmesi ve tabiat-ı sâniye yani huy ve alışkanlık hâline getirilmesi lazımdır.

İşte mürşid yahut Şeyh, Hakk'a ulaşan yola girip o yolun tehlikeli ve korkulacak yerlerini bilen; müridi fayda ve zarar durumuna göre yönlendiren; uyarın, din ve şeriatı müridin kalbine yerleştiren; kullara Allah'ı, Allah'a kulları sevdiren kişi olarak da tarif edilir. Hacı Bayram-ı Velî'nin halifesi Akşemseddin de, buna yakın bir tarifile mürşidi; kavmi içinde iyiliği emreden, kötülükten sakındıran peygambere benzettir.¹⁷⁹

Osman Hulûsi Efendi bir mürşide tâbi olmak gerektiğini şu ifade ile belirtir:

*Makbûl-i dergâh-ı Hakk olmağa istersen rızâ
Bir mürşid-i kâmilin elindeki asâyı tut¹⁸⁰*

Başka bir dörtlükte ise şöyle demektedir:

*Mürşid elin tutmayan
İkrârlığa yetmeyen
Vârını terk etmeyen
Dervîş olası değil¹⁸¹*

Anlaşıldığı üzere Osman Hulûsi Efendi, bizlere insanın bir mürşid-i kâmil'in talim ve terbiyesine girmesi gerektiğini, gerçek dervişliğin bir mürşide intisap etmekte olduğunu, ayrıca bir pîr'e uymanın, tâbi olmanın candan ve samimî olması gerektiğini anlatmaktadır.

Diğer mutasavvıflarda görüldüğü gibi, Mevlânâ'ya göre de, manevî bir yolculuğa çıkma irâdesi gösteren, yani mürîd olan kimse için mutlaka bir yol göstericiye, mürşide ihtiyaç vardır. Bu yolculuğu tek başına gerçekleştirebileceğini sanan yanılır. O şöyle der:

“Ey gamlı, ey perişan adam, ya bizim gemimize gir, ya o gemiyi bu gemiye bağla. Yani; ey kendini bir şey zanneden kişi, ya bir mürşide bağlan yahud da gemini mürşidin gemisine bağla da sana rehberlik etsin. Böylece doğru yolu şaşırma.”

Mevlânâ, insanı bu yolculuktan alıkoymaya çalışan iki büyük düşmandan; nefis ve şeytandan bahseder. Bunlar, Hak yolundaki kişinin önüne çok sayıda engeller koyup ona tuzaklar kurarlar. Bu tuzak ve engeller hakkında bilgi ve tecrübesi olmayan kişi, pek büyük afetlere, korkulara ve tehlikelere maruz kalır.

“Ey Hak yolunun yolcusu, kendine pîr seç; çünkü bu yolculukta pîrsiz olursan pek büyük afetler, korkular, tehlikeler vardır.

Çok defa geçtiğin bu yolda bile kılavuzsuz geçersen şaşırır kalırsın.

Ya hiç görmediğin yolda ne olursun? Aklını başına al da kılavuzsuz olarak yola düşme. Ey ahmak, eğer başında mürşidin gölgesi olmazsa gulyabani sesleri seni şaşırtır, yolunu saptırır.

Gulyabani sesleri, seni yoldan çıkarır ve tehlikeye düşürür. Bu yola düşmüş senden daha akıllı kişiler vardır ki hepsi de pîrsiz sapıttılar.”

Özet olarak; medresede müderris ne ise dergâhta mürşid odur. Ancak müderris nakli akla tatbik eder, akla hitap eder, metni açıklar, ilminin derecesine göre tahlile girişir ve vazifesi bununla biter.

Şeyh ise mürşiddir; ruh ile meşgul olur, mürebbîdir. Kendisine intisâp eden müridin bütün hususiyetlerini ve kabiliyetlerini göz önünde bulundurarak, herkese ayrı ayrı yol gösterir.

Manevî terbiye için sık sık ziyaretine gidilip sohbetlerinden ve tavsiyelerinden istifade edilen mürşid-i kâmiller, etrafına ışıklar saçan, sevenlerine kucak açan manevî önderlerdir. İhramcızâde İsmail Hakkı Efendi, mürşid ziyaretine gitmenin önemine işaret eder, bu ziyaret maksadıyla yola çıkıldığında başka bütün niyetlerin bırakılmasını, yalnızca hâlis bir niyetle Allah rızası için mürşidin ziyaretine gidilmesini tavsiye ederlerdi.

Bir defasında Gürün'den buğday satmak için Sivas'a gelen bir çiftçi, buğdayını sattıktan sonra, İhramcızâde İsmail Hakkı Efendi'yi ziyarete geldi. İhramcızade Hazretleri o kişiye; "Gardaşım, buraya geliş sebebiniz nedir?" diye sordu. O da; "Ziyaretinize geldim efendim." cevabını verdi. İhramcızâde İsmail Hakkı Efendi bu defa: "Allah'ını seversen doğru söyle gardaşım, Sivas'a ne için geldiniz?" O kişi bu kez: "Efendim. Buğday satmak için gelmiştim. Sizi de ziyaret etmek istedim." dedi. Bu cevap karşısında İhramcızade Hazretleri; "Gardaşım, herkes yolculuğunun niyetince sevap alır." buyurmuşlardır.¹⁸² Buradan da anlaşılıyor ki Allah rızası için ziyaret maksadı ile yola çıkıldığında niyet edildiği şekilde davranılarak maksuda erişilmektedir.

Osman Hulûsi Efendi, mürşide bağlanmanın bir faydası da, ahirette de onunla beraber olmaktır der. Dünyada bizi seven kimselerle beraber eyleyen Cenab-ı Hak ahirette de beraber eyley der. Böylece o, "Kişi sevdiği ile beraberdir." hadisine de atıfta bulunmaktadır. Şöyle ki:

*Dünyada azizlere etdi yoldaş
Ukbada niçin uzağa atsın
Hamd eyle bu lutfu Hulûsî daim
Daim seni ehl-i Hakk'a katsın*

Mürid

Kelime, irade etmek, istemek, dilemek, meyletmek, bir olayın vukuuna hazırlanmak, yaklaşmak gibi manaları ihtiva eder. Tasavvuf ıstılahında bu kelime, sâlik kelimesiyle aynı manada kullanılır. “Sâlik” kelimesi, “giren” lügat anlamına karşılık, terim olarak, bir tarikata girip ilimle değil hâl ile tasavvufî makamlarda yürüyen kişi manasına gelmektedir. Mürid kelimesi de buna yakın bir manada olmak üzere; nazar, istibsâr ve iradesini sırf Allah’a yönelten, bağlandığı mürşid vasıtasıyla edeplenen kişidir. Eğer kendisinin bir öğretmeni yoksa kurtuluşu eremez.¹⁸³

Tasavvuf yolundaki mürid; Allah’a yaklaşmayı arzu edip, kendisine o yönde bir vesile arayan ve o vesileyi de mürşid-i kâmil olarak bilip ona teslim olan ve ondan alacağı terbiye ile irşad olan sülûk ehlidir. Başka bir deyişle sâliktir. Sadece Allah’ın rızasına taliptir. Müridin en büyük sıfatı yokluktur. Yani üzerinde taşıdığı varlığa ait mevcudatın cümlesinden vazgeçip mürşid kapısından girerek o yokluğuyla Allah’a ulaşarak O’nunla var olmasıdır. Bunun dışında arayıcı, arzu edici veya murad ediciler hedefleri doğrultusunda birer yolcudan veya birer meşakkat ehlinden öteye gidemezler. Çünkü Allah’ın rızasının dışındaki her şey, gerçek mürid için “hiç” ölçüsündedir.

Bu nedenle Osman Hulûsi Efendi bir mısrasında:

Yok olmak bulmak, bulmak yok olmaktır, der.

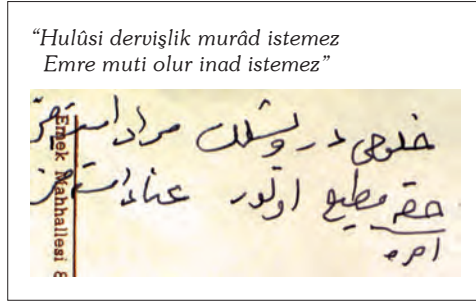
İmam Abdülvehhab Şa’rânî Hazretleri “En-Nefehâtü'l-Kudsiyye” kitabında, müridin nasıl olması gerektiği hususunu anlatırken “Bu bahsi, seyyidlerim Şeyh İbrahim Düssükî ve Ali bin Vefa Hazretleri’nin sözlerinden yaptığım özetle bitirmek istedim.” dedikten sonra şöyle buyurmaktadır:

“Başarıya ulaştıran ancak Allah’dır. Şeyhine bağlılık hususunda cehd ü gayret göstermeyen kimse, sonunda mürid olup felaha eremez. Mürid öyle olmalıdır ki, mürşidi uyuyunca uyusun, uyanınca uyanısın.

Yani mürid her hâlinde şeyhinin hâliyle hâllenmeye çalışmalıdır. Şeyh İbrahim Düsûkî Hazretleri buyurmuşlardır ki: “Mürîd şunları hatırlıdan çıkarmamalıdır:

Mürîd, farz ve vaciblerini, nafılelerini eda etmekte kendisi için zaruri bilgileri öğrenmelidir. Sâdik mürîdin sermayesi muhabbet ve teslimiyettir. Mürîdin, inadlık ve muhalefet illetlerinden kurtulması lazımdır. Sâdik mürîd olmanın bir başka şartı iddiacı olmamaktır. İsterse bu konu sadakat konusu olsun. Mürîd, töhmet mahallerinden uzak durmalı, şüphe uyandıracak işler yapmamalı ve bu gibi şeylerden şiddetle kaçınmalıdır. Mürîd, şeyhinden izinsiz olarak mecliste konuşmamalıdır.

Mürîd, tarikata kalbiyle ve bedeniyle bağlanıp zâhıren ve bâtinin hizmet etmelidir. Daha ehlullah ahlâkıyla ahlâklanmadan tarikat hakkındaki kulaktan dolma bilgileri her yerde konuşmamalıdır. Zamanımızda tarikat ehli diye bilinenlerin çoğu hayra koşmayı bıraktılar, işin lafını etmeğe koyıldular. Allah bunları hidayete ulaştırınsın. Sâdik mürîd olmanın bir şartı, alelâde ve düşük hareket etmemektir.

Osman Hulûsi Efendi'nin
El Yazısı ile Yazdığı Bir Beyit
(Şeyhzâdeoğlu Özel Kitaplığı Arşivinden)

Sâdik mürîd, halkın kendisini tezkiye etmesine, üstün görmesine aldanmaz ve nefsinı sık sık hesaba çeker. Şeyhler, nice mürîdlere istikamet sahibi oldukları vakitlerde icazet vermişler, çokları icazet aldıktan sonra bu istikametlerini muhafaza etmemişler ve her şeyi bozup dağıtmışlardır. Şüphesiz, bu icazetlerin böyle durumlarda geçerliliği yoktur.”

Mürîd hakkında Osman Hulûsi Efendi de;

*Taleb oldur ki anda tâlib olmaz
Mürîd ol kim murâda râgıb olmaz*¹⁸⁴

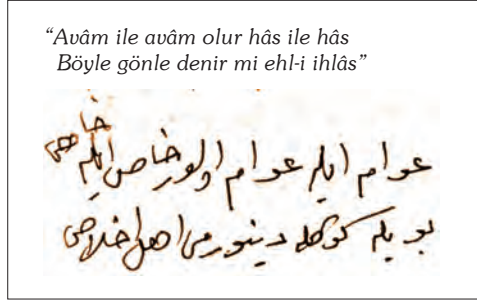
derken mürîd olan zatın herhangi bir arzu, istek ve dileği olmaksızın bunu yapması gerektiğini beyan etmişlerdir. Ayrıca mürşîd-mürîd ilişkisi hakkında da şu kıtayı dile getirmişlerdir:

*Varlık libâsın soymaya
Hem âr u ırzı koymaya
Bir pîre candan uymaya
Hâs ma'den olmuş ol n'idem*¹⁸⁵

Burada mürşîdleri olan İhramcızâde İsmail Hakkı Efendi'ye ithaf vardır. Mürşîd ile mürîdin ayrılmaz bir bütün olduğunu ve mürşîd olmadan hiçbir nimetin kadr u kıymetinin bulunmadığını ifade etmişler ve bir pîre uyup tâbi olmadıktan sonra insanın hiçbir değerinin olmadığını beyan etmişlerdir. İsteyen ve veren mürşîd; talepsiz bir şekilde teslim olan müriddir.

*Sen mürîdim deme kim
istemiş murâd anın*

*Sen zâkirim deme kim
zîkr eden o yâd anın*¹⁸⁶

Osman Hulûsi Efendi'nin
El Yazısı ile Yazdığı Bir Beyit
(Şeyhâzâdeoğlu Özel Kitaplığı Arşivinden)

mısrarlarındaki esrar, mürîdin teslimiyetine ve talepsizliğine, hatta yokluğuna işaret eder. Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî'deki bir başka beyitte ise;

*Senden ne isteyem âsitânına durup ne duâ edem
İstemek bilmeyen gedâ senin, istenecek duâ senin*¹⁸⁷

ifadesinde mürşîdine teslimiyetini açıkça dile getirmiştir.

Müridin bir başka ifade şekli de dervîştir. Dervîşlik, tarikata mensubiyet manasını ifade eder. Dervîşlik, İslâm'a bağlanmakla olur. İslâm'ın ihlâsla, sıdk ile takva ve vera üzere yaşanmasına dervîşlik denir. Dervîşlikte fakirlik şartı koşan mutasavvıflar olduğu gibi, Hoca Ubeydullah Ahrâr Taşkendî, Abdülkâdir-i Geylânî ve Sadreddin-i Konevî Hazretleri gibi zenginliğiyle tanınmış sufiler de vardı. Zühd, bunlara, göre malın cepte bulunması; fakat kalpte bulunmamasıdır.

Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî Hazretleri de buna yakın bir izah getirir: “Dünya, Allah'tan gafil olmaya derler. Yoksa gümüş, kumaş, oğul ve hanım sahibi olmak değildir. Din yolunda sarf etmek üzere malın bulunursa, bu şekildeki bir mal için Peygamber Efendimiz, “*Helâl mal, sahibi için ne kadar iyidir.*” buyurmuştur. Su, geminin içinde bulunursa onu batırır, altında bulunursa onu selâmetle yürütür. Sen de (gemi gibi) mal sevgisini ayaklarının altına alabilirsen, seyr ü sülûk denizinde selâmetle yüzersin.”

Bir gün Gürün Gökpınar Gölü'nün yanında sohbet edilirken Osman Hulûsi Efendi taşa yaslanır. Bunu gören bir arkadaşı, ceketini çıkarıp Osman Hulûsi Efendi'nin sırtına koymak ister. O da: “İstemez

oğul!” der ve hemen kalem defter çıkarıp bir şeyler yazmaya başlar. Daha sonra, yazdığı şiiri okutturur.¹⁸⁸ Defterine şunları yazmıştır:

*Dervişin yastığı katı taş gerek
Yediği eleksiz arpa aş gerek
Yolda yalın ayak açık baş gerek
Menzil-i maksuda erem der ise*

*Yoklukla yürüyüp yüzü hâk ola
Su gibi eriyip özü pâk ola
Derd ile sînesi çâk ü çâk ola
Cemâl-i dilberi görem der ise¹⁸⁹*

Özellikle derviş kavramını çok iyi anlamak, bu sözün gereklerini hayatımızda tatbik etmek şarttır. Osman Hulûsi Efendi, Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî’de dervişi o kadar mükemmel açıklar ve tanımlar ki bu sözleri anlamak, kavramak ve uygulamak yeterlidir.

Eski kaynaklarda ise dal, ra, vav ve şın harfleriyle yazılan derviş kelimesinin izahı şu şekildedir:

“Dal”: Dünya işlerinden uzak kalma, madde, para peşinde hırsla koşmama, verilen rızka razı olmadır.

“Ra”: Riyakâr olmama yani tüm iş ve davranışlarda içinin dışına uyması.

“Vav”: Vird sahibi olma. Her hâl ve anda Allah’ı anma, onunla beraber olma. El helal kârda iken gönül yârda olmalıdır.

Abdülhalik Gucdevanî Hazretleri: “Halktan ağırlığı kaldırmak gerek, bu da ancak helal kazançla olur!” buyurmuşlardır.

“Şın”: Şirk koşmamak, ortak koşmamak gerekir. Nefse uyarak hareket etmemek şarttır.

Osman Hulûsi Efendi misafir olduğu bir evden çıkarken hizmet eden bir arkadaş ayakkabılarını kapının eşikliğinin üzerine koydu. Hulûsi Efendi

ayakkabıyı orada görünce, eğilerek aldı ve dışarı bıraktı. Ayakkabısını giyerken de hizmet eden arkadaşa hitaben: “Eşiklik demek derviş demektir, onun için biz eşikliğe basamayız.”¹⁹⁰ buyurdu. Bu kelimeler onun insana, tasavvufa, ihvana olan sevgi ve bağlılığının bir işaretidir.

Dervişin nasıl olması gerektiğini ve derviş olmanın özelliklerini Osman Hulûsi Efendi “Derviş ol derviş” redifli bir şiirinde şöyle dile getirmiştir:

Soyun varından dervîş ol dervîş

Sıyrılmâlı ârından dervîş ol dervîş

Aşka yan tutuş deme düz yokuş

Yâra var kavuş dervîş ol dervîş

Terk-i kâleyle kesb-i hâl eyle

Yağ u bal eyle dervîş ol dervîş

Ey Hulûsî gel eyleme cedel

*Gelmeden ecel dervîş ol dervîş*¹⁹¹

Osman Hulûsi Efendi dervişlik yolunun ancak bir pîre kul olmanın geçtiğini, yoksa yüz yıl da geçse nasip olmayacağını şöyle belirtir:

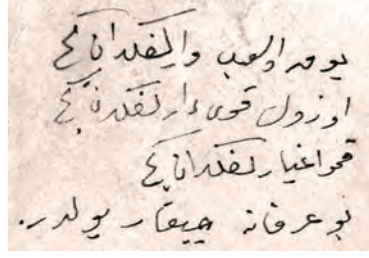
Bir pîre kul olmaya gülüm yokluğunu bilmeye

*Yüz yıl dahi yaşasa gülüm dervîş olası değil*¹⁹²

Fakr

Malı getirmek, fakir olmak,¹⁹³ yoksulluk, muhtaçlık, Cenab-ı Hakk'a karşı ihtiyacını hissetmek, ihtiyaç duyulan şeyin yokluğu, bulunmaması, noksanlık anlamlarına gelen¹⁹⁴ fakr; tasavvufta ise, genel olarak şu mânâları karşılar:

“Yok olup varlığından geç
Özün koy darlığından geç
Kamu ağırlığından geç
Bu irfâna çıkar yoldur”

Osman Hulûsi Efendi'nin
El Yazısı ile Yazdığı Bir Beyit
(Şeyhâdeoğlu Özel Kitaplığı Arşivinden)

Sâlikin hiçbir şeye mâlik ve sahip olmadığıнын şuurunda olması, her şeyin gerçek mâlik ve sahibinin Allah olduğunu idrak etmesi,

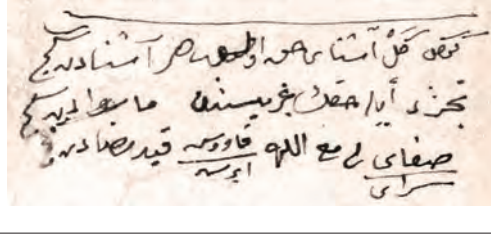
Allah'ın hiçbir şeye ihtiyacı olmadığını kavraması,

Salikin Hak'ta fâni olması ve kendini O'na muhtaç bilmesi. “Ey insanlar, sizler fakirsiniz, Allah'a muhtaçsınız.”¹⁹⁵

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in “Fakirliğimle iftihar ederim.” veya “Fakirlik benim medâr-ı iftiharımdır.” hadisi bu son fakirliğe işaretir.

Bu tarife göre fakirlik iki kısma ayrılmaktadır: Sûrî/maddî fakirlik ve manevî fakirlik. Tasavvuf erbabı, ikinci manadaki fakirliğe yapışmışlardır. Bu takdirde, tasavvufî açıdan fakirliği kısaca şöyle tanımlayabiliriz: Dünyadan, topyekûn masivadan hiçbir şeye gönülde yer verilmeyerek sahip olunan her şeyi Allah'a vermek, bütün varlığıyla Allah'a yönelmek.

“Gönül gel âşinâyı Hakk olup her âşinâdan geç
Tecerrüd eyle Hakkın gayrisından masivadan geç
Sera-yı “Li maallah'a” eriş kaydı mezadan geç”

Osman Hulûsi Efendi'nin
El Yazısı ile Yazdığı Bir Beyit
(Şeyhzâdeoğlu Özel Kitaplığı Arşivinden)

Mevlânâ Celaleddin-i Rûmî, bu tarifi şu şekilde açıklar:

Süleyman (a.s.) mal ve mülkü gönlünden çıkarmış olduğu için, kendisine fakir demiştir. Yani fakirlik, malın elde değil gönülde bulunmaması demektir.¹⁹⁶

Nitekim Kur'an-ı Kerim'de Fatır Suresi'nin 15. ayetinde geçen; “Allah (ganîdir), siz ise Allah'a karşı fakirsiniz (muhtaçsınız).”¹⁹⁷ ayeti ve Muhammed Suresi'nin 38. ayeti kulun her zaman Allah'a muhtaç olduğunu bildirmektedir. Aynı ayetteki “Allah ganidir.” ifadesi de Allah'ın hiçbir şeye muhtaç olmadığıнын izahıdır.¹⁹⁸

Hiçbir şeye muhtaç olmayan Yüce Allah'ın kulları elbette ki ondan gelen her şeye razıdır. Osman Hulûsi Efendi bir rubaisinde şöyle der:

*Gerçi Hulûsî'ndir gedâ
Kahr u cevrin câna sefâ
Sensin ganiyyü'l-agniyâ
Fedâ yoluna varımız¹⁹⁹*

Bir başka rubaide ise;

*Dolup seninle taşsam
Görüp nûrunu şaşsam
Bu varlığım yok olsa
Sen olsan her varlığım²⁰⁰*

buyurmaktadır. Hulûsi Efendi'nin bu dizelerinde de Fatır Suresi'nin 15. ayetinin manasına telmih vardır. Kul zenginlerin zengini olan Allah'a muhtaçtır. O'nunla olan zenginlik dünyanın her varlığından üstün fakr makamıdır. Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî'deki kıt'alar bölümünden bir örnek daha verelim.

*Ben demem bu varlık benimdir Yaradan
Benliğim çıksa sen olsan aradan
Varlığım kanda ki varlık arayam
Ey bana varlığı yokluk aradan
Okusam yazsam unutsam gayrı
Seni bilsem bilmesem ağ u karadan²⁰¹*

Öncelikle yukarıda zikredilen “Fakirliğimle iftihar ederim.” hadisindeki fakr kelimesi yoksulluk anlamında alındığı için sanki İslâmiyet'te fakirlik-yoksulluk övülmüş gibi bir anlam çıkmaktadır. Oysaki İslâm dini hiçbir zaman yoksulluğu övmemiştir. Yoksulluk zelil olmaya sebep olacağından dolayı zillet İslâm'ın yüceliğiyle bağdaşmaz.²⁰²

Fakr'la alâkalı olarak Osman Hulûsi Efendi de şunları söylemiştir:

*Fahr eyleyip Hulûsî fakr ü fenâ yolun tut
Kullukda ol talebsiz ihsâna ihtiyâcın*²⁰³

Ayrıca bir başka beyitlerinde de;

*Ey dil ferâgat eyle terk eyleyip fenâyı
Fakr ile fahr edenler sultân olur olur yâ*²⁰⁴

şeklinde ortaya koymuş olduğu fakrı her hâliyle yaşayan ve bunu da tüm ihvanına tavsiye eden Osman Hulûsi Efendi, gönül sultanlığının, manevî huzur ve mutluluğun fakrı bir fazilet ve şeref olarak gördükleri sürece gerçekleşeceğini ifade etmişlerdir. Hatta bir beyitlerinde fakrın yüce bir ihsân olduğunu ifade etme açısından Hz. Süleyman (a.s.)'in mülkü mazmun edilerek hiçbir şeye değışilmeyeceğini söylemiştir.

*O fakr u fenâ devletini ehl-i ferâgat
Bin mülk-i Süleymân'a değışmez değışir mi*²⁰⁵

Halvet

Halvet; uzlet, inziva, yalnız kalıp تنها bir köşeye çekilmek demektir. Tasavvufî hayata yeni başlayan kimsenin hemcinslerinden ayrılmasıdır.²⁰⁶

Halvet vuslat alâmetidir.²⁰⁷ İstilahta; “Hak ile gizli konuşma” demek olan halvet “Tarikata intisap eden bir müridin muayyen bir zaman sonra mürşidinin isteği ile insanlardan uzaklaşarak, yalnızca bir yerde inzivaya çekilip bir süre devamlı Hakk'ı zikretmesidir.”²⁰⁸ Çile olarak isimlendirildiği gibi “erbain çıkarmak” diye de adlandırılır. İlk kez XI. yüzyıl sonlarında metot olarak kullanıldığı kabul edilir.²⁰⁹

Bir kısım mürşidler halvetgâhlarda müridleri yalnız bırakmakla, bir kısmı ise halkın içinde büyük sıkıntılara maruz bırakmakla halveti uygularlar.²¹⁰

Halvet hakkında en geniş bilgiyi Sühreverdî (k.s.), “Avarifu’l-Mearif” adlı eserinde verir. Sûfiler; hâllerine ters düşen yasak arzuları bastırınca hâllerini halvet ile sıkı sıkıya bağlamak isterler. Bunu halvet hâlinde olduğu gibi hayatlarında da olabildiğince yapmaya çalışırlar.²¹¹

Ebu Osman Mağribî (k.s.); “Halveti sohbe tercih eden bir kimsenin Rabb’inin zikri müstesna, bütün zikirleri Rabb’inin rızası hâriç bütün irade ve arzuları terk etmesi lazımdır. Nefsin istediği sebeplerden hiçbirini istememesi ve onun arzularına sırt çevirmesi icap eder. Sıfat haiz olmayan halvetin, onu fitneye ve belaya sürükleyeceğini belirtir.”²¹²

Eşrefoğlu Rumî (k.s.), halvetin mutlaka bir mürşidin kontrolünde yapılmasını şart koşar.²¹³

Osman Hulûsi Efendi, daha çocuk denecek yaşta, mürşidine intisab ettikten belli bir zaman sonra rahatsızlanmıştı. Mürşidi İsmail Hakkı Efendi bu durumu haber alınca Hulûsi Efendi’nin babasından izin alarak onu Sivas’a götürüp tedavi ettirdi. Hulûsi Efendi mürşidinin de manevî

desteğiyle kısa zamanda iyileşti. İyileştikten sonra İhramcızade'nin eski ihvanından olan Sırrı ve Avni Beylerle beraber, Sivas Meydan Camii'nde halvete girmiş ve orada seyr ü sülûkunu tamamlamıştır. İsmail Hakkı Efendi de bu sırada hâllerini kontrol etmiş ve çocuk yaştaki Hulûsi Efendi'ye muhabbetle nazar etmiştir.

Osman Hulûsi Efendi bu halvetle kendinden geçmiş ve her zaman halk arasında Rabb'i ile olmuş, ondan asla gafil olmamıştır.

Ne büyüklük sata kul

Nice gafil yata kul²¹⁴

diyerek her an Rabb'i ile olmayı, O'ndan asla gafil olmamayı ve fakat bu halleri ile de büyüklük taslamamayı, kendisini büyük görmemeyi pek güzel öğütler.

Halvetin nasıl olacağı hakkında birçok mutasavvıf bilgi vermiştir.²¹⁵ Osman Hulûsi Efendi de halvet konusunda şunları söylemiştir:

*Kesretle dolu gönlümü halvetlere saldım
Halvet o imiş yârim ile halvet arardım²¹⁶*

Gönlümde nice sevgiler (kesret) vardı, hepsinden sıyrıldım (halvet). Asıl halvet, kişinin sevdiği ile (Rabb'i) beraber olması imiş.

Hulûsi Efendi, gönülde sevdiğinden başka bir düşünce varsa o halvete halvet dememek gerektiğini ve sen ben olan yerde de vahdetten söz edilemeyeceğini belirtir.

*Halvet deme şol halvete
Olmuş izâfet kesrete
Vahdet deme şol vahdete
Hep sen ben olmuş ol n'idem²¹⁷*

İşte bu noktada kendi hâlini de şöyle belirtir:

*Kûşe-i vahdetimiz halvetimiz yâr iledir
Sarmışız sînemize vuslatımız yâr iledir²¹⁸*

Yukarıdaki beyitlerinde Osman Hulûsi Efendi, halvetin bizzat yârin kendisinin olduğunu ve her türlü halvetin Cenab-ı Hakk'a yönelik olduğunu ifade etmişlerdir. Aşk ile dolu gönüller sadece sevgiliyi mihrman ederler. O'nunla baş başa kalıp aşkın sırlarına ererler. Buna işaret eden bir beyit şöyledir:

*Halvetgeh-i dildâr olur âşıkların gönülleri
Gencîne-i esrâr olur âşıkların gönülleri²¹⁹*

Sohbet

Sohbet, Arapça, arkadaşlık yapmak, karşılıklı konuşmak vs. gibi anlamları olan bir kelimedir. Allah (c.c.)'a ulaştırın tasavvuf okullarının her biri "hizmet" ve "sohbet" gibi iki temele dayanır.²²⁰

İnsan ictimâî bir varlıktır. Beşerin birbiriyle olan münasebetleri son derece önemlidir. Kötü huylu kimselerle düşüp kalkan insanların kurtuluşu ereceklerine inanmak hayal olur. İnsanın ahiret selameti, kalp

selametine bağlıdır. Mü'min, kalbî hastalıklardan kurtularak hedefine varır. Kemâl sahibi kimselerle beraber olanların, ahlâkî olgunluğa ermesi mümkündür.

Ashab-ı kiram, cehâlet karanlıklarından yüce makamlara, Rasûlullâh Efendimiz'in sohbetleri ile ulaşmışlardır. Onlardan sonra gelen Tabiîn de, bu sohbetleri dinleyenlerin meclisinde ve yanında buldukları nispette yüce mertebelere nâil olmuşlardır.

Tasavvufî açıdan ise, sohbette, mürşid-i kâmilin ruhundaki kabiliyetlerin müride yansması, yani kabiliyet aktarımı söz konusudur. Mürşidlerin sohbetleri, gönüllere şifa sunan manevî bir ilaçtır. İnsan saf ve berrak bir aynaya bakmadan yüzündeki bir lekeyi göremediği gibi, ahlâkî olgunluğa ermiş kişilerle vakit geçirmeden de, kusurlarını görüp düzeltemez.

Rasûlullâh Efendimiz bir hadislerinde; “Mü'min mü'minin aynasıdır.”²²¹ buyurmuşlardır.

Bu yüzden Allah dostları, sohbeta çok önem vermişler, kalbin tezkîyesi ve nefsin terbiyesi için birçok yol ve yöntemi kullanmışlardır.

Bunlardan bazıları, her dönemde önemini ve geçerliliğini korumaktadır. Bunlardan biri de sohbet olup, insanın ruhî terbiyesindeki yeri ve ahlâkî şekillenmesindeki önemi büyüktür.

Sufiler, sohbet üzerinde çok durmuşlardır. Öyle ki Hazreti Peygamber (s.a.v.)'in dini bir yönüyle nasihatten ibaret gösterdiği gibi,²²² bütün tarikat disiplininin sohbet üzerine kurulduğunu söyleyen müridler de mevcuttur. Nitekim Nakşî tarikatının pîri Şah-ı Nakşibend Muhammed Buharî Hazretleri (v. 1383) “Bizim tarikatımız (esas itibarıyla) sohbettir. Halvette şöhret, şöhrette afet vardır. Hayır (Hak için olan) cemiyettir. Sohbeteye devam ede ede hakiki iman nasip olur.”²²³ sözü, sohbetin tasavvuftaki yerini ve hedefini ortaya koyacak niteliktedir.

Sufiler, sohbet deyince sadece karşılıklı konuşmayı değil; daha çok, kâmil bir insanla beraber bulunmayı, onunla hemhâl olmayı ve aynı atmosferde yaşamayı anlamışlar; bunun salih kimselerle sadık bir niyetle yapıldığında İlâhî rızaya ve cennete vesile olacağını; ehl-i şerle olması durumunda ise, İlâhî gazaba ve cehenneme kapı açacağını belirtmişlerdir.²²⁴

Sufiler; Allah için birbirini sevmeyi, salihlerle aynı mecliste bulunmayı, onlara ibretle bakmayı, onlara ikram ve hürmete koşmayı,

güzel hâllerini örnek almayı tavsiye eden ve bunları teşvik eden birçok hadis-i şerifi eserlerinin ilgili bölümlerinde zikredip bu konudaki amelilerine delil olarak kullanmışlardır. Bunlardan birkaçı şu şekildedir:

*“İyi arkadaş yalnızlıktan, yalnızlık da kötü arkadaştan hayırlıdır. İyilerle dost olan, misk satanla beraber olan gibidir; onun güzel kokusundan alıp sürünmezse bile, ondan yayılan koku ona da bulaşır. Kötülerle beraber olan da demirci körüğünün yanında oturan kimse gibidir. Bizzat körüğün kirine bulaşmasa bile, onun isi ve pis kokusu üzerine siner.”*²²⁵

Allahu Teâlâ: *“Benim için birbirini seven, birbirini arayıp soran, birbirini ziyaret eden, birbirine infak ve ikramda bulunanlara muhabbetim hak olmuştur.”*²²⁶ buyurur.

“(Dostlarım) zikrimle mescidleri ma'mur ederler. İnsanlara hayrı öğretirler. Onları benim taatime çağırırlar. Onlar (kıyamette) arşımın gölgesinde gölgelendireceğim dostlarımdır. Onları yakınımda oturtur, azabımdan emin ederim. Kendilerini diğer insanlardan beş yüz sene önce cennete dâhil ederim. Orada nimetler içinde ebedî kalırlar.” Rasûlullâh (s.a.v.) daha sonra şu ayeti okudu:

“Dikkat edin, Allah'ın velîlerine hiçbir korku ve hüzün yoktur.”²²⁷

Ebu Zerr (r.a.) anlatıyor: “Rasûlullâh (s.a.v.)’a; ‘Ya Rasûlallâh! Bir adam (güzide) bir topluluğu seviyor fakat onların ameline gücü yetmiyor, bunun durumu nedir?’ diye sordum. Rasûlullâh (s.a.v.):

“Sen Ya Ebu Zerr, sevdiğinle berabersin.” buyurdu. Ben:

“Ben Allah ve Rasûlünü seviyorum.” dedim. Rasûlullâh (s.a.v.):

“Şüphesiz sen sevdiğinle berabersin.” buyurdu. Ben, sözü üç defa tekrar ettim. Efendimiz (s.a.v.) de aynısını tekrar etti.²²⁸

Bu konuda pek çok hadis mevcuttur. Hepsinin ortaya koyduğu sonuç; salâhın salihlerle, kemalâtın kâmillerle hâsıl olacağı ve Allah için sevenin saadet bulacağıdır.

Sohbetten gaye, sohbetine girilen kâmil insanın güzel edep ve hâlinin, kabiliyeti nispetinde sohbeta katılanlara sirayet etmesi ve böylece manevî tehzib ve terakkinin elde edilmesidir. Bu faydanın temini, *“Ruhlar, saf hâlinde dizilmiş ordular gibidir. Orada tanışanlar, (dünyada da) tanışıp kaynaşırlar. Orada anlaşamayanlar, (burada da) birbiriyle zıtlaşıp dururlar.”²²⁹* hadisinde belirtildiği gibi iki tarafın ruhen ve hâlen ortak yönlerinin bulunmasına bağlanmış olup, fıtratları birbirine uymayanların bir arada duramayacakları ifade edilmiştir.

Sadık ve samimi bir müridin, mürşidinin irade ve hükmü altına girip sohbetiyle şereflenerek onun edebiyatı edeplendiğinde lambanın, kandilinden ışık aldığı gibi, mürşidin batınından manevî hâl ve feyz aldığını belirten Sühreverdî, sadık müridle mürşid arasında İlâhî kaynaşma ile ruhî bir bağ oluştuğunu, müridin, mürşidinin nezaret ve beraberliğinde edeplenerek Allahu Teâlâ'nın huzuruna girmeye ve manevî hitapları bizzat duymaya ehil duruma geldiğini, bütün bunların oluşması için ihlas, samimiyet ve teslimiyetin şart olduğunu zikretmiştir.²³⁰

İmam-ı Rabbanî Hazretleri (v. 1625): “Onlar öyle bir topluluktur ki, onlarla oturan şaki (rahmetten mahrum) olmaz.”²³¹ hadis-i kudsîsinin velîlerle beraber bulunanlar için büyük müjdelere taşıdığını belirterek; onlarla oturup kalkanların ilâhî muhabbeti elde edeceklerini söyler. İlâhî muhabbet kişiyi taate, taat İlâhî yakınlığa, İlâhî yakınlık fena fillah’a ve devamla beka billah’a ulaştırır. Bunun ilk kademesinin ise kâmil mürşidin hâl ve ahlâkında fânî olmakla (yani fenâ fi’ş-şeyh hâline ulaşmakla) hâsıl olacağını belirtir.²³²

Mevlânâ Celaleddin Rumî Hazretleri iyilerle beraberliğin ve hayırlı çevrenin etkisini şu misaller ile ortaya koyar:

“Cansız ekmek ruha arkadaş olunca hayat kesbeder ve o beden aynı olur.”

“Karanlık odun ateşe yaklaşıncaya zulmeti gider, nurdan ibaret kalır.”

“Ölmüş bir eşek bir tuzlaya atılsa ve orada bir müddet kalsa eşekliği ve lâşeliği bertaraf olur.”

“Bizim tarikatımız sohbet üzere kurulmuştur.” diyen İhramcızâde İsmail Hakkı Toprak Efendi ihvânlarına daima: “Gardaşlarım, her sohbette vuslat vardır. Vuslatsız sohbet olmaz. Sohbetlerde edep ve muhabbetinize sahip olun.” diye tavsiyelerde bulunurdu. Bu yüzden hiçbir zaman dedi-kodu için gelenler dinlenmezdi. Sohbetlerde edep ön planda tutulur, yol ve yaşta büyüklere hizmet edilip onlara her hususta öncelik tanınırdı.²³³

Osman Hulûsi Efendi de ihvanın birbiriyle sohbet etmesine, kaynaşmasına ayrı bir önem verir ve şöyle söylerdi:

“Sohbetlere devam etmek şarttır. Pîr Efendimiz devamlı buyururdu ki: “Et-tariki sohbet est” yani bizim yolumuz sohbet yoludur. Onun için sohbetlere devam edelim. Sohbetlere devam etmek insanı kâmil hâle getirir. Sohbette iki gönül Allahu Teâlâ için bir araya gelirse, oraya Cenab-ı Allah (c.c.)’in füyuzatı tecelli eder. Sohbette bulunan kırk kişi de olsa, o iki kişinin alış verişinden istifade ederler. Bunu gözler görmez ama gönüller bilir. Bir kimse tek başına kûşe-i vahdette ibadet ü taat

üzere çalışsa, diğer tarafta sohbette öyle bir an gelir ki, kûşe-i vahdette yirmi senede katedemediği yolu bir anda kateder. Onun için sohbetlere devam etmek şarttır.”²³⁴

Osman Hulûsi Efendi kendi hayatı boyunca da sevenleri ile sohbetlere devam etmiş; ihvanına da bu yönde telkinde bulunmuşlardır. Sohbetlerde “kıtlama çay” içilir, diz çökerek oturulur, lüzumsuz yere konuşulmadan çoğu zaman ilâhiler söylenir, tasavvufî ve dinî konularda insanlara bilgi verilirdi. Yaz aylarında ihvanın aşk ve neşesinin daha iyi olması için güzel, sessiz ve müsait mekânlarda, açık havada, sahra adı verilen geniş katımlı sohbetler tertip edilirdi.

Âdem Eder Âdemi Sohbet

Osman Hulûsi Efendi Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî'deki ‘sohbet’ redifli bir gazelinde²³⁵ sohbetin Peygamber Efendimiz'in sünneti olduğunu ve ashabın onun bir sohbeti ile erişilmez nimetlere gark olduğunu belirterek sohbetin inceliklerini işler ve ondan uzak kalınmamasını tavsiye eder. Şöyle ki:

*Âsârına dil bağlamadan etmedi zâhir
Ol dürr-i yetîmin demini der yem-i sohbet²³⁶*

Geçmişte olduğu gibi, sıkı bir sevgiyle bağlanılmayınca sohbet sırrına erişilmez. Hz. Muhammed (s.a.v.)'in mübarek ashabıyla bir arada bulunmasının sırrı sohbet deryasının içindedir. Sohbette o anlar yakalanabilir.

*Her varı fedâ eylemeden kılmadı bâhir
Feyz-i nazarın tâlibine her dem-i sohbet*

Güzelliği, gönül parlaklığını yakalayabilmek için bütün dünya kıymetlerinden ve maddî varlıklardan vazgeçmek lazımdır. Çünkü gönül parlaklığının yakalandığı sohbet zamanları, feyiz ve mürşid iştirakinin olduğu zamanlardır.

*Her bir edebin mektebidir gir taleb eyle
Ger âkıl isen âdem eder âdemi sohbet*

Sohbet ortamında her türlü edep kuralına riayet edilir. Onun için en güzel huylar, en güzel alışkanlıklar orada öğrenilir. Sen de sohbet okuluna gir, öğrenci ol. Akılcıca düşünen insanları kâmil sıfatlarla insanî yüceliklere eriştiren yine sohbetir.

*Ashâb-ı Nebî işlediler bu işi akdem
Bilsen ne şerefdir şeref-i akdem-i sohbet*

Peygamber Efendimiz'in manevî terbiyesini ashâb-ı kiram onun sohbetinde öğrendiler. Sohbet etmek sünnettir. Sohbetin yüceliğini bilsen, onun Peygamber Efendimiz'le beraber olma vasfı taşıdığını anlarsın. Sohbeti iştirak edenler bu şerefe kavuşurlar.

*Ma'nâda ne var cânı fedâ etme denir mi
Bir demdeki cân bahş ede cân-ı Cem-i sohbet*

Manevî ortamlarda ne var, ona can verme demek yanlış olur, ruhî (manevî) âlemlere can verilir. Çünkü o kavuşma zamanlarında ölüye can veren vuslat iksirinin, can bâdesinin sunulduğu yerdir sohbet.

*Mâlişgeh-i esrârına tut gûş-ı yakîni
Bin türlü ayıktan yeğ olur sersem-i sohbet*

Eşîğine yüzler sürülecek kadar kıymetli olan sohbet yerine değer vererek, o sohbetteki manevî bilgileri can kulağıyla dinle. Sohbetin gizemli ortamında aşk sarhoşu olanlar aklına uyararak uyanık geçinenlerden daha üstündür.

*Peymânesi Kevser yeridir rauza-i Cennet
Ol niyet ile girsen olup mahrem-i sohbet*

Sohbet öyle ihsânların sunulduğu ortamdır ki orada içilen şey, Kevser Irmağı'ndan bir bâde gibidir. O ortam da cennete benzer. Hâlisâne niyetle sohbeta girip oturanlar, cennet bahçesinde oturmuş gibi olurlar.

*Bîgânelik etme oturup bezm-i safâda
Allâh'dan utan sen de olup hem-dem-i sohbet*

Gönüllerin huzur bulduğu, neşelendiği, kederlerin kaybolduğu bir ortamda oturduğun hâlde oradan ilgisiz, dünya meşakkati ile meşgul olma. Dünyadan ilgini kes. Sohbette olduğun zaman başka şeylerle ilgilenmenin vahametinden dolayı Allah'tan utan.

*Bir dem ne olur gayrıyı terk et de ana uy
Cân mülk-i Süleymân'a ola hâtem-i sohbet*

Allah'tan gayrı her şey hevadır ve nefsidir. Ondan dolayıdır ki sohbet meclisinde gayrıyı terk et, seni Allah'a götürecek Hak dostuna uy. O zaman görebilirsin ki, Hz. Süleyman (a.s.)'a bahşedilen bütün mahlûkata tasarruf yetkisi ve sonsuz zenginlik hüneri, sohbette senin parmağına takılabilir.

*Bir yokluk ile girsen erer varlığı Hakk'ın
Her şey yok olup zâhir olur a'zam-ı sohbet*

“O'nun zatı hariç, her şey yok olmaya mahkûmdur.”²³⁷ emri İlâhî'sinin gereği olarak Hakk'ın tecelli ettiği sohbet ortamına yokluk ile girilmelidir. Bu sıfatla girenler, açık olarak, sohbette Hak'ın varlığını müşahede ederler. Çünkü mevcut eşyanın kesreti, onun varlığı karşısında hiç mesabesindedir.

*Cân zevkine yet nefsi bırak tâlib-i Hakk ol
Her derdine dermânın ola merhem-i sohbet*

Nefsi beşerî pisliklerden ve kirliliklerden arındıran, nefsi tezkiye edip geliştirenlerin en hayırlısı muhakkak ki Cenab-ı Hak'tır. Nefsi gözetleyen, terbiye eden ve kurtuluşa eriştiren yine O'dur. Nefsi bırakan daha doğrusu terbiye edip, temizleyenler kurtuluşa erip can zevkine ererler. Tek talepleri Hak'tır. İşte o sohbet meclisi gönül tavsiyesinin yapıldığı, gönül dertlerine dermanın bulunduğu hakikat meclisleridir. Salık, dertlerinin ızdırabını sohbet ilacıyla dindirebilir.

*Yâ Rabb n'ola Hulûsî-i bî-çâre vü âvâre zelîli
Hâk-i der-i dergâhın ede ekrem-i sohbet*

Ya Rabbi sadece dertlerinin çaresi sadece sende olan Hulûsi kulun, senin yüce dergâhının, senin zikrinin yapıldığı ulvî mekânların, yani sohbet meclisinin tozu olsun. Bu samimiyetinden dolayı, en üstün sohbet edilecek olan Sana kavuşsun.

Sohbetleri Bir Gönül Çağlayanıydı

Mutasavvıflar 'sohbet'le, kâmil bir insanın nazarları altında bulunarak onun usûl ve tavsiyelerine göre kalbi arındırmayı, nefsi taatlere ısındırmayı ve ıslah olmayı kastetmişlerdir.

Sohbetlerin sırf Allah rızası için yapılması, yapılan çeşitli toplantıların bu hizmeti gerçekleştirmeye yönelik olması, onun meşruiyetini ifade eder.

Sohbetler; tanışmaların, kaynaşmaların, yakınlaşmaların vesilesidir. Ankara'da bulunan Terzi Lütfü Bey bir gün rüyasında, Hazreti Hüseyin Efendimiz'i görür. Tasavvufî yönden bir arayış içindedir. Birçok değişik cemiyetlere gider gelir; fakat bir türlü tatmin olamaz. Dükkân komşusu olan Darendeli Abdurrahman Karakuş ile sohbet ederler. Bir gün Osman Hulûsi Efendi Ankara'yı teşrif eder. Abdurrahman Karakuş, Lütfü Bey'e haber verir. "Darenden Osman Hulûsi Efendi geldi, ziyaretine gidelim." der. Akşam ziyaretine giderler. Hacı Şaban Aydın'ın evinde görüşürler. Sohbet ederlerken, bir ara Lütfü Bey, Osman Hulûsi Efendi ile göz göze gelir. Lütfü Bey bakar ki rüyada

gördüğü sîmâ. O anda cezbelenen Lütfü Bey, elindeki çay bardağını yemeye başlar. Yanındakiler bardağı elinden almak isterler. Osman Hulûsi Efendi müdahale eder: “Bırakın yesin.” der. Lütfü Bey bardağı yer. O arada Osman Hulûsi Efendi arkadaşlara bir ilahî okumalarını söyler, Lütfü Bey’e dönerek: “Bu ilahîyi iyi dinle, bu senin için okunuyor.” diye buyurur. Arkadaşlar:

*Dedim yâra bayık ol
Gönül gönül ayık ol
Öl yolunda âşık ol
Gönül gönül ayık ol*

*Unut özün koy sözün
Ayağına sür yüzün
Bil gece ve gündüzün
Gönül gönül ayık ol²³⁸*

ilâhîsini okurlar. Ondan sonra da Lütfü Bey sohbetleri terk etmez.

Hulûsi Efendi'nin sohbetleri sanki bir gönül çağlayanıdır. Nice ilâhîlerin yazılmasına da vesile olmuştur. Bunlardan bir tanesi de Bekir Dede ilâhîsidir. Nasıl yazıldığı, hatırasıyla birlikte şu şekildedir:

Bekir Dede Niğdelidir, Ankara Ulubey'de oturur. Osman Hulûsi Efendi'nin Ankara'da bulunduğu bir vakit Bekir Dede ziyaretine gelir. Osman Hulûsi Efendi'yi görür görmez Bekir Dede: “Elhamdülillah, zamanın direği varmış.” der. Osman Hulûsi Efendi arkadaşlara: “Bu zat sert mizaçlıdır ama sonu iyi olur, bunu içinize alın.” der. Bekir Dede sohbetlere devam eder. Bir akşam Osman Hulûsi Efendi Ankara'da misafirdir. Akşam sohbete Bekir Dede de gelir. Sohbet esnasında bir arkadaş laubali bir hareket edince Bekir Dede bu hâle hiddetlenir, huzurda biraz sert konuşur. Bunun üzerine Osman Hulûsi Efendi şu ilâhîyi söyledi:

Aldandık şîrîn sözüne
Kul olduk âhû gözüne
Sevgilinin gül yüzüne
Açıla gönül açıla
Şen ola gönül şen ola

Kabul olup niyâzımız
Lutf edip serv-i nâzımız
Olup da çâre sâzımız
Açıla gönül açıla
Şen ola gönül şen ola

Meğer ki bahtı yâr ola
Şitâ vakti bahar ola
Gün doğa şeb nehâr ola
Açıla gönül açıla
Şen ola gönül şen ola

Şakıyan bülbüller gibi
Lâleler sünbüller gibi
Tâze gonca güller gibi
Açıla gönül açıla
Şen ola gönül şen ola

Hey gözümüz Bekir Dede
Bizimle etme arbede
Düzeliriz gide gide
Açıla gönül açıla
Şen ola gönül şen ola

Hulûsî-i efgendesi
Bâbında hakîr bendesi
Bir âşık-ı şermendesi
Açıla gönül açıla
Şen ola gönül şen ola

*Dost ile düşmân bir ola
Vuslat u hicrân bir ola
Derd ile dermân bir ola
Açıla gönül açıla
Şen ola gönül şen ola*

*Ne dedin hey gönül bana
Nasîhat eylerim sana
Dön gel sevdiğinden yana
Açıla gönül açıla
Şen ola gönül şen ola*

*Kurtulup gayrın gamından
Dehr-i dúnun eleminden
Yârın lutf u kereminden
Açıla gönül açıla
Şen ola gönül şen ola*

*Doldu dil yârın gamıyla
Pür-dem oldu her demiyle
Hulûsî dost keremiyle
Açıla gönül açıla
Şen ola gönül şen ola²³⁹*

Osman Hulûsi Efendi bir sohbetlerinde: “Bizim sohbetlerimize nefis iştirak edemez.” Zira İhramcızâde Pîr Efendimiz: ‘Gardaşlarım, güzel bir yüz gördüğü zaman nefis iştirak eder de, güzel bir sese nefis iştirak edemez.’ buyurmuşlardı. Onun için sohbetlerimize nefis iştirak edemez,” buyurdu.

Osman Hulûsi Efendi, sohbetlerinde genellikle tasavvufî mahiyetli şiirler/ilâhîler okuttururdu. İfade tarzının insanlara hoş gelmesi, hatırdaki kalmasının kolay olması nedeniyle şiir ile irşad yolunu seçtiği anlaşılmaktadır. Bu hususta bir talebesi kendilerinden şu hatırayı nakletmektedir:

Bir defasında Ankara'da misafir idi. Osman Hulûsi Efendi sohbette “Şiir okuma hakkında dedikodu etmişler. Bursalı İsmail Hakkı Hazretleri “Daru'n-Necat” isimli eserinde bu konuda şunları yazmış: ‘İşitmedin mi Hazreti Peygamber (s.a.v.)'in sözlerini: Hazreti Aişe Validemiz yanında bulunduğu zaman ‘Kellimeyni ya Hümeýra’, ‘Ya Aişe (r.ah) güzel sesinle bir şeyler söyle de dinleyelim.’ derdi. Yine yanında Hazreti Bilal olduğu zaman ‘Erehni ya Bilal’ ‘Ya Bilal, güzel sesinle bir şey oku, dinleyelim.’ buyururdu. Bir kavval deve katarlarının önünde kaval çalarak kervanı götürür. En ağır yüklerin altındaki develer, kavalın sesiyle, yüklerinin ağırlığını hissetmeden giderler. Bir çoban da kavaliyle, sürüsünü su içirmeden dereden geçirir. Sen ne bigâne meşrepsin ki hardan da mı ebtersin? Hâşâ hayvan kadar da mı hissiyatın yok?’ Onun için şiir okumanın bir mahzuru yoktur.” diye buyurdular.²⁴⁰

Divân edebiyatının usta kalemlerini hep hayırla anan Hulûsi Efendi, onlara olduğu kadar, hatırlattıkları değerlere de saygı duymuştur.

Bir sohbetinde şöyle buyurdu: “Urfalı Nâbî Hazretleri vardı. Padişah IV. Mehmed döneminde bir kısım devlet erkânıyla hac yolculuğuna çıktılar. Medine-i Münevvere’ye yaklaştıkları bir mola yerinde Nâbî, kabiledeki bir paşanın ayaklarını kibleye doğru uzatarak uyuduğunu gördü. Gönlü daraldı. Huzursuz oldu. Az sonra içinden gelen bir ilhamla:

*Sakın terk-i edebden kûy-ı mahbûb-i Hudâ’dır bu
Nazargâh-ı ilâhîdir makâm-ı Mustafâ’dır bu*

diye başlayan naatı şerifini irticalen okumaya başladı.

Paşa bunu duyunca, kalktı. Gördü ki kendisine ikaz için söyleniyor, hiddetlendi. “Eğer bu okuduğun şeyi bir başka yerde veya bir başkasından işitsem senin için iyi olmaz.” diyerek çıkıştı. Nâbî de çekinerek, “Bu şekilde uyuduğunuzu görünce gayr-i ihtiyari söyledim. Merak etmeyin, kimseye söylemem.” diyerek kendisini teskin etti.

Ertesi gün Medine-i Münevvere’ye vardıklarında Paşa bir de bakar ki, Ravza-i Mutahhara’nın minarelerinden, Nâbî’nin okuduğu naatı şerif okunuyor. Paşa şaşırır. Namazdan sonra bütün müezzinleri çağırır ve: “Bu okuduğunuz naat-ı şerif, kimindir, niçin okudunuz?” diye sorar. Müezzinler de: “Bu gece rüyamızda Rasûlullâh Efendimiz teşrif etti: ‘Benim Nâbî’m geliyor, bu sabah bu naatı okuyun.’ diye

buyurdu, biz de onun emri üzerine okuduk.” cevabını verirler. Bunun üzerine Paşa, Nâbî’den özür diler. Nâbî’nin ise heyecandan bayıldığı ifade edilir.”

Osman Hulûsi Efendi, Nâbî’yi çok sever ve zaman zaman gazellerinden okurdu. Bir defasında kaplıcada karşılaştığı sert mizaçlı Urfalı birine Şair Nâbî’nin hemşehrisi diye bir şey söylememiş, sonra da “Ona sert bir cevap verirken Nâbî’yi incitiriz diye korktuk.” buyurmuşlardır.

Osman Hulûsi Efendi birçok ilâhîsini sohbetlerde yazmıştır. Bir sohbette eski hatıralarını anlatırken naklettiler: “Bir gün arkadaşların A. Ulupınarlı Nuri’nin evinde sohbette olduklarını duyduk. Merhum Ahmet Ağabey’le beraber Nuri’nin evine gittik. Bize kapıyı açmadılar. Burada kimse yok dediler. Çok müteessir olduk. Ağabey, kalemin var mı dedim? Ağabeyim kalemini verdi. Nuri’nin kapı duvarına şu notu düştük:

“Nuri, yiğit kırk yaşar, fırsat bir düşer. Bir daha bizi bu kapıda bulamazsın.” Oradan döndük, geliyorduk. Önümüze bahçe duvarından biri atladı. O arkadaş içeride imiş, onların bize kapıyı açtırmadıklarını görmüş, üzülmüş. “Efendim, bize buyurun oturalım.” dedi. “Hayır, gideceğiz.” dedik. Elimize sarıldı. “Kurbanınız olayım, ne olur bize buyurun.” diye ısrar edince, onun evine gittik.

Orada gözyaşıyla muhabbetle oturduk. Kürsünün üzerinde şu ilâhî doğdu:

*Hodgâm u rüsvâyım gönül arkadaşlık eyler misin
Zâr u bî-pervâyım gönül arkadaşlık eyler misin²⁴¹*

Merhum Ahmet Ağabey de yanık sesiyle okudu. Gözyaşıyla dinledik. O günden sonra Nuri'nin evine bir kimse gitmedi, kapısı kapandı.” diye buyurdular.

İstanbul'da Hakkı Bey'in evinde bir sohbetle Hulûsi Efendi askerlik hatıralarını anlatırken şöyle buyurdu: “Diyarbakır'da askerdik. Bir pazar günü arkadaşlarla beraber Dicle nehrinin kenarında sohbet ediyorduk. Bir ara yağmur yağmaya başladı. Orada bulunan bir çadırın altına girdik. O anda alaim-i sema (gökkuşağı) çadırın üzerine doğdu. Orada şu şiirimizi yazdık:

*Dilberle dem berâber derd ü elem berâber
Cân ten o dilber oldu bilmem ki nem berâber*

*Mevlâ da yâr-ı Mecnûn Leylâ da yâr-ı Mecnûn
Sahrâ da yâr-ı Mecnûn gezdikçe gam berâber*

*Gül derdli gonca derdli yâr benden önce derdli
Şol derdli nice derdli derd ile em berâber*

*Men zâr edince dilber bakıp da hande eyler
Yârsızca Ab-ı Kevser olsa n'idem berâber*

*Bahtın Hulûsî yâver yâr oldu ol dilâver
Elde sabûh u sâgar ol gonca-fem berâber²⁴²*

Bir defasında İhramcızâde Hazretleri'nin oğlu Kemal Efendi Darende'ye gelmişti. Osman Hulûsi Efendi onu evine davet etti. O arada zengin biri de evine davet ederek “Kemal Efendi, sizin için kuzu kestim, bize buyurun.” dedi. Kemal Efendi: “Ben Hulûsi Efendi'nin misafiriyim.” diyerek kabul etmedi. Osman Hulûsi Efendi, ona ithafen, sevincini şu gazeli ile ifade etti:

Osman Hulûsi Efendi Zaviye Mahallesi'ndeki arkadaşları ile

*Ey gözümüz nûrunun yâr-ı vefâdârı Kemâl
Cânımız cânânının bâğında esmârı Kemâl*

*Hazret-i Hakkî gibi râh-ı hakikat şahının
Gülbün-i bâğ-ı hayâtındaki gülzârı Kemâl*

*Gözleri giryân olan Ya'kûb-veş âşıklara
Sen getirdin Yûsuf'undan bûy-ı attârı Kemâl*

*Öyle bir îd eyledin ki misline cânadır bedel
Hep bu vîrân dillerin o mi'mârı Kemâl*

*Makdeminle feyz-yâb etdin bu ahsen gönlümüz
Şâd u handân eyledin her bir dil-i zârı Kemâl*

*Lutfunuzla şâd edüben zâil etdin gamları
Zahm-ı dil buldu seni görmekle tîmârı Kemâl*

*Bâbınız Kitmîr'i budur bendeniz Hulûsî'nin
Sahn-ı gülzâr eyledin gönlündeki hârı Kemâl²⁴³*

Başka bir gün Osman Hulûsi Efendi'nin evinde sohbet için toplanmışlardı. Ancak evde misafirlere ikram edecek bir şey yoktu. Hacı Valide bulgur pilavı pişirecektir fakat yağ da yoktur. Ne yapacağını bilemez bir hâlde iken Osman Hulûsi Efendi: “Hacı Hatun üzülme, pilavın içerisine kırmızı biber doldur, yağı belli olmaz.” buyurdu. O da öyle yaptı. O gece oradakiler için sohbetin tadı kadar biberli pilavın lezzeti de unutulmazdı. Öylesine muhabbetli bir hava oluşmuştu ki rüya âleminde gibi idiler. O sohbette olan şu doğuş ise herkesi ayrı bir zevke daldırmıştı:

*Ey dil ne âlî kadr ile bir manzarın vîrânısın
Ne dilberin urgunu yâ ne goncanın nâlânısın*

*Ne göz görür gördüğünü ne kim bilir sevdiğini
Ne zâtısın kim zât ile sen zâtının mihmânısın*

*Aşkın gam u seylâbı bu gönlümü virân eyledi
Ey şâh bu vîrân gönlümün kenz-i nihân-ı cânısın*

*La’-i lebin sünbül saçın dînimi tâlân eyledi
Bildim seni kim âşıkın hem dîni hem îmânısın*

*Yakdın cemâlin şem’ine bu cânımı pervane tek
Mutlak yanıpsın kim yanan pervâne vü sûzânısın*

*Dutsan düşünce destimi yâhûd bakıp mest etmesen
Mestsin ki mestân çeşm ile uşşâkının hayrânısın*

*Bir gün o nâz u işvesi tîr ü hadengi öldürür
Gam çekme Hulûsî ki sen ol dilberin kurbânısın²⁴⁴*

Allah için kurulan sohbet meclisleri, herkese açık olan eğitim merkezleri durumundadır. Dünyevî meşgaleler ile perdelenen ruh, manevî neşesini kaybeden kalp, yeni bir canlılık ve neşe kazanmak için muhakkak Allah adına kurulan bir mecliste bulunmalı ve asıl hedefi olan Allah rızasını ve ahiret hazırlığını aklından çıkarmamalıdır.

Yine bir Divan şairi Ahmed Kuddusi'nin dediği gibi:

*Dûr olma heman meclis-i uşşak-ı Hüda'dan
Anlar nice facirleri Yezdan'a çekerler*

Allah dostlarının meclisinden uzak durma. Zira onlar nice facirleri, günahkârları, asileri Yezdan'a doğru çekerler. Hidayete erİştirirler. Bu itibarla Allah için birbirini sevmenin esası ve istifadenin şartı, bu dostluğun sırf İlâhî rıza için kurulması, aynı samimiyetle edebine uygun devam ettirilmesi ve bunun ölene kadar korunmasıdır. Bütün İlâhî vaatler ve müjdeler bu şarta bağlanmıştır.

Sohbete çok önem veren Osman Hulûsi Efendi, hiçbir zaman sohbeti terk etmemiştir, sohbetten ayrı kalmamıştır. Yeni evlenen ve sohbeta katılan bir arkadaş; "Biz de evlendiğimizde demişler ki Osman Hulûsi Efendi evlendi, artık sohbetlere gelmez. Biz de sabah erkenden kalktık, sohbeta gittik. Bizi görünce şaşırdılar." diye buyurarak sohbetin ehemmiyetine işaret etmişlerdir.

Bir gün sohbeta otururlarken, maddî ve manevî bir sıkıntı içinde olan birisi, kâğıda "Himmat eyle, kurtar bizi bu dardan." diye yazdı ve Osman Hulûsi Efendi'ye verdi. Osman Hulûsi Efendi de yazıyı okuduktan sonra, altına "Razıyız ne gelirse yardan." yazarak kâğıdı o arkadaşına iade eyledi.

Sohbetler manevî muhabbetlerin ve gönül beraberliğinin tesis edildiği ortamlardır. Osman Hulûsi Efendi'nin ziyaretine giden bir arkadaş, sohbet esnasında Osman Hulûsi Efendi'ye sordu: "Efendim, ahirette de böyle beraber olup sohbetinizde bulunacak mıyız?" Osman Hulûsi Efendi de şöyle buyurdu: "Bir gün Rasûlullâh Efendimiz ashabıyla sohbet ederlerken, sahabiden biri:

"Ya Rasûlallâh (s.a.v.), kıyamet ne zaman kopacak?" dedi. Rasûlullâh Efendimiz de ona: 'Kıyamet için hazırlığın nedir?' diye sordu. O sahabe şöyle cevap verdi: 'Hazırlığım muhabbet-i Allah (c.c.) ve muhabbet-i Rasûlullâh (s.a.v.)' deyince, Rasûlullâh (s.a.v.) Efendimiz iki elinin şehadet parmaklarını birleştirerek: 'O hâlde kişi sevdiği ile beraberdir.' buyurmuşlardır."

Hulûsi Efendi'nin sohbet halkasındaki temel özellikler şöyle ifade edilebilir:

Mürîd, sohbet sırasında müşîdin her dediğini can kulağıyla dinlemeli, anlayamadığı bir şey olursa kusuru kendisinde aramalı, itirazda bulunmamalıdır. Sohbet bitiminde çok oturmayıp izin istemeli; edeplice müşîdinin elini öptükten sonra geri geri çekilerek meclisi terk etmelidir.

İhvan arasında oturulan sohbette de aynı edep ve erkâna riayet edilmelidir. Çok konuşulmadan semaverin etrafına diz çökerek oturulmalı; ilâhîler okunurken zevk ve huşu içerisinde dinlenmelidir. Mutlak O meclislere müşîdinin ve pîrlerin ruhaniyetinin mutlaka geldiği unutulmamalıdır. Özellikle avamdan birileri gelirse çok titiz ve dikkatli davranılmalı, tarik-i âliyye söz getirecek herhangi bir davranışta bulunulmamalıdır.

Osman Hulûsi Efendi bir gün Devlethane'de dostları ile sohbet ediyordu, bir vatandaş gelerek kendisine şöyle bir soru yöneltti:

“Efendim, Pîrimiz İsmail Hakkı Toprak Efendimiz zamanında ne güzel sohbet oluyordu. Muhabbet gayet iyiydi, insanlar haz ve lezzet alıyorlardı, şimdi o eski günler yok, ben bir feyiz alamıyorum, neden-dir?” Hulûsi Efendi, kaş ucuyla semaverî göstererek ve bizlere bakarak “Oğul, semaverimiz yirmi dört saat yanıyor. Hiç sönmüyor mu? Sönmüyor. Bizim istasyon yirmi dört saat yayın yapıyor ancak sizler frekansınızı bizim istasyona ayarlamaz iseniz o yayından istifade edemez, feyiz alamazsınız. Feyiz alabilmek için istasyonu bulmak gerekir.” buyurdular.

Zikir

Arapça bir kelime olan zikir; anma, hatıra getirme, yâd etme, ismini beyan etme gibi manalara gelmektedir. Tasavvuf ıslahında ise; din ve dünya saadetini elde etmek için Hakk'ın zat ismini vird ederek, vaktini ma'mur etmek maksadıyla, ya kâmil bir mürşidden alınarak, ya da şeriat, tarikat ölçü ve âdâbına bağlı kalınarak, gerçek mezunlarından usulü ve şekliyle öğrenilerek, tesbih ile muhtelif Esmâ-i Hüsnâyî söylemektir. Bu söyleyişte Hakk'ı anmanın sadece dille olmaması, kalp ve zihnin de Allahu Teâlâ ile meşgul olması gerektiği, kelimenin lügat manasında gizlidir. Zikir diğer bir ifade ile, korku (havf) veya sevginin, çokluğu sebebiyle, gaflet meydanından müşahede alanına çıkmasıdır. Zikir, âriflerin yaygısı, muhiblerin sağlama bastığı yer, âşıkların şarabıdır. Kısaca zikir, zikredilenden (Allah (c.c.)'tan) başkasını unutmaktır.²⁴⁵

Mutasavvıflara göre gerçek zikir, Allahu Teâlâ'yı sevmek, O'ndan tam anlamıyla korkarak gaflet meydanından müşahede semasına yükselmektir. Ya da bir başka ifadeyle Allahu Teâlâ'dan başkasını unutmaktır. Çünkü “Unuttuğun zaman Rabb'ini zikret.”²⁴⁶ ayetinin anlamı, Allahu Teâlâ'dan başkasını unuttuğun zaman O'nu zikretmiş olursun, demektir.

Zikrin en önemli hususiyetlerinden ve onun tasavvuf yolunda temel esas olmasını sağlayan özelliklerinden biri, belli bir vaktinin olmayışıdır. Kur'an-ı Kerim'de, herhangi bir tahdid yapılmaksızın, bütün vakitlerde zikir yapılması emredilmektedir. Oysa ibadetlerin en şerefli olan namazın belli vakitlerde kılınması caiz görülmüş; zikir için ise böyle bir kısıtlama söz konusu olmamıştır. Bu da zikrin devamlılık ilkesini gösterir. Nitekim *"Onlar ki ayakta, oturarak ve yanları üzere yatarken Allah'ı zikrederler."*²⁴⁷ ayeti bu devamlılığın sınırsızlığını ifade etmektedir.

Sufilere göre, ilk defa zikir telkini yapan kişi Peygamber Efendimiz olup dört halifenin her birine değişik usûllerde zikir telkin etmiş; sonradan tarikatlar bunlardan herhangi birini esas alarak zikir tarzlarını geliştirmişlerdir.

Tarikatlarda önemli bir yeri olan zikir, rastgele yapılan bir hareket değildir. Her tarikat kendine mahsus zikir tarzları geliştirmiş; zikre esas alınacak isimleri tespit etmiş ve topluca veya tek başına yapılan zikirlerle ilgili belli adâb ve erkân benimsemiştir. Zikirler tarikatın koyduğu bu kurallara uygun olarak yapılmalıdır.

Zikir ferdî olarak yapıldığı gibi toplu hâlde de yapılır. Mürid ferdî olarak yaptığı zikirde mürşidinin talimatına uyar. Mürşid, müridin anlattığı şeylere, duygularına, rüyalarına bakarak başka ismi zikretmesini telkin eder veya eski zikrine devam ettirir. Müridin yaptığı zikre “vird” (çoğulu evrad), okuduğu duaya da “hizb” (çoğulu ahzab) denir. Gece yapılan zikre “vird-i leylî” adı verilir. Bazı sufiler gündüzleri kelime-i tevhid’le, geceleri de başka bir isimle zikir yapmayı uygun görmüşler, bundan dolayı kelime-i tevhid’le yapılan zikre de “vird-i neharî” demişlerdir.

Hasan-ı Basrî (k.s.) buyurur ki: “Manevî zevki üç şeyde arayın. Namazda, zikirde ve Kur’an’da. Eğer bulursanız ne âlâ. Bulamayacak olursanız biliniz ki kalbinizin kasveti sebebiyle sizin için manevî haz kapıları kapanmıştır.”

Kur’an-ı Kerim’de, Cenab-ı Hakk’ın zikrinden yüz çevirenlerin dar ve sıkıcı bir hayat yaşayacakları ve kıyamette de “âmâ” olarak haşrolunacakları bildirilmektedir.²⁴⁸ Gerek bu ayet-i kerime gerekse, yukarıda geçen, kalplerin zikirle itminana ereceğini belirten ayet-i kerime, zikrin insanda meydana getireceği psikolojik ve ruhî huzuru ifade etmektedir. Zikir doyunluğuna eren kalbin gönül huzuruna ulaşacağını belirtmektedir.

Zikirde, İslâm’ın ruhuna aykırı isteklerin olmaması da zikredilmiştir:

*“Rabb’inize yalvara yakara gizlice dua edin. Şu bir hakikattir ki, Allah haddi aşanları sevmeyiz.”*²⁴⁹

Bizzat zikir manasını ifade eden ayetlerden bazıları şöyledir:

*“Ey iman edenler! Allah’ı çok zikredin. O’nu sabah-akşam tesbih edin.”*²⁵⁰

*“...Allah’ı çok zikreden erkeklerle Allah’ı çok zikreden kadınlar, işte bunlar için Allah mağfiret ve pek büyük mükâfat hazırlamıştır.”*²⁵¹

Zikir değişik hadis-i şeriflerde de ifade bulmuştur:

Rasûlullâh Efendimiz bir gün ashabına buyurdu ki:

“Amellerinizin en hayırlısı, Melikiniz (Rabbiniz) katında en temiz, derecenizi en çok yükselten, altın ve gümüş infak etmekten ve düşmanla boğaz boğaza mücadele ederek sizin düşmanı, düşmanın sizi öldürmesinden (şehit veya gazi olmaktan) daha faziletli olanı nedir, size haber vereyim mi?”

Ashab; “Haber ver, ya Rasûlallâh.” deyince; Rasûlullâh Efendimiz; “*Allahu Teâlâ'yı zikretmektir.*” buyurdular.²⁵²

Rasûlullâh (s.a.v.), “*Yeryüzünde Allah Allah denildikçe kıyamet kopmayacaktır. (Dünya zikir sayesinde ayakta durmaktadır.)*” buyurmuştur.²⁵³

“*Bir topluluk oturup Allah'ı zikrederse melekler onları kuşatır, rahmet onları kaplar.*”²⁵⁴

Zunnûn-u Mısırî Hazretleri “Hakikî manasıyla Allahu Teâlâ'yı zikreden bir zâkir O'nun zikri yanında her şeyi unuttur; Allahu Teâlâ onu her şeyden muhafaza eder.” buyurmuştur.

Osman Hulûsi Efendi daha önceden de belirttiğimiz üzere, Nakşibendiyyenin Halidî kolunu temsil ettiğinden dolayı, burada benimsenen zikir şekli hafî (gizli) zikirdir.

Osman Hulûsi Efendi, Allah'ı devamlı hatırdâ tutmayı, O'nu unutmamayı şöyle dile getirir:

*Maksad o yârdır yârin unutma
Gayrı zünnârdır yârin unutma*²⁵⁵

Osman Hulûsi Efendi, zikrin saliki uyanık hâlde tuttuğunu ve en büyük kâr olduğunu, zikrin insanı dünyevî varlıklardan soyutladığını, Allahu Teâlâ'ya kavuştuğunu şu ifadelerle nazmetmiştir:

*Dervîş olan âgâh olur
Her kârı zikrullâh olur*

*Hep cümle varından geçer
Vâsıl-ı ila'llah olur*²⁵⁶

Zikrin özellikle sabahın başlangıç saatlerinde, gizli bir şekilde ve tenhada yapılmasının önemine işaret etmiştir. Zikreden gönüller, onu devamlı muhafaza eder ve devam ettirir. Tabii ki zikirden haz alabilmek için bir mürşide intisab etmek, ondan talim almak gerekir. Böylece zikir, “Allah Allah” lafzını diline vird eden zâkirlerle ebediyen devam eder. İşte bakın bunu Osman Hulûsi Efendi bizlere şu şekilde bildirmiştir:

“Dervişin yüzü yerde
Hâk ile yeksan gerek”

Osman Hulûsi Efendi'nin
El Yazısı ile Yazdığı Bir Beyit
(Şeyhzâdeoğlu Özel Kitaplığı Arşivinden)

*Müm'in tamâm-ı vakt-i sehergâh
Zikr-i müdâmı Allah Allah
Tutdu bir elden zikr etdi dilden
Cân u gönülden Allah Allah
(Âhir kelâmın Allah Allah)*²⁵⁷

Mevlâ'nın ismii zikredilirken her türlü kötü düşünce, gam ve kederden uzak durulacağını bildirirken, dünyaya meyleden ve zikirten uzak kalan kulların zikrin zevkenden mahrum olacaklarını şu şekilde ifade etmiştir:

*Zikr-i Mevlâ gönlü her âlâm u gamdan dûr eder
Meyl-i fâni zevk-i Mevlâ'dan kulu mehcûr eder*²⁵⁸

En büyük arzularından birinin de Cenab-ı Hakk'ın zikir ü fikrinden ayrı düşmemek olduğunu ifade etmiştir.

*Dilimi gayrılarla gâfil etme zikr ü fikrinden
Senin fikrinle bulsun cân u gönlüm muntehâ yâ Rab*²⁵⁹

Osman Hulûsi Efendi, can u dilden Cenab-ı Hakk'ı zikretmenin sonucunda nice sırlar hazinesine sahip olunacağını, Hakk (c.c.)'a varmanın, gafletten uyanmanın ve hakikati bulmanın bu sayede elde edebileceğini şu beytiyle belirtir:

*Bul Hakk'a varmağa delil görmez gözün olmuş alîl
Zikr et ki Hakk'ı cân u dil gencîne-i esrâr ola.*²⁶⁰

Hakk'ı Zikreyle

Hulûsi Efendi'nin zikirde dikkat edilecek kurallar, zikrin önemi ve faydaları konusundaki “*Hakk'ı zikreyle*” redifli şiiri²⁶¹ ve açıklaması ise şu şekildedir:

*Ey abd-i makbûl dönme sağ u sol
Budur doğru yol Hakk'ı zikreyle*

Ey Allah'ın katında kabul gören iman sahibi kul; istikametini sapıtma, Hakk'ın yolundan ayrılma. Hakk'ı zikredenlerin yolu doğrudur, gittikleri yol hakikattir sen de Hakk (c.c.)'ı zikret.

*Murâdın irfân idesin iz'ân
Ey sevgili cân Hakk'ı zikreyle*

Sen eğer Allah'ı bilmek, O'nu bulmak ve O'nun sırlarına vâkıf olmak istiyorsan, anlayış kabiliyetin gayet yüksek bir şekilde ey gönül Hakk (c.c.)'ı zikret.

*Her ân her nefes gayre meyli kes
Budur sana bes Hakk'ı zikreyle*

Her aldığın ve verdiğin nefeste yalnızca Hakk (c.c.)'ı zikret. O'ndan başka her şeyden ilgi ve alakanı kes. Böyle yapman senin için kâfidir, sen bu öğüdü tut; Hakk (c.c.)'ı zikret.

*Fikr-i hevâdan kalb-i riyâdan
Geçüp sivadan Hakk'ı zikreyle*

Boş düşüncelerden ve gösterişten uzak kal. Zikir, insanı kötülüklerden korur. Günahlardan geçip Hakk (c.c.)'ı zikret.

*Uyan ey mürde düşüp bir derde
Kalkıp seherde Hakk'ı zikreyle*

Ey uykunun ölüm sessizliğine kapılmış olan insan; bir gönül derdi ile seher vakitlerinde ölü kalbine dirilik verecek şekilde Hakk (c.c.)'ı zikret.

*Tutup bir etek ol ballı petek
İnle bülbül tek Hakk'ı zikreyle*

Zikir için elbette bir müşid-i kâmilin terbiyesinden geçmek gerekmektedir. Yoksa gerçek mânada zevkine erişilmez. Bir müşidin eteğinden tutup onun tarif ettiği şekilde zikir yapanlar, yaptığından tat alır. Bülbül, sevgilisi gülün zikrini yapmakla gününü geçirmektedir, sen de bülbül ol ve Cenab-ı Hakk'ı zikret.

*Hulûsî hâs ol ehl-i ihlâs ol
Bahra gavvâs ol Hakk'ı zikreyle*

Hulûsi, zikir seni seçkin kılacaktır. Zikir, insana samimiyet ve bağlılık verir. Hakikat denizine dalanlardan olabilmek için Hakk (c.c.)'ı zikret.

Yukarıdaki beyitlerde anlatılan hasletleri taşıyabilmek için zikrin gerekliliğini beyan buyurmaktadırlar.

Usûlüne ve gayesine uygun olarak yapılan zikir, tarikat ehli kişinin daima Allahu Teâlâ'yı hatırlamasını, dünyada başıboş olmadığı şuurunun canlı tutulmasını ve bu şuurla davranışlarını Cenab-ı Hakk'ın koyduğu ölçülere göre ayarlamasını temin etmesi sebebiyle, önemli bir otokontrol vasıtası durumundadır. Bu yüzden, tasavvuf eğitiminde önemli bir yeri vardır.

Her mahlûk kendi dilince Rabb'ini zikretmektedir. Eşyanın sırrına vâkıf olan Allah dostları, ağaçların, kuşların, taşların bile zikrini

müşahede ederler. Osman Hulûsi Efendi'ye bu mazhariyet daha küçük yaşlarda verilmiştir.

Bir gün babası Hatip Hasan Efendi atının terkisine Osman Hulûsi Efendi'yi de alarak Hacılar Mahallesi'nden Darende'ye gitmek üzere beraber yola çıkarlar. Hatip Hasan Efendi yola çıktıktan sonra, kamçısını evde unuttuğunu fark eder. Osman Hulûsi Efendi'ye: "Oğlum Hulûsi, kamçıyı unutmuşuz. Şu ağaçtan bir çubuk kes de ver." der. Osman Hulûsi Efendi attan iner, söğütten bir dal kesmek ister; fakat kesemez. Hatip Efendi hiddetlenir, "Niçin kesmiyorsun Hulûsi?" der. Osman Hulûsi Efendi: "Baba, nasıl keseyim; çünkü dallar Allahu Teâlâ'yı zikrediyorlar, onun için kesemedim." der. Hatip Efendi şaşırır bu cevap karşısında. Attan iner, oğlunu şefkatle bağrına basar, "Aferin oğlum aferin." der.

Osman Hulûsi Efendi İstanbul'da sohbetinde bulunduğu bir evde: "Sizlere talim edilen ders ve vazifelerinize her gün ihtimamla devam etmeniz gerekir. Bu, cebine harçlığı koyup pazara çıkmaya benzer. Cebinde harçlığın olmazsa ya veresiye alacaksın ya da aldatacaksın. Onun için pazara harçlıkla gidersen istifade edersin. Bir de ham demir elektrikli bir sahaya girdiği zaman mıknatıs olur. Fakat elektrikli sahayı terk edince mıknatıslık hâli yok olur. Ama bir çelik, elektrikli sahaya girince devamlı mıknatıs olur. Nereye giderse gitsin mıknatıslık hâlini muhafaza eder. Sizler de nerede olursanız olun, hangi pazara giderseniz gidin Cenab-ı Allah'ın zikri ile olursanız, onun muhabbeti ve füyuzatı altında olursunuz." diye buyurdular.²⁶²

Bir gün Devlethane'de ziyaretçilerin arasında bulunan bir arkadaş Osman Hulûsi Efendi'den kendisine ders tarif etmesini istedi. Osman Hulûsi Efendi de: "Oğul, senin dersin yok mu da ders istiyorsun?" diye buyurdu. O arkadaş: "Efendim, benim dersim vardı fakat ben sizden almak istiyorum." dedi. Hulûsi Efendi: "Dersin ayrısı gayrısı olmaz, görevli olan bir arkadaşımızdan aldıysan mesele yok." diye buyurdu. Bir müddet sonra da şöyle devam etti:

“Allahu Teâlâ'yı zikretme hususunda Kur'an-ı Kerim'de birçok ayet mevcuttur. *“Allah (c.c.)'ı zikreden kalpler mutmain olur.”*²⁶³ gibi birçok ayet vardır. Onun için Allahu Teâlâ'yı zikrederiz. Sabah namazından sonra iki rekât işrak namazı kılarız. Rasûlullâh Efendimiz (s.a.s.) bir hadis-i şerifinde: *“Bir kimse sabah namazını cemâatle kıldıktan sonra oturup güneş doğuncaya kadar zikir ile meşgul olsa, güneş doğunca da iki rekât (işrak) namaz kılsa, bir nafîle hac ve umre sevabına nail olur.”*²⁶⁴ diye buyuruyor. Öğle namazının ve yatsı namazının son sünnetini dört rekât olarak kılarız. Bununla ilgili iki sahih hadis-i şerif mevcut ki, Rasûlullâh Efendimiz şöyle buyuruyor:

*“Öğle namazından önce ve sonra dört rekât namaz kılmaya devam edene cehennem haram olur.”*²⁶⁵ Akşam namazından sonra altı rekât evvabin namazı kılarız ki, bunun hakkında da yine sahih hadis mevcuttur. Rasûlullâh Efendimiz: *“Akşam namazından sonra konuşmadan altı rekât namaz kılan, on iki yıl nafîle ibadet etmiş gibi sevaba kavuşur.”*²⁶⁶ diye buyuruyor. Gecenin üçte birlik zamanında teheccüt namazı kılarız ki, Rasûlullâh Efendimiz hiç terk etmemişlerdir. Rasûlullâh Efendimiz, teheccüt namazını on iki rekâttan fazla kılmamıştır, iki rekâttan de az kılmamıştır.” diyerek dersi sohbet şeklinde anlattılar.²⁶⁷

Bir gün Osman Hulûsi Efendi'nin ziyaretine bir dede-torun geldi. Dede, torununun ders almak istediğini söyledi. Osman Hulûsi Efendi de: “Daha öğrenciymiş, okulunu bitirsin öyle verelim. Hem okul hem ders ağır olur.” diye buyurdu. Dede: “Olsun Efendim, yapar.” diye ısrar edince; “Peki oğul, verelim.” diyerek dersini tarif eyledi.

Hulûsi Efendi'nin dersi tarifinden sonra dede, torununa: “Oğlum her gün dersin için on beş dakika ayırırsın, yaparsın.” deyince, Osman Hulûsi Efendi:

“Hayır, on beş dakika değil en az kırk beş dakika veya bir saat olması lazım.” diye ikazda bulundu. Böylece intisap edip vazife alanların zikre gereken ehemmiyeti verip gerekli zamanı ayırarak vazifelerini dikkatlice yapmalarına işaret buyurmuşlardır.

Rıza

Arapça, razı olmak, memnun olmak manasına gelen rıza, lügatte, murakabe manasına gelmektedir. Kalbin, hükmün akışı altında sükûnet içinde bulunmasını, hüküm ve kazaya itirazda bulunmamayı ifade eder. Rızanın şartı kazadan yani olay vuku bulduktan sonra olmasıdır.

İstılahta ise; ilâhî kanunlar hükmünü icra ederken itiraz etmemek ve sızlanmamaktır. Tevekkülün nihai mertebesi, Rabb'in takdiri karşısında kalbin neşe içinde olması, iradeyi terk edip kâinattaki her şeyin en mükemmel şekilde vücuda geldiğini düşünmektir.

Rıza kelimesinin Allahu Teâlâ'dan ve Kur'an- Kerim'den başlayıp cennete kadar uzanan derin ve büyük bir manası vardır. Rızanın manasını hoşnutluk kelimesi tam olarak karşılayamaz.

İslâm'a göre insanın yaratılış sebebi "Rabb'ine ibadet etmek", kısaca O'na kul olmaktır. Kulluğun bir neticesi olan ubudiyet, Allahu Teâlâ'nın kazasına boyun eğmek, O'ndan razı olmaktır.

Tevekkülü, yıkayıcının elindeki ölü gibi, kişinin kendisini Rabb'ine teslim etmesi olarak tarif etmişlerdir. Sabır da, bela ve musibetlere göğüs gerip itirazı terk etmektir.

Rıza, tevekkül ve sabrı tamamlayan ruhî bir yükseliştir. Rabb'inin kazasına teslim olup itirazı terk eden kimse, rıza makamına yükseldiği zaman, mâsiva ile ilgili her şeyin kaybindan veya kazanılmasından dolayı meydana gelecek elem ve sevinci terk eder. O sadece yaşadığı müddetçe Allahu Teâlâ'nın hoşnutluğunu kazanmaya çalışır.

Allahu Teâlâ bir ayetinde şöyle buyurmuştur: "*Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır.*"²⁶⁸

Osman Hulûsi Efendi de bu ayeti şu şekilde nazmetmiştir:

*Râzileri gördük marzîler imiş
Marzîleri gördük râziler imiş*²⁶⁹

Bir başka ayet-i kerimede de; *“Allah’ın onlardan razı olması her şeyden büyüktür.”*²⁷⁰ buyurulmuştur.

Görüldüğü gibi, Allahu Teâlâ kendisinin kullarından razı olmasını, kulların kendisinden razı olmasından daha büyük görmüş ve kendi rızasını onların rızasından önce zikretmiştir. Allahu Teâlâ’ya açılan en büyük kapı ve dünya cenneti demek olan rıza, kulun kalbinin hükm-i İlâhî altında sükûnet bulması, ızdırıp ve inhiraf duymamasıdır.

Evlîyanın büyüklerinden Câfer bin Süleymân Dâbiî Hazretleri, Ebû İmrân el-Cûnî’den naklederek buyurdular ki: *“Mûsâ (a.s.), Allahu Teâlâ’ya ilticâ edip; “Yâ Rabbî! Senin rızâna kavuşmanın alâmeti nedir?” dedi. Allahu Teâlâ buyurdu ki: “Sizin başınıza hayırlı olanlarınızı getirirsem, bu, rızâma ermiş olmanızın alâmetidir. Sizin başınıza şerli olanları getirirsem, bu, gazâbımın alâmetidir.”*

Evlîyanın büyüklerinden Cüneyd-i Bağdâdî Hazretlerine *“Allahu Teâlâ’nın rızâsına nasıl kavuşulur?”* diye sorulunca; cevaben *“Dünyaya düşkün olmayı terk et, kavuşursun. Nefsin hevâsına uyma, ulaşırsın.”* buyurdular.

Ebu Ali Dekkâk Hazretleri *“Rıza, Hakk’ın hüküm ve kazasına itiraz etmemektir.”* derken, İmam Ahmed b. Hanbel Hazretleri rızayı, *“Allahu Teâlâ’nın umuruna teslim olmaktır.”* diye tarif etmiştir. Rûveym b. Ahmed el-Bağdadî Hazretleri’ne göre ise rızâ, *“İnsanın kendisine isabet eden belalardan haz duymasıdır.”*²⁷¹

Ashabdan Urvetü’bnü Zübeyr (r.a)’in bir kolunun kesildiği ve bir kıymetli evladını da kaybettiği rivayet edilmiştir. Bu iki hâdise aynı gecede olmuştur. Arkadaşları geçmiş olsuna geldikleri zaman o, Allah (c.c.)’a şöyle şükrediyordu: *“Ey Allah’ım, herşey sana aittir. Benim yedi evladım vardı; birini aldın, altı tane kaldı. İki kolum ve iki ayağım vardı; birini aldın, üçünü bıraktın.”*²⁷²

Cüneyd (k.s.) *“Rıza nedir?”* diye sorulunca: *“İradeyi kaldırmaktır.”* diye cevap verdi.

İbn Atâ (k.s.) der ki; “Rıza, kalbin, Allah’ın kul için olan kadim iradesine nazar etmesidir. Çünkü kul, Allah’ın kendisi için en efdal olanı seçtiğini bilir ve buna razı olarak kızmayı bırakır.

Rabiatü'l-Adeviyye'ye (r.ah); “Kul ne zaman rıza mertebesine ulaşır?” diye sorulunca şu cevabı vermiştir: “Allahu Teâlâ'nın nimeti kadar, musibeti de kendisini memnun edince.” cevabını vermiştir.

Bir şairimiz bu durumu şöyle ifade etmiştir:

*Hoştur bana senden gelen
Ya hil'at ü yahut kefen
Ya gonca gül yahut diken
Kahrın da hoş, lütfun da hoş*

Zünnun-u Mısri Hazretleri, “Şu üç husus rıza alametidir: Kazanın tesiri ile meydana gelecek olanı, hadiseden evvel iradeye terk etmek; kaza ve kaderin hükmü ortaya çıktıktan sonra bu hükmün acılığını hissetmemek ve musibetin içinde iken İlahî sevginin heyecanını duymak.” der.

Lügat manası itibariyle işi kolaylıkla kabullenme anlamına gelen rıza, ıstılahta, İlahî kanunların hükmünün icrasına itiraz etmemek ve sızlanmamak manasında olup, Osman Hulûsi Efendi de bu hususu şu şekilde dile getirmiştir:

*Her ibtilâya dil verip dildârdan geldi deyü
Her bir kazâyâ râzîyız ol yârdan geldi deyü*²⁷³

Sevgiliden gelen her şey güzeldir ve kazaya rıza tasavvufun temelidir. O yârdan gelene rıza, makamların en yücesidir. Bülbülün güle vuslat için gülün etrafındaki dikenlere katlanması onun razı olmasındandır. Gül bahçesinde olmak, orada bulunmak bazı fedakârlıkları gerektirir. Sevgilinin seher vaktinde gönüle attığı aşk okunun yarasını, bir lütuf gibi kabul etmek gerekir. Çünkü bu hasta hâli ile âşık olan gönül, sevgiliye saba rüzgârıyla selam yollayınca o kabul edip gönülden mukabelede bulunmuştur. Yâr olan sevgili, Cenâb-ı Hak ölüm bile takdir etse, O'na rıza göstermek gerekir. Sevgilinin saçı iman bağı niteliğindedir. O sevgili (Mürşid) Hakk'ın habibi Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in yolunda olan her şeye rıza, bu yola bağlı olan muhlis kulların uyması lazım gelen bir haslettir. Osman Hulûsi Efendi buna uyduğunu, Kur'an ve sünnete ittiba ile takdire rıza gösterdiğini beyan etmektedir.

Bir başka beyitte şöyle der:

*Kim bulurdu vahdet-i zâtına kurba vasla yol
Kahr u lutf u hicr ü vaslı cümle yeksân etmesen*²⁷⁴

Allah (c.c.)'tan gelen her şey güzeldir. Onun için kahrı ve lütfu bir bilip ayrılık ve kavuşmayı aynı anlam bütünlüğü içinde Hak (c.c.)'tan gelen bir ihsân olarak kabul eden Osman Hulûsi Efendi bunu böyle bilmeyi, Allah (c.c.)'a kavuşmaya vesile kabul etmiştir. Sevgiliye kavuşmanın yolu, her şeyi ondan bilmekten geçmektedir. Hulûsi Efendi'nin bir hatırası şu şekildedir:

1986 yılında müessif bir kaza sonucu iki evladını ve bir torununu kaybeden Hulûsi Efendi, müridlerinden Emekli Müftü Mevlüt Sarioğlu'nun ağlamasına razı olmayarak; “Niçin ağlıyorsun Müftü Efendi? Bu ay Muharrem Ayı, sıra da bize gelmiş, metin olunuz.”²⁷⁵ diyerek kaza ve kadere olan bağlılığını ve rızasını göstermiştir. Bu meyanında şu beyitlerini de nakledebiliriz:

*Kimi Hakk'ın kahr u lutfun bir bilip râzî olur
Kimi kahr u lutfu bilmez derd ile mihnetdedir*

*Kimi cennât ile hûrî kimi gılmân isteği
Kimisi ancak rızâ-yı Hakk ile rü'yetdedir²⁷⁶*

buyurarak, kahr ile lutfu bir bilmeyenler dert içerisinde kıvranırlar, cenneti arzu ederler. Fakat, büyük bir teslimiyet örneği gösterenler yalnızca Hakk (c.c.)'in rızasına taliptirler. Onların bu hâli Hakk (c.c.)'in cemalini görmeye imkân verir, demiştir.

Nitekim büyük velîlerden Ebû Ali Dekkâk Hazretleri buyurdular ki: “Rızâ, gelen musîbetler karşısında kayıtsız kalmak, vurdum duymaz olmak demek değildir. Rızâ; Allahu Teâlâ'nın hükmüne, takdirine îtirâz etmeyip boyun eğmektir.”

Rasûlullâh Efendimiz, “*Paraya ve dünyaya mahkûm olanlar değil, Allah'ın Rab olduğuna razı olanlar imanın lezzetini tatmış olurlar.*”²⁷⁷ buyurur. Bu hadis-i şerifin manasını ifade eden beyitlerde Osman Hulûsi Efendi şöyle demektedir:

*Gizli pâzâr içre bu pâzâr-ı aşkı kurdu yâr
Girdiler pâzârına her âşinâ bigâne var*

*Cân verip ümmîd-i vasl ile rızâyâ düşdüler
Eylediler her ne varsa yâr yolunda târumâr²⁷⁸*

Osman Hulûsi Efendi hadis-i şerife paralel olarak; şiirinde, aşk pazarında gizli (gönül) alışverişlerinin olduğu bir meydana giren, her şeyini feda eden, yar yolunda Rabb'in nimetleri ile külfetlerini bir bilip böylece rızaya ulaşan âşıkların olduğunu söylüyor.

*Ezelden yazıldı kitâb-ı aşkın
Sundu âşıklara şarâb-ı aşkın
Nûş edüben oldum harâb-ı aşkın
Bin cân ile râzî oldum kurbâna²⁷⁹*

kitasıyla da aşkın kitabının ezel bezminde yazıldığını, âşıklara sunulduğunu, ondan içenlerin Cenab-ı Hak'tan her gelene, O'nun her işine bin can ile razı gelip O'na kurban olduklarını edebî bir biçimde ifade eder.

*Hulûsi istersen rızâ gönül-
lere sen hizmet et*

*Kiblegâh-ı esrâr olur
âşıkların gönülleri²⁸⁰*

Sırlar kıblesi, güzellikler hazinesi olan gönüllere hizmet ile rızaya ulaşılacağını söylüyor. Aynı mahiyetteki bir mektubu ise şu şekildedir:

“Hep ashâb-ı belâ, kibâr-ı evliyâdır. Eskiden buğday ekmeği yiyen yavruların şimdi yedikleri arpa nânı olduğu hâlde, ne sîmâ ve ne ahlâken bir tâdilât ve tagayyürât göstermediler. Bize de kanâat-ı kâmile hâsıl oldu ki vâdi-i belâyâ sâlik, vakt-ı imtihâna müsteid mâliklerdir. Çünkü vasl u hicrânı fark etmeyen bir âşık, kahr u ihsânı bir tutan bir tâlib-i sâdık gibilerdir. Devrin inkılâbı anların cûşîş-i sevdâlarına, şûriş-i müeddâlarına bir kılca tagayyürât târi kılmadı. Canânın da arzusu bu yoldadır ki bezm ü visalî için can hazırlayan sâdık, kahr ile lutfun vasl ile hicrânın farkını bilmeyüp ancak maksad-ı aksâsıyla visâlini talebinde ola ve kadr-i himmetin âli kılıp ol gevher-i bî-bahâyı bula.

Her belânın sabrını verdi belâ ihsân eden

Her kazâyâ biz rızâyı yârdan öğrendik

mısdâkınca ârif, mahbûbun envâr-i tecellisinin müstağrakıdır. Anın için her zehr-i belâyı bal olarak içer, habîbin rızası için kendi rızasından geçer. Vesselâm.”²⁸¹

Tâbiînden ve hanım velîlerin büyüklerinden Râbiatü'l-Adeviyye Hazretleri'ne “Bir kulun Allahu Teâlâ'nın takdirine râzı olup olmadığı nasıl bilinir?” diye sordular. “Gelen nimetlerden zevk aldığı gibi, gelen musibetlerden de zevk aldığı zaman.” buyurdular.

Mısır'da yetişen büyük velîlerden Zünnûn-u Mısırî Hazretleri bir anlatmıştır: “Benî İsrâîl'de yedi yüz sene Allahu Teâlâ'ya ibâdet eden bir âbid dâimâ: “Yâ Rabbî! Senin rızânı isterim!” diyordu. O sırada peygamber olan Danyal (a.s.)'a vahiy geldi ki; “O âbide söyle, göktekilerin ve yerdekilerin ibadetini de yapsa, yeri cehennemdir!” Danyal (a.s.) bunu o âbide bildirdi. Bunu duyunca sevindi ve “Ey Rabb'immin hükmü! Ne hoşsun! O'nun kazâsı hoş geldin!” dedi. Sonra da; “Ey Allah'ın peygamberi! Yedi yüz yıl Hakk'ın rızâsını istedim. O'nun mülkünde kendimi sivrisinekten aşağı kabul ettim. Şimdi, cehennemin odunu olmaya lâayık olduğumu ve O'nun rızâsının bunda bulunduğunu, yani cehenneme gideceğimi anladım. Artık O'nun rızâsı olan yeri ister oldum.” dedi. Yine vahiy geldi ki: “Ey Danyal! O kuluma söyle, o benden râzı olunca, ben de ondan râzıyım. Onu cennet ve Cemâlîme lâayık eyledim.”

Osman Hulûsi Efendi bir hutbesinde rıza ile alâkalı şunları irad etmiştir: “Hakikî bir Müslümanın gaye-i ahlâkiyesi ne maddî bir menfaat ne de başka bir şeydir. Belki dinen uhdesine düşen vazifeleri ifa ile manevî bir kemale ermek, rıza-i Hakk'a nailiyetle ebedî bir saadete mazhar olmaktır. Zira bir Müslüman bilir ki asıl gaye-i hilkat “*Ben insanları ve cinleri yalnızca bana ibadet etsinler diye yarattım.*”²⁸² ayet-i celileleri mantukunca, marifetullahtır. Ve bu sayede Hakk'ın rızasına, ebedî saadete nailiyettir.”²⁸³

Sonuç olarak rıza, makamların sonuncusudur. Bundan sonra erbab-ı kulûbun hâlleri, gaybleri mütalaa, zikir arınması ve hâllerin ha-kaiki ile sırların terbiyesi gibi konular vardır.

Yine buyurdular ki: “Rızâ, belâyı nîmet saymaktır.”

Nihayet, Osman Hulûsi Efendi'den insana rıza makamının yolunu açacak reçete makamında bir dörtlük:

*Hak'dan kula her ne ki gele
Hoş güzel oldur
Tedbirini terk eyle ki
Taktîr-i ezel oldur*²⁸⁴

İhsân

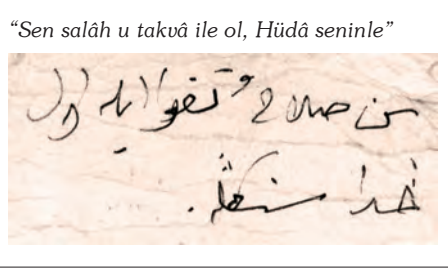
Bir şeyi iyi ve güzel etmek, güzel bilmek manasında Arapça bir kelime olan ihsân, tasavvufta terim olarak; Allahu Teâlâ'yı görüyormuş gibi kulluk etmektir, anlamındadır. Hem kendisinin O'nu göremeyeceğini bilse dahi, O'nun kendisini gördüğünü bilir ve hâlini ona göre ayarlar. İhsan bir makamdır. Bu makamda kul, Cenab-ı Hakk'ın isim ve sıfatlarının izlerini düşünme durumundadır. Bu, murakabenin ilk derecesidir. Bunun tahakkuku için yedi şeye ihtiyaç vardır:

Tevbe, Allahu Teâlâ'ya yönelme (inabe), zühd, tevekkül, işleri Allah (c.c.)'a havale etme (tefviz), rıza ve ihlâs. İhsan sebebiyle şükretmek, sufiyenin edeblerindedir. Bu da, onların Allahu Teâlâ'ya tam tevekkül etmelerinden, tevhitlerindeki saflıktan, Allah (c.c.)'tan başkasına bakmamaktan ve nimet vasıtasıyla nimet vereni görmekten kaynaklanan bir husustur. İhsandaki rü'yet yakinen olup, hakikaten değildir.

İhsan, yaptığını güzel yapmak şeklinde özetlenen, anlamına uygun olarak, kulun Allahu Teâlâ'ya karşı hissettiği derin saygı, bağlılık ve itaat ruhunu ve bu ruh hâlinin ürünü olan iyi davranışları kapsar. Hazreti Peygamber (s.a.v.)'in Cibril Hadisi diye bilinen kudsî hadiste geçen “İhsân, Allah'ı görür gibi ibadet etmendir; çünkü sen O'nu görmeden de O seni görmektedir.”²⁸⁵ şeklindeki açıklaması, ihsânın en güzel tanımı kabul edilmiş ve üzerinde önemle durulmuştur.

Şu hâlde kulun Allahu Teâlâ'ya yakınlığı, evvela O'na iman edip O'nu tasdik etmekle, sonra ihsânına ve tahkîkine yakın olmakla olur. Müşahede yoluyla Hakk'a vuslat, O'na varmak ve O'nunla olmaktır. İhsan, mü'minlerin ulaşmak için ciddî bir gayretle çalıştıkları yakinî bir keyfiyet ve vicdan huzurudur. İhsana ermiş kul “Nereye yönelirseniz

Allah'ın yüzü (zatı ve kıblesi) oradadır.” (2/Bakara, 115) âyetinin sırrına ermiş olduğundan haramdan sakınmada ve farzların ifasında şuur kazanmış demektir.

“Kulun ihsânı Allahu Teâlâ'ya taatte bulunması, Hakk'ın ihsânı, şükre muvafak kılmak için kuluna lütufta bulunması demektir.”

Osman Hulûsi Efendi'nin
El Yazısı ile Yazdığı Bir Mısra
(Şeyhzâdeoğlu Özel Kitaplığı Arşivinden)

Osman Hulûsi Efendi de bir murabbasında bu hususu şöyle dile getirmiştir:

*Her dîdeden gören O her yüzden görünen O
Ey göz anı görmesen de görür seni sevdiğin
Sanma ansız bir dem var her demdir O sana yâr
Sen yâr olmasan dahi yârdır sana sevdiğin²⁸⁶*

Bir başka beytinde ise, Allahu Teâlâ'nın ihsânına layık bir kul olmadığını söyleyip tevâzu göstermiş, yine de onun bu lütuflarına kavuşmasını, O'nun şanı ve büyüklüğü olarak görmüştür.

*Hulûsî'ye şânın eğer olmasa ihsânın eğer
Kulluğa şâyeste değil sen şeh-i hûbâna göre²⁸⁷*

Bir başka beytinde de, yâri terk etmemek ve vefasızlıkta bulunmak gerektiğini, çekilen çile, sıkıntı ve cefaların bir gün lütfâ dönüşeceğini ve yârin ihsânının geleceğini belirtiyor.

*Ey dil vefâsız olma terk eyleyip de yârı
Yârin cefâsı bir gün ihsân olur olur yâ²⁸⁸*

Her an kapısında köle olduğu yârdan ihsânı istediğini ise şöyle ifade eder:

*Hulûsî bâbında gedâ ihsânını ister şehâ
Sensin kerem-kân-ı sehâ yâ Rabbenâ vağfirlenâ²⁸⁹*

Kulun seher vaktinde hulûs-i kalp ile istediği şeylerin Cenab-ı Hak katında kabul göreceğini ve O'nun ihsânını kulundan esirgemeyeceğini ifade ettiği beyit ise şu şekildedir:

*Her ne dilersen Kibriyâ ihsân eder ol bî-riyâ
İste murâdını dilâ vakt-i seher vakt-i seher²⁹⁰*

Kula gelen nimetler gibi, belaların da Allah katından gelen bir ihsân olduğunu ve her kazaya rıza gösterilmesi gerektiğini belirttiği başka bir beyit ise şöyledir:

Her belânın sabrını verdi belâ ihsân eden dostlar belâ ihsân eden

Her kazâya biz rızâyı yârdan öğrendik dostlar yârdan öğrendik²⁹¹

Yazdıkları bir mektupta ise, Hakk'ın ihsânına kulun her şeye rağmen rıza göstermesi gerektiğini belirtmişlerdir. "Kim ki Hakk'ın ihsânına razı olur, o râh-ı rızaya sâliktir. Sana bu işte devlet odur ki, şevkan-ı masivayı koyasın."²⁹²

İhsan ile alâkalı olarak, Osman Hulûsi Efendi'nin Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî adlı eserinde daha birçok beyite rastlamak mümkündür.²⁹³ Burada ifade ettiklerimiz sadece örnek olması bakımındandır.

Ayrıca, imameti yıllarında Somuncu Baba Camii'nde irad etmiş olduğu bir hutbesinde imandan, İslâm'dan ve ihsândan bahsetmiştir. Hutbesinde; "Kıldığımız namazı Allahu Teâlâ'nın gördüğünü bilerek ve düşünerek huzur ve huşu ile kılmaklığımız ve Allah'ın bizdeki hakkı olan kıyamımızı, rükû ve sücudumuzu güzel güzel, yerli yerine yap-maklığımız işte ihsândır."²⁹⁴ buyurmuştur.

Fenâ ve Bekâ

Fenâ; yok olma, zeval, devamsızlık, geçip gitme, maddî varlıktan sıyrılıp Hakk'a ulaşma anlamlarına gelir. Beka ise bulunduğu hâlde kalma, devam, sebat demektir. Fena ve beka kelimeleri birbirlerinin zıddı olmakla beraber birlikte kullanılmaktadır. Fena; nesnelere sufinin gözünden silinmesi, kulun benliğinin kaybolması ile tevhidin gerçekleşmesidir.

Kur'an-ı Kerim'de fenâ ile alâkalı ayet-i kerimelerden bir tanesi şudur:

*“O'nun Zatından başka her şey helak olacaktır, hüküm O'nundur ve O'na döndürüleceksiniz.”*²⁹⁵

*“Sizin yanınızdaki (dünya malı) tükenir, Allah katındakiler ise bâkidir.”*²⁹⁶

Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v.)'den sağlam yollarla gelen *“Allah azze ve celle buyurdu ki: ‘Kulum bana nafilelerle yaklaşımaya devam eder. O kadar yaklaşır ki ben onu severim. Ben onu seversem onun işittiği kulağı, gördüğü gözü olurum.’*²⁹⁷ kudsî hadisinden ‘fenâ’ manası çıkarılmaktadır.

Tasavvuf yolundaki fenâ ve bekâ makamlarından ilk defâ bahseden Ebû Saîd-i Harrâz Hazretleri, fenâ ve bekâ hakkında şöyle buyurdu:

“Fenâ, Hak ile yok olmak; bekâ Hak'la hazır olmaktır.”

“Allah'a hakîkaten yakın olmak, kalbi her şeyden arındırıp Hak Teâlâ ile huzur bulmasını temin etmektir.”

Fenâfillâh, Allah'ta fani olmaktır. Kulun beşerî vasıflardan ve aşağı arzularından sıyrılıp İlâhî vasıflarla donanmasıdır. Bu mertebeye ermek için, Hak yolcusu salikin sürekli murakabe görevi ile meşgul olması gerekir. Onunla meşgul olursa, şevki ve sevgisi artar. Hak yolcusu salikin doğrulukla kullukta hazır olması, istikamet üzere bulunması ve şeyhinin ruhaniyetinden de yardım istemesi ile fenâfillâh tecellisi gelir. Bu durumda, Hak yolcusu salik, kendisini fena (yokluk) alanında bulur.

Mal mülk, çoluk çocuk, ibadet taat tamamen silinir gider. Böylece, Allah'ın himayesinde bulunan iflâs edenlerden olur. Bu hususta Hulûsi Efendi Dîvânî'ndan bir beyit şu şekildedir:

*Okuyan ilmi Hakkı mektebinden
Olup ârif fenâ fi'llâhı söyler²⁹⁸*

Diğer taraftan sufiler fena sözü ile, insandaki kötü sıfatların yok olmasına işaret ettikleri gibi, beka sözü ile de, insanın güzel vasıflar edinerek bunda devam etmesine işaret ederler. Beka hâlinde kul, yaptığını sadece Allah rızası için yapmakta, bu işinde ahiret ve dünya kaygısı bulunmamaktadır. İşte bu manada olmak üzere sufiler, kişinin kendi özelliklerinden geçip Allahu Teâlâ'nın sıfatlarında bekaya ermesini esas olarak kabul ederler. Allah'la baki olan kişi nefisinden fenaya ermiş, nefisinden geçmiştir. Osman Hulûsi Efendi, bir beyitte şöyle buyurur:

*Ko dâr-ı fenâyı bunda râh-ı mülk-i bekâyı tut
O mülke varmağa dâmen-i ehl-i Hudâ'yı tut²⁹⁹*

Seyyid Osman Hulûsi Efendi, fenaya erebilmek için başka hiçbir sevda ve dava gütmemek gerektiğini sık sık belirtirdi. Ona göre, manevî kazançların yolu önce yokluktan geçer. Maneviyat pazarında kâr elde edebilmek için sadece sevgiliyi kazanmak kâfidir. Bakılacak yüz, yalnız ve yalnız sevgilinin cemalidir. Bunun haricindeki her güzellikten yüz çevirmek gerekir. Allah'ın mutlak kudretinin elinde olan her şey O'nun hükmündedir. Onun içindir ki azlığı ve çokluğu, gönlü meşgul etmemelidir. Yalnızca Allah'a muhtaçlığını hisseden tasavvuf ehli bu fâni âlemin varlığına itibar etmez. Sevgilinin yolunda dünya varlığının hiçbir kıymeti yoktur. Allah'a kavuşma ümidiyle yola çıkmış olan sâlik O'nun gayrında olan her şeyi bırakır, yalnızca O'nu talep eder. Allah'a ulaşmanın yolu, yokluk yoludur. Yok olan canlar Hakk'ın varlığında kendilerini bulurlar.

Bir gazelinde bu durumu şöyle ifade etmektedir:

*Kâr üzre bir kâr isteme her demde kârın yâr ise
Göz yum kamu yüzden yana her baktığın dîdâr ise*

*Her var u yok her az u çok teşvîşini dilden gider
Maksûd-ı mutlak bildiğin ol Kâdir-i Cebbâr ise*

*Bakmaz fenânın varına şol devlet-i fakrı bulan
Sedd-i reh olmuş ol dile mahbûbu olmuş var ise*

*Ey menzil-i maksûduma ersem diyen sâlik sana
Ko gayrının matlûbunu matlûb eğer dildâr ise*

*Yokluk yolunda varlığın hîçdir Hulûsi kıymeti
Yok ol ki Hakk'ın varlığı zâhir ola her var ise³⁰⁰*

Cüneyd-i Bağdadî (k.s.)'ye göre fenâ, insanın kendi varlığından Allah'ın varlığına geçmesi değil; fakat kendi arzusundan Allah'ın arzusuna geçmesi demektir. “Zira onlar O'ndan tamamen ayırdılar ve kendi gözlerini kaybeder, Allah'ın gözüyle görürler. Allah kendi kudret ve celalinden tek kalır.” der.

Bu konuda Osman Hulûsi Efendi şöyle buyurur:

*Varlığını cümle verip fenâya dostlar verip fenâya
Aldı nem var ise hevâsı aşkın dostlar hevâsı aşkın*³⁰¹

Dostun arzusuna uyararak ona tam ittiba ile kendi varlığını yok bildiğini belirtir.

Yine Osman Hulûsi Efendi fâniliğin hâllerini öğrenmek için “fenâ” olmak gerektiğini ve o mertebeye ulaştıktan sonra da bekâ'yı mesken eyleyeceğini şu dizesiyle ifade etmişlerdir:

*Fenâ ol ey gönül fâniliğin ahvâlin öğren kim
Fenâ olanların cânı bakâyı âşiyân eyler*³⁰²

Bütün hüküm ve iradelerin kullanılmasında ilâhî kudretin cereyân ettiğini müşâhede eden sâlik için, “O, hüküm ve iradelerin halktan doğduğunu zan ve tahminden fâni oldu.” denir. Böylece hükümlerin Allah'tan başkasından doğduğu vehminden fâni olan sâlik, Hakk'ın sıfatlarıyla bâki kalır.

Fenâ ve bekânın pek çok kısım ve çeşitleri olup; kalbin fenâsı, kalp ve ruh latifelerinin fenâ ve bekâsı; sırrın fenâ ve bekâsı, gizli ve gizlinin de gizlisi olanın fenâ ve bekâları vardır. Bunların her birinin başka alâmetleri, eserleri ve tecellileri mevcuttur ki, bütün bunlar, zaman, mekân, yollar, şahıslar, hâller ve zikirlerin değişmesiyle değişik olurlar.

Nefsî rağbetlerden fâni olan, zühd ve takva ile kendi emel ve arzularından fâni olan, İlâhî murad ve dileklerle bâki olur. Böylece, fenâdan sonra, artık fenâyı görüp düşünmekten de fâni olmak mertebesine yükselmek mümkün ve müyesser olur.

Dostlar güle güle kalsınlar, biz gidelim bekâyâ doğru³⁰³ diyen Osman Hulûsi Efendi'nin asıl maksadın bekâda kalmak olduğunu belirten iki beyiti de şu şekildedir:

*Erdi bekâ ser-menzil-i maksûduna âşıkların
Yandı cemâlin şem'inin hoş oduna sâdıkların*³⁰⁴

*Bekâsız varı yok edip de varmağa dostu
Tecellî Tûr-ı dilde İbn-i İmrân'a hitâb ister*³⁰⁵

Aslında tasavvuf büyükleri fena fillaha ermek için, fenafi'r-Rasûl olmak gerektiğini, fenafi'r- Rasûl olmanın yolunun ise fenafi'ş-şeyh ve onun da fenafi'r-refik yani arkadaşında, dostunda, ihvanında fani olmaktan geçtiğini belirtirlerdi. Peygamber Efendimiz'in “Sizden biriniz kendisi için istediğini din kardeşi için de istemedikçe kâmil iman sahibi olamaz.” buyurması bu hususu en açık bir biçimde yansıtmaktadır.

Bu itibarla işin başı arkadaşında fani olmakla başlamaktadır. Hulûsi Efendi de sohbetlerinde bu hususa her zaman dikkat çekerdi. Zira ihvanlar arasında ayrılık olduğu zaman kendilerine feyiz ve bereketin ulaşması imkânsızlaşır.

Dostlar arasında ülfet ve muhabbetin bozulmasına sebep olan en mühim faktör, birbirlerinin hata ve noksanlarına vâkıf olmalarıdır. Bu itibarla Hulûsi Efendi:

“Oğul, bir arkadaşınızda bir hata veya noksan gördüğünüz zaman; benim gözlerim yanlış görüyor, arkadaşımda bu hata olmaz diyeceksiniz, görmezlikten geleceksiniz. Hataları ifşa etmek değil de, setretmek gerekir. Arkadaşınıza hatasından dolayı buğzetmeyiniz. Onun kötü hâline buğzediniz.”³⁰⁶

Hulûsi Efendi, “İnsanların hayırlısı insanlara hizmet edendir.” hadis-i şerifi düsturunca pîrlerinin ve kendisinin ulaştığı makamlara bu yolla eriştiğini belirtirdi.

“Pîrimiz Bahauddîn-i Şâh-ı Nakşibendî yedi sene insanlara, yedi sene hayvanlara ve yedi sene de yollara hizmet etti. O yüce makama hizmet etmekle ulaştı.” deyip hizmetin karşılığının görüleceğini kendisini örnek göstererek söyler: “Bunlar zamanında yapmış olduğumuz hizmetlerin karşılığıdır.”

Yine bir sohbetlerinde bir arkadaşına; “Sana bir hizmet verildiği zaman, küçük bir hizmet dahi olsa, bu bana dostumun bir lutf u ihsânı diyeceksin ve nefesine minnet ederek o hizmeti yapacaksın. Aksi takdirde, o hizmeti dosta minnet edersen, başa kakmış olursun. Buna ne dost râzı olur, ne de Allah razı olur. Onun için nefesine minnet edip hizmeti yerine getirmek gerekir.” buyurmuşlardır.³⁰⁷

“Yolda giderken yanınızdaki bir arkadaşınız tökezleyip düşse, yolun kenarına itmek mi gerekir, yoksa koluna girip götürebildiğiniz yere kadar götürmek mi gerekir? İşin gerçeği de budur.”

Osman Hulûsi Efendi başka bir sohbetinde ise; vefalı olmak hakkında şunu söylemiştir:

*Doğruluk kârın olsun vefâ şîârın olsun
Sadâkatta vefâda örnek insan ol örnek*³⁰⁸

Nihayet, arkadaşında fani olan ihvanın bundan sonraki merhalesi şeyhinde, mürşidinde fani olmasıdır. Şu hâlde eğitim bakımından sevginin ilk merhâlesi ve ilk muhatabı dervişin mürşidi olacaktır. O sevgi onu, Rasûlullâh Efendimiz'e ve nihayet Cenab-ı Rabbü'l-âlemine götürecektir. İşte bu noktadan bakıldığı zaman Hulûsi Efendi'nin Dîvân'ında yar ve benzeri diğer kelimelerle anlatılmak istenen, müridi terbiye ve irşad eden, onu İllâhî aşka yönlendiren mürşîdidir.

*Yâr-ı ezeli oldur yârin güzeli oldur
Envâr-ı tecellî oldur dîdar-ı Karîbu'llâh*³⁰⁹

beytinde yârin ve ezeli yârin mürşid-i Karîbullah olduğunu açıkça söylemektedir. Tasavvuf yolunun diğer sâlik âşıkları gibi;

*Can ver de Hulûsi var yürü şeyhini hak bil
Kim bilmedi hak pîrini Hak'dan hazer etmez*³¹⁰

diyerek müridin gönül idrakinde, mürşidinin işgal etmesi gereken mevkiini dile getirir. Çünkü:

*Tecelli eder ol Mevlâ cemâl-i yârdan âşıka
Görünen ol gören oldur hemân âşıklara her ân*³¹¹

Yârin cemalinden, yani sâlikin mürşidin cemâlinden “Ol Mevlâ tecellî eyler.” Öyleyse âşık mürid o Cemal’in sahibini yâr bilecek, yâr görecek ve yâr diye sevecektir. Sâlike aşkı öğreten de bu yârdır.

*Biz bu yağmâkâr-ı aşkı yârdan öğrendik dostlar yârdan öğrendik
Biz bu istiğnâ-yı şevki yârdan öğrendik dostlar yârdan öğrendik*

*Vâizin pendini dahi kendini koğun dostlar kendini koğun
Biz bu bî-pervâ-yı aşkı yârdan öğrendik dostlar yârdan öğrendik.*³¹²

Osman Hulûsi Efendi’ye vâizin (aklın) öğütlerine boş verdiren ve “dahi kendini koğduran” bu coşkun söyleyişin sebebi, muhtemeldir ki, vâizin görünüş ve idrakinin çok sathî; kuru, aşksız-şevksiz ve avâmî oluşudur. Derviş, aşkını ve pervasızlığını mürşid-i kâmil olan yârdan öğrenmiştir. Yârin öylesine canlı, şevkli, aşklı, derin, yüksek, görgü ve müşahedeye dayanan eğitim ve öğretimi, âşık dervişin gönül diline nazarî bilgi ve iddia sahibi vâizleri ve benzeri görüşte olanları “koğun!” dedirtmektedir.

*Âkilin her gördüğü bir perdedir mahbûbuna
Âşıkın aynı müdâm dostun likâsıyla gezer*³¹³

Tabii ki, akıl sahibinin her gördüğü eşya bir mâsiva olduğundan sevgiliye bir perdedir. Âşıkın gözü ise, mürşid-i kâmil önünde terbiye sebebiyle açılmış; daima dostun cemaliyle gezmekte ve o cemali görmektedir. Hak cemaline dervişin gözünü açan, bu varlık âleminde Hak nurunu ona gösteren mürşidi olduğu için, dervişin ‘yâr’ diye her seslenişinde mürşidine ve mutlak sevgili olan Allah (c.c.)’a hitap etmiş olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Osman Hulûsi Efendi, şu beyitlerinde, mürşidinde fani olmayı ve devamında ortaya çıkacak neticeyi en veciz bir şekilde ortaya koymaktadır:

*Yol açılrsa yâr iline gitsem de görsem yârımı
Yüzün yüzün yâr yoluna gitsem de görsem yârımı*

*Kûyunda tek olsam turâb bassa ayak şeyh ile şâbb
Yâr etse gel deyü hitâb gitsem de görsem yârımı*

*Olsam Hulûsî derde yâr derdini yâr eyler tîmâr
Lutf eyleyip de Girdigâr gitsem de görsem yârımı³¹⁴*

ES-SEYYİD OSMAN
HULÛSİ EFENDİ'NİN
NASİHATLERİ

Nasihatleri ve Veciz Sözlere

Osman Hulûsi Efendi, yazmış olduğu eserlerin haricinde, etrafındaki insanlar başta olmak üzere tüm insanlığın huzur ve saadeti için uğraşmış; onlara birçok nasihatlerde bulunmuştur.

İşin ehline verilmesi hakkında:

“Kişiyi biz görevi sevdiğimiz için değil, ehli olduğu için veririz.” buyurmuşlardır.

Sebat etmenin gerekliliği hakkında:

“En iyi bir ağacın dahi her yıl yerini değiştirsen, bir daha meyve vermez.”

Kişinin hâlinin sözünden önemli olduğu hakkında:

“Cemiyetimize girmesi için hiç kimse dâvet edilmez. Senin ahlâk-ı hamîdiyyen onu davet eder. Bu ahlâk-ı hamîdiyyen ile etrâfa örnek olup ışık tutarsın. Bir kimse bu cemiyete girmek ister fakat senin na-hoş ahlâkından dolayı tedirgin olup vazgeçerse onun vebalini nasıl ödersin?”³¹⁵

Murakabe ve önemi hakkında:

Bir sohbetlerinde otururken, uzun bir müddet murakabe hâlinde durduktan sonra yanında bulunanlara şöyle hitap etti:

“Oğul, siz de murakabe yapın; murakabe ihvanın hem seyri hem istirahatidir.”

Danışma hakkında:

“Bir iş yaparken önce kendi nefesine danışacaksın.”

İhvanın hâli hakkında:

“İhvan, ihvanlığını muhafaza ederse değeri ölçülmez.”

İhramcızâde İsmail Hakkı Toprak (k.s.)
Zonguldak'ta bir sohbet esnasında

“İhvan ârif olur.”

Himmet hakkında:

“Biz sekiz yaşında himmet aldık. Pîr Efendimiz, Mustafa Efendi'nin evini sorduğunda yâr yolundan götürdük. Para yerine himmet aldık.”

“Pîr Efendimiz: ‘Biz Hulûsi'ye sekiz yaşındayken himmet ettik.’ diye buyurmuş.”

Şeriat-tarikat münasebeti hakkında:

“Şeriat tarikatın kabıdır. Şeriatsız tarikat olmaz. Şeriatsız tarikat, eklele Tohma'dan su taşımaya benzer. Doldur doldur boş çıkar.”

“Tarikatlının hatası, tarikata girmeyene göre farklıdır. Şeriatta hata sayılmayan şey tarikatta hatadır. Çünkü bilerek yapılan hata ile bilmeyerek yapılan hata farklıdır, müridin başı kesilir de haberi bile olmaz.”

Keramet hakkında:

“Biz keramete değer vermeziz. Keramet göstermek yanlıştır. Kerameti değil, doğruluğu ister olmak lazımdır. Nefis sizden keramet ister. Lakin kalbiniz sizden doğruluk ister. En büyük keramet, nefsinizi Müslüman etmenizdir.”

İbadet hakkında:

“İbadetlerinizde devamlı olunuz, aynı ölçüde ve özünüze ibadet ediniz. İbadet az da olsa devamlı olmalıdır. İnsanın yaratılışındaki gaye öz hâlindeki ibadettir. Bu da Cenab-ı Hak'ta yoklukla olur.”

“Namaz mü'minin miracıdır. Namazı Peygamber Efendimiz gibi kılmayı Allah'tan niyaz ediniz. Hazreti Ali Efendimiz'in harpte bacağına ok saplanmıştı, çıkartılması gerekiyordu. Hazreti Ali Efendimiz “Namaza durduğumda oku çıkarın.” buyurdu. Namazda iken oku çıkarttılar, selam verince “Ne zaman çıkartacaksınız?” diye sordu. Aslında oku çoktan almışlardı. İşte namazın böyle olması lâzımdır.”

“İşıldak nedir bilir misiniz? Işıldağı cereyana takarsın, üzerinde enerji depolar. Elektrik kesilince devreye girer, belirli bir müddet ışık verir. Enerjisi bitince söner. Lambayı devamlı elektriğe bağlarsan devamlı ışık verir. Bazı ameller de vardır ki bu ışıldağa benzer. Bir müddet ışık verir, sonra kesilir. Devamlı amel işlersen, daimi elektrik gibi olur. Evinizin her tarafını birinci sınıf malzemelerden oluşan elektrik tesisatıyla döşettirseniz, en güzel avizelerle de donatsanız, santralden elektrik almadıkça istifade edemezsiniz.”

“Her geceyi Kadir Gecesi bilip ibadet edin. Kıymetini bilenler için her gece Kadir'dir. Zaman çok değerlidir.”

“İbadetleri yaparken nafileyi geciktirmek ve terk etmek olur ama nafile ile meşgul olurken farzı geciktirmek olmaz. Nafile ibadet yaparken herhangi bir şey için beyleri hanımlarını çağırsa (bu ibadet namaz da olabilir) hanımlar hemen nafile ibadeti terk etmeli, beylerin emrine bakmalıdır, ama farzdan çıkmak olmaz.”

“İbadet Allah ile kul arasındadır, gizli yapılması gereklidir. Bizde zikir hafîdir, kendinizi gizleyiniz.”

İhlâs hakkında:

“İhlâs çok önemlidir. Taşı altın yapan, ihlâsla zikrullahtır. Hâlisane yapılan her şey, yerini bulur.”

Şeyhzâdeoğlu Özel Kütüphanesinde Bulunan Semaverlerden Bir Görünüm

Nimet ve şükür hakkında:

“Allah insana bir nimet verirse o nimeti kullanırken şükürünü görmek ister.” “İnsanlar nimeti veren ele şükrederler, hakikatte nimeti kimin verdiğini görmezler.”

Masiva hakkında:

“Sohbette kimin huzurunda olunduğunu bilinmeli ve sohbetten hiç ses çıkarılmamalıdır.”

“Cenab-ı Allah (c.c.) ile kullarının arasında irtibat devamlı vardır. Fakat araya mâsiva (O'ndan gayrısı) girdiği zaman bu irtibat kesilir. İşte kul ne işlerse o zaman işler. Oğul, güneş tutulmasını bilirsiniz. Güneşle dünyanın arasına ay girdiği zaman, güneş tutulması meydana gelir. O zaman dünya karanlıkta kalır. İşte Cenab-ı Allah (c.c.) ile kul arasına da masiva girdiği zaman, güneş tutulması gibi olur. İrtibat kesilir, işte kul ne işlerse o zaman işler. Bir de elektrige elini vursan insanı kavurur. O iki telin arasına bir kâğıt koysan cereyan geçmez, irtibat kesilir. İşte mâsiva da böyledir.”

Diğer hikmetli sözleri:

“Beka-yı nesil herkesin arzusu. Fakat her şey takdir-i ilâhî.”

“Yedirin içirin, dostların yediği içtiği kalır, varyatın hiçbir faydası yoktur.”

“Zahirî edep kemalatın aynasıdır.”³¹⁶

“Kalbi zakir, lisanı şakir, muamelesi salih olmak gerek.”

“Biz kusur defterini attık.”

“Zahmetsiz rahmete erilmez. Her zahmetin sonu, sabrı miktarınca rahmettir.”³¹⁷

“Hizmet için maddiyat da lazım. Yalnız, dünyalığın muhabbetini gönlünüze sokmamanız lazım. Derya ne kadar derin olursa olsun, bilakis, geminin seyrini artırır; lakin gemiye su aldirmamak gerekir.”

“Biz bir ihvanın Lafza-i Celâl'de en az üç beş sene kalmasını istiyoruz. Bu neye benzer; bir ağacın bedeni kalın ve sağlam olursa, dalları ne kadar büyürse büyüsün o ağaç iyi olur. Eğer ki ağacın bedeni zayıf ve güçsüz olursa dalları büyür, gümrahlaşır, hafif bir rüzgâr esse ağacın kırılmasına sebep olur. Gövdenin gelişmesi lazım. Biz de onun için Lafza-i Celâl'de en az beş sene devam etmek gerekir diyoruz.”

“Tâc üzerine tâc olmaz oğul, başın üzerinde bir tane tâc olur.”

“Ecdadımız Hz. Ali (r.a.) Efendimiz buyurdu ki: ‘Benim yüzümden iki zümre cehenneme ilhak olacak. Biri bana buğzedenler, biri de bana çok aşırı muhabbet edenler.’”

“Zatın birine sormuşlar ki, çocuklarından içinden en çok hangisini seversin? O da şöyle cevap vermiş: ‘Dönünceye kadar gurbette olanı, iyi oluncaya kadar hasta olanı ve büyüyünceye kadar da küçük olanı.’”

“Bütün hastalıkların Cenab-ı Allah (c.c.) katında bir ecri, bir karşılığı vardır. Fakat çibanla nezlenin karşılığı, ecri yoktur. Çünkü bu

iki hastalığın vücuda faydaları vardır. Bu iki hastalık, vücutta biriken cerahati dışarıya atar. Onun için karşılığı, ecri yoktur.”

“Cihanda hâsılı insan isen, bir cânı incitme. Günahkâr olma, Fahr-i Âlem-i Zîşân'ı incitme.”

“Daima orta yoldan gidiniz. Hiçbir zaman aşırılık yapmayınız. Bizim yolumuz, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in buyurduğu gibi, orta yoldur, ‘Sırat-ı Müstakim’dir.”

“İbadet eden kimsenin akli olmalıdır. Akıl noksanı ve akıl hastası olanın dinî sorumluluğu yoktur. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) çok yüksek bir akıl seviyesine sahipti. Aklın işletilmesi şarttır; ancak bir yerden sonra akıl da tarumar olur. O zaman gönülle gidilir.”

“Biz bir müridi iyi ve kötü tarafları ile kabul etmişizdir. Ehlullah halkın yükünü onların ahlâkını düzeltmek için çekerler. Allah, bu âlemde bütün kalplere nazar eder. Bundan dolayı ehlullah, halkın yükünü o kalplere ilâhi nazar erişsin diye çekerler. Dostların kusuruna bakmazlar, eğer bakacak olsalar da oturacak kimseleri kalmaz. Hakk'ı isteyen kimse, sofrasına bir dost gelsin diye yüzlerce insan davet eder. Bu şuna benzer, biz bir eleğe insanları doldururuz, eleye eleye üstünde bir tane kalır. İşte bu bir tanenin yetişmesi için diğer bütün elenenleri de eğitiriz.”

“İman yönünden en mükemmel olanlar, ahlâk açısından en yüksek olanlardır.”

“İncitmemek kolaydır ama asıl zor olan incinmemektir. İncitmeme-yi herkes yapabilir ama incinmemek er kişinin kârıdır.”

“Allahu Teâlâ'ya kadınlar daha yakındır. Ancak dedikodu ve masivadan uzak kalırlarsa. Kadınlar kırk günde ererler, gıybet ve dedikodu ederlerse bir anda kaybederler.”

“Evlenecek kimseler, eş namzetlerini evlenmeden önce iyi araştırmalıdır.”

“Allah (c.c.) kelimesi, Allah’ın bütün sıfatlarının toplandığı tek kelimedir. Bir kez Allah (c.c.) ismini zikretmek bin yıl toprak altında yatmaktan evladır. Bunun için Allah (c.c.)’dan hayırlı, uzun ömür, sağlık ve sıhhat dilemek gerekir. Akıl, ruh veya bedenden birinin insan hayatında eksikliğinde ibadetin huzuru kaçır.”

“Bir zorlukla karşılaştığımız zaman Peygamber Efendimiz (s.a.v.) nasıl davranır deriz, onun yaptığı gibi yapmaya çalışırız. Siz de öyle yapın. Mutlaka Kur’an-ı Kerim’i öğrenip anlamaya çalışmalısınız, Kur’an-ı Kerim’in nuru her şeyin üzerindedir.”

“Çocuklara kötü davranmayın. Çocuklara sevgi ve şefkatle davranılmalı, kişiliklerine saygı duyulmalı, başları şefkatle okşanmalıdır.”

“Allah (c.c.)’ın ilminin sonu yoktur. İnsan öldükten sonra da ilerleme devam eder. Yolun sonu vardır ama menzilin sonu yoktur. Seyir iki şekilde olur. Birincisinde kendinizden kurtulursunuz. İkincisinde ise Allah’ın (c.c.) ilmi ve marifeti içinde yok olursunuz. Bunun sonu yoktur. Elbette ilerleme ölümden sonra da devam eder.”

“Kim olursa olsun buraya gelenler Tanrı misafiridir. Siz ikramda bulunmaya bakın. Misafir kısmeti ile gelir. Ziyaretimize gelenlerin geliş sebepleri çeşit çeşittir. Allah'ın kast-ı rızası için gelen çok azdır. Gelenlerin bir kısmı yemek yemek için, bir kısmı ne olup bittiğini görmek ve meraktan, bir kısmı da matlup için gelir. Siz insan ayırmadan herkese hizmet edin. Gönül almaya vesile olacak bir hizmet, zikir ve murakabeden önce gelir. Gönül feyzi, hizmet mahsulüdür. Hayır umduğunuz herkese, garazsız ivazsız hizmet etmeye bakınız.”

“Çalışma insana huzur verir, çalışmayanın rahatı ve huzuru olmaz. Rahatı olmayanın da huzuru olmaz.”

“Gönlünüz devamlı olarak Allah'a dönük ve onu murakabe hâlinde olsun. Zikre devam ederken görünüşte gerçek hâlinizi kimseye belli etmeyin ve bu hâlinizi gözlerden gizleyin. Bu tutumunuzu birbiriyle çelişmekten uzak tutun, istenilen budur. Bütün insanlar ölümlüdür, ancak bir tek gönül ölmez.”

“Her insanın doğuştan sahip olduğu hasletleri vardır. Bunlar tıpkı kalpte Allah (c.c.) lafzının yazılı olduğu gibi yazılıdır, değişmezler. Her insan bu hasletler çerçevesinde büyür ve gelişir. Bir insanın mezhebi değişir ama meşrebi değişmez. Âdemi adam yapan ekremiyetidir. Yoksa vücut bir gölgeden ibarettir. Bir insanı değiştirmek için ne kadar uğraşsanız uğraşın ekremiyeti yoksa bir şey yapamazsınız. İnsan kendi özünün altında saklıdır.”

“Herkesle selamlaşın, selam Allah'ındır ancak dostunuzu iyi seçin. Bu yolun çok yol kesenleri vardır. Dostunuz dost olduğunu söylemez, davranışlarından anlarsınız. Yüzünüze her gülene kapılmayın.”

“Sabiredin, sabırla koruk, helva olur. Biz sabır kadar meyvesi tatlı olan bir şey yemedik.”

“Tasavvuf şöyle tarif edilebilir: “Tutacaksınız, yaşayacaksınız, hâl ve sıfatlarınızı değiştirerek elde edeceksiniz.”

“Nefsimize hakaret eden, bize iyilik eder.”

“Sıla-yı rahim yapmak, akraba ziyaretinde bulunmak çok önemlidir. Akrabalarınızı ziyaret edin.”

“Biz rüyalarla hareket etmeyiz. Uyku uyuyan çok rüya görür. Gözü açık görülen ve vakıa denilen rüyalar doğrudur. Çalışmanıza mükâfat olarak arada sırada rahmanî rüya ile ödüllendirilebilirsiniz ama yine de üzerinde fazla durmamak lazımdır. Amaç rüya görmek olmamalı, menzile ulaşmak olmalıdır.”

“Bizim ailemizin imtihanı ağır olur. Bütün zorluklar ileride olacak birtakım güzel şeylere hazırlıktır.”

“İnsanların hepsine âdem denir. Ama hepsi insan değildir. İnsan, insanlığını bulana denir. (Hakikati) O insan suretinde olanların iç yüzlerini açarsanız kimi maymun, kimi kurt, kimi kötü hayvan suretindedir. İnsanlığını bulamayanlar, hayvanlardan da aşağıdır.”

“Gerçek mü'min her olanı Allah'tan bilip eşyada irade görmeyip Allah'tan gayri fail yoktur, 'La faile illallah' diyecektir.”

“Biz dünyamızı değiştirirsek üzülmeyiniz değil mi? Bu âlemlerle öbür âlem arasında ince bir duvar vardır. Biz sizi görürüz de siz bizi göremezsiniz. Bizim dünyadan göçümüz, aynen bir odadan diğer odaya geçmek gibidir.”

“Edebi ile tanınmış bir zata, edepli olmayı kimden öğrendin, diye sormuşlar. Edepsizden demiş. Biz de edepsizin hâlini görüp onun gibi olmamaya gayret sarf ettik.”

“Bir insan için doğru olan diğer bir insan için yan-

lış olabilir. Niyet önemlidir.”

“Hallac-ı Mansur, ben Hakk'ım (Ene'l-Hakk) dedi ama hâlâ beni vardı. Bunun daha ileri derecesi olarak Şah-ı Nakşibendî Hazretleri “Her şey Hak diyebilmektir.” demiş, diğer makamda kalmamak için kendini ipe bağlamış ve öyle geçmiştir. Bu makam tehlikelidir.”

“Size verilen sırrı iyi saklamanız gerekir.”

“Her insanın hayatında geçireceği bir kazası vardır. Sadaka, yapılan hizmet ve dualarla kolay atlatılabilir. Hatıra gelen bazı tedbirler, takdirin icabıdır.”

“Dua ederken ve dersinizi yaparken hiçbir yere dayanmayın, elinizi yere koyarak destekleyerek oturmayın.”

“İnsan öyle olur ki, en yüksek noktaya çıkar ama nefesine uyar, esfel-i safiline iner. Nefs çok tehlikelidir.”

“Bizim dinimizde uğur, uğursuzluk diye bir şey yoktur. Ancak nazar vardır. Şu gördüğünüz Darende mezarlığında yatanların yarısı ecelse, yarısı nazardır. Biz nazar boncuğuna itibar etmeyiz.”

“Taş atan bizdendir, taş attıran bizden değildir. Şu unutulmamalıdır ki, taşlayan değil taşlatan suçludur. İhvan tüm zaman ve mekânlarda şer'-i şerife uyup tarik-i âliyeye göre hareket etmeli; mürşidinin emirlerini harfiyen yerine getirmelidir. Ben duygusu ile hareket edilmesi hâlinde tedavisi mümkün olmayan manevî hastalıklar zuhur edecektir. Bu ise öyle bir kaybediştir ki tamiri mümkün değildir.”

ES-SEYYİD HASAN FEYZİ EFENDİ'NİN

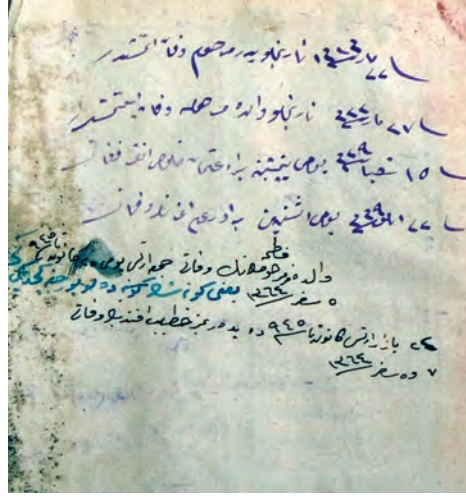
HAYATI VE AİLESİ

1945 yılında Darende'yi tifo salgını sarmıştı. O dönemde bunun çaresi yoktu. Aileden bu salgına ilk tutulan Hatip Hasan Feyzi Efendi'nin kızı Sekinetü'z-Zehra idi. Bu duruma Hatip Hasan Feyzi Efendi çok üzülmüştü. Fakat kısa süre sonra eşi Fatıma Hanım aynı hastalığa yakalanmış, arkasından da kendisi yakalanmıştı. Hanede hastalıktan, sıkıntıdan, beladan geçilmiyordu. Bu sırada hastalığın bulaşması korkusuyla hiç kimse haneye uğramamış; âdeta yalnız kalmışlardı. Ancak komşularından Ali Rıza Karaağaç, annesi ve eşi aileye hizmet etmekten geri durmamışlardı. İhtiyaçlarını görmüş ve her ne işleri olsa yardımcı olmaya çalışmışlardı. Ailenin maddî durumu sıkışık iken bu hizmet sırasında bereketlenme olmuş, hayvanları iki hatta üç kat süt vermeye başlamıştı. Elde ettikleri sütün yarısını tifo salgınına yakalanmış bu aileye götürüyorlardı. Buna mukabil Cenab-ı Allah rızıklarını daha fazla veriyor, arttırıp bereketlendiriyordu.

Hasan Feyzi Efendi, eşiyle önce kimin vefat edeceği hususunda konuşurken Fatıma Hatun, "Günümüz yakın sıra bende." demişti. Vefat anını önceden haber veriyordu. Hak tecelli edince Hatip Hasan Feyzi Efendi'nin eşi ahirete irtihal etmişti. Cenazeyi yıkamak için bahçeye bir kazan su koymuşlar altını yakmışlardı. Hatip Hasan Feyzi Efendi,

suyu çok koyun biz de banyo yapacağız, demişti. Diğer rivayete göre, “Bu kazanın yanına bir kazan daha ilave edin.” demiş, çevresindekiler “Fazla olur.” deseler de, “Siz suyu koyun, altını yakın.” buyurmuştu. Hatip Hasan Feyzi Efendi'nin hastalığı sırasında kendi isteğiyle hizmetini Hacı Valide (Hacı Naciye Ateş Hanımefendi) yapmıştı. En küçük gelin olmasına rağmen en güzel hizmeti o yaptığı için kayınpederinin hizmetini o görüyordu. Belki de Seyyid bir aileye Seyyide bir gelinin hizmetini daha uygun buluyor, diğerlerinin kendisini üzecek bir hareket yapıp günaha girmelerinden korkuyordu.

Eşi Fatıma Hanım'dan bir gün sonra da Hatip Hasan Feyzi Efendi Hakk'ın rahmetine kavuştu (4 Şubat 1945). Diğer kazanda ısıtılan su ile kendi cenazesi yıkandı. Böylece o, vefat edeceğini aslında bir gün önceden haber vermişti. Mevsimlerden kış ve zemheriydi. Defniyle alakalı değişik rivayetler bulunmaktadır: Bir kısım ileri gelenler, Taceddin-i Veli Hazretlerinin yanına defnetmeyi istediler ama kazma toprağa geçmi-

Es-Seyyid Hasan Feyzi Efendi'nin ve Fatıma Hanım'ın vefat tarihlerini gösteren not.

yordu. Kırmızı bayıra defnedilmek istendi ancak bu da gerçekleştirilemedi. Bunun üzerine “Ecdat da sizin cenaze de sizin.” denildi. Bunda bir hikmet olduğu düşünülerek Somuncu Baba Camii haziresine getirildi ve orada defnedildi. Soğuk bir Şubat günü olmasına rağmen cenazeye katılım çok fazlaydı. Hatip Hasan Feyzi Efendi'nin vefatından sonra insanlar gözyaşlarını tutamamışlardı. Torunları ve evlatları bir taraftan ağlarken bir taraftan da şu ifadeyi kullanıyorlardı. “Eli kalemli Dedem, dili Kur’anlı Dedem. Bu yetimleri bıraktın da nereye gittin?” Bundan sonra yetimlerin sahibi Hulüsi Efendi olmuş, onların tüm ihtiyaçlarını gidermiştir. Öyle ki bayram günleri bayram namazı kılındıktan sonra

önce yetimlerin bulunduğu eve gider (yetim yeğenleri, Somuncu Baba Camii'ne yakın bir evde oturmaktadırlar), onlarla bayramlaşır, başlarını okşar, sever, gönüllerini hoş eder, ihtiyaçlarını karşılar, harçlıklarını verir, daha sonra kendi evine gelerek ailesiyle bayramlaşır.

Hatip Hasan Feyzi Efendi, Şeyh Hamîd-î Velî Camii haziresindeki ahfad mezarlığının pencere tarafındaki koridorun ikinci sırasında, Seyyid Osman Hulûsi Efendi'nin başucunda, on beş nolu makberde medfundur. Kabir taşı kitabesinde:

“Sâdât-ı Kiram ve Şeyh Hamîd-î Velî Ahfadından Hatip Hasan Feyzi Efendi ruhu için El Fatiha 1365 (1945)” kaydı mevcuttur.³¹⁸ Manzum kabir kitabesi şöyledir:

*Ey kabrimi hürmetle ziyâret eden insan
Bak hâlîma bu âlemin encâmını fikret
İhlâs ile rûhuma kılıp Fâtiha ihdâ
Karşunda hayâl eyle beni hayr ile zikret*³¹⁹

Seyyid Hasan Feyzi Efendi (k.s.); celal meşrep, etkileyici bakışlı, geniş omuzlu, iri vücutlu, uzun boylu, vücut azaları birbirine orantılı, buğday benizli, kahverengi gözlü, geniş alınlı, sık ve uzun sakallı idi. Saçları ise düzdü. Son zamanlarında sakallarına hepten ak düşmüş ve saçları ise dökülmüştü. Alnındaki kırışıklıklar, çektiği çilenin göstergesiydi. Uzunca yüzlü ve yanakları gamzeli idi. Çehresinde ayrı bir güzellik ve nuranî bir parlaklık vardı. Tanımayanlar bile kendisinin evlad-ı Rasûl olduğunu anlardı. Davudî ve etkileyici bir ses tonuna sahipti. Namaz kıldırırken insanları farklı bir âleme götürür, ruhlara hitap ederdi. Yürüyüşü vakur, nazarı şecaatli idi.

Bedenen gayet güçlüydü. Şişman veya zayıf değildi. Celal meşrepti. Fakat hiçbir canlıyı incitmez, titiz, dikkatli ve zarif davranırdı. Çok sabırlıydı. Hataları görmezden gelir, bazen de kırmadan incelikle ifade ederdi. Elleri irice, parmak uçları inceydi. Omuzları dik ve gayet geniş olup, kemikleri iriceydi. Her hâlînde edep vardı. Edebe, âdâba çok riayet ederdi.

Konuşması tane tane idi ve karşısındakinin seviyesine göre hitap ederdi. Kitap okumayı sever, ilme ve ilim erbabına çok değer verirdi. Yolda yürürken önüne bakar, sağa sola arkaya dönmezdi; vücudu dik, başı önüne eğik mütevazı bir yürüyüşü vardı. Üstün bir yönetici, kuvvet ve dirayet sahibi, cesur ve ciddi idi. Yüzü nurlu, alnı ve yüzü beyaz ve açıktı. Dudak kenarlarını açık tutar ama bıyıklarını da biraz gür bırakırdı. Bıyıklarını çok kısa kestirmezdi. Gayet güzel giyinir, tertibe temizliğe ve uyuma dikkat ederdi. Eşyalarının tertip ve düzenine ayrı bir önem verirdi. Kur'an ahlâkıyla ahlâklanmış, Peygamberimizin sünnetine uygun bir şekilde hayat sürerdi. Kur'ân okumaya çok önem verir, sünnet-i seniyyeden taviz vermezdi. Seyyid olması münasebetiyle yeşil sarık sarar ve zamanın şartlarına göre giyinirdi.

✿ Es-Seyyid Hasan Feyzi Efendi'nin Kabri

Osman Hulûsi Efendi bir sohbetlerinde şöyle anlatmışlardır: “Babam çok şecaatli idi. Sakalı, ileriden baktığımız zaman ıslıl ıslıl ışıldardı. Bir gün Sivas’a müşidimiz İhramcızâde İsmail Hakkı Efendi’yi ziyarete gitmişti. Eskiden din adamları sarıklarıyla, cübbeleriyle gezerlerdi. Babam da sarığıyla cübbesiyle Sivas caddelerinde yürürken halk kenara çekilmiş ve kendisine tazimde bulunmuştu. Sonradan anlaşıldı ki babamı Diyanet İşleri Reisi zannetmişler.”

Yine bir sohbetlerinde de: “Babam bir gün bunalmış, Somuncu Baba Hazretlerinin türbesine varmış. Bana zamanın sahibini, müşidimi göster diye ecdadına arzuhâlde bulunmuş. Aradan birkaç gün geçmiş. Bir gün rüyasında Sivaslı İhramcızâde Pîrimizi görmüş, beklemeye başlamış. Bir bahar mevsimi, Pîr Efendimiz (İhramcızade) birkaç müridiyle Sivas’tan Darend’e hareket etmiş. Yolda gelirken:

“Gardaş, gittiğimiz yer evlad-ı Rasûl, acaba âdaplarına riayet edebilecek miyiz?” diye buyurmuşlar. Zaviye’ye gelince babam ile caminin bahçesinde buluşmuşlar. Babam bakmış ki rüyasında gördüğü zat. Koşmuş elini öpmüş, kucaklaşmışlar.” Pîr Efendimiz:

“Hatip Efendi gardaşım. Rüyayı sen mi anlatacaksın, yoksa ben mi anlatayim?” diyerek, manevî vazife ile geldiğini ifade etmiş. Babamın dersini tarif etmişler. Birkaç gün Zaviye’de kalmışlar. Bir gün sohbet sırasında Efendi Hazretleri babama çayını vermiş ve:

“Hatip Efendi bize bir şeyler oku.” demiş. Babam da:

“Bir sâkiden içtim şarap, arştan yüce meyhanesi” diye başlayan ilâhîyi okumuş. Pîr Efendimiz ilâhîden sonra:

“Hatip Efendi gardaşım, gel senin dersini değiştirelim.” demiş. Babam da:

“Efendim, dersimi yeni değiştirmiştiniz.” deyince, Pîr Efendimiz:

“Olsun Hatip Efendi, yine değiştirmemiz gerekiyor.” diyerek babamın dersini yükseltmiş.” diye naklettiler.

Osman Hulûsi Efendi bir sohbetlerinde de: “Pîr Efendimiz, babamın, validemin ve ağabeyimin vefatından sonra Zaviye’ye gelmişti. ‘Oğlum Hulûsi üzülme, onlar ölmediler, aramızda yaşıyorlar. Hasan Feyzi Efendi Kaddesallahü Sırrehü’l-Aziz, Ahmet Efendi şu anda buradalar. Oğlum kısa zamanda çok hâl kesbedip gittiler. Bizi de yakıp gittiler.’ diye buyurmuşlardı.”

Annesi: Fatıma Hanım

Seyyid Hulûsi Efendi'nin annesi Seyyide Fatıma Hanım, Taceddin Velî (k.s.) Hazretlerinin soyundan olan Seyyid İbrahim Efendi'nin kerimesidir. XIII. yüzyılın ilk çeyreğinde Diyarbakır'da kadılık hizmetinde bulunan ve orada bir cami ile kütüphane yaptıran Taceddin-i Velî Hazretleri, 1252 yılında Darende'de vefat etmiştir. Kabri Zaviye

Mahallesi'nde, ahfadı Hulûsi Efendi özel bahçesinde bulunmaktadır.³²⁰

Fatıma Hanım, işte cediti Taceddin-i Velî Hazretlerinin medfun bulunduğu Darende'nin Zaviye Mahallesi'nde 1878 (H. 1295) yılında dünyaya gelmiştir. Çok iyi bir eğitim ve terbiye görmüştür.

Hasan Feyzi Efendi ile evlenen Fatma Hanım'ın bu evlilikten Ahmed Nuri (d. 1900), Bedreddin (d. 1902), Osman Hulûsi (d. 1914) ve Kerime Sekine olmak üzere dört çocukları dünyaya gelmiştir.

Fatıma Hanım maneviyat sahibi şefkatli ve çok merhametli idi. Cömertti. Eve bir şey için geleni asla eli boş göndermezdi. Çocuklarının yetişmesine büyük önem verirdi.

Altmış yedi yaşında iken 1945 yılı Şubat ayının üçünde, beyi Hasan Feyzi Efendi'nin vefatından bir gün önce rahmet-i Rahman'a kavuşmuştur. Cediti Taceddin-i Velî Hazretleri haziresine defnedilmiştir.³²¹

“Mektûbât-ı Hulûsi-i Dârendevî” adlı eserinde Osman Hulûsi Efendi, kızı Fatıma Hanım'a hitaben yazdığı nasihat dolu mektubunda annesinden şöyle bahsetmiştir:

“Müşfik annemi babamdan bir gün önce kaybetmiştim. O anne ki analar anası, sinesi lebâleb şefkat ve muhabbet hissiyle dolu olarak, bizi emzirmiş ve ağuş-ı şefkatte büyütmişti.

Annemin neşeli bir ânı idi; “Canım anne! Eniştelere, evlatlardan daha sevgili olur derler. Sizde de bu his böyle midir?” diye sormuştum. Annem gözleri nemli olarak yüzüme baktı ve:

🕌 Taceddin-i Velî (k.s.)'ye ait Tarihi Belge

“Yok efendi oğlum, evlatların sevgideki farkını izhar etmek layık olamaz, ama ne yalan söyleyeyim Ahmet ilk evladım olduğu için daha çok severdim. Lakin gördüğüm bir rüya üzerine farkınız yoktur. Ahmet'te genç idim, pek riayet edemedim. Fakat size abdestsiz süt vermedim.” diyerek rüyalarını beyan etmişlerdi. Merhumenin vefatında başında bulundum. Kibleye müteveccih, diz çökmüş olarak ‘Allah Allah’ diye ruhunu teslim etti.”³²²

Osman Hulûsi Efendi'nin bu ifadelerinden, annesinin çok dindar olduğu ve çocuklarına özen gösterdiği anlaşılmaktadır.

Mezar taşı kitabesinde:

“Hüve'l-Hallâku'l-Bakî. Tâceddin-i Velî Ahfâdından, Şeyhzâde Hatîb Hasan Efendi Zevcesi Fâtıma Hânım Ruhîçün el-Fâtiha 1365” kaydı mevcuttur.

Hulûsi Efendi Hazretleri annesine pek düşküdü. Onu sevindirmeyi ve dualarını almayı en büyük bahtiyarlık addederdi. Askerlik vazifesini yaparken validesine hitaben şu şiiri kaleme almıştı:

*Bir gün dünyâda gülmedin
Garîb annem garîb annem
Şâd olup ferah bulmadın
Garîb annem garîb annem*

*Bahar gelse güller handân
Bağçaları etsen seyrân
Lâleler sünbüller hayrân
Garîb annem garîb annem*

*Mini mini torunların
Tutsan elinden onların
Zâil olup da gamların
Bir dem gülsen garîb annem*

Açan gül kokular ile
Ötüşen kuğular ile
Meleşen kuzular ile
Seyre çıksan garîb annem

Kışın karanlığı kaçup
Lâleler sünbüller açup
Çemenliklerde dolaşup
Neş'e dolsan garîb annem

Hak murâdım verse görsem
İhtiyâr babamla bir dem
El ele verüp gezdirsem
Murâdım ol garîb annem³²³

Fatıma Hanım'ın Kabir Kitabesi

Annesi Fatıma Hanım da çok sevdiği oğluna şu mektubu göndermişti:

“Pür-şefkat Oğlum ve Yavrum Hulûsi!

Başta çok selâm ve dualarla yüz ve gözlerinden hasretle öpüp her an ve her zaman gözlerim önünde dolanan hayaline sarılmak isterim. Pederinle, İbrahim köylere gitti (Şeyh Hamîd-î Velî Vakfiye gelirlerini tahsil için), Bedreddin evdedir. Artık bu mektubu da ben yazdırmak mecburiyetinde kaldım. Hanemiz halkı cümleten sıhhatte olup selamlar edip ellerinden öperler. Bedreddin, Ali, Aişe, Fatıma ve Hayriye ve mini mini Hatice ve Sırrı ve gelin hanım ve hemşiren Sekine, cümlesi ellerinden hürmetle öperler. Ve komşulardan Ahmed Efendi ve hane tarafları ve Fatma ile ve daha başka komşuların cümlesi selâmet olup selâm ederler.

İzinli gelmen için buradan Fethi Bey'e mektup yazdırmak lüzumu görüldü idi. Baban köylere gideceğinden ola ki ben köylerde iken gelir gider diye, ben köyden geldikten sonra yazdırayım dedi idi. Bu defa senin 29.6.941 tarihli mektubunu alınca ona da lüzum kalmadı. Bu tarafta şayan-ı dikkat bir havadis yok. Hemen senin sağlığını dilerken tekrar olarak sarılmakla iktifa ederim, canım yavrum.

Vâliden Fatıma 6.8.1941 Darende

Ağabeyin Kızileniş'tedir, Ramazan 1'de günü bitiyor. İyi ve rahat olduğunu yazıyor. Yavrum, geçenlerde pınarına çıktım; birkaç söz doğdu.

*Pınarın yosun tutmuş akmiyor
Mor zambaklar çiçekler açılmıyor kokmuyor
Gözledim Maraş'ta asker kalmış çıkıp gelmiyor
Güller açıldı tiyekler çillendi
Hatice hem yürüdü hem dillendi
Gam çekme gönül hiç olur
Körpe kuzu yürür koç olur
Bir gün olur sılamıza göç olur.³²⁴*

Osman Hulûsi Efendi'nin babası Hasan Feyzi Efendi'ye yazdığı bir mektubun son kısmında yine annesi için yazdığı şu manzum satırları, ona olan saygı ve sevgisini açık bir biçimde göstermektedir.

*Ey derd ü mihnete yâr olan anam
Rûz u şeb her demi zâr olan anam
Mihnete sabreyle merd olup etme âh
Hem dem-i gamla bî-karâr olan anam
Çek derd ü belâyı kadrin yücedir
Yüce baht pür-i'tibâr olan anam
Hulûs-ı kalb ile hüsn-i niyyetle
Hûrîlere yâr-i gâr olan anam
Ol ihtiyârı hoş tut tâ ki Hakk'ın
Rızâsına ümîd-vâr olan anam³²⁵*

ES-SEYYİD OSMAN HULÛSİ EFENDİ'NİN ŞAHSİYETİ VE FAALİYETLERİ

Tahsil ve Sanat Hayatı

Gerek babası Hasan Feyzi Efendi gerekse annesi Fatıma Hanım çocuklarının her açıdan en güzel şekilde yetişmelerine, hüsnü ahlâk ve dinî terbiye üzerine hayatlarını sürdürmelerine büyük bir dikkat ve ihtimam göstermişlerdir. Nitekim Osman Hulûsi Efendi, tahsil hayatına ilk önce babası Hatip Hasan Feyzi Efendi'den Kur'an-ı Kerim'i öğrenmekle başladı. İlk dinî bilgilerini Hacılar Şeyhli Mahallesi cami hocasından aldı. Daha yedi yaşında iken Kur'an-ı hatmederek hem zekâsını ve çalışkanlığını, hem de Allah yolunda ilerleme gayreti içerisinde olduğunu göstermişti.

Darende Dutluk Sıbyan Mektebi'ne³²⁶ bir müddet devam ettikten sonra 1923 yılında eğitim-öğretime açılan Cumhuriyet İlkokulu'na³²⁷ kaydoldu. Bu okuldaki eğitimini, parlak ve başarılı bir öğrenci olarak 1928-29 eğitim-öğretim yılında tamamladı. Okulun Diploma Kütük Defteri'ne, aynı yıl kendisi ile birlikte toplam dokuz arkadaşının mezun oldukları kaydedilmişti.³²⁸

Okulu iyi derece ile bitiren Osman Hulûsi Efendi'ye, on bir yıl sonra 9 Şubat 1939'da vermiş olduğu bir dilekçesi üzerine 17 Mart

1939 tarihinde Darende Maarif Memurluğu tarafından diploması verildi.³²⁹ Korkmaz Hafız³³⁰ adıyla bilinen Darendeli bir zatın:

Almadın gerçi zâhir hocasından dersi

Okutup ilm-i ledün fâiku'l-akrân etmiş³³¹

şeklinde de belirttiği gibi, ilkokuldan sonra resmî bir öğrenim görme imkânı bulamadı ise de, zekâsı, mantığı ve babasının gay-

retiyile kendisini sürekli yenilemesini bildi. Arapça, Farsça ve edebiyat bilgisini ilerletti. Öyle ki bunları şiirlerinde usta ve kıvrak bir üslup ile kullanma seviyesine gelmişti. Korkmaz Hafız'ın Hulûsi Efendi'nin me-ziyetlerini ve yüksek şahsiyetini naklettiği şiirin tamamı şöyledir:

Hazret-i Hakk bu asırda seni sultân etmiş

Hüsn-i ahlâkı Hulûsî sana ihsân etmiş

Almadın gerçi zâhir hocasından dersi

Okudup ilm-i ledün fâiku'l-akrân etmiş

Nûr-ı vechinden yazılmış budur evlâd-ı Nebî

Cân gözüyle okuyanlar, seni cânân etmiş

Hâl-i hazırda Fuzûlî'liği tevfik kılıp

Şiir inşâd ile de kâmil insân etmiş

Fazlını, kadrini takdîr edemezler nâdân

Zâhiren insân iseler ma'nâda hayvân etmiş

Kim severse seni cânandan, o efendim mü'mîn

Seni rencîde eden münkiri Süfyân etmiş

Osman Hulûsi Efendi Gençlik Yıllarında

🌸 Darende Cumhuriyet İlkokulu, 1929

*Çok şükür Rabb'ime, cândan severim sıdk ile ben
Bu atâyâyı bana Hâlık-ı Yezdân etmiş*

*Hakk'a binlerle şükür Dârende'yi ihyâ etti
Ehl-i tevhîdin içinden, seni kumandan etmiş*

*Seni vaf etmeğe Korkmaz'da liyâkat ne gezer
Sana karşı muhabbet anı gûyân etmiş³³²*

Babası, onun iyi bir ahlâk ve edep sahibi olması yanında, sıhhatli bir vücuda kavuşması ve iyi bir meslek ve sanat yolunda ilerlemesi için de gayret göstermiştir. Bu konuda Peygamber Efendimiz'in hadislerini ve işaretlerini örnek alırdı.

Peygamber Efendimiz ümmetine atıcılığı, biniciliği ve yüzmeyi öğrenmeyi teşvik ederdi. Kendisi güreş ettiği için, âlimler güreşi de bu kategoride saymışlardır. Helal rızık kazanma konusunda ise Mikdam b. Ma'dikerb'ten rivayet edildiğine göre Rasûlullah Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Hiç kimse el emeğiyle yediğinden daha hayırlı bir şey yemez. Allah'ın Nebisi Davud (a.s.) da kendi el emeğinden yerdi."³³³

Nitekim Osman Hulûsi Efendi'nin çocukluğu ve gençliğinde çok iyi bir güreşçi ve yüzücü olduğu bilinmektedir.

Osman Hulûsi Efendi, ilkokulu bitirdikten sonra babası tarafından sanat ve meslek öğrenmesi için bir marangoz yanına çırak olarak verildi. O, kısa sürede işçiliğini ilerletti. Şeyh Hamîd-i Velî Camii'nin çatısını bizzat yapacak derecede ağaç işçiliği hünelerini geliştirdi. Ayrıca özel kitaplığındaki yazma ve basma kitapları bizzat ciltleyecek kadar mahir bir ciltçi ve iyi bir şirâze örücüsü idi.

Osman Hulûsi Efendi Özel Kütüphanesinde

Osman Hulûsi Efendi'nin sanatkâr bir kişiliğe, ince bir ruh yapısına ve iyi bir estetik anlayışına sahip olduğu anlaşılmaktadır.³³⁴ Mühür kazımak, matbaacılık, dizgi, baskı ve oymacılıkta da uzman olması bu yönüne işaret etmektedir.

Osman Hulûsi Efendi, gençliğinin bir kısmını da gurbette ticaret yaparak geçirmiştir. Ancak ömründe, ilk defa, Cuma namazını ticaret meşguliyeti sebebi ile geçirdiğini fark edince ticareti bıraktığı ve duasında “Beni, Sana ibadetime mani olan kazanca muhtaç etme Ya Rabbi!” diyerek memleketine döndüğü nakledilir.³³⁵

Bir sohbetlerinde: “Şu anda en helal kazanç, çiftçinin kazancı ile sanatkârın kazancıdır. Eskiden birinci derecede, ticarî kazanç gelirdi. Şimdi ise ticarî kazanç ikinci derecede gelir. Çünkü ticarî ahlâk kalmadı. Oğul önce iman, sonra da muamele gelir.” diye buyurmuşlardır.³³⁶

3 Kasım 1972 Salı

Hürriyet

GÜNLÜK MÜSTAKİL SİYASİ GAZETE

Kurucusu: SEDAT SIMAVI (1896 - 1953)

"Okumanın hududu yoktur,"

20. ASRIN FİLOZOFU

6048 ESKİ ESER: Darende ilçesinde "20'nci asrın filozofu, olarak tanınan Hulûsi Hoca bugün 6048 kıymetli esere sahip. Zaman zaman profesör ve ilim adamları'nda Darende'ye gelerek kütüphaneden faydalanıyor.

İMAMIN 6048 KİTABI VAR

Eyüp KAYA

MALATYA (Haber Ajansı) — "Böyleten mesnevi kadla ilim şairi" diyen 65 yaşındaki imam Hulûsi Ateş, evini kütüphane haline getirmiş, artan kitaplarını ise camiye yerleştirmiştir.

Darende ilçesinde "Yirminci asrın filozofu" olarak tanınan Hulûsi Ateş, "Okumanın hududu yoktur, ilman okudukça öğreniyor, öğrendikçe de camiyeye faydalı oluyor. Çok sevdiğim okuma yüzünden kazandığım bütün parayı kitaba yatırıyorum. Bütün günümü bunlara okumakla geçiriyorum" demektedir.

Küçük yaştan beri titizlikle hazırladığı kütüphanesinde 6048 adet kitap bulunan Hulûsi Ateş, bunlardan 2415'ini camiye yaptırdığı kütüphaneye yerleştirmiştir.

Kitaplığında çok kıymetli kitapların da bulunduğu söyleyen Hulûsi Ateş, zaman zaman profesör ve ilim adamlarından Darende'ye gelerek, bunlardan faydalanmalarını isterine eklemektedir.

Hayatını okumakla geçiren aydın imam, evindeki kitaplığında bulunan 3633 kitabı öğrencilerin istifadesine açtığını, evini bir kütüphane haline getirdiğini söylüyor.

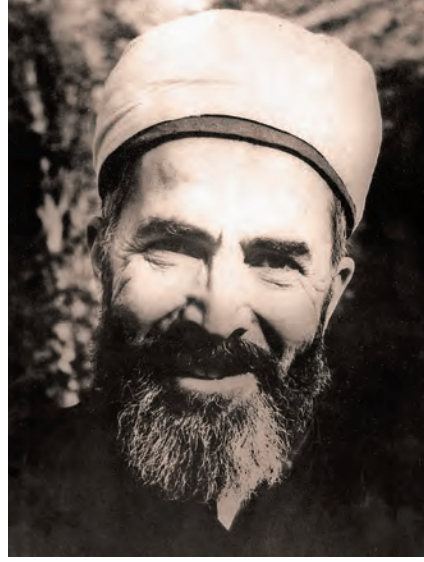

🌹 Hürriyet Gazetesinin 3 Kasım 1972 Tarihli Osman Hulûsi Efendi'yi Anlatan Haberi

İlim Yolunda Devam

Hulûsi Efendi bu çalışmalarını sırasında ilim öğrenmekten de geri durmuyordu. Özellikle kitaba çok meraklıydı. Osmanlıca veya yeni Türk harfleriyle yazılmış her yazıyı mutlaka okumak isterdi. Bir defasında Darende'deki bir leblebicinin kıymetli bir kitabın yapraklarını külâh olarak kullandığını görünce, onu almak istemiş ve cebinde yeterli para olmadığını fark edince, hemen evine dönmüş, kıymetli bir eşyasını satarak kitabı satın almıştır.³³⁷ Bu olay onun ilme, kültüre, irfana olan tutkusunu gösterir. Nitekim o dönemler hemen herkesin, elindeki eski Türkçe (Osmanlıca) ve Arapça yazılı eserleri yok ettiği, yaktığı veya haraç mezat sattığı bir zamandı. İşte böyle bir ortamda Hulûsi Efendi ise eline geçen

malı ve mülkü bu kitapları almaya ve toplamaya hasretmişti. Onları okumaktan, toplamaktan ve korumaktan büyük bir zevk alıyordu. Bu güzide eserlerin yok olmasına gönlü razı gelmiyordu. Onları gelecek nesillerimizin tapu senetleri olarak görüyordu. İşte bütün bu gayretleri sonucunda yeri gelince evindeki hayvanını bile satarak elde ettiği kitaplardan “Hacı Hulûsi Ateş, Şeyhâdeoğlu Özel Kitaplığı”nı kurmaya muvaffak oldu. Bütün bu faaliyetleri Osman Hulûsi Efendi'nin ilmen ve fikren olgunlaşmasına neden oldu. O artık Darende'nin medar-ı iftiharını, herkesin müşküllerini çözen, suallerine cevap veren bir ağabeyi durumundaydı.

Osman Hulûsi Efendi daima ilim ehline saygı gösterir, kendini yetiştiren hocalarını da sık sık ziyaret ederdi. “Kişinin hüsn-i nesebi, hüsn-i edebidir.”³³⁸ diyen Hulûsi Efendi, daima büyüklere karşı saygılı, küçüklere karşı da şefkatli olmuştur. Son derece cömert olup “Cömertlik bir civanmertlik şîandır.”³³⁹ diye buyururlardı. İlim sohbetlerine katılmaktan asla geri kalmazdı. Özellikle de fırsat buldukça Sivas'a mürşidi İhramcızâde İsmail Hakkı Toprak Hazretlerini ziyarete gider, küçük yaştan itibaren yazmış olduğu şiirlerini ona takdim ederdi.

İhramcızâde İsmail Hakkı Efendi de sohbetlerde bunları defalarca okuturlar, ilâhîlerini muhafaza etmesini ve bir Dîvân yazmasını kendisine tavsiye ederlerdi. Bunun üzerine Osman Hulûsi Efendi'nin yazdığı Dîvân edebiyatı tarzındaki şiirleri, “Ya Şeyh” ismi ile ma'ruf Muhiyyin Tütüncü'nün Dîvân tertibine göre bir deftere yazması suretiyle elimizdeki bugünkü Dîvân ortaya çıkmıştır. Dîvân'ın adı ise; “Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî”dir.

Mürşidi ile Tanışması

Büyük mutasavvıf Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri Dîvân'ında geçen bir beytinde şöyle buyurmaktadır:

*İnayet olsa Hak'dan bir kuluna
O kul sâlik olur Mevlâ yoluna³⁴⁰*

Osman Hulûsi Efendi daha doğumundan itibaren anne ve babasının özel ilgi ve ihtimamı ile yetiştirilmeye başlanmıştı. Öyle ki annesi kendisine bir kez olsun abdestsiz süt vermemişti. Babası, onu daha küçük yaşlarda her hâl ve hareketinin, İslâmî yaşantıya uygun olması için gayret göstermesi yönünde hassas kılmıştı. Bu itibarla yaşından daha büyük söz ve davranışlarıyla akranları arasında kendini fark ettirmekteydi.

Aşağıdaki hatıra, onun tutulduğu Allah aşkı sayesinde, daha çocukken bile maneviyatla meşgul olduğunu açıkça ortaya koymaktadır:

“Bir defasında babaları Hatip Hasan Feyzi Efendi Şeyh Hamîd-î Velî Camii'nde Cuma hutbesini okurken, Osman Hulûsi Efendi de cemaatin arasında bulunmaktadır. Hutbe esnasında güler ve namazdan

sonra babasından korktuğu için camiden erken ayrılır.

Daha sonra Hatip Efendi eve gelince durumu hanımına anlatarak:

“Hacı Hatun, Efendi oğlun (Osman Hulûsi Efendi) bugün ben hutbe okurken güldü, sor bakalım niye güldü? Hem daha sonra da benden niçin kaçtı?” der. Valideleri de Osman Hulûsi Efendi'ye sorduğunda cevaben şu karşılığı aldı:

“Anneciğim, babam hutbe okurken gök gürlüyordu. Gön- lünden, şimdi yağmur yağarsa acaba yeni kestiğim kavakları sel götürür mü diye geçiriyordu. Ben de onun için güldüm.” der. Bunu öğrenen Hatip Efendi:

“Hacı Hatun, ben bu Efendi oğluna daha bir şey demem.” karşılığını verdi.”³⁴¹ Hatip Hasan Feyzi Efendi'nin Ömer Osman Hulûsi Efendi adında bir kardeşi olup genç yaşında vefat etmişti. Çok sevilen bu kardeşinin adını taşıması nedeniyle hatırasına hür- meten ona ismi ile hitap etmeyip *Efendi* diye söylerlerdi.

İbrahimcîzâde İsmail Hakkı Toprak Efendi

İster valideleri, ister babaları olsun, Osman Hulûsi Efendi'ye nezaketlerindeki incelik sebebiyle “Efendi Oğul” diye hitap ederlerdi. Ayrıca Osman Hulûsi Efendi, çevrede “Hulûsi Efendi” diye tanınmış olup, müntesipleri arasında ise, “Efendi Hazretleri” olarak söylenir ol- muştur.

Fakat onu çok daha mutlu bir tevafuk bekliyordu.

Daha çocuk denilecek yaşta iken, Tarikat-ı Nakşibendiyye meşâyihlerinden İbrahimcîzâde İsmail Hakkı Toprak Efendi ile hoş bir tanışması ve karşılaşması oldu. Bu beraberlik onu küçük yaşta müritli- ğe götürecektir.

Hadise şöyle anlatılır:

“İsmail Hakkı Efendi Hazretlerinin daha önceden de Darende'de ih- vanları vardı. Bunlardan bazıları; Hacı Mustafa Efendi, Osman Hasan

Efendi, H. Ahmet Efendi idi. Bu itibarla İhramcızâde Hazretleri fırsat buldukça dostları ve sevdikleri ile beraber olmak için Darende'ye gelirlerdi.

Yine böyle bir niyetle Darende'yi teşrif ettiklerinde yolda Osman Hulûsi Efendi'ye rastladılar. İsmail Hakkı

Efendi, ona hitaben:

“Oğlum, Hacı Mustafa Efendi'nin evini biliyor musun?” diye sordu. Hulûsi Efendi “Biliyorum Efendim.” diye cevap verdi. Bunun üzerine İsmail Hakkı Efendi:

“Bizi oraya götürür müsün?” deyince de Hulûsi Efendi “Tabii götürürüm Efendim.” dedi ve derhal önlerine düşerek bahçelerin arasından, en kestirme yollardan götürmeye başladı. Onun böyle dünyanın en güzel işini yapıyormuşçasına neşeyle kendilerine hizmet etmesi İsmail Hakkı Efendi'yi memnun etmişti.

Kendisini konuşurmak için:

“Oğlum böyle nereden gidiyoruz?” diye sordu. O da:

“Efendim sizi yâr yolundan götürüyorum.” diye cevap verdi. Bunun üzerine İsmail Hakkı Efendi:

“Oğlum, bu yâr yolu nedir?” diye sual ettiğinde:

“Yâre giden en kestirme yoldur.” cevabını verdi.

Bu cevap İhramcızade İsmail Hakkı Efendi'nin çok hoşuna gitmişti. Osman Hulûsi Efendi'ye karşı derin bir muhabbet duydu. Osman Hulûsi Efendi kapıya kadar onları getirdi. Geri dönüp gideceği sırada İsmail Hakkı Efendi elini cebine atarak:

“Oğlum, sana para vereyim.” deyince, o:

“Efendim, ben para almam, himmet isterim.” diye cevapladı.

“Oğul al, himmet bunun içinde.” demelerine rağmen yine de onu almamakta ısrar edince bu defa:

“Peki oğul, himmet ettik, parayı da al.” deyip onu razı etmişlerdi.³⁴²

Daha sonra ayrılırken İsmail Hakkı Efendi, Osman Hulûsi Efendi'ye öyle bir nazar etti ki, belki de her şey o nazarla başladı.

Yıllar sonra Osman Hulûsi Efendi o nazarı şu şekilde nazmedecektir:

*Cân alıcı gözlerinin aldı beni bir nazarı
Onmayıcı derd ü gama saldı beni bir nazarı*

*Gamze-i gaddâr okuna şive-i reftâr okuna
Hoş leb-i güftâr okuna çaldı beni bir nazarı*

*Dâğladı dâğlandı gönül zülfüne bağlandı gönül
Ansızın avlandı gönül buldu beni bir nazarı*

*Zülfünü boynuma takıp cânımı derdine yakıp
Kırpiğini süzdü bakıp deldi beni bir nazarı*

*Kâkül ü ebrûsu ile dîde-i âhûsu ile
Gamze-i câdûsu ile deldi beni bir nazarı*

*Gönlümü meftûn-sıfat dîdemi Ceyhûn-sıfat
Hulûsî Mecnûn-sıfat kıldı beni bir nazarı*³⁴³

Bu konunun her gündeme gelişinde Osman Hulûsi Efendi, “İşte ne olduysa orada, o anda oldu.” diye bahsedirdi. Maden-i has Allah Rasûlü (s.a.v.)’nün evladı, kendi cinsinden olanı çekmiştir. Zaten her maden, alaşımı kabul etmediği gibi mıknaş da kendi cinsinden olanı çeker. Burada da aynısı olmuş ve iki insan birbirini buluvermiştir. Bu olaydan sonra Osman Hulûsi Efendi eline kalemını alır ve yukarıda nakletmiş olduğumuz beyitleri yazar. Anlatılanlara ve kendisinin de ifadesine göre, orada İsmail Hakkı Efendi’ye intisap eder, İsmail Hakkı Efendi de ona üç yüz “lafza-yı Celâl” olan dersi tarif eder.³⁴⁴

Yıllar sonra Osman Hulûsi Efendi bizzat İsmail Hakkı Efendi’den naklen konuyu sohbet esnasında şöyle anlatmışlardır:

“Bir gün Pîrimiz İhramcızâde Darende’yi teşrif ettiler. Bizim bahçede oturdular. Çok kalabalık vardı. Bir ara Pîr Efendimiz buyurdular ki:

“Biz Darende’ye ilk geldiğimizde bir çocuk bize yol gösterdi. Çocuğa para vermek istedik; fakat o parayı almadı. Bizden himmet istedi. Biz de ona himmet ettik. İşte o çocuk bu Hulûsi idi. Şimdi, biz Hulûsi olduk, Hulûsi biz oldu. Gardaşlarım, Darende’imizin kıymetini bilin. Ben Darende’nin suyundan bir avuç su, toprağından bir avuç toprak olsam o şeref bana yeter.” diye buyurdular.

Ardından Hulûsi Efendi, bu söylediğim sohbet ânı Pîr Efendimizin Darende’yi son teşrifleri oldu.” diyerek gözyaşlarına hâkim olamamıştır.³⁴⁵

Mürşidinin Yanında

Osman Hulûsi Efendi böylece daha küçük yaşlarda iken mürşidine hürmet ve hizmet etti. Böylelikle de onun sevgisini ve muhabbetini kazandı. Muhtemelen küçük yaşta elde ettiği bu feyiz ve bereketlerin ağırlığı altında ağır bir hastalığa tutuldu. Kimse çare bulamıyor ve günden güne eriyordu.

Bunu duyan İsmail Hakkı Efendi, Hulûsi Efendi'nin babası Hatip Efendi'ye:

“Müsaade ederseniz oğlunuz Hulûsi'yi Sivas'a götürüp, tedavi ettireyim.” diyerek izin aldıktan sonra Sivas'a götürdü. Hastalığı ile bizzat kendileri ilgilendi.

“Oğlum Hulûsi, sen hiç üzülme, gömleğimi satar, seni yine tedavi ettiririm.” diye ona manevî destekte bulundu. Kısa bir süre zarfında bir taraftan doktorların ihtimamı, diğer taraftan hocasının bereketli nazarları altında şifa buldu.

Bu hadise İsmail Hakkı Efendi'nin Osman Hulûsi Efendi'yi ne kadar çok sevdiğinin ve ona ne kadar çok değer verdiğinin en açık bir örneği olmuştu.

Daha sonra Osman Hulûsi Efendi iyileşip ayağa kalkınca, İhramcızâde Hazretlerinin Sivas Meydan Camii'nde, eski ihvanlardan olan Sırrı Bey ve Avni Bey ile beraber, halvete girmiştir. Orada seyr ü sülûkunu tamamlamıştır. İsmail Hakkı Efendi de arada bir yanlarına

gidip, onların derslerini kontrol etmiştir.³⁴⁶

O günlerin hatırası zaman zaman sohbetlerde mevzû edilmiştir. Bir defasında seyr ü sülûk ile alâkalı şu hatırayı nakletmişlerdir: "Pîr Efendimiz bizi Sivas'ta Meydan Camii'nde sülûke tâbi tuttu. Dersimizi tarif eder; bir gün sonra uğrar; arkadaşlara sırayla, ne kadar ders yaptıklarını sorardı. Onlar da üç bin, beş bin diye cevap verirlerdi. Bana sıra gelince sormazdı. Çünkü bizimki bî-adetti (sayısızdı). Uyurduk, uyanırdık, ama kalp aynı zikre devam

ederdi. Onun için bizim dersimizin adedi belirsizdi. Birçok ilâhîmizi orada yazmıştık.

*Ben nâr-ı aşk ile yanıp, hâk ile yeksân olmuşum
Cân u teni diri tutan kimdir ki hayrân olmuşum*³⁴⁷

(Ben aşk âteşi ile yanıp toprakla bir olmuşum. Can ile teni diri tutan kimdir ki ona hayran olmuşum.)

ilâhîsini birkaç sene sonra Pîrimizin huzurunda okumuşlardı. Bir kimse bu ilâhînin ne zaman yazıldığını sorunca, Pîr Efendimiz; "Oğlumuz Hulûsi bunu sülûkte yazdı." diye buyurmuşlar. Sülûkte bizimle beraber olan biri: "Efendim, biz niye görmedik?" deyince, Pîr Efendimiz de: "Bu iş, görme işi mi gardaş?" diye buyurmuşlardı.

Yine sülûkte Pîrimiz dersimizi değiştirdi. Dersim âlem-i misalde idi. Pîr Efendimiz buyurdu ki: "Oğlum Hulûsi sana küçükken yazdırılmıştı.

İşte o âlem-i misal, bu âlem-i misal.” dedi. Henüz çocuk yaşlarda iken:

*Mülk-i ferâgat içre
sultân iken vücûdun*

*Bu âlem-i şuhûdu
geşt ü güzâra çıkmış³⁴⁸*

ilâhîsini yazmıştık. Pîr Efendimiz ona işaret ediyordu.”

Osman Hulûsi Efendi, sohbetlerinin dışında da müşîdinin hatrını sık sık mektuplarla sual ediyor, bereketli dualarından istifadeye çalışıyordu. Bunlardan iki tanesi şu şekildedir:

Hulûsi Efendi birinci mektubunda, dünyanın ve zamanın getirdiği değişiklik ve gâilelerin hocasına olan muhabbeti ve bağlılığı asla sarsmadığını ve bozmadığını bildirmekte ve her daim özünün ve yüzünün kendisinin ayağının tozu olduğunu bildirmekte, bereketli nazarlarını talep kılmaktadır.

“Sadık-ı gam-güsârımız vefalı yâr-ı gârımız Efendim!

Meveddet-i kadîmenize hâşâ ki, bu dehr-i dînun inkılâbı hâil ve karşılıklı âyîne gibi yek-dîğêrinin hest-nümâsı birbirinden ve mütekâbil gönüllerimizden muhabbet-i ezelfi zail olsun. Hâkin gubârı, asumana ser çekse de, yine hâk-i pâyi âlemedir. Tînetimiz toprağı ezelden beri büyüklerimizden pâ-yı pâklerinin hâk-i pâymâlidir. O günden beri sizi de büyüğümüz bilip hakir olan özümüzü ve yüzümüzü hâk-i pâyiniz tanırız ve mahrûm-ı iltifatın olmaktan Allah’a sığınırız.

Zanneyleme ki kibr ü mahvet bu tab’ımı inhiraf kıldı Hâşâ ki bî-vefâ bu gurbet ol hubb-i kadîmi ihtilâf kıldı.

Bakî, sudur eden aczimin afvını diler fazilet âşiyânı gönlünüze dehaletle ellerinizden öperim, efendim.”³⁴⁹

Diğer bir mektubunda ise müşşidinin hastalığından duyduğu elemi arz ederek, bir taraftan müstecap dualarını arzularken, diğer taraftan sıhhat bulması için Cenab-ı Hakk'a yakarmaktadır. Şöyle ki:

“Fazîlet-meâb Efendim!

Nazar-ı âtifet-i fâzılânenizi mûcib-i mefharet bilerek her nefes sıhhat haberinizle ümîd-i visalinizi vird-i zebân-ı ez-dil ü cân iken vücûd-ı meymenet-i mes'ûdunuzun nâ-mizâc olduğu mesmû'-ı âcizânem olmakla garka-i bahr-ı ahzân oldum. Her zaman yâd-ı hayâlinizle eğlenir ve ârzû-yı visalinizle şevk u zevkim dünyâlara sığmaz ve her nefesini bin maddî safâ değmez neşve ile hâlen dinlenirim. Bu yolda teessürüm tarif kabul etmez bir neticeye müncer olduğundan ahvâl-ı âlînizden bi'l-mürâselede malûmat edinmek üzere işbu mektûb-ı âcizânemi tastire cüret ederek dest-i âlîlerinize vusul bulması ve takbîl-i yed-i mes'adet-fihâmınız şerefiyle müşerref olması aynen bin can ile maddî ve manevî kusurlarım buna mâni olmasına rağmen şuna ümîd-vârım ki büyükler mürüvvet ıssıdır. Daima küçüklerin şeh-bâl-ı şefkatlerinin sayelerinden dûr tutmazlar. Ve bir nefes bile üftâdelerini hatırdan ferâmuş edip unutmazlar.

İnşaaallah cevâb olarak sıhhat haberiniz ile dil-şâd u âbâd ve bermurâd olup memnun ve müteşekkir olurum ümidiyle mektubuma nihayet vererek sıhhat ve afiyetiniz hususunda âcizane dualarımla dest-i âlîlerini takbîl ederim efendim.”³⁵⁰

Evliliği

Osman Hulûsi Efendi, Hacı Naciye Hanım'la 19 Şubat 1938 tarihinde evlendiler.³⁵¹ Naciye Hanım Zaviye Mahallesi'nde kayınbabası Hatip Hasan Feyzi Efendi'nin evine zamanın âdetine uygun olarak beyaz bir atın sırtında gelin geldi. Gelin geldiği ev bir oda,

Osman Hulüsi Efendi'nin Evlenme Cüzdanından Bir Sayfa
(Şeyhâdeoğlu Özel Kitaplığı Arşivinden)

yemek yapılan bir kahve ocağı, bir sofa, bir kiler ve diğer birimlerden müteşekkildi.

Naciye Hanım nüfus cüzdan kaydına göre 1919 yılında Darende'nin İbrahim Paşa Mahallesi (Değirmenönü mevki)nde Yenicelioğulları'nın konağında dünyaya gelmiştir.

Babası, Yenicelioğulları'ndan 1878 yılı Darende doğumlu Mehmet Ali Efendi'dir. Annesi Zeynep Hanım'dır. Zeynep Hanım (d. 1892), Hafız Mehmet Efendi'nin kerimesi, Hacı Esat Efendi'nin yeğenidir. Hacı Esat Efendi evlad-ı Rasûldür. Zeynep Hanım'la evlenen Mehmet Ali Efendi'nin iki erkek, üç kız evladı olmuştur. Ayrıca Mehmet Ali Efendi seferberliğe de katılmıştır.

Naciye Hanım, ailesi ile beraber İbrahim Paşa Mahallesi'ndeki evlerinden Zeynep Hanım'ın babasının evine yani Hacı Derviş Mahallesi'ne taşınırlar.

H. Naciye Hanım'ın Çocukluk ve Gençlik Yıllarında Yaşadığı Darende'nin Hacıderviş Mahallesi'ndeki Yenicelioğlu Konağı

Çocukluk yıllarını kendisi şöyle anlatır:

“Bizim zamanımızda okul yoktu. Kız çocukları küçük yaşta camide ilk dinî bilgileri alırlar ve Kur’ân-ı Kerim okumayı öğrenirlerdi. Yaşları ilerleyince baba veya anneleri tahsilli olanlar, onlardan öğrenmeye ve okumaya devam ederlerdi. Hacı Esat Efendi'nin hanımı Raziye Hanım, Müftü Hacı Mahmut Efendi'nin kızı (veya torunu) olup babasından okumuş tahsilli bir hanımdı. On beş yirmi talebesi vardı. Beni de okutmak istedi, annem uzak olduğu için gönderemedi. Çarşının içinde otururlardı.

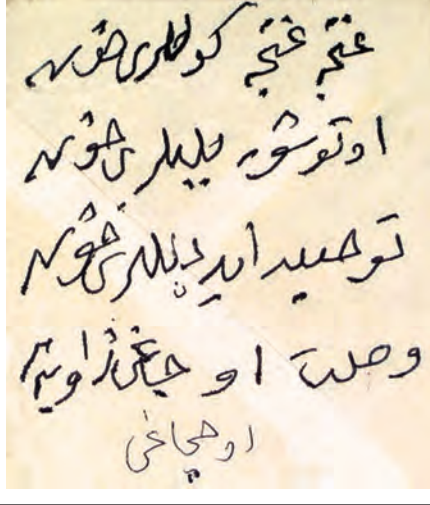
O zamanlar yeni harf çıkmıştı. İlk mektebe gittim fakat devam ettiremedim. Bizim çocukluğumuzda kurt ile kuzu bir arada yaşardı. Komşular kapıları açık yatarlardı. Darende emin bir beldeydi. Kimsenin başkasının malında gözü yoktu, kanaat vardı.”

Hatip Hasan Feyzi Efendi ve hanımı Fatıma Hanım dünürleri Mehmet Ali Efendi ile Zeynep Hanımları yakinen tanımakta idiler. İffet timsali kızlarını pek beğenirlerdi. Bu itibarla onu yirmi dört yaşındaki oğulları Hulûsi Efendi'ye istediler. Naciye Hanım bu sırada on dokuz yaşında bulunuyordu. Bu istek can u gönülden kabul edildi ve kısa bir süre içerisinde düğünleri gerçekleşti. Bu evliliğe en çok sevenlerden bir tanesi, şüphesiz, Naciye Hanım'ın annesi Zeynep Hanım'dı.

Nitekim Hacı Naciye Hanım, kendi annesi Zeynep Hanım'ın Osman Hulûsi Efendi'ye olan sevgisini şöyle ifade ediyor:

“Hulûsi Efendi annemle-
re geldiği zaman çok hürmet
gösterilirdi. Annem kapıda
karşılar, “Efendi, Efendi” diye
oturacak yer bulamazdı. Sev-
diği yemeklerden yapardı. An-
nem eski usûl yemekleri güzel
yapardı. Özellikle sulu köf-
te, su böreği, bazı yağlaması
(Sacda küçük ekmek şeklinde
olur.) ve ev baklavasını çok
güzel yapar ve itina gösterirdi.
Hulûsi Efendi de onun ye-
meklerini çok beğenirdi. Sık
sık ziyaret eder ve kendisine
hayır duada bulunurdu.”

“Gonca gonca gülleri hoş
Ötüşür bülbülleri hoş
Tevhid eden dilleri hoş
Vuslat ocağı zaviyem”

Osman Hulûsi Efendi'nin El Yazısı ile Bir Rubai
(Şeyhzâdeoğlu Özel Kitaplığı Arşivinden)

Ancak bu mesut günler iki sene sonra yerini üç yıllık bir askerlik dönemine terk edecekti.

Askerlik Yılları

4 Ekim 1940 tarihinde askerlik içtması çıkan Osman Hulûsi Efendi, 5 Ekim'de Diyarbakır Yedinci Kolordu Muhabere Taburu'na sevk edilmiştir.³⁵² Acemi birliğini Diyarbakır'da tamamlamış, oradan da Kahramanmaraş'a gelmiş ve askerliğini orada bitirmiştir. Aynı devre Darendeli asker arkadaşları; Şamil Yaz, (Mercan) Mehmet Ali Türkyılmaz, Ömer Aydoğan, Mustafa Güleç ve Hacı Mustafa Erdemir'dir. Askerlikte başlayan ahbablıkları daha sonra da aynen devam etmiştir. Onların her zaman hâl ve hatırlarını sormaya devam etmiştir. Bu takipte belki askerlikte ellerinden içtiği bir bardak çayın vefa hatırı vardır.

Onları teskin etmek vazifesi kendisine düşmüştü. Kendileri bir sohbet esnasında onlara neler söylediğinden ve kulluk vazifelerini unutmamak gerektiğinden şöyle bahsetmişlerdi:

“Diyarbakır’dan dağıtımımız yapıldı. Bizi Maraş’a, diğer arkadaşları ise değişik yerlere verdiler. Arkadaşlarla hep müteessir olduk. Onlara dedim ki: ‘Gardaşlar, gittiğiniz yerde vazifelerinize dikkat edersiniz. Devletlinin gölgesinden ayrılmazsınız. Selâmetle gider gelirsiniz.’”

Bizi seven nice arkadaşlarımızın ayrılığının verdiği hüüzle Diyarbakır’dan Maraş’a geldik. Orada da geniş bir arkadaş çevremiz oldu. Bir gün çarşı iznine çıktık. Arkadaşım dedi ki:

“Osman Hulûsi Efendi, ben çay, semaver temin ettim. Bir caminin bahçesine gidelim, orada oturalım.” Ben de “Belki bir şey diyen olur.” dedim. Fakat arkadaş ısrar edince, onu kıramadım. Caminin bahçesine girdik, arkadaş semaveri yakmaya başladı. Ben de şadırvanda abdest alıyordum. Biraz sonra caminin müezzini söylenerek geldi. Hakaretler etmeye başladı. Arkadaşa eşyaları toplamasını söyledim. O anda bir ilâhî yazdım. Arkadaşa verdim, “Bunu müezzine ver, arkana bakmadan dön gel.” dedim. Camiden ayrıldık. Müezzini yazıyı okumuş, arkamızdan koşarak, “Asker Efendi! Asker Efendi!” diye çağırırdı. Ama dönüp bakmadık. Orada şu ilâhî kalbimize doğmuştu:

*Bî-çâre hâfız gönlümüz
Ayîne-i Rahmân bizim
Bilsen serâpâ sînemiz
Hep menşed-i Kur’ân bizim³⁵³*

“Ey Kur’an’ı ezberleyip manasından habersiz olan ve gönülleri inciten kişi. Sen bizim sinemizde Hakk’ın tecelliyatını, Kur’an’ın ulvî ve manevî süsünün olduğunu bilsen bize böyle yapmazdın.” mealindeydi.”

Osman Hulûsi Efendi sadece yazıyı gönderip oradan ayrılmakla hiçbir şekilde tartışmaya girmemeye dikkat çektiği gibi, müezzine de bir daha insanları tanımadan hüküm vermemesi ve hakaretlerde bulunmaması konusunda da acı bir ders vermiş bulunuyordu.

Askerlik vazifesi sırasında asker arkadaşlarının olduğu kadar rütbeli subayların ve izin günlerinde görüşüp muhabbet ettiği halkın da teveccühünü kazanmıştı. Kendisini bir kez tanıyan, sohbetini özler oluyordu. Asker arkadaşları fırsatını buldukları an yanına koşuyorlardı. Sanki onunla beraber olduklarında kendilerini emniyette görüyorlardı. Niceleri sohbetlerinin bereketi ile namaza başlamışlardı. Hatta sonradan insanlar namazın yasak edildiği günlerden bahsederlerken Efendi Hazretleri

askerlik günlerinden bahsederek “Oğul, bizim namazın yasak olduğu dönemde iki yüz tane cemaatimiz vardı.” diyecektir.

Depo görevlisi olması hasebiyle, güvenilir olması yanında, tertip ve düzen konusunda da subaylar tarafından devamlı örnek gösteriliyordu.³⁵⁴ Emanet malın önemi konusunda sohbet ederlerken askerlikle ilgili bir hatıralarını şöyle nakletmişlerdi:

“Maraş'ta depo sorumlusu olduk. Bir gün bir hemşehrim geldi, potin bağı istedi. Müsaadesiz veremeyeceğimi söyledim. Ancak benden istediği için geri de çeviremezdim. Cebimden yirmi beş kuruş verdim ve çarşıdan alırsın dedim. Depodan veremedim. Çünkü depoda bulunan her şey bana emanet idi.”

Askerlikle alâkalı olarak yaşamış olduğu ilginç bir hatırası da şöyledir:

“Osman Hulûsi Efendi'nin, Maraş'taki askerlik günlerinde bir binbaşısı varmış ve kendisiyle sıkça sohbet ederlermiş. Pazar günü olduğunda askerlerin büyük bir çoğunluğu Osman Hulûsi Efendi'nin peşine gider ve onun sohbetlerine katılırlarmış. Binbaşı da bunu görür

sevinirmiş. Binbaşı da başka bir mürşide müntesip olduğu için, bir gün kendi mürşidine Osman Hulûsi Efendi'den bahisle:

“Efendim, bizim bölükte bir er var. Pazar günü tatil olduğu zaman koyunun tuza gittiği gibi, askerler peşinden gidiyor.” deyince mürşidi de binbaşuya; “Öyleyse getir, bir de biz görelim.” karşılığını vermiş.

Bir gün kumandan, durumu Osman Hulûsi Efendi'ye anlatmış ve beraberce binbaşının mürşidinin yanına gitmek için yola çıkmışlar. Yolda, sohbet esnasında Osman Hulûsi Efendi, binbaşuya “Sizin mürşidinizin derecesi kalpte.” diye söylemiş. Daha sonra gidecekleri yere varmışlar ve huzura çıkmışlar. Komutanın mürşidi, Osman Hulûsi Efendi'ye; “Size ders tarif edelim de onunla meşgul olursunuz.” deyince, Osman Hulûsi Efendi, “Efendim, bir evin mutfağında, banyosunda ve hatta bütün odalarında su bulursa, o evin suya hiç ihtiyacı olur mu?” sorusunu yöneltmiş. Komutanın mürşidi durumu anlamış, sükût etmiş. Daha sonra abdest tazelemek için dışarı çıkan komutanın mürşidi döndüğünde Osman Hulûsi Efendi'ye yaklaşarak; “Evet, benim mürşidim, bana kalbe kadar ders tarif etti, benim dersim kalpte.” demiştir.”

Her şeye ve her hadiseye ibret nazarı ile bakması kalbine bir anda tatlı, hoş deyişlerin, ilâhîlerin doğmasına ve sanki gönülden coşup kaynamasına yol açardı.

Bir hafta sonu Kahramanmaraş Çarşıbaşı Camii'nde öğle namazını kılmak için giden Hulûsi Efendi'ye, abdest alırken bir doğuş olur ve şu beyitleri yazar.

*Ey abd-i makbûl dönme sağ u sol
Budur doğru yol Hakk'ı zikr eyle³⁵⁵*

Yine bir gün nöbet ânında nöbetçi kulübesinde askerlerin çeşitli olumsuz yazılarını görünce; nasihat mahiyetli olarak:

*Nefsin başı hoş olur gerçi bî-namâz ile
Sen namâzı bırakma mi'râc et namâz ile³⁵⁶*
beyitiyle başlayan ilâhîsini yazdığı bilinmektedir.

Örnek kişiliği ve sevecen tavırlarıyla askerlik hizmetini tamamlayan Osman Hulûsi Efendi memlekete dönüşünü de şöyle anlatmaktadır:

“Üç yıllık askerlik vazifemizi tamamlayarak terhis olup geldik. Fakat üç yüz elli Türk lirası borçla geldik. Bu gerçekten o zaman için çok büyük bir paraydı. Babam kızdı, oğlum niçin bu kadar borçlu geldin, dedi. Ben de:

“Baba, evet borçlu geldim ama alnım açık yüzüm ak geldim.” dedim. O zaman babam ağlayarak: “Aferin, oğlum!” dedi ve beni bağrına bastı.”³⁵⁷

Bu konuşma Osman Hulûsi Efendi'nin muhtemelen pek çok sırrına da işaret ediyordu. Asker ocağı bir ölçüde garipelerin, kimsesizlerin bulunduğu bir yerdi. Hele paranın çok kıt olduğu o dönemde yıllarca belki bir kuruş parası gelmeyen askerler vardı. Terhis olup parasızlıktan geri dönemeyenler bulunurdu. Osman Hulûsi Efendi ise hemen herkesin derdini açtığı, sığındığı bir liman gibi idi. Babasına bütün bunları, şunu yaptım, bunu yaptım diyerek övünç ve gurur olur diye söyleyememiş, ancak alnım açık, yüzüm ak demesinden muhtemeldir ki o da çok iyi anlamış ve oğlunu bağrına basmıştı.

Eskiden askerlerin en çok özlediği şey mektuptu. Bir mektubun gidişi, gelenin habercisi olurdu. Mektubun geldiği günler sahibi için bayram günü olurdu.

Osman Hulûsi Efendi'nin askerden babasına gönderdiği şu mektubu onun asker ocağında değil de sanki başka bir âlemde yaşadığının, halk içinde görünüp Hak'la beraber olduğunun açık bir göstergesi gibidir.

“Hayat Sebebim Olan Zatınızın Saadetli Huzurlarına,

Ey can ve gönlümün neşesi olan pederim. Ayağınızın toprağına yüzümü sürerim. Bir seher vakti özleminizle alev saçan, ateşlerde kalan gönül, tahammül ve takatimi elden gidirmiş ve yârin semtine bir yol açmıştı. O fırsatı ganimet bilip dostun ayak toprağına yüzümü sürüp yalvarıp yakardım ki ey sevgili, ben gibi zayıf ve hasta gönüle senin dostluğun yeterlidir. Her bir hâl ve davranışımı başkalarının

dostluğundan ayrı kıl. İlgisizlikle geçen günlerimi seninle dolu eyle, seninle âşına kıl.

Yalvarmam ve yakarışımın neticesinde, bu yalvarışlarımın bende uyandırdığı his bu duâlarımın makbul olacağı yönünde öyle bir inancım oldu ki, her hafta akraba ve dostlardan en az on mektup gelirken o günden beri bir gün ne benden başkasına ve ne de başkalarından bana bir selam bile yazmaya kudret hâsıl oldu. Olmadı bir türlü. Günlerce kalem elimde söz söyleyemeyen dilden bir şey çıkmadığından derdimi anlatamamakla hâlimi bir türlü arz edemedim.

Gerçi kusurlarım büyük lâkin şefkat ve büyüklüğünüz hatalarıma nazaran bir damlaya oranla bir derya gibidir. Özellikle büyüklük ve kadrininiz makamını, o şefkatli, merhametli sultanımız cömertlik makamıyla, soyunuzun asaletiyle müjdeledi. Rüyada bazı kereler gördüğüm gözyaşıyla inleyen, elemelerle elif gibi kalbi süsleyen, gönlü bezeyen boyu ile kaşı keman misali sevgili annemin ellerinden öperim.

Çocukluk günlerimde onun yüce kıymetini takdir edemedim. Ve şimdiye kadar dert ve sıkıntılarla pişmiş olan sizin hoşunuza gidebilecek bir hizmetim de geçmedi. Her gün ve gecem o yüksek huzura kara yüzümü çevirip: İlâhî! Evlâdın vefasızlığına karşılık çok şefkat ve muhabbetten dolayı senin manevî huzurunda iyiliğine duâ eden, kerem ve ihsan sahibi ana ve baba hürmetine benim de babama ve anneme saadetli daha nice ömürler lutf eyle. Ta ki onları hoşnut edecek bir hizmetle merhametlerine nâil olmakla, gönlüm huzurlu ve şen olsun.

Hezâr iştiyâk ile dü-çeşmin eylerim takbîl

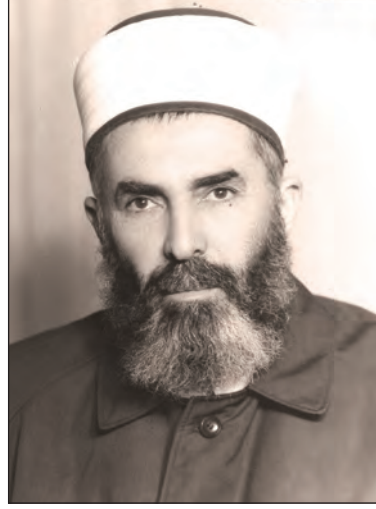
Sekîne vü Halîl Nâcî o nûr-ı dîde Sırrı'nın

Dahî Hayriyye Ayşe gözümün nûru Ali Haydar

*O ma'sûm-ı ciğer-pâre hem İbrâhim Bedrî'nin*³⁵⁸

İmam-Hatiplik Görevi

Osman Hulûsi Efendi'nin askerlik dönüşü anne, baba ve çocukları ile sürdürdüğü mutluluk dolu yılları ancak iki yıl sürdü. Hayatının en büyük acılarından birini üst üste yaşadı. 1945 yılında, Darende tifo salgını ile sarsılmıştı. Bu salgın sırasında Osman Hulûsi Efendi birer gün arayla anne ve babasını toprağa verdi.

Şeyhli ailesi ileri gelenleri Hatip Hasan Feyzi Efendi'nin vefatından sonra Hulûsi Efendi'ye görevi tevdi etmek istediler. Hulûsi Efendi ise Kangal ilçesi Kalkım köyünde imamlık yapan ağabeyi Ahmet Nuri Efendi'nin bu görev ve geçmesinin daha uygun olacağını belirtti. Böylece ağabeyine hürmetini de göstermiş oluyordu. Ancak Ahmet Nuri Efendi'nin Somuncu Baba Camii'ndeki görevi çok kısa sürdü. Bir hafta görev yaptıktan sonra ani olarak rahatsızlanarak vefat etti. Vefat ettiğinde kırk beş yaşındaydı.

Artık görev Osman Hulûsi Efendi'de idi. Nitekim Darende Müftüsü'nün yazmış olduğu resmî yazı ile Şeyh Hamîd-i Velî Cami-i Şerifi'nde, imam-hatiplik görevine başladı.³⁵⁹ Sekiz yıl fahri olarak çalıştıktan sonra 8 Mayıs 1953'te kadroya geçti.

Göreve ilk başladığı yıllardaki bir rüyasını sohbet esnasında yanındakilere şöyle anlatmışlardır: “Gece rüyamda Şeyh Hamîd-i Velî Camii minberinde oturuyordum. Bu arada elinde yufka ekmeği, üzerinde saf oğul balı konmuş olarak bir nimeti, güzel yüzlü pîr-i fani bir muhterem zat getirerek elime uzattı ve:

“Hulûsi! Bu senin nasibin.” dedi. O günden sonra Allahu Teâlâ nasibimizde genişlik verdi ve hiç darlık çekmedik. Cenab-ı Allah nasibimizi bize gönderdi.”³⁶⁰

Osman Hulûsi Efendi görevde bulunduğu süre içerisinde de kendini yetiştirmeye ve ilmîni artırmaya devam ediyor, bu uğurda hiçbir fedakârlıktan kaçınmıyordu. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın açmış olduğu İmam-Hatip ve Müezzinlik Tekâmül Kursu'na devam ederek, bu kursu 3 Aralık 1969'da "Pekiyi" derecesi ile tamamladı.³⁶¹

Osman Hulûsi Efendi görevindeki disiplini, titizliği ilçede ilmin ve ilmî faaliyetlerin gelişmesindeki öncü tutumu dolayısıyla ile mülki erkânın her zaman takdir ve iltifatına mazhar olmuştur.

 Darendede Müftülüğünce Verilen
Göreve Başlama Yazısı

Bu itibarla ilçede müftü olmadığı zamanlar müftü vekilliği genellikle Osman Hulûsi Efendi'ye verildi. Osman Hulûsi Efendi, Darendede Müftülüğü'ne bir hizmet aracı alınmasını sağlamış ve şahsî gayretleriyle hükümet binasında birkaç tane telefon olduğu yıllarda ilçe müftülüğüne bir telefon bağlatmıştır. 1965 yılında Darendede Kaymakamı olarak görev yapan Kutlu Aktaş (daha sonra Malatya Valiliği ve İçişleri Bakanlığı görevlerinde bulundu) müftü

vekilliği görevini çok dikkatli bir şekilde yapan Osman Hulûsi Efendi'ye hitaben:

“Muhterem Hocam, bu hükümet binasında görev yapan bütün âmirler ve memurlar sizin görev anlayışınız ve hizmet telakkiniz ile vazifelerini yapsalar çok mutlu olurum. Siz önder bir din adamısınız.” diyerek takdir ve taltif etmişlerdir.

Müftü vekili olduğu bir sırada ziyaretine gelen, aynı zamanda görevli imam olan Mustafa Kaygusuz ile öğle namazını kılmak için Şeyh Hamîd-i Velî Camii'ne gelirler. Namaz çıkışında yemek için Mustafa Hoca'yı Osman Hulûsi Efendi eve davet eder. Mustafa Hoca gönlünden:

“Efendi Hazretleri benimle müftülükten yeni geldi. Eve misafir olduğunu haber vermedi. Belki yemek hazırlığı olmaz da mahcup olur.” diye geçirmişti. O hiçbir şey söylemeden, Osman Hulûsi Efendi:

“Bizim söylediğimiz şeyde, inşallah Cenab-ı Hak bizi mahcup etmez, yukarı çıkalım.” buyurur. Yukarı çıkılır ki, sofraya hazır ve kuruludur. Mustafa Hoca gönlünden geçenleri belirtip özürler diler. Onun sofrası herkese açıktı ve her zaman misafir gelir giderdi. Allah'ın bu kapıya lütfü hâlen aynı şekilde devam etmektedir.³⁶²

Somuncu Baba Camii'nde kırk bir yıl görev yaptı. Camiye yarım saat önceden gider, temizliğe katılır, gelen misafirlerle ilgilenirdi. Ayrıca cami cemaati ile sohbet eder, onların sıkıntılarını gidermeye çalışırdı.

Osman Hulûsi Efendi, birçok hizmet halkasıyla dolu olan görevinden 1 Temmuz 1987'de emekliye ayrıldı.

Yaptığı başarılı görev ve üstün hizmetlerinden dolayı Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 16 Mayıs 1977 tarih ve 1132 sayılı yazısı, dönemin Diyanet İşleri Başkanı Doç. Dr. Süleyman Ateş'in onayı ile “Takdirname” belgesiyle taltif olunmuştur.³⁶³

Hocası ile Devam Eden Tasavvufî Hayat

Osman Hulûsi Efendi, bir taraftan imam-hatiplik görevini ifa ederken bir taraftan da fırsat buldukça İhramcızade Hazretlerinden istifade etmeyi sürdürüyordu. İhramcızade Hazretleri de, Osman Hulûsi Efendi'ye ayrı bir değer veriyor, sık sık Darende'yi ziyaret ederek sohbetleri ile onu kemale erdiriyordu.

Darende'yi teşriflerinde üç gün kalacak olsalar, o üç günü de Osman Hulûsi Efendi'nin evinde geçirirdi. Bu misafirlik esnasında Osman Hulûsi Efendi ve Hacı Naciye Hanım üç gün uyumazlar; sabahlara kadar kapılarda beklerlerdi. Osman Hulûsi Efendi tüm varlığıyla hizmette bulunur ve edeben İhramcızâde İsmail Hakkı Efendi'ye pek fazla yaklaşmazdı. Çağırmadıkça bulunduğu odaya girmez ve sormadıkça da cevap vermezdi.

Osman Hulûsi Efendi, İsmail Hakkı Efendi'nin Darende'yi teşriflerinde ve kendinin Sivas'a ziyaretinde, "Vekale'de"³⁶⁴ ve "Devlethane'de"³⁶⁵ devamlı olarak hizmette bulunurdu. Ya mutfakta çalışır ya da çay dağıtırdı. İsmail Hakkı Efendi ve misafirlerin olduğu mekâna pek girmez; rahat hizmet edebilmek için çoğu zaman odanın kapısının yakınında otururdu.

Sivas'a ziyarete gittiğinde, cebindeki harçlığı bitinceye kadar orada kalır ve hizmete devam ederdi. Ne zaman ki harçlığı biter; o zaman izin ister ve bir arkadaşından yol parasını borç alarak Darende'ye dönerdi.³⁶⁶

Sivas'a bir ziyaretinde, marangozluk mesleğini de bildiği için Devlet-hane'nin çatısını yapmıştır.

Bir başka ziyaretlerinde de İsmail Hakkı Efendi güzel bir levha getirmiş ve Osman Hulûsi Efendi'ye dönerek;

"Oğlum Hulûsi, nâzenin işlerin nâzenin ellerden olmasını isteriz, şu levhayı aliver de müsaid bir yere as." diye buyurmuşlardı.³⁶⁷

İhramcızâde İsmail Hakkı Efendi çay içerken bardağı boşalınca Osman Hulûsi Efendi hemen koşar yanına varır, bardağını alır, mutfağa giderek bardak ve tabağı güzelce yıkadıktan sonra çay doldurup takdim ederdi.³⁶⁸

Yine İsmail Hakkı Efendi, Ankara'yı teşriflerinde Mecidiye'de bir evde misafir olur. O esnada Osman Hulûsi Efendi de Ankara Gazi Mahallesi'nde Hacı Şaban Efendi'nin evinde misafir olarak kalmaktadır. Bunu

bilen ihvandın Sırrı Bey, yanlarına gelir ve İsmail Hakkı Efendi'nin Ankara'ya geldiğini haber verir. Onları da davet eder. Daha sonra Osman Hulûsi Efendi ve arkadaşları, İsmail Efendi'nin bulunduğu eve giderler. İsmail Hakkı Efendi odanın ileriki köşesinde oturmaktadır. Osman Hulûsi Efendi yanına kadar gayet yavaş bir şekilde varır, elini öper. Bunun üzerine, İsmail Hakkı Efendi ona hitaben;

“Oğlum Hulûsi, siz de mi buradasınız?” der. Hulûsi Efendi ise sessizce, uzun olan salonu geri geri mutfağa kadar geçer ve kapının önüne oturur. İsmail Hakkı Efendi:

“Oğlum Hulûsi, gelinimiz nasıllar?” diye sorunca, cevap vermez, ikinci soruşunda da sessiz kalır. Üçüncü defa sorduklarında, gayet yumuşak bir şekilde, edeple:

“İyiler Efendim, ellerinizden öperler.” diye cevap verir. İhramcızade İsmail Hakkı Efendi'nin Darende'yi teşrif ettiği zaman Osman

Hulûsi Efendi'nin bahçesinde oturup yaslandığı ağacı kuruyana kadar kestirmemiş, kavak ağacı kuruduktan sonra da bir metre kadar yukarıdan kestirmiştir. İhramcızade'nin yaslanmış olduğu bölüm hatırasına binaen korunmaktadır.

İşte bu şekilde, hizmetle geçen uzun yıllar içerisinde İhramcızâde İsmail Hakkı Efendi'nin övgü ve sevgilerine mazhar olmuştur.

Mürşidinin Vefatı ve Yerine Geçmesi

Sene 1969, İhramcızade İsmail Hakkı Efendimizin vefatından birkaç gün önce son sahrası. Sahrada kalabalık çok idi. Semaver yanıyor çaylar içiliyordu. Sohbet esnasında bir ihvan:

Zehi devlet ki şol dil kurb-i Rabbi'l-âlemin olmuş

gazelini okudu. İsmail Hakkı Efendimiz “Aferin oğul, güzel okudunuz.” buyurdular. O da “Himmetiniz var olsun Efendim.” dedi. Tekrar İhramcızade Efendimiz “Gardaşlarım, bu Hulûsi Efendi Darende’de Hatip Hasan Feyzi Efendi’nin oğlu Hulûsi Efendi, biz onları sevdik onlar da bizleri sevdiler. Füyuzat-ı İllâhî şimdi Darende’den akıp geliyor.” buyurdular.

Bu sohbetin üzerinden birkaç gün geçmeden İhramcızade İsmail Hakkı Efendi, 2 Ağustos 1969 tarihinde dar-ı bekaya irtihal eyledi. O belki de zamanın şartları icabı şeyh, mürşid, icazet gibi kavramların artık yasak olması dolayısı ile hiç kimseyi irşad vazifesi görmek üzere icazetname ile te’yid eylememişti. Fakat talebelerinin dağılmaması ve irşad hizmetlerinin aksamaması için sık sık yerine bırakacağı halifesini işaret ederdi. Telkin ve tavsiyelerde bulunurdu. Son sohbetteki “Füyuzat-ı İllâhî şimdi Darende’den akıp geliyor.” sözleri ihvanlara mutlaka çok önemli bir işaretti.

Bunlardan diğer bazıları ise şu şekildedir. İhramcızâde İsmail Hakkı Efendi sık sık:

Osman Hulûsi Efendi'nin Tuğrası

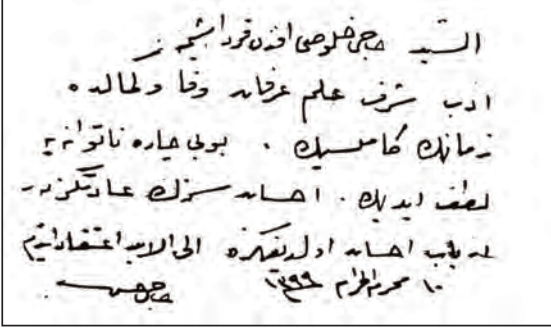
*Bize, dünyayı ukbâyı muhakkak,
Ebe'l-Kâsım kapısından verir Hakk*

derlerdi.³⁶⁹

Yani “Cenab-ı Hak bize hem dünyayı hem ahreti Hz. Muhammed (s.a.v.)’in kapısından inşallah verecektir.” demektedir. O bu ifadesi ile Ebe'l-Kasım’ın torunlarından olan Osman Hulûsi Efendi’nin halifeliğine işaret ederdi. O zamanlar, âriflerden çoğu bilirdi ki bu halifelik, Osman Hulûsi Efendi’de kalacaktı. Yine İhramcızâde Hazretleri, Hulûsi Efendi’den bahsederken; “Bu bizim gözümüzün nûru Hulûsi oğlumuz” şeklinde hitap eder ve büyük değer verirdi.³⁷⁰

Şu hadise ise sanki Hulûsi Efendi’ye halifeliğin tebliği olmuştu:

İhramcızâde İsmail Hakkı Efendi, 1967 yılındaki son haclarında Medine-i Münevvere’de Mescid-i Nebevî’nin “Sıddık Kapısı” hizasında

Hacı Şaban Aydın'ın ve Gemerekli Abdussamed Bey'in de bulunduğu bir esnada Osman Hulûsi Efendi'ye dönerek;

“Oğlum Hulûsi, senin ecdadın bizim ser-

tacımızdır. Üzerinize büyük bir vazife intikal ediyor. İhvan'a sahip çıkıp hizmet edersiniz.” diye buyurmuşlardı.

Osman Hulûsi Efendi de cevaben:

“Estağfirullah Efendim.” dedi. İhramcızâde İsmail Hakkı Efendi ise sözüne devam ederek, “Bu yükün ağırlığını ancak siz çekebilirsiniz.” diye karşılık vermişti.³⁷¹

Bütün bu işaretlere rağmen hiçbir şekilde, vazife bende diyerek ileri atılmamıştır.

İhramcızade'nin maneviyat sahibi talebelerinden olan Hacı Hasan Akyol bunu sezince, kendisine kartvizitinin arkasına yazmış olduğu ibâreyi göndererek teslimiyetini ifade etmiş ve intisab etmiştir.

Ancak bundan sonradır ki Osman Hulûsi Efendi, zâhiren vazifenin kendilerine verildiğini etrafına hissettirmişti.³⁷² Hacı Hasan Akyol'un kendi el yazısıyla Osmanlıca olarak, Osman Hulûsi Efendi'ye gönderdiği yazının metni şöyledir:

“Es-Seyyid Hacı Hulûsi Efendi kardaşıma!

Edeb, şeref, ilim, irfan, vefa ve kemâlde zamanın kâmilisin. Bu biçâre nâtuvâneye lutfedin. İhsan sizin âdetinizdir. Erbâb-ı ihsân olduğunuza ilelebed îtikâd ettim.

10 Muharremü'l-Haram H. 1399/M. 1978). Hacı Hasan" (Ak-yol)³⁷³

Osman Hulûsi Efendi, daha sonra, 1983 yılında silsileye kendi isimlerini de dâhil ederek duruma açıklık kazandırmıştır.

Veciz bir ifade ile bağlılarına değer veren İhramcızâde İsmail Hakkı Efendi şöyle buyurmuşlardır:

"Bizim sulbümüzden gelen değil; bizim yolumuzdan giden evladımızdır."³⁷⁴

Bu değerlendirme çerçevesinde Pîr Efendi'nin Osman Hulûsi Efendi hakkında şöyle buyurduğu bilinmektedir:

Bir gün İhramcızâde İsmail Hakkı Efendi'nin oğlu (merhum) Kemal Efendi, babalarına der ki:

"Efendi Baba; ben lise mezunuyum. Osman Hulûsi Efendi ise iptidâî okul mezunu. Fakat ben onun yazmış olduğu şiirleri anlayamıyorum. Bu nasıl bir iştir?" der. Pîr Efendi'nin gözleri yaşarır, "Oğlum Kemal, o mazhariyet başkadır." diye buyururlar.

Osman Hulûsi Efendi'nin tasavvufî hilafetini gösteren icâzetnâme olmamakla birlikte, İhramcızâde İsmail Hakkı Toprak'ın torunu Necati Toprak'ın yazmış olduğu bir mektubundaki şu ifadeler onun vekil olduğuna bir işarettir:

"Kalblerimiz beraberdir. Eğer bir Efendi'ye, Hazret'ten sonra, biat etmek gerekirse büyüğümüz sizsiniz."³⁷⁵

Ayrıca kendisi de bazı kimselerin, "Vazife bizde." diyerek, ihvanı hataya düşürdüklerini bildiği için, Osman Hulûsi Efendi, ihvanın yine aynı olayları yaşamaması ve perişan olmaması için, kendisinden sonra irşad vazifesinin mahdumu Hamid Hamideddin Ateş Efendi'ye verildiğini, daha hayatta iken birçok yerde işaret etmiştir.

Hac Yolculukları

Osman Hulûsi Efendi'nin Peygamber Efendimize hürmeti ve aşkı her şeyin üzerinde idi. Her hâlini onun hâline ve yaşayışına uydurmaya çalıştığı gibi onu ziyaret etmeyi de en büyük bahtiyarlık bilirdi. Bu itibarla imkânı ve zamanı elverdiği ölçüde, Peygamber Efendimizin huzuruna varmak üzere, Mekke Medine yollarına düştü.

Nitekim on bir defa hacca, iki defa da umre ziyaretine gitti. Hulûsi Efendi aşk ve şevk ile o yollara düşer, sonunda ise sanki her adımda muhabbeti artarak geri dönerdi. Ertesi yıl yine aynı iştiyakla tekrar o kutlu beldeyi ziyaret etmek üzere bir kez daha harekete geçirdi.

Peygamber Efendimizin nice âşıkları zamanın şartları içerisinde aylarca sürecektir uzun ve meşakkatli bir yolculuğa aşk ve heyecan içerisinde çıkarlardı. Günler geçip de Peygamber Efendimizin mübarek makamına yaklaştıkça, bu muhabbet dayanılmaz bir sevda hâlini alırdı. İşte bu hâlde iken onun aşkı ile dillerinden çağlayanlar misali, hâllerini terennüm eden naatlar dökülmeye başladılar.

Büyük âlim Mevlânâ Halid-i Bağdadî Hazretlerinin bir hac yolculuğu sırasında Peygamber Efendimizin aşkı ile söylediği şu mısralar ne kadar içten ve yakıcı idi:

*Ey güzeller güzeli beni sevdanla yaktın
Görmüyor bir şey gözüm, her an hulyanla aklım!*

*Sen (Kâbe kavseyn) şahı, ben ise azgın köle,
Sana konuk olmağı, nasıl söyler bu şaşkın?*

*Acıyıp bir bakınca, ölü kalbler dirilttin,
Sonsuz merhametine sığınıp kapın çaldım!*

*İyilik kaynağısın, dermanlar deryasısın!
Bir damla lutuf et bana, derde devasız kaldım!*

*Herkes gelir Mekke'ye, Kâbe, Safa, Merve'ye,
Ben ise senin için, dağlar tepeler aştım!*

*Dün gece, bir rüyada göklere değdi başım,
Kapındaki uşaklar, enseme bastı sandım!*

*Ey Cami Hazretleri, sevgilimin bülbülü!
Şiirlerin arasından, şu beyti seçtim aldım:*

*“Dili aşağı sarkık, uyuz köpekler gibi,
Bir damlacık umarak, ihsan deryana vardım*

Nice peygamber âşığı da bu şekilde duygularını ifade ettikten sonra Medîne’de Rasûlullâh’a mücâvir olmayı, onun mescidinde ibadet etmeyi ve bu dünyadan göç vakti gelip de emr-i Hak vâki olunca orada vefat etmeyi arzu ederdi.

Osman Hulûsî Efendi de Peygamber Efendimizin nurlu kabrine defalarca gerçekleştirdiği ziyaretlerinde, hiç eksilmeyen ve her defasında daha da artan aşkını pek çok naatlar ve beyitlerle dile getirmiştir.

Bir gazelinde hâlini Rasûlullâh Efendimize şöyle arz etmekte ve kapısında ondan şefaata taleb etmekte idi.³⁷⁶

*Kapında bir zelî-i hâk-sârım Yâ Rasûlallâh
Garîb ü bî-kes ü bî-i'tibârım Yâ Rasûlallâh*

“Yâ Rasûlallâh! Ben toz toprak içinde senin Ravza'nın kapısına gelmişim, senin ayağının altının toprağıyım; garip ve kimsesiz bir hâldeyim, senden başka kimseye itibar etmem.”

*Ser-â-ser defter-i a'mâlim isyân ile memlûdur
Huzûr-ı hazretinde şerm-sârım Yâ Rasûlallâh*

“Yâ Rasûlallâh! Benim amel defterim baştanbaşa isyanla ve senin gösterdiğin örnek hayata uymayan davranışlarla dopdoludur. Ben bu hâldeyken senin huzuruna gelmekten utanıyorum.”

*Kabul etsen Hulûsî kemteri dergâh-ı lutfunda
Civârında n'ola olsa mezârım Yâ Rasûlallâh*

“Yâ Rasûlallâh! Bu âciz Hulûsî'nin senin lutfu, keremi ve bağışlaması bol olan makamında ziyaretini kabul ediver. N'olur Yâ Rasûlallâh! Ben bu hâlde iken Medine'de vefat etsem de senin Ravza'na yakın Cennetü'l-Baki'de defnedilsem.”

Yine Osman Hulûsî Efendi'nin şu müfredi de, ondaki Peygamber aşkını ne güzel ifade etmektedir:

*Yâ Rasûlallâh yüzüm Bâbü's-Selâm'ın hâkidir
Baş açık yalın ayak ağlayu geldim sana³⁷⁷*

Ayrılışları ise baştan sona hüzün olurdu. Maneviyat merkezi Medine-i Münevvere'den ayrılırken de şu rubaiyi yazmışlardır:

*Elvedâ' yâ Seyyide'l-Kevneyn Rasûle's-Sakaleyn
Elvedâ' yâ Cedde's-Sıbtayn İmâme'l-Harameyn
Hâk-i ravzan tûtîyâ-yı çeşm-i cümle enbiyâ
Nûr-ı aynsın cihânın cânısın ey nûr-ı ayn³⁷⁸*

Bu beyitlerde; “Ey âlemlerin efendisi, insanların ve cinlerin Peygamberi, şimdilik senden ayrılıyorum, Allah'a ısmarladık. Ey Hz. Hasan (r.a.) ve Hz. Hüseyin (r.a.) cediti, Haremeyn'in İmamı esen kal. Senin ravzanın toprağı bütün enbiyaların gözüne sürmedir. Sen cihanın göz bebeğisin ve cânısın.” diyerek ondan övgü ve sevgi ile bahsetmişlerdir.

Ölürsek Burada Kalırız.

Osman Hulûsi Efendi, Medine'de Mescid-i Nebi'de bulunurken hareketlerine ayrı bir dikkat eder, edebe muhâlif sayılabilecek en küçük bir harekette dahi bulunmamaya azami dikkat sarf ederdi.

Bütün bu hareketleri ile çevresindekilere de Peygamber Efendimizin mübarek hatıralarının bulunduğu yerlerde nasıl olunması gerektiği hususunda sanki rehber olurdu. İnsanlar onun edep ve ahlâkına hayran kalırken hareketlerini de örnek edinirlerdi.

Bu bakımdan onun hac yolculukları ve mukaddes beldelerde kaldığı zamanlar aynı zamanda sevenlerine ve ihvanına ders olma özelliği de taşırdı. Darende'den çıkıp Mekke'de, Medine'de ve tekrar geri dönüşlerine kadar geçirdikleri zamanlar ihvanının en tatlı zamanları olurdu. Ondandır dinlemezler ve nelerden istifade etmezlerdi ki.

Onların bu hâlleri hacca ilk gidişlerinden itibaren Hacı Valide'nin de dikkatini çekmişti.

1988 yılı umre ziyaretinde yakınlarından birisi şöyle nakletmektedir:

“Medine-i Münevvere'de otelimizdeydik. İzin isteyip sofraya hazırlığı için Osman Hulûsî Efendi'nin odasına girdim. Hacı Valide ile beraber oturuyorlardı. Ben sofrayı hazırlarken, Osman Hulûsî Efendi Na't-ı Şerifinin şah beyitini okudu:

*Kabul etsen Hulûsî kemteri dergâh-ı lutfunda
Civârında n'ola olsa mezârım yâ Rasûlallâh.*

Sonra Hacı Valide'ye döndü: “Hacı Hatun, ölürsek burada kalırız.” dedi. Hacı Valide Osman Hulûsî Efendi'ye “Anlayamadım Efendim.” dedi.

Efendi Hazretleri latife ile: “Hacı Hatun, nerede ölürsen orada kalırsın diyorum.” diye buyurdu.

Hacı Valide ağlayarak: “Aman Efendim, sen ihvanın ve yetimlerinin başında sağ ol da, benim ölmem, kalmam önemli değil.” dedi.

Osman Hulûsî Efendi'nin de gözleri yaşla dolu dolu oldu. Ben de dayanamayıp dışarı çıktım.”

İhvanın onun etrafında pervane olmaları her hâlini örnek almaları, sohbetinden duydukları zevk Valide Hanım'ın dikkatini çekmiş, efendisinin sanki onlar için yaşamasını arzu ederken kendisinin ölümünün hiç önemli olmadığını tatlı bir şekilde belirtmişti.

İşte bu itibarla Osman Hulûsi Efendi'nin hacca gidiş gelişleri ile alakalı olarak ihvanı arasında pek çok hatıraları ve menkıbevi anekdotlar mevcuttur.

Hacı Valide bir hac hatırasını şöyle anlatıyordu:

“Efendi ile beraber Arafat vazifemizi ifa ettikten sonra Müzdelife'ye gidecektik. O sırada Elbistanlıların kamyonu geldi. Biz Efendi ile şoför mahalline bindik, arkadaşlar da kamyonun üzerine bindiler. Bir ara Efendi “Gönlümüzde bir sıkıntı oldu. Arabadan inin.” diyerek arkadaşlara inmelerini söyledi. Arkadaşlar çok çabuk arabadan atlادılar. Yaya olarak Müzdelife'ye vardık. Henüz kimse gelmemişti. Bir çeşmenin yanına durduk, su akıyordu. Efendi ilerideki tepeyi gösterdi, tepenin arkasından bilek kalınlığında su akıyordu. Hulûsî Efendi arkadaşlara hemen abdest almalarını, su kaplarını doldurmalarını söyledi. Abdest aldık, kapları doldurduk, su kesildi. Bir daha su akmadı. Himmetlerini her yerde gördük, dağın başında bile ihvanını susuz koymadı, ihvanına sahip çıktı.”³⁷⁹

Yine Osman Hulûsi Efendi'nin bir hac yolculuğunu eşi Hacı Naciye Hanım (Hacı Valide) şöyle nakleder:

“1960'lı yıllarda karayolu ile hacca gidiyorduk. Huduttan geçtik, Şam'a vardık. Şam'a hicret etmiş olan Tokatlı Pîrimiz Mustafa Hâki Efendi (k.s.)'nin hanımı, oğlu ve torunlarını ziyaret ettik. Osman Hulûsi Efendi'yi gördüklerinde, Mustafa Hâki Efendi (k.s.)'nin ailesi çok memnun oldu. Hulûsi Efendi, Tokatlı Pîr Efendimiz'in mahdumu Bahaddin Efendi (k.s.) ile çok maneviyatlı sohbetler ettiler. Bahaddin

Efendi de çok memnun oldu.³⁸⁰ Bu günleri hayatının en mutlu anları olarak yâd ederdi.”

Osman Hulûsi Efendi 1964 yılında hacca giderken, Konya'ya uğramıştı. Mevlânâ Hazretlerinin türbesini ziyaret etti. Orada görevli bir komiser, Osman Hulûsi Efendi'ye: “Efendim, hacca gidiyorsunuz, Allah (c.c.) kabul etsin. Fakat bu kabir ziyareti ne oluyor, dinimizde böyle bir şey var mı?” diye sordu. O dönemler, Vehhabilerin de tesiri ile kabir ziyaretinin yanlış olduğu hatta şirk sayıldığı gibi fikirlerin yayıldığı zamanlardı.

Osman Hulûsi Efendi: “Evet, hac ibadeti dinî bir vazifedir. Dinimizin bir umdesi de, büyüklere hürmet, küçüklere şefkattir. Burada medfun bulunan Hazret-i Mevlânâ bir İslâm büyüğümüzdür. Hem de Allahü Teâlâ'nın bir velîsidir. Onun için burayı ziyaret ediyoruz.” dedi. Komiser tekrar sordu:

“Efendim, bu Allah'ın velîsi ne oluyor, bunlar da bizim gibi insan değil mi?” Efendi Hazretleri bu defa kendisine:

“Siz sigara içer misiniz?” diye sordu. Komiser: “Evet içerim.” cevabını verince Osman Hulûsî Efendi:

“Peki, sigaranı güneşe şöyle tutup yakabilir misin?” dedi. Komiser “Hayır yakamayız.” deyince Osman Hulûsî Efendi:

“Adese (mercek) diye bir cam parçası vardır, adeseyi güneşe tutar, güneş ışınlarını sigaranın ucunda toplarsan bir müddet sonra sigaranın yandığını görürsün. İşte Allahu Teâlâ'nın velîleri de adese gibidir. Cenab-ı Allah'ın füyuzatını alır, kullarına aktarır. Velîlerin bizden farkı işte budur.”

Komiserin aldığı cevap karşısında memnuniyeti yüzünden okunuyordu. Derhâl Osman Hulûsî Efendi'nin elini öperek hayır duasını istedi.

1984 yılı hac ziyareti sırasında Altınoluk'un karşısında oturmuşlardı. İhvanları, Hulûsi Efendi'nin etrafını sarmışlar, sohbetini dinlemekte idiler. Bazı ihvan Efendi'ye müteveccihen oturdukları için, Kâbe'ye arka dönmüş oluyorlardı. Bu durumu gören bir zat onlara:

“Kâbe’ye arka dönülmez.” diye söylenerek gitti. İhvan ne yapacağını, nasıl oturacağını bilemez hâlde iken Osman Hulûsi Efendi:

“Âdem’e arka dönmeyin de nereye dönerseniz dönün.” diye buyurdu. Böylece âdem’in kalbinin nazargah-ı ilâhî olduğunu hatırlatmış, onun kalbinin her şeyden önemli olduğunu belirtmiş oluyordu. Belki Yûnus Emre Hazretlerinin şu dizelerine de tercüman olmuştu:

*Aksakallı bir hoca
Bilmez ki hâli nice
Emek vermesin hacca
Bir gönül yıkar ise*

Yine 1984 yılı haccında, Medine-i Münevvere’de oldukları bir gün mescide vardıklarında ikindi ezanı okunuyordu. Kalabalık olduğundan mescide giremediler. Bab-ı Cibril’in önünde, dışarıda bir yer buldular. Namazdan sonra kalktıklarında bir zat Osman Hulûsi Efendi’nin yanına gelerek hürmetle:

“Efendim, ben Karabaş Medresesi’nde kalıyorum, uygun görürseniz hücremde biraz istirahat ediniz.” diyerek davet edince Osman Hulûsi Efendi:

“Peki, gidelim.” buyurdu. Ara sokaklardan geçerek Karabaş Medresesi’ne vardılar. Yolda biraz meyve alarak medresedekilere ikram ettiler. O zat eski ihvanlardan, Sivaslı emekli nüfus memuru idi. Efendi Hazretlerine dersle ilgili bazı şeyler sordu. Osman Hulûsi Efendi de: “Habs-i nefse devam edersin.” diye buyurdu. O zât: “Efendim, Eyne-silli Mustafa Efendi geldi: “Gardaş biz hatmi kaldırdık.” dedi. “Bu nasıl iş Efendim?” dedi. Osman Hulûsi Efendi:

“Bu selâhiyeti (yetkiyi) kimden almış? Bugün hatmi kaldıran, yarın da dersi kaldırır, olur mu böyle şey? Bu düzen bizzat Rasûlullâh (s.a.v.) tarafından kurulmuş. Bunu bozmaya kimsenin gücü yetmez.” diye buyurdular. Böylece derslerin ve hatimlerin ehemmiyetine büyük vurgu yaparak devamını sağladılar.³⁸¹

Hulûsi Efendi'nin hacda en dikkat ettiği hususlardan biri, vazifeleri yerine getirirken hiç kimsenin eziyet, zahmet ve meşakkat görmemesine çalışmaktı. Bu konuda ihvanı da sık sık uyarırlardı. 1984 yılında hac sırasında ihvanıyla birlikte Kâbe'yi tavaf ediyorlardı. İhvandan bazıları Haceru'l-Esved'i ziyaret edip öpmek için Efendi Hazretlerinden izin istediler. Hulûsi Efendi:

“Oğul, Haceru'l-Esved'i öpmek bir sevap, uzaktan selamlamak ise yüz sevap.” diye buyurdular. Sonra da: “Gidin, ziyaret edin fakat kimseyi incitmeyin.” diyerek izin verdiler.

Bir ihvanı şöyle nakletmektedir:

“Osman Hulûsi Efendi ile beraber hac farizasından sonra bir gün Kâbe'yi tavaf (nafile tavaf) ediyorduk. Tavaf çok kalabalık olduğu için yanında bulunan arkadaşına dedim ki; “Sen önden bir iki adım ileriden yürü, Efendi Hazretleri rahat hareket etsin.” O da öne geçerek yürümeye başladı. Önünde gidenleri itekler gibi oldu. Osman Hulûsi Efendi bunu görünce şöyle buyurdu: “Tavaf ediyoruz sünnet, incitiyorsun haram, onun için eziyet etme.” diyerek, o arkadaşına mâni oldu.

Tavaf esnasında Osman Hulûsi Efendi'ye Makam-ı İbrahim'i göstererek içerisinde ne olduğunu sordum. O da buyurdu ki: “Tavafı içten alın da ziyaret edelim.” Makam-ı İbrahim'in önüne geldik. Özel muhafaza içerisindeki taşın üzerinde 15 cm derinliğindeki ayak izlerini gördük. Yine buyurdular ki: “Hz. İbrahim (a.s.) Kâbe'yi inşa ederken, bu taşın basardı. Bu taş asansör vazifesi görürdü. Bu taş üzerindeki ayak izleri bir mucizedir ki; peygamberler kumda yürüdüğü zaman izleri belli olmaz, fakat taşın bastığında izleri belli olur.”

Yine tavaf esnasında Osman Hulûsi Efendi'ye sordum: “Efendim, Kâbe ne zaman inşa edildi?” Buyurdu ki: “Kâbe-i Muazzama ilk defa, Hz. Âdem (a.s.) tarafından buraya inşa edildi. Sonra yıkıldığından, Cenab-ı Allah (c.c.) Hz. İbrahim (a.s.)'e rüyasında şöyle buyurdu; “Ey Halilim bana bir beyt yap.” Hz. İbrahim (a.s.): “Ya Rabbî, nereye yapayım?” diye sorunca, Cenab-ı Allah buyurdu ki: “Âdem (a.s.)'in

yaptığı yere yaparsın.” Hz. İbrahim (a.s.) dedi ki; “Ya Rabbî ben o yeri bilmiyorum.” Cenab-ı Allah (c.c.) buyurdu ki: “Yarın sana bir canlı varlığımız tarafından işaret olunacak.” Sabah kalktığında Kâbe'nin bulunduğu yere bir örümceğin yaptığı ağla inşaatın temelini işaret ettiğini gördü. Bu işaret üzerine inşaatı yaptı. İnşaatı görenler, Hz. İbrahim (a.s.)'e ne yaptığını sordular. O da Cenab-ı Allah (c.c.)'a beyt yapıyorum dedi. Kâbe'nin nasıl yapıldığını bu şekilde izah ettiler.”

Merhaba, Hoş Geldiniz

İhvandan biri şöyle nakletmektedir:

“1984 yılında Osman Hulûsî Efendi ile beraber hacca gittik. Mekke-i Mükerreme'de evimizin salonuna girdiğimde Osman Hulûsi Efendi oturuyordu. Yanına varıp elini öptüm. Namaz kılmak için memleketten getirmiş olduğumuz halı seccadeyi göstererek buyurdu ki:

“Oğul, bu halı seccadeyi görüyor musun? Bu seccadeyi ikinci kez hacca getirişimiz. Çünkü üzerinde namaz kılıyoruz.” diye buyurdular. Anladım ki bu kapıya hizmet edenler, cansız eşyalar da olsa, tekrar tekrar hacca gelir. Kişi samimi olduğu hizmetinde hac sevabı alır.”

Osman Hulûsi Efendi, bir murabbaında dostları ziyaret etmenin de “Hacc-ı Ekber” gibi sevaplı bir amel olduğunu şöyle ifade eder.

*Merhaba, hoş geldiniz yârânîler merhaba
Bu mükedder gönlümüze sundunuz çünkü safâ
İyd-i ekber eylediniz şüphesiz ki mutlaka
Merhaba, hoşgeldiniz yârânîler merhaba*

Osman Hulûsî Efendi 1980 yılında buyurdu ki: “Altı haccımızın dördünü Efendi Hazretleri (İsmail Hakkı Efendi (k.s.)) ile beraber yaptık. 1964 yılında hacca giderken otobüsümüz kuma saplandı. Arkadaşlar çok uğraştılar fakat çıkaramadılar. Şoför bana: “Efendim, bu aracı sizden başkası çıkaramaz, şuna bir el atın.” dedi. Biz de biraz zorladık, aracı çıkardık. Fakat belimizi incittik. Mekke'ye varınca Harem-i Şerif'te kaldık, otelimize gidemedik. Bir direğin dibinde

validenizle beraber beş gün kaldık. Beşeriyet hâli ortadan kalktı. Hz. Pîr Efendimiz yanımıza gelerek: “Oğlum Hulûsi, ne güzel hâliniz var. Eğer ki ihtiyârım elimde olsa ben de sizinle kalmak isterim.” diye buyurdular.”³⁸²

Bir ihvanı 1984 yılındaki haccından bir vakayı şöyle nakletmiştir:

“Mekke’deydik. Evimiz Mesfele’deydi. Harem-i Şerif’e giderken tünelden giderdik. Efendi Hazretlerinin etrafında neşeyle, grup hâlinde gider gelirdik. Bir gün giderken arkadaşlardan biri, Efendi’nin koluna girmek istedi. Efendi Hazretleri ise kolunu vermediler. Arkadaşımız anlayamadığı için iki üç defa daha teşebbüs ettiyse de Efendi Hazretleri her defasında kolunu çektiler.

Efendi Hazretlerinden böyle bir tavır beklemeyen arkadaşımız üzülerek yanındaki ihvana:

“Galiba ben bir hata işledim, ondan dolayı Efendi Hazretleri bana kolunu vermedi. Bugün dersimi yapmadım, galiba onun için.” dedi.

O ihvan dönüŖte, ar-kadaşının söylediklerini ve üzüntüsünü Efendi Hazretlerine bahsetti. Hulûsi Efendi de:

“Oğul, ne hatası olacak ki, o öyle zannetmiş.” diye buyurdu.

Hac dönüşünden bir yıl sonra, Devlethane’de Hulûsi Efendi abdest alırken, hac sırasında koluna girmeye çalışan ihvan da havlusunu tutuyordu.

Hulûsi Efendi havluyu elinden alırken kendisine:

“Oğul! Hac sırasında bir gün sana kolumuzu niçin vermedik, biliyor musun? Oğul, senin kolların da o gün böyle üryandı, onun için koluna girmedik.” diyerek abdest almak için sıvadığı kolunu gösterdi. Efendi Hazretleri, kısa kol gömlek giymemizin terk-i edep olduğunu böylece en güzel şekilde ifade etmişti.”

Efendi Hazretleri anlatmaktadır:

“Bir hac yolculuğundan dönüŖte heyetimiz Ürdün’e uğramıştı. Günlerden Cuma idi. Başkent Amman’ın Melikgazi Camii’nde Amman’ın Müftüsü kürsüye çıkarak, Cuma namazı için toplanan binlerce cemaate hitabederek:

“Yabancı hacılardan özellikle Türkler’e bazı sorular sormak istiyorum, kendine güvenen âlim varsa ayağa kalksın.” dedi. Riya ve reklam olmasın diye başkalarının kalkmasını bekledimse de kimse kalkmayınca İslâm’ı yaşayan bir Türk olarak ben kalktım ve buyurun,

*Müslümanım, Müslümanlık öz şiârımdır benim,
Milletim Türk'dür ve Türklük iftiharımdır benim*³⁸³

dedim.

“Türklerde mukaddesata saygı azalmış, öyle mi?” dedi. Ben, “Hiçbir Müslüman Türk üç bin kilometre uzaklıkta da olsa Kâbe'ye, kibleye karşı ayağını uzatıp yatmaz. Gene hiçbir Türk, yanımdaki Arap'ın yaptığını göstererek, Kur'an-ı Kerim'i okuyup ayağının yanına koymaz. Onu en az, göbeği hizasından yukarıda bir yere kor ya da asar.” dedim. “Güzel, güzel!” dedi ve bir soru daha sordu:

“Siz Türkler, İslâm'ın ve Arab'ın düşmanı İsrail'le dostluk kuruyorsunuz.” dedi. Ben de: “Biz İsrail'le sadece diplomatik ve ticarî ilişkiler içerisindeyiz, o da çok sınırlıdır. Şayet biz Türkler, öteden beri komünist Rusya'nın önünde bir set olarak durmasaydık, Ruslar, İslâm ve Arap âleminin başına daha büyük düşman olurlardı.” dedim. Cevaplarına sadece soran değil, dinleyenler de hayran kalmışlardı.”

Medine Şehrini Toprağı

Urfalı büyük Osmanlı şairi Yûsuf Nâbî (1641-1712) Medine'de Peygamber Efendimizin Ravza-i Şerifini ziyaretin önemini ve orada nasıl hareket edileceğini belirten bir gazelinin sonunda kendisine şöyle seslenir:

*Mürâât-ı edeb şartıyla gir Nâbî bu dergâha
Metâf-ı kudsiyandır bûse-gâhı enbiyâdır bu*

(Ey Nâbî! Bu dergâha edebinle gir. Zîra burası melâike-i mukarrabînin etrafında pervane olduğu ve peygamberlerin hürmetle eğildiği bir yerdir).³⁸⁴

Medine güllerin en güzelinin açtığı bahçedir. Toprağı, suyu, havası gül kokan beldedir. Âlemlerin Efendisine kucak açan kutsal mekândır. Âlemlere rahmet olarak gelen sevgili Peygamberimizin kabri saadeti oradadır.

Medîne'de Peygamber Efendimizin huzurunda Osman Hulûsi Efendi bambaşka hâllere bürünürdü. Sanki Rasûlullâh Efendimizin aşkı ve sevdasıyla yanardı. Yine bir gün Mescid-i Nebevî'yi ziyaretten sonra son derece duygulanan Osman Hulûsi Efendi'nin gönlünden akıp gelen şu mısralar kaleme dökülüyor ve Peygamber Efendimize olan sevgisinin derecesi seziliyordu:

*Medîne şehrinin hâk ü toprağı
Ravza-i Habîb'in gül ü yaprağı
Hakikat şehrinde kurmuş otağı
Seyyidim sultanım Karîbu'llâh'ım
Mürşidim mu'inim refî'u'llâhım³⁸⁵*

Osman Hulûsi Efendi hac vazifeleri sırasında âdâb ve erkân kadar mekânların asli hâllerine de dikkat eder ve çeşitli ifadelerle yanındakilere de işaret buyururdu.

1987 yılındaki hac ziyaretinde, Medine-i Münevvere'de idiler. Bir gün ihvanı ile beraber Mescid-i Nebevî'ye, Sıddık Kapısı'ndan girdiler. Osman Hulûsî Efendi:

“Mescitten içeri girelim.” dedi. Yanındakiler şaşırmişti. “Mescitte değil miyiz? Galiba Efendi'nin sözünü yanlış anladık.” dediler. Mescidin ortalarına geldiklerinde Osman Hulûsî Efendi bir sütunun dibinde durdu, “Buraya oturalım.” diye buyurdu.

Oturduktan sonra: “Bakınız bu gerdanlıklı sütunlarda ‘Hudud-ı Peygamberî’ yazıyor. Bu sütunlar Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in zamanında yapılan mescidin sınırlarını gösteriyor. Buradan sonrası, sonradan ilave edildi.” diye buyurdular. O zaman anladık ki, mescitten içeri girelim dediğinin hikmeti buymuş. Bir müddet oturduk, Osman Hulûsî Efendi cebinden tesbihini çıkardı:

“Biraz da salâvat-ı şerifeye devam edelim.” diye buyurdular.

Orada hiç kimsenin hâllerine karışılmamasını sık sık tembihlerdi. Kendileri nakletti ki:

“Zatın biri salâvat-ı şerife çekiyormuş. Demiş ki: “Mescide gideyim, huzur-ı Peygamberî'de devam edeyim.” Mescidde bir direğin yanına oturmuş, salâvat-ı şerife çekmeye başlamış. Bir ara karşısına bir meczup gelip oturmuş. Ağzından burnundan salyalar akıyormuş. Tesbihatla meşgul olan zat onun bu hâlini görmemek için gözlerini kapatmış, tesbihine devam etmiş. Bir ara manen bir tas şerbet ikram edilmiş. Tası almış içmiş, o ara gözlerini açmış. Karşısında oturan meczup: “Afiyet olsun.” demiş. Onun bu manevî hâle vâkıf olduğunu anlayınca mahcup olmuş.” diye buyurdular.”³⁸⁶

Yine 1987 yılı hac ziyaretlerinde bir gün Mescid-i Nebevî'de, hurma bahçesinin olduğu açık yerde oturuyorlardı. İhvandan bazıları duvarda yazılı olan sahabelerin isimlerini okumaya çalışıyorlardı. Orada Ebu Hureyre Hazretlerinin ismini okuyunca ihvandan birisi Osman Hulûsî Efendi'ye gelerek “Efendim, Ebu Hureyre (r.a.) Aşere-i Mübeşşere'den mi?” diye sordu. Hulûsî Efendi buyurdu ki:

“Hayır oğul, o değil. Kâğıt kalem ver, yazayım.” dedi. Bir kâğıt aldı ve Arapça bir beyit halinde yazdıktan sonra geri verdi.

*Çâr-ı yârı dahi Zübeyir ü Talha
Abdurrahman, Sad, Said, Ubeyde*

Sonra şöyle naklettiler: “Oğul, işte Aşere-i Mübeşşere bunlar. Biz küçükken bir rüya görmüştük. Rüyamda on kişiyle beraber bir sofrada yemek yedik. Tek tek bu on kişiyle görüştüm, ellerini öptüm. İsimlerini de beyit hâlinde yazmışım. Sabah olunca rüyamı anneme anlattım. Annem:

“Oğlum, ne güzel bir rüya görmüşsün. Bu görüştüğün kimseler, Rasûlullâh (s.a.v.) tarafından dünyada iken cennetle müjdelenen Aşere-i Mübeşşere denilen sahabeler.” dedi. İşte bu yazdığım beyit o zamanki rüyamda yazdığım beyittir.”³⁸⁷

Devran-ı Rasûlullâh

Allah dostlarında Peygamber sevgisi son derece güçlüdür. Onlar, Allah Rasûlü'nün, kimilerinin sandığı gibi bir 'postacı' olduğuna inanmazlar. Onlar, kâinatın yaratıcı ilkesi olarak ilkin Nur-ı Muhammedî'nin yaratıldığını, varlığın o nurdan halkedildiğini bilirler. Onun zamanında olduğu gibi kıyamete kadar da ancak ona uymak ve sünnetine ittiba etmekle kurtuluşa erileceğini bilirler ve insanları bu inanişe davet ederler.

Hazret-i Peygamber (s.a.v.)'in vârislerinden olan Osman Hulûsi Efendi büyük bir aşkla edeple on üç kez kabrini ziyaret etmiş ve O'nun için nice na't-ı şerif, kaside ve gazeller de kaleme almıştır. Belki bunların büyük bölümü huzurunda edeple durduğu, âlemlerin hürmetine yaratıldığı Hatem-i Enbiya'nın yanından ayrıldığı anda kalemine geliyordu. Onlardan bir tanesinde yine hem Hulûsi Efendi'deki Peygamber aşkı, hem de bu aşkın geleneğin içinden gelen ifadesi görülmektedir.

Gazel formunda yazılmış bu na't-ı şerifinin her beyti bir taç beyit olacak niteliktedir. Şöyle ki:

*Her demde sürülmez bu devrân-ı Rasûlu'llâh
Her demde kurulmaz bu dîvân-ı Rasûlu'llâh*

*Her dîdeye yüz açmaz her göz o yüze kaçmaz
Her merhaleden geçmez kervân-ı Rasûlu'llâh*

*Bin yıllık ömür değmez bir lahzasını anın
Her câna nasîb olmaz ihsân-ı Rasûlu'llâh*

*Deryâ-yı maârifden dürr al dil-i ârifden
Pür-hikmet-i sârifden der kân-ı Rasûlu'llâh*

*Erkân-ı Karîbu'llâh bürhân-ı Karîbu'llâh
Her şân-ı Karîbu'llâh hep şân-ı Rasûlu'llâh*

*Her emre itâatda her vech ile tâatda
Meydân-ı sadâkatda merdân-ı Rasûlu'llâh*

*Hulûsî ne devletdir bin lutf u inâyetdir
Olmak ne saâdetdir kurbân-ı Rasûlu'llâh*"³⁸⁸

Dikkat edilirse Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi, Rasûl aşkını dile getirdiği gazeline bir özlem ateşinin yakıcılığıyla girer:

“Rasûlullâh'ın çağının devranı, o çağın güzelliği biriciktir, her zaman sürülemez. Allah Rasûlu'nün (s.a.v.) divanı bir kez kurulmuştur, her zaman kurulamaz.”

Burada, hem bir hakikat dile gelir hem de örtülü bir hasret. Hakikat, Allah Rasûlu'nün altın çağının bir kez yaşandığı, yaşanacağıdır. O, her gün beş vakit tekrarlanan namaz ise bir güzellik, bir hakikattir.

Bu gerçeği dile getirirken, örtülü olarak da o çağda yaşama özlemini ifade etmektedir.

Devran kelimesi, burada bir güzellik süreci olarak, bir dem, bir devran, bir çağ, bir nimet olarak kullanılmakta ve çağrışım imkânlarının tümünden yararlanılmaktadır. Divan ise, Rasûlullâh'ın sohbet meclisi anlamında düşünülmüştür. Divan da zengin bir anlam dünyasına sahiptir. Bu kelime ile Allah'ın Elçisi (s.a.v.)'in 'Sultan' oluşuna ima vardır. Bu saltanat, gönüllere taht kurmuş bir saltanattır. Dünyevî bir sultanlık değildir.

İkinci beyitte mazmunlar karşımıza çıkar:

“Sevgili Peygamberimizin kervanı her göze yüz açmaz, her göze görünmez, her göz o yüze kaçmaz, her göz o yüze bakmaz, bakamaz. Her merhaleden ve her evreden geçmez.”

Göz, feyz kaynağına yönelmenin, o kaynakla ilişki kurmanın aracıdır. Yüz, vahdetin (birlik) mazmunudur. O, öylesine bir birlik hakikati, bir feyz kaynağıdır ki, her göze kendisini göstermez.

Nitekim Rasûlullâh Efendimizin getirdiği nurdan kendi çağında, kendi yakınlarından bile çoğu insan istifade edememiştir. Çünkü bu da bir bağış, bir lütuftur.

O yüz, yani feyz kaynağı kendisini açsa, gösterse bile her göz, o yüze yönünü çeviremez, yönelemez. Burada, hayatın bir imtihan oluşu dile gelmektedir. Cenab-ı Hakk nurundan bir parıltı gösterir, o nuru Rasûlü'nün mübarek çehresinden yansıtır, ne ki, her göz bunu göremez. Bakmak ile görmek arasında bir fark vardır. Burada ayet-i kerimedeki “Onların gözleri vardır, göremezler.” nitelemesine de bir gönderme vardır. Allah Rasûlü'nün kervanı, her menzile, her durağa uğramaz, her mekândan geçmez.

O, öylesi lütuf kervanıdır ki, her yer onunla şenlenmez. Bu, ilahî takdirin akılla kavranılması imkânsız bir sırrıdır. Allah, dilediğine hidayet eder.

Bir haberde şöyle denir: “Meleklerin sevinerek yazdığı birçok amel, hesap gününde sahiplerinin yüzüne çarpılır.”

Hidayet, kıldan ince kılıçtan keskin bir yoldan geçmektedir. İhlâs sırrına ermeksizin, Allah Rasûlü'nün getirdiği nurdan istifade imkânsızdır. Bu sırdan olsa gerek, Kur'an'ın en önemli surelerinden birine İhlâs adı verilmiştir. İhlâs Suresi, “De ki, Allah birdir.” diye başlar ve yine Allah'ın mutlak tekliği/ehadiyyeti ile biter.

Rasûlullâh Efendimizin kervanına katılmış olanlar, Allah'ın kesret âlemindeki birlik tecellisini müşahede etmiş, onu aşarak, O'nun mutlak teklik hakikatinin de sırrına ulaşmışlardır. Bu yüzden ibadetlerini, Allah'ı görür gibi ifa ederler. Bu ihlâstır. O'nun rızasından başka bir maksat gözetmeksizin yapılan güzel hareketlerin, taatlerin arkasında ehadiyyet hakikatine bağlı bir ihlâs sırrı saklıdır.

Seyyid Osman Hulûsi Efendi, bizi böylesi bir anlam deryasına taşıdıktan sonra, Rasûlullâh Efendimizin izini takip ederek şöyle der:

“Rasûlullâh ile birlikte geçirilen bir an, bin yıllık ömürden daha değerlidir. Ama bu her cana nasib olmaz bir ihsandır, bir bağıştır.”

Burada, Allah Rasûlü'nün (s.a.v.) sohbetinin feyzine işaret edilmektedir. O Nur'un kendisinden sonraki zamanlarda kâmil insanlarda parıldayışı yüzündendir ki dünya nizamı sürmektedir.

Ancak her cana bu nimet nasib olmaz ve herkes bu bağışa uğrayamaz.

Sonraki beyitte, Hulûsi Efendi, az önce değinilen hakikatin izini sürmektedir:

“İrfan denizinden, âriflerin dilinden inci al. Saf, mutlak hikmetin kaynağı olan Allah Rasûlü'nden hikmet edin.”

Ârif, marifete ulaşmış kimsedir. İrfan, Allahu Teâlâ'nın bir ihsanı olan manevî, vehbî ilimdir. Buna marifet de denir. İşte marifetullah, velînin manevî gezisinde uğradığı menzillerden biridir. Bu seviyeye erişen kimseye ârif denir. Burada Hulûsi Efendi, irfan ve hikmetin kaynağı olarak Allah Rasûlü'nü işaret etmektedir. Tüm âlimler ve ârifler, Hazret-i Peygamber (s.a.v.)'in getirdiği hikmetin vârisleri ve takipçileridir.

Hikmet, ilahî hakikat bilgisi anlamında kullanılmaktadır. Bazılarının hatalı olarak felsefe karşılığı olarak da kullandıkları bu kavram, Seyyid Osman Hulûsi Efendi'nin naatında, ilahî hikmet manasında ele alınmıştır.

Beşinci beyitte bu gerçeğe yeniden vurgu yapılır:

“Allah'a yakın olmanın, Allah'a yakınlığın erkânı, bürhanı, belirtisi, delili ve şanın bir örneği, Allah Rasûlü'ne yakın olmak, O'nun şanıdır.”

Hulûsi Efendi bu beytinde “Eğer O'nu (Allah'ın Rasûlünü) seviyorsanız, O'na ittiba ediniz, O'nun sevdiğini seviniz, O'nun getirdiğine uyunuz, dostuna dost düşmanına düşman olunuz, ilahî emirlerine ahenkli ve revnaktar bir biçimde işaret etmektedir.

Bir sonraki beyitte ise şanın nasıl gerçekleşeceğini haber vermektedir:

“Kânına, kaynağına, özüne incinin, gevherin, güzelliğin dolması ancak kullukla mümkündür. Kulluk, şandır. Böylece gönlüne ve canına Allah Rasûlü'nden derman gelecektir.”

Şayet, Rasûlullâh Efendimizin tarif ettiği veçhile ibadet eder, Rab-bimizi bize tanıttırdığı gibi tanır ve bilirsek, o zaman her türlü derdi-mize derman bulmuş, gönlümüz ve ruhumuzu ilahî hakikatin nurla-riyla yıkamış oluruz. Allah'ın bize verdiği emanete ihanet etmeden yaşayabilmenin tek yolu budur. İnsanlar arasında temiz bir kimlikle yaşamamız ancak böyle mümkündür. İnsanın ebede namzet olan gönlünü ve ruhunu ancak bu doyurabilir. Bizler bu dünyada birer konuğuz. Rabbimizin bize vermiş olduğu istidatların asıl tecelli yeri ebedî hayattır, ahiret yurduudur. O hâlde derdimizin dermanı Nebevî haberdır.

Hulûsi Efendi, devamındaki beyitte, merdan ve meydan kelimele-riyle hem birkaç edebî söz sanatı yapmakta hem de bir hakikati dillen-dirmektedir.

İnsan, Allah'a ezelde verdiği söze, ahdine sadık kalmalıdır. Bu mey-danda Allah Rasûlü'nün yiğitleri, her an ibadet ve taat hâli içerisinde bulunarak, her ilahî emre itaat ederek, ahitlerine sadık kalırlar.

Nihayet son beyte geldiğimizde gazel boyunca bir gülün yaprakları gibi katlana katlana büyüyen anlam guncası taçlanır:

“Ey Hulûsi! Allah Rasûlü'ne kurban olmak, canını ve ömrünü O'nun getirdiği İlahî hakikate adamak ne saadettir, ne devlettir, ne lütuf ve inayettir”!

Burada kâmil insana işaret vardır. Kâmil insan, canını ve hayatı-nı Allah Rasûlü'nün haberine vakfeden, O'nun getirdiği nurla yıka-nan, O'nun izini takip eden, O'nun yolundan giden kimsedir. İnsan, O'nun yolunda O'nun uğrunda nefsini kurban etmeli, admalıdır. Nefsini kurban eden yani benliğinden, nefsinden geçen kimsenin gönlü, artık ilâhî haberin telkinine açık ve hazır hâle gelmiştir. Ona mutluluklar olsun.

Sosyal ve Kültürel Faaliyetleri

Var ehl-i Hakk'a hizmet et bî-taleb ü bî-garaz

“Seyyidü'l kavmi hâdimuhum” emr-i Habîb-i Kibriyâ-yı tut³⁸⁹

“Hayru'n-nâs men yenfeu'n-nâs” ve “Seyyidü'l kavmi hadimuhum” hadis-i şeriflerine göre insanların hayırlısı ve efendisi insanlara hizmet edenlerdir. Hizmet; er işidir. Çünkü bünyesinde, feragât ve istikrar taşır. Seyyid Osman Hulûsi Hazretleri yukarıdaki beytinde bu hadis-i şerifi bildirirken kendisi de hayatı boyunca onu düstur edinecek yürümüştür. Yaptırmış olduğu ilim ve irfan yuvalarıyla insanlığa en büyük hizmetlerden birisini yapmıştır. Yaptırdığı okulların hiçbirinden zerre kadar menfaat temin etmemiş, bilakis onların eğitim süresince birtakım ihtiyaçlarını da mütemadiyen karşılamıştır. Kurduğu vakıf ise; insanlığa dinî, ahlâkî, içtimaî, edebî ve sıhî hizmetleri programına esas olarak almıştır. Bu hizmetleri sonuna kadar devam edecektir.

Seyyid Osman Hulûsi Efendi'nin hayatının her ânı neredeyse insanlığa hizmet aşkıyla ve faaliyetleriyle geçirdi. Beldesine ve çevresine daima faydalı işler yapma gayretinde bulunurdu. Yûnus Emre'nin “Yaratılanı hoş gör Yaratan'dan ötürü.” sözü onda bütün mahlûkata iyilikte bulun anlayışı içerisinde bir hayat prensibi hâline gelmişti.

Onun ilk imar faaliyeti 1945 yılından itibaren Şeyh Hamîd-î Velî Camii imam-hatipliğini de yürütmesi sebebiyle, hem görevi olduğu için, hem de ecdadı orada medfun bulunduğundan; öncelikle bu caminin ve etrafının onarımına, bunun yanı sıra da mahallenin ihtiyaçlarının giderilmesine çalışmıştır.

Darende, Tohma Çayı'nın içinden geçmesi sebebiyle, meskûn mahallerden biri olarak beğenilerek şehirleşen bir Anadolu kasabasıdır. Aynı zamanda hassaten Zaviye Mahallesi'nde manevî bir atmosferin yanında, kayadan çıkan ılık sular, insanlara olduğu kadar balıklara da kucak açmıştır. Tohma Kanyonu'nda kaya sularının şırl şırl akması tabii bir güzellik arz etmekte, gözlere pırlıltı olmaktadır. İşte tarihi

çok eskilere dayanan tabii kaya sularından biri de Kudret Hamamı'dır. Bilindiği gibi, yeraltından fışkıran ve kayalardan çıkan, içindeki bazı kimyevî maddelerin varlığı sayesinde birtakım hastalıklara şifa olan sulardan istifade edilen yerlere bazı yörelerde hamam, bazı yörelerde kaplıca, bazı yörelerde ise ılıca denilmektedir. Bu tip hamamlar muhakkak havuzludur. Suyun boğucu özelliğinin olması insanlara yüzmeyi öğretmiştir. İşte Darendede halkın yüzmeyi öğrendiği en önemli yerlerden biri Kudret Hamamı'dır.

1950'li yıllarda Hulûsi Efendi, büyük bir gayret göstererek, mahalle halkının gençlerini de yanına alarak, Kudret Hamamı'nın havuzunu kullanılabilir duruma getirmiştir. Onun bu mekânı insanların istifadesine yeniden sunması, hatta ırmak ve havuz içerisinde taş ayıklayarak oranın temizliği ve güzelleştirilmesi için günlerce su içerisinde çalışması canlı şahitler tarafından takdir ve hayranlıkla anlatılmaktadır.

1956 yılında, çevre halkınca Gevr Hamamı (Kudret Hamamı/Havuzu) olarak bilinen yerin yol ve havuzunun yapılması için bizzat çalışmıştır. Tohma Nehri içinden taşlar çıkararak inşaatın yapılmasına ön ayak olup, şifa kaynağı bir menbaı insanların hizmetine sunarken, etrafındaki sevenleri ile de bir hayır hizmetini teşekkül ettirmiştir.

Buraya büyük bir önem veren Hulûsi Efendi daha sonra 1984 yılında Kudret Havuzu'na giden yola bir de köprü yaptırtacaktır. Köprüde çalışan ustalardan Ali Önder şöyle anlatıyor:

“Konya'dan Ali adında bir arkadaş geldi. 'Efendim bir tarla ektim, şu kadar buğday geldi. Bu paraya buraya bir köprü yaptırmak istiyorum.' dedi. Hulûsi Efendi: 'Usta burada, o para köprünün yapımına yetmez.' deyince, 'Üstünü takviye ederiz efendim.' dedi. Biz köprüye başladık. Köprü bitti, buyurdular ki: 'Bir mermere yaptıranın adını ve tarihini yazdıralım ki hayra teşvik olur.' Hulûsi Efendi daha sonra köprünün üzerinde bir çay içmek istedi. Hazırlık yapıldı ve orada sohbet edip çay içtik ve köprünün açılışı yapılmış oldu.” Köprünün kitabesi şöyledir:

Bu köprüyü Hacı Ali Çömlekçi etti inşa

Kendisini hayrı ile yâdet eserini eyle temaşa. (1984)

Tarihî eserlere sahip çıkılmadığı ve çoğunun bakımsızlıktan harap olduğu 1960'lı yıllarda Hulûsi Efendi, Şeyh Hamîd-i Velî Camii İhya ve Onarım Derneği'ni kurdu. Böylece zamanın şartlarına göre tamiratını, büyütülmesini ve herhangi bir sosyal afete karşılık caminin ve türbenin geleceğini garanti altına almayı başardı. Ayrıca Somuncu

Baba'nın etrafında asırlardır devam eden ilim ve kültür hareketlerini de bu sayede tekrar düzenli bir şekilde başlatmayı hedefliyordu.

Şeyh Hamîd-î Velî (Somuncu Baba) Camii, Darende'ye Osman Hulûsi Efendi'nin gayretleri ile hâlâ hizmet vermeye devam eden en eski camidir. Cami, yerli ve yabancı birçok kimsenin ziyaret ettiği önemli bir mabed niteliğindedir. İlk zamanlarda daha çok zaviye özelliği ile dikkat çekiyordu.

Şeyh Hamîd-î Velî Camii ya da Zaviyesi'nin teşekkülü, Şeyh Hamid-i Velî Hazretleri'nin Darende'nin Hıdırlık Mahallesi'ne hicreti ile başladı. Tohma Irmağı'ndan takriben 4-5 metre yükseklikte eski su yolu ve kayalığın önünde bulunan, kuş sesi, su sesi ve yeşilliğin arasında insanı dinlendiren ve Rabbi ile huzura erdiren mükemmel bir mevkideydi. Mekânın zaviye özelliği dolayısı ile bu tarihten itibaren Hıdırlık ve Zaviye Mahallesi diye anılmaya başlandı.³⁹⁰

Günümüze kadar önemli tadilatlar geçiren dergâhın icra ettiği fonksiyonları, tarihî seyri itibarıyla nitelendirmek güçtür. Burası zaman içinde muhtelif kişiler tarafından yapılan ilaveler ile genişlemiş, böylece hizmet alanı da büyümüştür. Zaviye, cami ve medresenin ilavesi ile zamanla birbirinden ayrılmaz parçalardan oluşan bir külliye hâline gelmiştir. Malumatlara göre, bu makamı tekke, halvethane, zâviye, hangâh, dergâh, medrese veya bir bütün olarak bir külliye şeklinde değerlendirmek gerekmektedir.

İşte Hulûsi Efendi bütün bu hizmetlerin daha iyi bir şekilde yapılabilmesi için çalışmalarında bulundu. Zamanın imkânsızlıklarına rağmen hiçbir şekilde fedakârlıktan kaçınmayarak, at sırtında etraftaki kasaba ve köylerle, cami onarımına yardım toplamak gayesiyle yolculuklar yaptı.

Yine aynı yıllarda cami derneği yararına "Somuncu Baba" adlı kitabın yayınlanmasını sağladı. Ayrıca Şeyh Hamîd-î Velî ve Darende hakkında gerçekçi bilgilerin neşredilmesine yardımcı oldu. Kitapta ayrıca cami derneğinin hizmetleri değerlendirilmiş ve ilk fırsatta yapılması planlanan işlerden bahsedilmiştir.

Şeyh Hamîd-î Velî Camii

Buna göre cami çevresinde ilk önemli çalışmalar, 1960 yılında kurulan, caminin İhya ve Onarım Derneği kanalı ile olmuş ve hâlen olmaktadır. Cemiyetler Kanunu çerçevesinde resmen kurulan bu derneğin fahrî ve faal başkanlığını Hulûsi Ateş almış, teknik işlerini Yüksek Mimar Mühendis Şerif Ali Akkurt ve Mimar Mühendis Yücel Sarı yürütmüşler, fahrî çalışmaları ve üstün görüşleri ile camiyi bugünkü eşsiz eserlerle süslemişlerdir.

Sanduka kubbesi, zengin kitaplık, muazzam balıklı havuz, modern tuvalet ve müştemilâtı, bahçe ve ihata duvarları, döşemeler ve beyaz mermer gibi işlemeli taştan eski sanat tarzında yapılan kemerli kapılar derneğin dört yıl içerisinde tamamlayabildiği elle tutulur eserlerdendir. Bu işler için dernek kurulduğundan itibaren dört yıl içerisinde seksen beş bin küsur lira gelir temin edilmiş ve bu esere sarf edilmiştir.

Derneğin ilk fırsatta yapmayı plânladığı işler şu şekilde belirlenmişti: Caminin

iç kısmının sanduka seviyesine kadar çinilerle döşenmesi, çatı ve ön tavan kısımlarının restore edilmesi, eski medresenin yerine modern bir Kur'an okulunun inşası, kütüphane ile bir müzenin inşası, havuz çevresi ile bahçesinin daha çok değerlendirilmesi, beyaz kemerli cümle kapısının önüne eski Türk sanat tarzını örnek tutarak beyaz taştan işlemeli, kemerli bir çeşme yapılması, ihata duvarlarının dış kısmında bir otopark yaptırılması ve şehir istikametine uzanan caddenin Tohma içerisinden bir duvar çıkarılarak genişletilip düzeltilmesi. Bütün bu işlemlerin plân ve projeleri kısa sürede hazırlanmış ve sırasıyla tatbik sahasına konmuştur.”³⁹¹

O yıllarda yapılan en önemli çevre düzenlemesi olarak kabul edilebilecek Balıklı Havuz'un yapımı esnasında birtakım zorluklar da yaşanmıştı. Projeyi uygulayan Mimar Yücel Sarı Bey o günleri şöyle anlatmıştır:

“Mimarlık Fakültesi’ne girdiğim yıllarda, memleketim olan Darende’ye hizmet etmek arzusu içerisindeydim. O yıllarda Şeyh Hamîd-i Velî İhya ve Onarım Derneği’nin Başkanı olan Seyyid Osman Hulûsi Efendi, bakıma ihtiyacı olan Şeyh Hamîd-i Velî Camii Şerifi’nin onarımı ve çevresinin tanzimi için çalışmalar başlatmıştı.

Yıllardır kayadan çıkan ve Zaviye su arkında yüzen balıkları tabii ortamda, bir doğal akvaryum niteliği taşıyan güzel bir havuz içerisinde görme isteğimiz ve Hulûsi Efendi’nin bu istikametteki arzusuna binaen himmetleriyle havuz projesine başladık. 1961 senesinde Şeyh Hamîd-i Velî Camii’nin havuzunun harcını elle karıştırıyorduk. Ellerimiz harç karmaktan kabarmıştı. Biz bu şartlarda çalışırken, nur içinde yatsın, Köndel İbrahim Ağa geldi ve: “Sarın Bekir Ağa’nın küçücük çocuğunun sözüyle Hoca Efendi parayı toprağa gömüyor.” dedi. Bu söz beni oldukça yaralamıştı, neredeyse ağlayacaktım. Hemen oradan ayrıldım. Öğle üzeriydi, halama gidiyordum. Osman Hulûsi Efendi Hazretleri’ne rastladım ve bana:

“Hayırdır, ne oldu Yücel Bey?” dedi. Ben de durumu izah ettim ama neredeyse ağlayacağım. Efendi Hazretleri koluma girdi ve bana ömrüm boyu unutmayacağım bir hüsn-i kelamla:

“Yücel Bey, herkes tasvip ederse bu işin tadı olmaz. Tabii ki bu işin beğenmeyi de olacaktır.” diyerek beni teskin etti. Bir taraftan o güzel sözlerini söylüyordu bir taraftan da yol alıyorduk, hiç farkına varmadım ama işin başına dönmüştük. Böylece işin başına geçtik ve bitirdik. Bitirince rahmetli İbrahim Ağa: “Sarı Bekir Ağa'nın oğlu nerede?” diye beni aramaya başlamış. Ben de hemen yanına giderek: “Buyur İbrahim Ağa!” dedim. Bana: “Oğlum, elini öpeceğim, hakkını helal et.” dedi. “Niçin?” dedim. O da bana: “Oğlum, zamanında ben senin için çok ağır konuştum. Ama şimdi bu konuştuğumdan dolayı utanıyorum. Demek ki biz bilmezmişiz, Balıklı Havuz çok güzel oldu.” dedi. Ben de kendisine: “Hayır, asıl ben senin elini öpüp hakkımı helal edeceğim.” diye mukabelede bulundum. Bu manzaranın arkasından kendisi de benim gözlerimden öperek ağladı.”³⁹²

Böylece mabet 1960 yılında başlayan çalışmalar ve yenilemelerle birlikte bir külliye hâlini almıştır. Cami -harem- kısmı olarak kullanılan kare planlı yapı, trompların teşkil ettiği yedigen bir kasnak ile kubbeyi taşır. Birer tane doğu ile batı, iki de kibleye açılan tavan pencerelerine ek olarak, kubbe kasnağından yedi yüzeyde, şevli pencereler bulunmaktadır. Kubbe üzeri yedigen pramit çatı ile örtülüdür. Şeyh Hamîd-i Velî (Somuncu Baba)'nin ve oğlu Halil Taybî'nin kabirleri bu kubbenin altındadır. Doğru ve kible tarafına ilave edilen kemerli sahnlar, ahşap düz örtü ile son cemaat mahalli bilahare kibleye meyyal çatı ile kapatılmıştır. Türbe arkasında çıkan membâ kaya suyu, cami içerisinde kayadan oyma kanalla kapı girişinin sağında doğal şadırvan lüleleri ile abdest alma mekânı olarak estetik açıdan dikkat çekici bir çözümdür. Minberdeki Lihye-i Saâdet, Mehmet İzzet Paşa tarafından zamanında İstanbul'dan Darende'ye hediye edilen iki Sakal-ı Şerif'ten birisidir.

1990-2000 yılları arasındaki restorasyon çalışmasında kible cihetindeki hazirenin ve mevcut kabirlerin tanzimi ve Türkçe tanıtım levhaları yaptırılmıştır. İç mekânda bulunan Hattat Hasan Çelebi'nin hattı ile çehar-i yâr-i güzîn levhaları ve yekpâre mihrabiye ayeti, Osmanlı tarzında kandil ve avizeler, iç mekânı güzelleştiren estetik unsurlardır.

Restorasyondan önce bahçe giriş kapısı solunda bulunan abdesthaneler, yeni tesis edilen sosyal birimlerle cami müştemilatına en makûl yer olan sokağın sol tarafında uygun bir mesafede duşlu olarak modern, erkek ve kadın abdesthaneleri hâlinde ayrı ayrı inşa edilmiş, hatta yeşil alan tanzimiyle girişleri ayrı koridorlardan verilmiştir.

2003 yılında ise ana mekâna 13x13 kare planlı ilave cami inşa edilmiştir. Tarihî ve manevî dokuya uygun olarak inşa edilen caminin cemaat giriş yeri ayrı olarak düzenlenmiştir. İlave camide çatı işçiliğine ayrı önem verilmiş, Güney Afrika'dan getirilen sapella ağacından ahşap el işlemeli olarak ters tavan/çatı yapılmıştır. Tefrişat, tarihî dokuya uygun olarak düzenlenmiştir.

Birincisinden ayrı olarak ikinci ilave caminin inşaatı ise 2009 Nisan'ında başlamış olup 25x25 kare planlıdır. Tarihî ve manevî dokuya uygun olarak yapılan ikinci ilave camide bayan mescidi 750 metrekare, ana mescid 750 metrekare, mahfil ise 250 metrekaredir. Ayrıca, Somuncu Baba Camii ve Külliyesi'ni ziyarete gelen misafirlerin dinlenebilecekleri, çeşitli ihtiyaçlarını giderebilecekleri bir ortam sunmak amacıyla, sosyal tesisler hazırlanmıştır.

Himmat ve Gayret ile!

Osman Hulûsi Efendi bir milletin geleceğinde özellikle eğitim faaliyetlerinin ne kadar önemli olduğunu görüyordu. Geleceğin garanti altına alınabilmesi ise, gençlere sahip çıkılması ve onların ilimle mücehhez kılınması ile mümkündü. Ayrıca gençlerin din cahili olduklarını görüyor ve bu kendisini son derece üzüyordu. Bu itibarla hem Darende'deki gençlerin hem de yatılı yurtlar yaptırmak suretiyle bölgedeki gençlerin okuyabilmelerini sağlamak için süratle faaliyetlere girişti.

Osman Hulûsi Efendi

Bu maksatla Darende İmam-Hatip Lisesi Yaptırma Derneği'ni kurdu. Modern tarzda güzel bir okulun inşa edilebilmesi için çeşitli belde-leri gezerek maddî finansman sağlamaya çalıştı. 1974 yılında tedrisata başlayan okul, onun ilme verdiği ehemmiyetin en büyük delilidir. Okulun bina oturumu 650 m² olup, okul 450 öğrenci kapasitelidir.

Osman Hulûsi Efendi'nin İmam Hatip Lisesi'nin yapımı için çalışmaları devrin şartları içerisinde çeşitli zorluklar ile geçmiş olup nice hatıraları da içinde barındırmaktadır.

Yardım toplamak üzere köyleri dolaşan Osman Hulûsi Efendi, Aşağı Ulupınar, Sarılar Mahallesi'ni de bu sebeple teşrif etmişti. Sarılar Mahallesi'nden H. Mevlüt Soylu da küçük bir cami yapmak için biraz ağaç almıştı. Bu ağaçları yapacakları caminin damında kullanacaklardı. Bir kenarda yığılı bu ağaçları gören Osman Hulûsi Efendi ne yapacaklarını sordu. H. Mevlüt Soylu da:

“Efendim, mahallemize küçük bir cami yapacağız, onun için aldık, buraya istif ettik.” dedi. Bu söz üzerine Osman Hulûsi Efendi:

“Bu devirde ahşap cami yapılmaz, betonarme bir cami yapın.” deyince H. Mevlüt Soylu imkânlarının az olduğunu, betonarme cami yapacak kadar paralarının olamayacağını arz etti. Bunun üzerine Osman Hulûsi Efendi şöyle buyurdu:

“Eğer siz İmam-Hatip Lisesi yapımına yardım ederseniz Allahu Teâlâ da sizin caminize yardım eder.” Bunun üzerine H. Mevlüt Soylu kıymete değer bir bağışta bulundu. Ertesi sene kayıslarından çok bol ve bereketli bir üretim elde etti. Sarılar Mahallesi'ne de Osman Hulûsi Efendi'nin duası bereketi ve katkılarıyla, altı lojman üstü cami olmak üzere betonarme güzel bir cami yapıldı.³⁹³

Osman Hulûsi Efendi büyük bir meşakkat ve zorluk içerisinde çalışırken, bu nadide eserlerin yapımı sırasında heves kırıcılar da az değildi. İmam-Hatip Lisesi ile ilgili zamanın Malatya Müftüsü M. Nuri Öner ile bir telefon görüşmesi esnasında Müftü Efendi:

“Bir yanda okullar kapatılırken sen okul açmak için uğraşıyorsun.” diyerek ümitsizliğini dile getirdi. Bunun üzerine Osman Hulûsi Efendi şöyle buyurdu:

“Ehlullahtan Kasapoğlu adında bir zat vardır. Yetim bir çocuk devesi ile pazara giderken devenin ayağı kayar, yere düşer ve deve ölür. Çocuğun feryadı figanı, ağlaması arş-ı âlâya çıkmaktadır. Halk, başına toplanır. Bu arada kalabalığı merak eden Kasapoğlu da çocuğun figanını ettiğini görür, çocuğun elinden tutar. Yüreği parçalanır, içi sızlar. Ellerini kaldırır, Cenab-ı Hak' a “Ya Rabbî, bu yetimin feryadı ile ya Kasapoğlu'nun yüreğini yakma, ya da bu deveyi dirilt.” diye yalvarır. Akabinde devenin yularını tutar, deveyi ayağa kaldırır.” der ve ekler; “Cenab-ı Hak bizi kapı kapı dolandırdıysa bu okulu açmayı nasib edecektir.” der. Bunun üzerine Müftü Efendi de:

“Haklısın hocam.” der. Allahu Teâlâ bu samimi gayretleri boşa çıkarmaz ve 1974 yılında Darende İmam Hatip Lisesi eğitim öğretime başlar. Darende İmam Hatip Lisesi'nden, memleketimize hizmet eden binlerce vatan evladı yetişmiştir. Gerek devlet kademesinde çalışan gerekse dinî eğitimini aldıktan sonra ticaretle ilgilenen kişiler bu eğitim kurumunun kendi insanımıza olan hizmet fonksiyonunu en iyi şekilde ortaya koymaktadırlar.

Es-Seyid

Osman Hulûsi Efendi Vakfı

ES-SEYYİD OSMAN HULÛSİ EFENDİ VAKFI

Osman Hulûsi Efendi yapmış olduğu hizmetleri daha da yaygınlaştırmak ve çeşitli alanlara yaymak için 1986 yılında kendi ismiyle bir vakıf kurdu. Vakfın ana gayesi, vakıf senedinin vakfın gayeleri bölümünde şu şekilde zikredilmiştir:

- Memleket kültürüne yardımcı olmak gayesi ile bilgili ve aydın gençlerin yetişmesine manen ve maddeten katkıda bulunmak.
- Türkiye'nin her yerinde cami, Kur'an kursu, okul gibi her türlü eğitim öğretim binaları yapmak, yapılanlara maddî ve manevî katkıda bulunmak.
- Fertlerin her türlü hayatî, iktisadî ve ictimai ihtiyaçlarını karşılamak üzere tedavi kurumları gibi müesseseler açıp işletmek; vatandaşlarımız tarafından yapılacak yardımları şartlarına uygun olarak toplumdaki ihtiyaç sahiplerine intikal ettirecek sosyal yardım ve hizmeti geliştirmek.
- İlmî araştırmalar yapmak.

Vakfın kuruluşu ile birlikte hizmetler kısa sürede planlı ve programlı bir şekilde artmaya başladı.

Tarihî eserlerin korunması ve onarımı vakfın birinci derecede faaliyetleri arasında yer almaktaydı. Şeyh Hamîd-î Velî (Somuncu Baba) Camii ve Külliyesi'nin restorasyonu tamamlandı. Eski camiye ilaveten iki kattan oluşan ilave yeni cami ve bayanlar bölümü ile genişçe bir avlu cemaatin hizmetine sunuldu. Ayrıca 24 Haziran 2000 tarihinde kültür etkinlikleri çerçevesinde külliye içerisinde yer alan Somuncu Baba Araştırma Kültür Merkezi ve zengin kütüphanesi ile müze bölümü okuyucu, araştırmacı ve ziyaretçilerin hizmetine sunulmuştur.

Yine Zaviye Mahallesi'nde kullanılmaz hâlde olan Ulu Cami de aslına uygun olarak restore edildi ve 1500 kişilik kapasitesi ile ibadete açıldı. Bunlardan başka, Balaban Abdurrahman-ı Erzincanî Külliyesi, Abdurrahman Gazi (Medişeyh) Camii ve Külliyesi, Gedikağzı Köyü Hulûsi Efendi Camii, Balaban Çarşı Camii, Mersin Hulûsi Efendi Camii, İstanbul Ebuzer Camii ve Kültür Sitesi vakfın yaptığı belli başlı imar faaliyetleri arasında yer aldı.

Vakfın en büyük faaliyet alanlarından biri de eğitimdi.

1993-1994 Eğitim-Öğretim yılında faaliyete başlayan ve 2001 yılına kadar Darende'de eğitim ve öğretime devam eden İlahiyat Fakültesi öğrencileri için üç blok ve üç kattan oluşan fevkalade modern bir okul binası yaptırıldı. Buna ilave ve destek olarak iki blok ve kırk beş dairelik lojman, üç yüz seksen kişilik gayet modern ve konforlu Hulûsi Efendi Erkek Öğrenci Yurdu ile iki yüz kişilik Aişe Sıddıka Hanım Kız Öğrenci Yurdu vakfın yüksek öğrenime yaptığı en mühim katkılar arasındadır. Ayrıca İlahiyat Fakültesi'nin bilgisayar sistemli zengin kütüphanesi de vakıf tarafından kurulmuştur. Fakülte eğitime devam ettiği süre içerisinde bu imkânlardan ücretsiz bir şekilde faydalanmıştır.

Yine 1974-1975 Eğitim ve Öğretim yılında faaliyete başlayan İmam-Hatip Lisesi, Darende Anadolu İmam-Hatip Lisesi binaları vakıf tarafından tamamlandıktan sonra kullanım hakları Millî Eğitim Bakanlığı'na verildi. 2003-2004 Eğitim-Öğretim yılında da erkek öğrencilere yurt imkânı -binanın en üst katında yapılan tadilat ile- sağlanmıştır.

Bunun dışında dönem dönem ihtiyaç sahibi öğrencilere öğrenim bursu verildi ve elbise yardımı yapıldı. Darende'de hizmet veren birçok okulun çeşitli ihtiyaçları vakıf tarafından karşılandı.

Osman Hulûsi Efendi'nin eğitime verdiği önem, kurduğu vakıf vasıtasıyla devam ettirilmekte ve ilk ve orta dereceli okullarla üniversite bünyesinde Türk Millî Eğitimi'ne katkıları artarak devam etmektedir.

Vakfın en mühim hizmet alanlarından birini de sağlık faaliyetleri teşkil etti. Osman Hulûsi Efendi zamanında Darende Devlet Hastanesi'ne jeneratör ve ambulans alımı gerçekleştirildi. Vefatından sonra da Darende Zaviye Mahallesi'ne Hacı Naciye Hanım adına bir sağlık ocağı yaptırılarak, mahalle sakinlerine sağlık hizmeti vermek üzere, Sağlık Bakanlığı'na devredilmiştir.

Vakfın sağlık alanındaki en büyük projesi ise hem Darende'nin hem de civar kasaba ve ilçelerin sağlık problemlerine çözüm getirmek üzere, Darende'ye iki yüz yataklı modern ve tam teşekküllü bir hastanenin inşasıydı. Osman Hulûsi Efendi yıllardır bu arzusunun tahakkuku için plan ve projeler düşünürdü. Bu maksatla yıllar öncesinden kurulacak hastanenin arsalarını dahi belirlemişti. Bir defasında bu konudaki düşüncelerini şöyle belirtmişlerdi:

“Oğul, Darende'mizde bir devlet hastanesi yoktur. Darende'ye en yakın vilayet yüz elli kilometredir. Bir doğum hastası oluyor, bu vilayetlere yetiştirilmek isteniyor ancak şartlar uygun olmayınca kış geçit vermiyor. Karahan gediğinde arabalar kalabiliyor. Kanamalı bir hastaysa yolda ölüyor. Benim arzularım içerisinde Darende'ye iki yüz yataklı

tam teşekküllü bir hastane yaptırmak vardır. Kıhtır tepesinde de yerini belirleyip arsasını aldık.”

Hulûsi Efendi bu konudaki hassasiyetini “Oğul, çocuk sabaha kadar sakalımı yolsa katlanırım ancak hastane yapılmadığı takdirde bu acıya katlanamam.” diyerek ifade etmişlerdi.

Osman Hulûsi Efendi'nin ömrü buna vefa etmedi. Fakat vakfı Osman Hulûsi Efendi'nin bu büyük arzusunu gerçekleştirme yönündeki ilk adımı, 24 Haziran 2000 tarihinde Darende'de yaptığı kültür etkinlikleri çerçevesinde attı.

15.000 m² kapalı alana sahip, beş kattan oluşan ve inşaatı hızlı bir şekilde devam eden hastane 2006 yılı içerisinde hizmete girmiş ve en kısa zamanda bölgenin sağlık ihtiyaçlarını karşılamaya başlamıştır. Hulûsi Efendi Hazretleri'nin himmetiyle arzu ettiğinin fevkinde bir hastane yapılmış bulunuyordu. Vakıf daha sonra hastanenin daha düzenli ve sistemli bir şekilde hizmet verebilmesi için büyük bir bölümünü yaptığı hastaneyi, Sağlık Bakanlığına 49 yıllığına kiraya vermiştir. Bugün T.C. Sağlık Bakanlığı Darende Hulûsi Efendi Devlet Hastanesi adı ile bölge halkına hizmet vermektedir.

Vakfın ilmî ve kültürel faaliyetlerinden öncelikli olanları, 1991-1997 yılları arasında her yıl düzenlenen “Somuncu Baba ve Hulûsi Efendi Sempozyumları” ile 2000 yılından itibaren Darende Belediyesi ile ortaklaşa tertip edilen “Darende, Somuncu Baba ve Hulûsi Efendi Kültür Etkinlikleri” organizasyonudur. Bu sempozyumlar ve kültür etkinliklerine üniversitelerimizden birçok akademisyen ve ilim çevresinden birçok şahsiyet katılmış ve tebliğlerini sunmuşlardır. Ayrıca değişik konularda makale ve şiir yarışmaları, konserler ve bazı önemli günlerle alâkalı panel, konferans gibi organizasyonlar da gerçekleştirilmiştir.

Osman Hulûsi Efendi'nin okumaya, öğrenmeye ve kitaplara verdiği değeri tarif etmek mümkün değildir. Şahsî gayretleriyle kurmuş olduğu “H. Hulûsi Ateş Şeyhzadeoğlu Özel Kitaplığı” çok yönlü bir kültür hazinesidir. Bu hazineyi koruduğu gibi Şeyh Hamîd-i Vefî Camii'ndeki kitaplığın korunmasına da ayrı bir önem vermiştir. Bu kütüphanede el yazması, taş baskı, çeşitli dil ve konularda birçok eser mevcuttur. Doğu'nun kültür hazinesi olarak da bilinen kütüphanesi, akademik çevreler tarafından sıkça ziyaret edilen mekânlardandır. Yazma eserler antika değerinde olup bir başka nüshası bulunmayan ya da az bulunan eserler de mevcuttur. Muhyiddin-i Arabî gibi birçok şahsiyetin kendi el yazması olan eserleri, araştırmacı ve akademisyenlerin dikkatini çekmektedir. Ecdattan Darendeli Bakâi'nin Kerbela olayını nazmen anlattığı el yazması eser de bunlardan biridir. Bu değerli kitapları temin ederken Osman Hulûsi Efendi büyük fedakârlıklarda bulunmuştur.

Yukarıda anlattıklarımıza ilave olarak şu hatırasını da nakletmekte fayda vardır: Değerli bir kitabı satın almak için evindeki marangoz malzemelerinden el matkabını çarşı tellalı vasıtasıyla satışa çıkarır. Çarşıda esnaf olan Tüfekçi Kadir Ağa yakın dostu olması hasebiyle satılan el matkabının Osman Hulûsi Efendi'ye ait olduğunu bilir ve ücretini ödeyerek alır. Daha sonra güzel bir şekilde paketleyerek bir hediye kabîlinden tekrar Osman Hulûsi Efendi'ye takdim eder, böylece bir başka kıymetli eşyanın da değer bulduğu yerde kalmasını sağlar.

Osman Hulûsi Efendi'nin kitaplarının çoğunu kendi elleriyle ciltlediği bilinmektedir. Kitaplarını okumaktan başka korunmasına da çok önem gösterirdi. Özel kütüphanesindeki yazma ve basma kitapları bizzat ciltleyecek kadar mahir bir ciltçi ve iyi bir şîrâze örmecisiydi. Yazma kitapların dışında, tertip ve korunmasıyla da kendine has özelliği bulunan bu kütüphanede hemen her konuda eser görmek mümkündür. Ansiklopediler, lügatlar, atlaslar, tefsirler, hadis ve fıkıh kitapları, divânlar, antolojiler, deneme ve fikir kitapları, fen bilimleri kitapları gibi on bin cildi aşkın kitap bulunmaktadır.

Vaktiyle birçok ilim adamı ve üniversitede öğretim elemanı olan bazı akademisyenler gelerek, bazı eserlerin sayfa fotoğraflarını çekererek istifade etmişlerdir. Ord. Prof. Dr. Zeki Velîdi Togan Hoca da Darende'ye gelenlerdendir. Osman Hulûsi Efendi'nin kütüphanesini görür ve “Hocam, müsaade ederseniz şahsî kütüphanenizi tetkik etmek istiyorum.” der. Kütüphaneyi incelerken Fakih İmâd'ın eserini görünce, hayretini şu kelimelerle ifade eder; “Fakih İmâd'ın birçok eserini okudum. Şu anda kütüphanenizde bulunan eserini ilk defa görüyorum. Böyle güzide eserleri muhafaza ettiğiniz için sizi tebrik ederim.” Bu kadar eşsiz bir güzelliğe sahip olan Osman Hulûsi Efendi, kitaba olan sevgisinin ölçüsünü şu sözleriyle dile getirmiştir: “... Hacca gitmeden önce dünya sevgisi olarak sadece kitapları seviyordum, şimdi onlar da ikinci sırada kaldılar.”

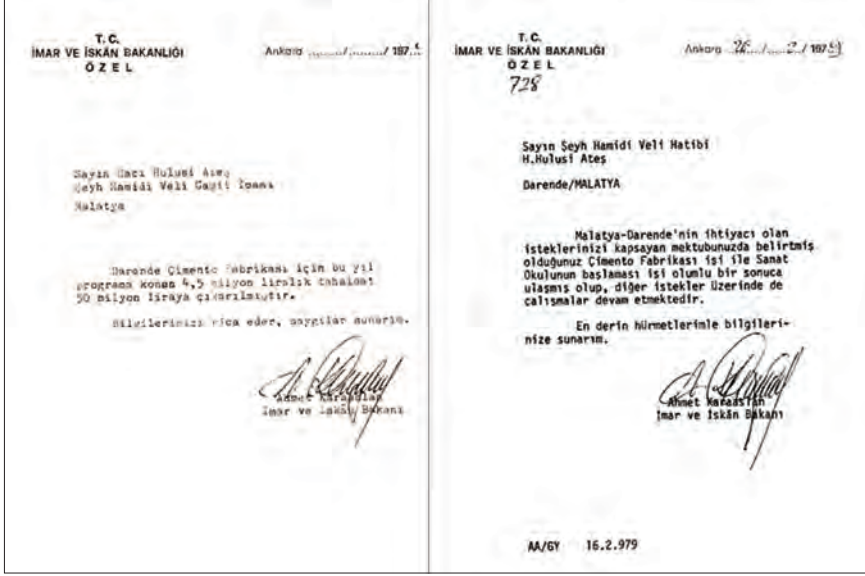
Ayrıca Osman Hulûsi Efendi'nin kütüphanesi ve kitaplara olan sevgisiyle ilgili olarak 3 Kasım 1972 tarihli Hürriyet gazetesinde çıkan haber-fotoğrafta “20. Asrın Filozofu” olarak takdim edilirken, “İmam Hatip Hulûsi Ateş'in 6048 kitabı var.” manşeti atılmıştır. Haberde de evini kütüphane hâline getirmiş olduğu belirtilmektedir. Ayrıca gazete Osman Hulûsi Efendi'nin düşüncelerini okuyucularına şu satırlarla duyurmuştur: “Okumanın hududu yoktur. İnsan okudukça öğreniyor, öğrendikçe de cemiyete faydalı oluyor. Okumayı çok sevdiğim için kazandığım bütün parayı kitaba yatırdım. Bütün günümü bunları okumakla geçiriyorum.”

Osman Hulûsi Efendi'nin Şeyhâdeoğlu
Özel Kitaplığındaki Ciltleme Takımları

İşte böyle bir hayat tarzını seçen Osman Hulûsi Efendi, hakkında şu yorumların yapılmasına vesile olmuştur:

Darende'de gündelik hayat ve tasavvuf her zaman iç içe olmuş ve birbirini etkilemiştir. Tasavvuf hiçbir zaman, onu yaşayanları pasif ve tembel bir hayata itmemiştir; aksine Somuncu Baba'dan etkilenen bu insanlar, onun dediği gibi elinin emeği ile geçinen, başkalarının ellerinden ümidini kesen kişiler olmuşlardır. Kendini Allah'a adanmış olmak, gündelik hayattan, herkes gibi çalışıp kazanmaktan, ailelerinin geçimini sağlayan bireyler olmaktan alıkoymaz. Zaten, her şeyden elini eteğini çekip yalnız ahiret için çalışmak, İslâm'ın özüne ters olan bir hayat tarzıdır. Hem dünya hem de ahiret için çalışmak esastır. Osman Hulûsi Efendi de bu konuda örnek bir şahsiyettir. Üstelik Darende'de tarıma elverişli arazilerin az olduğu, halkın hayat standardının orta ve ortanın altında olduğu göz önünde bulundurulursa, Osman Hulûsi Efendi'nin bu ilçeye, komşu ilçe ve beldelere yapmış olduğu hizmetler daha iyi anlaşılır sanıyorum. Çünkü bu hizmetler, bir can sıkıntısının, boş zamanı değerlendirme arzusunun neticesi değildir; bizzat gündelik hayatın ihtiyacından doğmuştur. Bu anlamda Hulûsi Efendi, birçok insanın iyi bildiği gibi bu hizmetleri gerçekleştirmeye bir ömür adamıştır.³⁹⁴

🕌 Bayındırlık ve İskan Bakanı Ahmet Karasalan Tarafından Osman Hulûsi Efendi'ye Gönderilen Bilgi Mahiyetli Özel Evraklar (Şeyhzâdeoğlu Özel Kitaplığı)

Hayatının tamamını insanlığa hizmete adanmış Osman Hulûsi Efendi, bu yolda birçok çalışma yapmış ve birçok vakıf faaliyetine iştirak etmiştir. Öyle bir hayat yaşamıştır ki, gerek insanî ilişkilerde gerekse imar hadiselerinde ve hayır müesseseleri yapımında en önde gitmiştir.

Gerçekten de Darende ve çevresindeki hemen hemen bütün hayır işlerinde Osman Hulûsi Efendi'nin olması, onun ne kadar aktif bir insan olduğunun delilidir.

Osman Hulûsi Efendi'nin bu tür hizmetleri anlatmakla bitirilemez. Çünkü kendisi yirmiye yakın derneğin başkanlığını yapmış ve birçok okulda, "Okul Aile Birliği"ne başkan seçilmiştir. Kısacası bir insanın yapabileceğinin kat kat fazlasını yapmış ve birçok hayır faaliyetinde bulunmuştur.

Onun başkanlığını yaptığı derneklerden bazıları şunlardır:

Şeyh Hamîd-i Velî İhya ve Onarım Derneği,

Şeyh Abdurrahman-ı Erzincanî İhya ve Onarım Derneği,

Darende İmam-Hatip Lisesi Yaptırma ve Yaşatma Derneği,
Aşağı Ulupınar Camii İhya ve Onarım Derneği,
Endüstri Meslek Lisesi Yaptırma Derneği,
Din Görevlileri Derneği,
Çarşı Camii Yaptırma İhya ve Onarım Derneği,
Kur'an Kursu Yaptırma Derneği,
Darende Lisesi Yaptırma Derneği.³⁹⁵

Osman Hulûsi Efendi'nin bu görevleri sırasında bizzat yaptırdığı ve yapımına vesile olduğu eserlerin en önemlileri ise şunlardır:

Şeyh Hamîd-i Velî Camii ihya ve onarımı,
Abdurrahman-ı Erzincanî Camii ve Külliyesi yapımı,
Darende İlahiyat Fakültesi binası,
Darende İmam-Hatip Lisesi binası,
Kudret (Gevr) Hamamı'na giden yolun açılması ve köprü inşası,
Taceddin-i Velî Külliyesi,
Muhtelif çeşmeler,
Darende İplik Fabrikası'nın kurulup hizmete açılması,
Endüstri Meslek Lisesi binasının yapımı,
Zaimoğlu Çarşı Camii'nin yapımı,
Sadrazam Mehmet Paşa Kütüphanesi'nin yeni binaya kavuşması,
Zaviye Mahallesi su yolunun tesisi,
Hacı Hakki Tunç Camii'nin inşası,

Geleceğe Yatırım

Osman Hulûsi Efendi'nin en önemli hayat prensiplerinden biri de Peygamber Efendimizin; “İki günü bir olan ziyadadır.” hadis-i şerifi idi. O, bir taraftan başlanan faaliyetlerini devam ettirirken diğer taraftan da zamanın icaplarına göre gelecekte düşündüğü hizmetlerin plan

ve projesini yapardı. Onun yapılmasını arzuladığı ancak ömrünün vefa etmeyip kurmuş bulunduğu vakfının devam ettireceği hizmet projeleri ise şunlardı:

200 yataklı Darende Hulûsi Efendi İhtisas Hastanesi yapımı,
Yusuf Paşa Bedesteni Restorasyonu,
Somuncu Baba Külliyesi setli bahçeleri ve çevre düzenlemesi,
Somuncu Baba Meydanı, Kütüphane ve Kültür Merkezi tanzimi,
Tohma Kanyonu turizm rekreasyonu ve çevre düzeni projesi,
Darende'deki eski şehir mevkiinin çevre tanzim projesi,
Dânâbey, Hacı Müşrif, Hüseyin Paşa, Sadrazam Mehmet Paşa Camii minarelerinin restorasyonu,
Ulu Cami ve minaresi restorasyonu,
Hasan Gazi Türbesi yapımı,
Kudret Hamamı ve çevresi rekreasyon ve peyzaj projesi,
Aişe Sıddıka Hanım Yüksek Öğrenim Kız Öğrenci Yurdu projesi,
Medişeyh Türbesi ve çevre düzenlemesi,
Gökpınar projesinin gerçekleşmesi.³⁹⁶

Osman Hulûsi Efendi vakıf kurmak suretiyle, sadece hizmetlerin bir kısmını bitirmekle kalmamış nice hizmetlerin de asırlar boyunca devamını sağlayacak yolu açmıştı. Nitekim onun bıraktığı yerden oğulları ve ihvanları projelerini Türkiye'nin ve dünyanın dört bir yanındaki insanların huzuru ve mutluluğu için devam ettirmektedirler.

Osman Hulûsi Efendi'nin bütün bu gayretlerdeki ana hedefini ve maksadını izah eden şu manzumesi çok ibret vericidir. Onun hizmet sahasındaki şahsiyetini en iyi biçimde izah etmektedir:

Âlemi sen kendinin kölesi kulu sanma
Sen Hakk için âlemin kölesi ol kulu ol

Nefsin hevâsı ile mağrur olup aldanma
Yüzüne bassın kadem, her ayağın yolu ol

Garazsız hem ivazsız hizmet et her canlıya
Kimsesizin düşkünün ayağı ol eli ol

Allah için herkese hürmet et de sev sevil
Her göze diken olma sümbül ol gülü ol

İncitme sen kimseyi kimseye incinme hem
Güler yüzlü tatlı dil her ağzın balı ol

Nefsine yan çıkıp da Ka'be'yi yıksan dahi
İncitme gönül yıkma ger uslu ger deli ol

Güneş gibi şefkatli, yer gibi tevâzulu,
Su gibi sehâvetli merhâmetle dolu ol.

Gökçek gerek dervişin sanı yoksula baya,
Suçluların suçundan geçip hoş görülü ol.

Varlığından boşal kim yokluğa erişesin,
Sözünü gerçek söyle Hulûsi'nin dili ol³⁹⁷

Aile Hayatı

Osman Hulûsi Efendi sözleri ve sohbetleri ile olduğu kadar mutlu aile hayatı ile de ihvanına örnek olmaktaydı. Onun Hacı Naciye Hanım ile elli iki yıl süren bu mes'ud beraberliğinden geriye çok güzel hatıralar kalmıştır.

Osman Hulûsi Efendi'nin muhterem zevceleri Hacı Naciye Hanım; 1940'lı yıllarda bütün memleketin yokluk içerisinde olduğu günlerde bile Müslüman-Türk ailesinin kadirşinaslık ve misafirperverlik örneğini gösterip bütün güçlüklerle, zorluklara karşı fedakârlıkta bulunarak her türlü hizmete büyük bir iştiaqla gönül vermiştir. Böylelikle Osman Hulûsi Efendi'nin hitabıyla "Hacı Hanım" binlerce gönül dostunun da "Hacı Vâlidesi" olmuşlardır.

Hacı Naciye Hanım'ın gelin geldiği ilk günden itibaren naklettiği hatıraları ailelere ibretlik nasihatler ve derslerle doludur. Nitekim devrin sıkıntılarını ve yokluktan lezzet almayı şu ifadeleri ile nakletmektedir:

"Kayınbabam Hatip Hasan Feyzi Efendi sert meşrepli bir insandı, gölgesi ağırdı. O konuştuğu zaman kimse söze karışmaz ve herkes dikkatlice dinlerdi. Sözü bitirmeden kimse bir yere gidemezdi. Evde fazlaca durmazdı. Caminin mütevellisi olduğu için köylerden Şeyh Hamîd-î Velî vakfı gelirlerini tahsil eder, gayesine göre sarf ederdi. Çok dürüst, mert bir kişiliğe sahipti. Zaman zaman bana nasihatler vermekten de geri kalmazdı. En fazla üzerinde durduğu husus beyime itaat noktasında olurdu. Bir gün bana:

"Kızım! Hulûsi Efendi sana 'Baltayla semavere vur da kır.' derse hiç itiraz etmeden dediğini yap." dedi.

Naciye Hanım bu öğüdü canına minnet bilmiş ve her zaman hanımlara da bu tavsiyede bulunmuştur. Hulûsi Efendi'nin naklettiğine göre bir gün komşularından biri kendilerine saygısızlık etmiş, Hacı Valide de bu duruma çok içerlemişti. Sonrasını Osman Hulûsi Efendi şöyle nakletmektedir:

“Birkaç gün sonra Hacı Validenize dedim ki; ‘Hacı Hatun, bu komşumuzun evinde yiyeceği yokmuş. Şu un çuvalını sırtıma kaldır da komşumuzu ziyarete gidelim.’ Hacı Valideniz dedi ki: ‘Efendi, sende hiç mi izzeti nefis yok, o adam sana saygıyı aşan kelimeler sarf ettiği hâlde sen onu ziyarete gitmek istiyorsun.’ Ben de: ‘Hacı Hatun ona öyle yapmak düşer, bize de böyle yapmak düşer, sen şu çuvalı sırtıma kaldır.’ dedim. Hacı Valideniz çuvalı sırtıma kaldırdı, baktım ki, Valideniz ağlayarak: ‘Efendi sen de şu bulgur çuvalını benim sırtıma kaldır.’ dedi. Sonra da beraberce ziyarete gittik. Valideniz çok şefkatlidir.”

Yine Hacı Valide şöyle anlatıyor; “Kayınvalidem Fatıma Hanım da çok nazenin bir hanımdı. Evin yemeğini pişirir, işiyle meşgul olurdu; kimsenin gıybetini yapmazdı. Kalp gözü açık bir hanımdı. Bazen oturduğu yerden:

‘Yemek hazırlayın, birazdan misafir gelecek.’ der hatta gelen misafirlerin sayısını bile söylerdi. Görümcemle birlikte çok sıkıntılı günlerimiz oldu.

Çocuklar büyüdü. Efendi marangozluk yapardı. Babası çarşıya dükkân açtı, güzel işleri vardı. Mesleğini temiz, itinalı yapardı. Fazla paraya itibar etmezdi. İhtiyacı olan kimselere kazancını verirdi. Daha sonra işler azaldığı için dükkânı kapattı.

1945 yılında önce kayınvalidem ve bir gün sonra da kayınbabam Hakk'ın rahmetine kavuştular. Aradan zaman geçti, aile büyüdü, gelişti bunun üzerine aile içerisinde mal taksimatı yapıldı. O zamanlar bakımsız, harap bir hâlde olan şimdi oturduğumuz evin bulunduğu yerde iki göz yer vardı. Taksimatta burası Hulûsi Efendi'ye düştü. Eşya olarak da iki kat yatak, bir eski kilim ve birkaç parça eşya verdiler. Taceddin-i Velî Hazretlerinin bahçesi olan bu yerler kayınvalideme aitti.

1947 yılında buraya topraktan, üç odalı bir ev yaptırıldı. O zamanlar Fatıma kızım kırk günlüktü. Yeni bir hayatın başlangıcı olan bu ayrılık, hem güzel ve hem de yokluk günlerini beraberinde getirdi. Odaya serecek malzemeler yoktu. Yoksulluk yıllarında, ay ışığında yün eğirdim ve bununla -biz yolluk deriz- kilimin küçüğünden dokutturduk. Bu sabırla, şükürle Allahu Teâlâ her şeyi bize verdi.

O yıllarda elektrik ve su yoktu, kandil yakılırdı. Daha sonraları gaz lambası ve lüks denilen pompalı aydınlatma aletleri çıktı. Lüks herkeste yoktu. Mahallede bir veya iki evde vardı. O zamanlar Tohma Suyu berrak ve temizdi. Mahalle sakinleri Tohma Suyu'ndan içerler ve kullanırlardı.

Bir gün Tohma'nın kenarında Efendi Hazretleri ile oturuyorduk. Bana: 'Yukarıdan akıp gelen suya bak, gidene bakma. Gelen ne kadar coşkulu geliyor, gidenin arkasından bakmak kasvet verir, durgunluk getirir.' dedi. Bilemiyorum kendileri gelen suyun coşkusunda neler görüyor, neler hissediyorlardı.

Efendi Hazretleri, sonradan bahçeye bir kuyu kazdırdı. Kuyunun buz gibi suyu vardı. Komşular yayık yayarken kuyunun buz gibi suyundan alırlardı. İçmeye de götürürlerdi.

Önceden şimdiki gibi su nerede, süpürge nerede? Sabah ezanı okunmadan kalkardık, bütün evin işini görürdüm. Bizim evin önünden başlar, kapımızın önünü, sokağı süpürür, sulardım. Suyu ise elimde kovalarla taşırdım. Şimdikilere bir kova suyu getirtemezsin, elektrik süpürgesiyle bile evi süpürmek zorlarına gidiyor. Erkenden kalkar, çamaşır yıkardım, evin tüm işini görürdüm, sabah namazından önce bunları yapmış olurdum. Namazdan sonra kahvaltı mutlaka hazır olurdu, hemen sofraya serilirdi. Önceden bu kadar hizmet eden de yoktu, işleri hep tek başıma yapardım. Eskiden şu anki bağ evinin bulunduğu yer tarlaydı. Sabah erken kalkar, yürüyerek tarlaya gider, öğlene kadar tarlada çalışır, öğlen eve gelir, yemek hazırlar, hem de çocuklarla ilgilenirdim. Yemekten sonra yine yürüyerek tarlaya gider, akşama kadar çalışırdım.

Evde Efendi Hazretleri'nin duvara vurmasıyla bizi çağırdığını, bir şeyler diyeceğini anlardık, kulağımız seste olurdu, bir şey diyeceği zaman duvara bir kere yumruğuyla vururdu.”³⁹⁸

Dönemin en önemli eğitim metodu sohbetlerdi. İnsanlar sohbetlerle olgunlaşır, kemale ererlerdi. Bu itibarla Hulûsi Efendi sohbetleri hiç

aksatmaz, ihvanın yetişmesine özel bir gayret gösterirdi. Bu hadiseleri Hacı Valide şöyle nakletmektedir:

“Sohbetlere düzenli bir şekilde, hiç aksatmadan giderlerdi. Gece yarısı kalkar, toprak duvar üzerine yeni doğuş ilâhîleri yazardı. Sabah kalktığına da “Şunları sil.” derdi. Ben de hiçbir şey sormadan siler, çarpı dediğimiz malzeme ile duvarı badana ederdim. Bunlar nedir, niye yazdın diye hiç sormadım. Çoğu şiirlerini böyle duvar üzerine kömürle yazar, daha sonra kâğıda çekerdi. O zamanlar böyle kâğıt kalem yoktu. Gece sabahlara kadar ihvanların evlerinde sohbetler olurdu. Semaver yanar; ateş üzerinde porselen demlik içerisinde çay hazırlanır; varsa şeker, yoksa dut kurusu veya kara üzüm kurusu ile çay içer, ilâhî okurlardı. Sohbeta Topal Hoca, Esat Efendi, Sivaslıoğlu Ali Ağa, Basri Ağa, Hacı Piroğlu gibi insanlar katılırlardı.

Benim ay ışığında yün eğirerek dokutturduğum kilim vardı, Hulûsi Efendi'nin odasında seriliydi. İhvanlar soba yakarken üzerinde odun kırmışlar ve kilimi parçalamışlar. Ben çok üzüldüm ama üzüldüğümü belli etmedim. Bir müddet daha bu kilimi kullandık, daha sonra yenisi

alındı. O zamanlar yokluk vardı ama bereket de vardı. Şimdi her şey var, şükür yok, bereket yok.

Eskiden bu kadar misafir yoktu. Gelenler de sayılı kişilerdi. Şimdi ulaşım imkânları kolaylaştı. Eskiden vesait yoktu; merkeplerle, atlarla gelirlerdi. Bilhassa uzaktan gelen misafirler günlerce kalırdı.

İhvan dışında Darende'ye gelen misafirler de bizim evde (Devlet-hane'de) ağırlanırdı. Onlara ikramda bulunulurdu. Özellikle Belediye ve Kaymakamlığa gelen üst düzey misafirlerin Darende'de ilk uğrayıp ziyaret ettikleri yer bizim evdi.”

Hacı Naciye Hanım bugünkü evin nasıl yapıldığını ise özetle şöyle nakletmektedir:

“Eski toprak evdeyken bir gün ev tıklım tıklım ziyaretçilerle doludur. Osman Hulûsi Efendi bir odada sohbet etmektedir. Çocuklarından birisi de uyuyacak yer olmadığından sohbet edilen odanın kapısında uyuyakalır. Efendi Hazretleri odadan çıkmak için kapıyı açınca çocuk içeriye düşer. Efendi Hazretleri olayı Hacı Valide'ye anlatır ve çok üzüldüğünü söyler. Bu olay üzerine Hacı Valide evi büyütmeye karar verir ve Efendi Hazretleri'ne söyler. O da: 'Ben Allah'a nefsim için taşı taş üstüne koymamaya söz verdim.' der. Hacı Valide yine de kararından vazgeçmez. Birikmiş paralarından oğlu Kemal Efendi'ye para vererek malzeme aldırır ve ustaları çağırır. Sabah erkenden ustalar gelir ve eski evi sökmeye başlarlar. Efendi Hazretleri 'Bu ses ne?' diye sorduğunda Hacı Valide ustaların geldiğini söyler. Hulûsi Efendi pek bir şey söylemez. Temel kazılır, Efendi Hazretleri gelir ve kurban kesilerek eve başlanır. Büyük zorluklarla ikinci ve üçüncü katlar tamamlanır. Üç kat tamamen bittiğinde misafirlerin ve çocukların rahat ettiğini gören Hulûsi Efendi, Hacı Valide'ye minnettarlığını belirterek: 'Hacı Hanım, senden Allah razı olsun. Çocuklar da misafirler de rahat ediyorlar.' der.”³⁹⁹

Hacı Valide'nin geniş bir mutfak kültürü ve hoşgörüsü sayesinde Darende'ye gelen seçkin misafirler de bu hanede ağırlanırlar. Genelde Darende'ye özgü yemekler; içli köfte, herise, lahana sarması,

turşu, tatlılardan kabak tatlısı, baklava, sütlaç vs. yapılırdı. Cuma namazı kılmak için gelen yüksek memur tabakasının özellikle “Hocam, bal kabağı tatlısı var mı?” diye sordukları olurdu ve namaz sonrası hanelerinde yemek ve tatlı ikramı yapılırdı. İlçeye yeni tayin olmuş müftüler günlerce, haftalarca misafir olurlar, ev kiralayana kadar bu hanenin bereketinden istifade ederlerdi.

Efendi'nin ve hane halkının en sevindiği zamanlar İhramcızâde İsmail Hakkı Hazretleri'nin Devlethane'yi teşrif ettiği zamanlar olurdu. O gün ortalık bayram gününe dönerdi. Sanki her şey bereketlenirdi.

Hizmet Eden Hizmet Bulur!

Hacı Naciye Hanım mürşidi İhramcızâde (k.s.)'ye hizmetlerini şöyle anlatmaktadır:

“Pîr Efendimiz'e çok hizmet ederdim. Geldiği bir gün, gece tehecüd namazı için abdeste kalktı, ibrikle su verdim. Leğende abdest aldı. O gün çok sayıda kurban kesildi, yemekler hazırlandı. Gece Hulûsi Efendi uyumadı. Gelen misafirlerin çoğu da o geceyi uyumadan geçirdi. Sabahleyin Hacı Pîr lakabıyla tanınan Hacı Hamza Çokyaşar, İhramcızâde (k.s.)'yi kahvaltıya çağırıldı. Ben çok üzüldüm. Zira gece boyu kahvaltıya hazırlık yapmıştık. Hulûsi Efendi'ye:

“Efendi! Ne yaparsan yap. İhramcızâde (k.s.)'ye söyle. Kahvaltıyı hazırladık, burada yesin.” dedim. O da ben söyleyemem, dedi. Ben de ne varmış söyleyemeyecek deyince “Söyleyebiliyorsan sen söyle.” dedi. O kadar üzülmüştüm ki gönülden hâlîmi arz ettim, bunun üzerine kapıdan bize şöyle seslendi:

“Hanım kızım, senin çayını içmeden hiçbir yere gitmem, sen bize çok hizmet ettin. İki cihanda aziz olasın, hiçbir zaman sıkıntı ve acı görmeyesin.” dedi. Sonra tekrar içeri girip bizim evde kahvaltı yaptı.

Herkes bu olaya çok şaşırdı, İhramcızâde (k.s.) davetten nasıl vazgeçti, dediler. O gün öğleden sonraya kadar bizim evde sohbet ettiler. Sonra Hacı Pîr'e geçtiler. Hacı Pîr'e "Üzülme, senin çayını içmeye geliriz." demişti. Bizden kalkıp oraya gittiler."

Bir gün İhramcızâde İsmail Hakkı Toprak Efendi (k.s.) Darende'ye geldi ve Hulûsi Efendi'ye misafir oldu. Onun geldiğini duyan çevre ilçelerdeki, kasabalardaki ihvanları Darende'ye akın ettiler. Gelen misafirler de o gece Hulûsi Efendi'nin misafiri oldular. Fakat evde bu misafirlerin hepsine yetecek kadar yatak yorgan yoktu. Başkalarından da istemek zorunda kaldılar. İhramcızâde'nin hanımı o kadar yatağı bir arada görünce "Bu döşekler sizin mi?" diye sormuştu, Hacı Valide başını öne eğmiş ve hiçbir şey diyememişti. Mahalleliden yatak toplamışlar, zahmete girmişler diye üzülmesini istememişti. Daha sonra çokça yatak yorganları olduğunda Hulûsi Efendi ara sıra latife yapardı: "Hacı Hatun! Önceden bir odaya sığardın, şimdi koca eve sığmıyorsun."⁴⁰⁰

İhramcızâde Hazretleri bir defasında, hacca gitmeden önce "Hulûsi evladım, seninle Medine'de otelde buluşalım." der. Hac mevsimi

geldiğinde İhramcızâde Hazretleri ihvanlarla gider ve oteline yerleşir. Otelde ihvanlar yemeği hazırlayıp, “Efendim, niye gelmiyorsunuz, haydi buyurun.” derler. O da: “Hulûsi evladımız gelecek, onu bekliyorum.” der. İhvanlar da: “Gelse şimdiye gelirdi.” derler. İhramcızâde Hazretleri de: “Çıkıp bir bakın, belki geliyordur.” der. O sırada Hacı Valide ve Hulûsi Efendi de oteli arıyorlardır. İhvanlar dışarı çıkıp bakılırken Hulûsi Efendi onları görür, beraberce otele giderler. Yemeğe başlanır.

İhramcızâde Hazretleri, Hacı Valide'ye çok değer verirdi. Hacda otelde iken Hulûsi Efendi'ye “Kızımıza bakıyor musunuz, yalnız kalmasın, kızımıza bakın.” derdi.

O seneki hac farızasında Arafat'ta ihvanlar İhramcızâde (k.s.)'ye çadır hazırlamışlardı. Hacı Valide de bir çadır hazırlamıştı. Hazırladığı çadıra İhramcızâde Hazretleri'nin gelmesini çok istemekteydi. Ancak ona özel bir çadır hazırlandığı için pek ümidi yoktu. Buna rağmen çadırının önünde mürşidini bekler ve çadıra girmezdi. İhramcızâde Hazretleri geldiğinde bakar ki sevenleri kendisine hazırlanan çadırı doldurmuş bekleme teler. Dışarıda hazır vaziyette bekleyen Hulûsi Efendi ise onu hemen kendi çadırlarına davet eder. Mürşidini hâlis niyetle beklemiş ve Allah arzusunu gerçekleştirmiştir. Önce Hulûsi Efendi'nin çadırında bir müddet dinlenen ve sohbet eden İhramcızade Hazretleri sonra kendisi için hazırlanan çadıra giderek herkesi sevindirirler.

Hac dönüşü Hacı Valide İhramcızâde (k.s.) ile vedalaşır, İhramcızâde (k.s.) de ona: “Hulûsi Hacı Naciye Hanım kızımızı hacca getirdi diye çok memnun olduk, Hulûsi'den Allah razı olsun. Onun hizmeti ona burayı nasip etti.” der.

Hacı Valide'nin Medine-i Münevvere'de ikamet eden ve orada doktorluk yapan akrabaları vardı. Oraya nasıl gitmişler ve ne zaman yerleşmişlerdi, bu konuda kesin bir bilgi yoktur. Hulûsi Efendi Hazretleri her gittiğinde onları ziyaret ederdi. Kral ailesine kızlarını verdikleri için hanedana akraba olduklarından durumları iyi idi. Bir hac

dönüşünde Efendi Hazretleri'ne: "Sizleri uçakla gönderelim." diyerek teklifte bulunmuşlar ise de Hulûsi Efendi kabul etmemiştir. Bir defasında da tifo salgını olduğu yıllarda akrabaları Darende'ye gelmişti. O zamanlarda Darende'de doktor yoktu. O salgında çok çocuğu tedavi etmiş ve yardımda bulunmuşlardı. Hulûsi Efendi'nin kızı Ayşe Hanım da o zamanlar çocuktur, onu da tedavi ederler. Hulûsi Efendi'nin daha sonraki hacca gidişinde o akrabalarının vefat ettiğini öğrenirler ve bir daha da akrabalarıyla görüşemezler.

Çocukları

Osman Hulûsi Efendi'nin, Naciye Hanım'dan on tane evladı dünyaya gelmiştir. Bunlardan beş tanesi erkek, beş tanesi de kız çocuktur. Çocuklarından ikisi doğduğunda, ikisi 1986 yılında geçirmiş oldukları bir trafik kazasında, bir kızı da 1995 yılında vefat etmiştir.

Erkek çocuklarının isimleri şöyledir:

- Muhammed Ma'sum (1939-1939)
- Mahmud Kemal (1944-1986)
- Hasan Feyzi (1947-1947)
- Ahmed Şemseddin (1958-2006)
- Hamid Hamideddin (1960-)

Kız çocuklarının isimleri ise şöyledir:

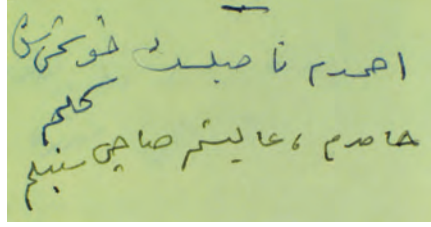
- Hatice Hanım (1940-1995)
- Fatıma Hanım (1947-)
- Munife Hanım (1951-)
- Şefika Hanım (1956-)
- Aişe Siddıka Hanım (1962-1986)

Çocuklarına koymuş olduğu ön isimler, Peygamber Efendimiz'in mübarek ve muazzez

“Ahmed'im nasılsın, hoş musun gülüm
Hâmid'im, Âişe'm, saçî sünbülüm”

Osman Hulûsi Efendi'nin
El Yazısı ile Çocukları İçin Yazdığı Bir Beyit.
(Şeyhzâdeoğlu Özel Kitaplığı Arşivinden)

(Muhammed-Mahmud-Ahmed-Hâmid) isimleridir. Bu durum onun, Hazreti Rasûlullâh'a olan aşk ve sevgisini yansıtmaktadır.⁴⁰¹

Diğer çocuklarının ismi ise; “Hasan Feyzi” hem babasının hem de Hazreti Hasan'ın ismi olması hasebiyle ve Hatice, Fatıma, Aişe Sıddıka olması da Ehl-i Beyt'e olan muhabbetinin ve sadâkatinin nişânesidir. Münife ve Şefika ise; hüsnün ve şefkatin izhârı olsa gerektir. Bütün bu isimlere bakarak onun “Siz kıyamet günü kendi isimlerinizle ve babalarınızın ismiyle çağrılacaksınız, öyleyse isimlerinizi güzelleştiriniz.”⁴⁰² hadis-i şerifine sadakatle bağlı olduğunu ve sünnete riayette büyük bir titizlik gösterdiğini çıkarmak mümkündür.

Osman Hulûsi Efendi bir sohbet esnasında: “Bizim Pîrimiz Bayezid-i Bistamî Hazretleri buyurdu ki ‘Benim gibi bin tane Bayezid bir araya gelse, sahabe-i kiramın bir tırnağı olamaz.’ dedi. Bu sözü söyleyince gözleri dolarak, “Tabii oğul, onların öğretmeni kimdi?” diye buyurdu.

Bu sohbet esnasında oğlu Kemal Efendi içeri girer. Misafirlere Kemal Efendi'yi tanıtarak; “Kemal'im büyük oğlumuz. Oğlanların büyüğü Kemal'im, kızların küçüğü de Aişe'm. Bir gün rüyamızda Hz. Aişe (r.ah) Validemiz'i gördüm. Parmaklarının ucuna kadar tesettürlü idi.

Koynundan bir şey çıkardı, bana verdi. Parlak bir lambaya benzer, tarifi mümkün değil, bembeyaz nur. O gün Aişe'm dünyaya geldi. Hz. Aişe (r.ah) Validemiz'in ismini koyduk." diye buyurdular. Bu hatıra aynı zamanda çocuklarının isimlerinin manevî işaretlerle konulduğuna bir delildir.⁴⁰³

Çocukların hepsinin doğum tarihlerini cep defterine gün, ay ve yılıyla ayrı ayrı kaydederken "Yavrucuğum veladeti" ibaresini kullanan Osman Hulûsi Efendi, evlatlarına karşı çok merhametli ve latif davranmıştır.

Hepsinin İslâm'a uygun yetişmeleri için ellerinden gelen tüm çabayı sarfetmiştir. Hatta çocuklarına Kur'an-ı Kerim'i bizzat kendisi öğretmiştir. Dinî bilgilerini ikmal etmeleri için Hafız Mehmet Yuvalı'nın kız çocuklarına özel dinî dersler vermesini sağlamıştır. Kız çocuklarını eve gelen hanım misafirlere, erkek evlatlarını da erkek misafirlere hizmet hususunda yönlendirip yetiştirmiştir.⁴⁰⁴

Hacı Valide de çocukların eğitimine büyük önem vermekte ve üzerlerine titremekteydi. Derslerini takip konusunda büyük titizlik gösterirdi. O, ben çocuklarımı hiç dövmedim, benden hem korkarlar hem de beni severlerdi, demektedir.⁴⁰⁵

Osman Hulûsi Efendi, çocukları arasında herhangi bir ayırım gözetmemiş, hepsine eşit davranmıştır. Bir keresinde Osman Hulûsi Efendi'ye çocuklarından hangisini daha çok sevdiği sorulduğu zaman şu kıssayı anlatmışlardı:

“Zatın bir tanesine “Çocuklarınızdan en çok sevdiğiniz hangisidir?” diye sormuşlar. O da:

“Çocuklarımdan en çok sevdiğim, büyüyünceye kadar en küçük olanı, iyi oluncaya kadar hasta olanı, eve dönünceye kadar da gurbette olanı.”

Böylelikle Osman Hulûsi Efendi de, çocukları arasında bir ayırım yapmamış, fakat bu gibi özel durumlarından dolayı da onlara şefkatinin fazla olduğunu ifade etmiştir.

Kısacası, Allahu Teâlâ'nın emrine, Rasûlullâh Efendimiz'in sünnet-i seniyyesine uygun olan bu izdivaçtan, İslâm'a hizmet eden bir nesil ve Hazreti Rasûlullâh'ın pâk silsilesini devam ettiren evlatlar dünyaya gelmiştir.

Osman Hulûsi Efendi, bu altın silsileyi edebî bir dille kendi dörtlüğü ile şöyle nazmetmiştir:

*Hulûsî sulbümüz el-hak
Rasûl'ün âline mülhak
Altun silsilenin mutlak
Hep kavmi kardaşı güldür⁴⁰⁶*

Osman Hulûsi Efendi'nin muhterem eşi Hacı Naciye Hanım seksen altı yıllık ömrünü hizmetle geçirmiş ve 22 Nisan 2005 tarihinde vefat etmiştir. Aynı gün Cuma namazını mütakiben Darendede Şeyh Hamîd-î Velî Camii'nde cenaze namazı kılınmıştır. Cenaze namazını oğlu H. Hamideddin Ateş Efendi kıldırmıştır. Cenazeye beş bine yakın cemaat iştirak etmiştir. Kendi evlerinin bahçesindeki Taceddin-i Velî Haziresi'ne defnedilmiştir.

Çocukluk ve gençlik yıllarında İslâm adına en ufak bir taviz dahi vermeyen Osman Hulûsi Efendi'nin, mahdumu merhum Kemal Efendi'ye yazdığı şu mektubu aynı zamanda tüm gençliğe ve hatta tüm insanlığa tavsiye niteliğindedir:

“Yavrum Kemal'e!

Sana evelâ Allahu Azîmü'ş-şân Hazretlerinin ve O'nun Habîb-i edîbi, Rasûl-i necîbi, Sertâc-ı enbiyâ, Muhammedini'l-Mustafa Aleyhi's-salâtü ve's-selâm Hazretlerine kemâl-i iman ile inanmanı ve Allah'ın emirlerine tâzim ve nehiyelerinden ictinâp etmekte

beraber bütün mahlûk-ı Hudâ'ya şefkat etmeni tavsiye ederim. Allah'a imandan sonra mahlûk-ı Hudâ'ya şefkat umdesi kadar güzel bir şey yoktur.

'Adın nedir?' diye sorana Kemal'dir diyeceksin. Çünkü sana ad olarak Kemal denilmiştir. İnsanın adının Kemal olması, kemâlini artırmaz. Sen kâmil insan olup her bir etvârının kemâl üzere olmasına gayret etmelisin.

Kişinin hüsn-i nesebi, hüsn-i edebidir. Daima büyüklere karşı hürmet ve küçüklere şefkat et. Tâ ki hürmet ve şefkat gibi iki haslet-i cemîleye sahip olmuş olasın. Hasîs olma. Kin, hased, rûh-ı insaniyeyi dereke-i esfel-i sâfiline ulaştıran bir vesaittir. Cömert ol, çünkü cömertlik bir civan-mertlik şîârıdır. Onun vasıtasıyla âlâ-yı illiyyine irtikâ etmeğe yol bulasın. Sahî, Allah'ın sevdiği; mümsik ise Hakk'ın düşmanıdır. İrâde-i ezeliyye kâbil-i ta'yir olmaz. Tehzib ve tezkiye nefsin sıfatını güzelleştirerek aksâ-yı kemâla vâsıl eyler.

Her zaman iyilere mukârn ol, kötülerden ictinâp et. Kişinin mîyârı mukârn olduğu kimsedir. Mezbeleden dâima fenâ, attar dükkânından ise iyi koku intişâr eder. Filânın oğluyum, filân yere müntesibim diye dâvada bulunma. Zâhirî edebin, manevî kemâlin âyinesidir. Bir şişeye ne korsan onu gösterir. Bir kimseye bir şey tavsiye edeceğin zaman evvelâ nefsine tatbik et; kabul eder ise halka da söyle. Nefsinin kabul etmediği bir şeyi başkalarına söylerken Allah'tan utan. Vallâhü'l-muvaffıku ve'l-mürşid."⁴⁰⁷

ES-SEYYİD OSMAN HULÛSİ EFENDİ'NİN HASTALIĞI VE VEFATI

Ömrü Cenab-ı Hakk'ın yoluna samimiyet ve ihlâsla hizmetle geçen ve imrenilecek kadar dolu dolu bir hayat yaşayan Seyyid Osman Hulûsi Efendi'nin dünya hayatı, 14 Haziran 1990 Perşembe günü noktalandı. Aslında rahatsızlığı uzun yıllar öncesine dayanıyordu. 1980 yılında bel ağrısı şikâyeti ile Ankara Hastanesi'nde otuz dört gün süreyle tedavi görmüştü.⁴⁰⁸ O yıllarda kendisinde şiddetli bel ağrısı vardı. Bu rahatsızlığının çok öncelere dayandığını söylerlerdi. Anlattıklarına göre ilk ağrıları şu şekilde başlamıştı:

“Bir hac ziyaretinde, yolda arabaları kuma saplanır ve arabayı itip çıkarmak icap eder. Araba çok derine saplandığı için, itip çıkarmak mümkün olmaz. Bunun üzerine, yolculardan birisi ‘Ön tarafta Osman Hulûsi Efendi diye bir zat var. O arabayı iterse bu araba buradan çıkar, yoksa mümkün değildir.’ der. Bunun üzerine şoför istirham edince, aşağı inip arabayı iterek çıkarılmasına yardımcı olur.

Hastanede yatarken yanında refakatçi olarak kalan zata bu konu ile alâkalı şunları anlatmıştı:

“Oğul, işte o arabayı ittiğimizde belimizi incitmişiz.” Daha sonra belinin ağrısı devam ettiği hâlde, Mekke’de Harem-i Şerif’te, Kâbe-i Muazzama’da bir direğin yanına battaniyelerini serip, orada beş gün hiç dışarı çıkmadan, hanımı Hacı Naciye Hanım’la beraber ibadetlerine devam ederler. Bu durum hastalığının daha da artmasına yol açar. Ancak o bu hâlini ve o anları “Beşeriyet hâli ortadan kalkmıştı.” şeklinde ifade etmiştir.⁴⁰⁹

Acılar içerisinde geçen o gecelerde refakatçi olarak başında bulunan has talebelerine pek çok ilâhîsini kaleme aldirmışlardı. Böyle bir sabahta Abdulmuttalip Azdemir Bey’e buyurdular ki:

“Oğul, bu gece bir doğuş oldu. Bir Nât-ı Şerif yazdım. Rüyamda bir mücevherat yığınının başında duruyordum. Oradan bir parça alıp kime versem onda da inkişaf ediyor. Bir mücevherat yığını oluşuyor. “Dürrü şehvarı risalettir Muhammed Mustafa” diye başlayan nâtı yazdım, diye buyurdular.

Hastahanedeyatarken, ihvanlarından biri bir gün akşam hâline ve sıkıntısına bakarak şöyle sordu:

“Efendim, herkese himmet ediyorsun, fakat kendin için bir talepte bulunmuyorsun.” Efendi Hazretleri ise tam bir tevekkülle buyurdular ki:

“Oğul ne diyeyim, Rabbim hâlimi görmüyor mu?” diye buyurarak ondan gelen her şeyin güzel olduğunu hoş bir biçimde ifade etmişlerdi.

*Dost yolunda âşıkın sıdkına oldu delil
Derdine sabr eyleye etmeye çûn u çirâ⁴¹⁰*

şeklinde ifade ettiği beytine uygun olarak hastalığının en acı ve ıstırap veren anlarında bile en küçük bir serzenişte bulunmamış, Sevgilisine sadık bir bende olduğunu göstermiştir.

Hulûsi Efendi bundan sonra belini incitmemek için her zaman dikkatle hareket etmişti. Ancak hastalığının iyice geçtiğini hissettikleri bir zamanda, Darende’de evlerinin yan tarafındaki “Kudret Hamamı” denilen yeri yaparken, büyük bir taş kaldırdıkları için aynı bel rahatsızlığını bir daha geçirmişlerdi. Zamanla da bu rahatsızlıkları ilerlemişti.

1986 yılında bir trafik kazasında oğlunu, kızını, torununu ve kızının kayınvalidesini kaybedince bunu büyük bir metanetle karşıladı. Fakat ne kadar da olsa evlat acısıyla bir sıkıntı ve ızdırap içerisindeydi. O düşünceli ve sıkıntılı hâlinin yanı sıra, hastalığı da iyice nüksetmiş ve ilerlemişti. Birkaç defa tedavi maksatlı olarak İstanbul’a gitti. En sonunda hastalığının ilerlediği iyice anlaşılınca, İstanbul’daki “International Hospital” hastanesinde tedavi gördü.

Hastanede yatarken en son ânına kadar, yanına gelen ziyaretçilerin hâl ve hatırlarını sorar ve onların gönüllerini alırdı. Hastalığına ve acısına rağmen vakarla hareket eder, hiç kimseye bir şey hissettirmezdi. Hatta yanında kalan refakatçilerin, kendisiyle alâkalı, doktora iletmış oldukları istekleri hoş karşılamaz ve bir şey söylemeyin diye onlara rica ederdi.⁴¹¹

Yanıdaki refakatçileri ile bazen hizmetin başlangıcındaki zorluklardan ve çilelerden konuşurlardı. Bir gün yine anlatırken: “Oğul, neler çektik neler...” diye buyurdu. Yanındaki ihvanı: ‘Efendim, kim bilir Hamideddin Efendim neler çekecek?’ deyince buyurdu ki:

“Mecbur oğul mecbur, çünkü Cenab-ı Allah bir iyiyi yarattı, bir de fenayı yarattı ki, iyinin iyiliği fark olunsun.”

Yanına gelen ziyaretçilerle son ânına kadar ilgilenmeye devam etti. Onlara nasihatten geri durmadı. Çektiği bütün sıkıntılara rağmen onlara güler yüzle ve hoşlukla davranmaya çalıştı. Bu hâline bir misal olarak şu hadise nakledilebilir:

“Vefatından bir gün önce, ilaçların tesiriyle kendinden geçmiş bir hâlde yatarken, aynı hastanede kalp rahatsızlığından dolayı ameliyat olan bir hemşehrisi yanlarına ziyarete geldi. Bunun üzerine, onları

görünce yatağa oturarak onlara “Hoş geldiniz, geçmiş olsun.” dedi. Hâl ve hatırlarını sorarak kısa bir sohbetten sonra yolcu edilmelerini istedi.”⁴¹²

Vefatından birkaç gün önce yine ziyaretine gelenlere şu hadiseyi anlattı: “Pîrlerimizin büyüklerinden Abdulhâlîk Gucdevânî veya Yusuf-ı Hemadânî'nin bir gün huzuruna birisi geldi. ‘Sen hangi ins ü cinnin hocası?’ dedi. Bir de: ‘Doksan dokuz Esmâ-i Hüsna'nın içinde kırk büyük Esmâ varmış, bunlar hangisidir?’ diye sordu. Pîrimiz de; ‘Sen bana küçüklerini söyle, ben de sana büyüklerini göstereyim.’ diye cevap verdi. Büyüklerden nice hadiseler naklettikten sonra “Ah oğul! Bir menakıb kitabı yazacaktık, fakat zamanımız olmadı.” diye buyurdular.

Son dönemlerinde artık vaktinin geldiğini anlamış olup ona büyük bir tevekkülle hazırlanmıştı. Yanındaki refakatçi ile aralarında geçen şu konuşma onun bu hâlini en açık bir biçimde gözler önüne sermekteydi.

Aralık ayında hastaneye ilk yattıklarında, abdest almak için kalkınca, yanındaki refakatçiye; “Kalkmışken koridorda biraz yürüyelim, doktorlar yürümemizi tavsiye ediyorlar.” dedi. Refakatçisinin koluna girerek, koridorun ortasına kadar yürüdü. Sonra durup “Dönelim.” dedi. Odaya geri geldiklerinde kendisinde bir hâlsizlik olmuştu. Odada bulunan kanepeye oturdu ve içini çekerek:

“Geçti oğul geçti, bizim iyi olmamız geçti. Belki üç beş gün, belki üç beş ay bir ömrümüz kaldı. Hâmid’imin (vefatından sonra hizmetlerini devam ettirecek oğlu) yetişmesi için uğraşıyoruz.” dedi. Bu sözlerinden beş ay sonra da vefat etti.⁴¹³

Vefatından iki gün önceydi. Yanında bulunanlara tebessümle şöyle buyurdular:

“Oğul, ölüm vakti geldi çattı. Oğul, sevdiklerimizin çoğu da öbür dünyadalar.”

Vefatından bir gün öncesinin akşamıdır. Oğlu Hâmid Hamideddin Efendi yanındadır. Vücudu domur domur terlemiştir. Refakatçi olarak kalan zat, Hâmid Hamideddin Efendi’ye hitaben; “Efendim, epeyce terlediler, arzu ederseniz vücudunu bir silelim.” deyince, “Tamam.” der. Bunun üzerine, refakatçi olan zat temiz bir havlu ve sünger getirdiğinde, Osman Hulûsi Efendi gözünü yavaşça açar:

“Oğul, ne yapacaksınız çabuk olun.” der ve tekrar dalar. Orada bulunanlar birbirine bakarlar. Terini sildikten sonra, Hâmid Hamideddin Efendi de üzerini kurulayıp elbisesini değiştirerek o şekilde yatırılır.⁴¹⁴

Osman Hulûsi Efendi yirmi beş güne yakın bir süre hastanede yatıktan sonra 14 Haziran 1990 Perşembe günü, sabaha karşı seher vaktinde, saat 04.40'ta dar-ı ukbâya irtihâl eyledi.

*Bir gün gelir bu âlem-i hayat âlem-i hayâl olur
Dehrin nesi varsa cümle pâymâl olur
Her demi zevk ile geçen eyyâmın
Âhir encâmı firkat ü melâl olur⁴¹⁵*

İrtihâlinden sonra cenaze alınmaya gidildiğinde hastanede cenaze çıkış işlemleri yapılırken hastanenin koridorunda beklemek zorunda kalınmıştı. O esnada Osman Hulûsi Efendi'yi hiç görmeyen ve hastane sekreteri olan bayan, orada bulunanların yanına gelerek:

“Hocamı böyle ayak altında bekletmeye gönlüm razı olmaz, hiç olmazsa götürün hastanenin mescidinde bekleyin.” diyerek oraya taşıttırdı.⁴¹⁶ Sanki Efendi Hazretleri mescid dışında ortada durmaktan rahatsız olmuştu.

Cenazesi uçakla İstanbul'dan Kayseri'ye oradan da ambulans ile Darend'e getirildi. 15 Haziran günü Cuma namazını müteakiben,

Türkiye'nin birçok yerinden iştirak eden kalabalık bir cemaat ve ihvan topluluğunun katılımı ile cenaze namazı kılındı. Cenaze namazını kendisinden sonra hizmetlerini devam ettiren oğlu; Hâmid Hamideddin Ateş Efendi kıldırmıştır.

Osman Hulûsi Efendi, kabrinin yerini vefatından on yıl önce şu şekilde beyan etmişti:

“Şeyh Hamîd-i Velî Camii'nin avlusundaki hazireye gittiklerinde yanında bulunan zata: 'Şurada bir boş kabir yeri var (şu anda gömülü olduğu yeri işaret ederek), emr-i Hak vâki olunca bizi buraya defnedin.' demişlerdir. İrtihalinde o işaret ettiği yere defnedilmiştir. Kabre, oğulları Hâmid Hamideddin Efendi ve Ahmet Şemseddin Efendi inerek, cenazeyi yerleştirmişlerdir.⁴¹⁷

İhvanının kolu ve kanadı kırılmış gibiydi. Kendisine hatimler indirip kelime-i tevhidler okudular. Hatıralarını naklettiler. Bir gün Osman Hulûsi Efendi'nin Yûnus Emre'nin şu şiirini okuduğunu duymuşlardı.

*Beni bir dağda buldular,
Kolum kanadım kırdılar,
Dolaba layık gördüler,
Anın için inilerim.*

Osman Hulûsi Efendi'nin Şeyh Hamîd-i Veli Haziresindeki Kabri-Darende

Bu dörtlüğü iki üç defa tekrarlamış, sonra da: “Ne yapalım, dola-
ba layık görülmüşsünüz.” diye buyurmuştu. Bir müddet sonra da söze
şöyle devam etmişti: “Yine Yûnus Emre bir şiirinde;

*Bir garip ölmüş diyeler,
Üç günden sonra duyalar,
Soğuk su ile yuyalar,
Şöyle garip bencileyin*

diye yazmış. Aşk ateşiyle bağı yanmış, onun için benim cesedimi soğuk
su ile yuyun demiş. Biz de vefat edince, yıkarken bağrıma buzlu su dö-
kün, vasiyet ediyorum.” demişti.

Yanındakiler: “Efendim, Allah sizlere uzun ömürler versin.” derler.
Taceddin-i Velî Mescidi'nin avlusunda gasledilirken, bu vasiyeti hatır-
lanır ve evindeki buzdolabından iki şişe buzlu su getirilerek göğsüne
dökülür.⁴¹⁸ Böylece vasiyeti yerine getirilmiş olur. İlahî aşk ile dolu bir
dünya hayatını geride bırakırken o “âşıkların ölmeyeceği” gerçeğine
binaen ölmemiş, sadece dünyasını değiştirmiştir.

ES-SEYYİD OSMAN HULÛSİ EFENDİ'NİN SİMASI VE ÂDÂBI

GörünüŖü ve Alışkanlıkları

Seyyid Osman Hulûsi Efendi (k.s.); geniş omuzlu, iri vücutlu, uzun boylu, vücut azaları birbirine orantılı, buğday benizli, gözleri çakmak çakmak, geniş alınlı, sık ve uzun sakallı idi. Saçları düz ve öne doğru taralıydı. Uzunca yüzlü olup yanakları gamzeliydi. Yüzüne bakanlar onun şefkatli nazarlarına şahit olur, beşâsetli yüzünü gördükçe sevince gark olurdu. Çoğu zaman tebessümlü olurdu. Bazı bazı da tefekkür hâlinde gözlerini yumar, murakabe hâlinde beklerdi. Gözünü açıp aniden bir hususu açar veya önemli meseleler hakkında görüşlerini beyan buyururdu. Göz bebeklerinin rengi kahverengi olup kaşları gürdü ama çatık değildi. Sol gözünün altında siyah ben vardı. Bu nişanenin Hazreti Hüseyin Efendimiz'e benzediğini zaman zaman söylerdi. Göğsünün üzerinde az miktarda kıl olup, yaşlanıp beyazlaşınca bunları göstererek; "Babamın duası var; oğul, göğsünde ak kıllar bitsin buyururdu, bu babamın duasının semeresidir." derdi.

Bedenen gayet güçlüydü, şişman değildi. Oturduğu zaman bazen 'Elimden tutun bakalım beni kaldıracabilecek misiniz?' diye sorar, elinden iki kişi tutmasına rağmen yerinden kımlıdatamazlardı. Elleri irice,

parmak uçları inceydi; eline dokunanlar pamuğa dokunmuş hissine kapılırdı. Omuzları dik ve gayet geniş olup, sırtında et benleri vardı. Ayrıca iki küreğinin ortasında büyükçe bir et beni vardı.

Davudî gür bir sese sahip olup, konuşması tane taneydi ve karşısındakinin seviyesine göre hitap ederdi. Yolda yürürken önüne bakar, sağa sola arkaya dönmezdi, vücudu dik, başı önüne eğik, mütevazı bir yürüyüşü vardı.

Üstün bir yönetici kuvvet ve dirayetine sahipti; cesurdu; cildi düzgündü ve göz pınarları çoğu zaman ağlayacak gibi yaşla dolardı, kimi zaman göz kapaklarında biriken yaş, damla olarak düşmeden geri göz içine doğru giderdi. Yüzü nurlu, alını ve yüzü beyaz ve açıktı. Sakalı gayet gürdü. Dudak kenarlarını açık tutar ama bıyıklarını da biraz gür bırakırdı. Bıyıklarını çok aşırı kısıklıkta kestirmezdi. Gayet güzel giyinir, tertibe temizliğe ve uyuma dikkat ederdi.

Seyyid Osman Hulûsi Efendi, sofrasında bir defa bile yalnız yemek yememiştir. Hatta öğlen sofralarına misafir gelmezse ta ikindiye kadar beklerdi. Ya bir seveni veya soru sormaya gelen bir ihvanı veya hiç kimse gelmezse yakın komşularından biri davet edilir, beraberce yemek yerirdi.

Diğer zamanlarda ise hanelerinde devamlı huzur ve sohbette olurlar, oluşan cemaate feyizler saçarlardı. İşte günlerden böyle bir günün akşamında muhiblerinden Hacı Muhiddin Tütüncü Efendi kendi

evlerinde hanımıyla münakaşa etmişler, o günün sabahı da Hulûsi Efendi'yi ziyarete geldiklerinde, daha yanlarına yaklaşmadan; "Hacı Muhiddin Efendi! Bu gece mana âleminde seni üç paşa idam ediyorlardı, rica ettim ve seni ellerinden aldım; git, hanımının gönlünü al, öyle gel!" demişler. Bunun üzerine Hacı Muhiddin Efendi eve dönerek zevceleriyle hoş hatır edip meseleyi halletmişler.

Osman Hulûsi Efendi sünnet-i seniyyeye sıkı bir şekilde bağlıydı. Rasûlullâh Efendimiz'in ahlâkı ile ahlâklanmayı en büyük saadet bilir ve bütün işlerini onun yaşayışına uygun kılmaya çalışırdı. Bu konudaki hâl ve hareketini:

"Bizim işimiz; sırat-ı müstakîm üzere olmak, tehlikeli işlerden berî olmak ve mubah işlerden sakınmaktır." diyerek özetlerken şu dörtlüğü de, asıl maksadın Rasûlün yolunda yürümek olduğunu en güzel biçimde ifade etmektedir:

*Ahmed'in şer'ini başa tâc edip
Varını râhında hep târâc edip
Hane-i tenden çıkıp mi'râc edip
Âşinâ ol anla yarın âşinâ⁴¹⁹*

Abdest ve Namazda

Osman Hulûsi Efendi ibadetlerinde büyük bir titizlik gösterirdi. Abdeste başlamadan evvel istibrâ ve istincâyı yerine getirmeye ayrı bir ehemmiyet verirdi. Bu konuda bir arkadaşı şöyle nakletmiştir:

"Bir sohbetten sonra Osman Hulûsi Efendi abdest tazelemek için dışarı çıktı. Abdesthaneden geldikten sonra bir müddet merdivende oturdu. 'Bir müddet oturalım, çünkü hemen alınan abdest hiç oluyor hiç.' diyerek istibra yapmanın öneminden bahsettiler." Bir defasında da Devlethane'de abdest almak için dışarı çıktıktan sonra, ceketini giyerek: "Abdestimizi cami civarında alalım, istibra niyetiyle camiye kadar yürüyelim." diye buyurdular.⁴²⁰

Osman Hulûsi Efendi'nin abdest alma adabı.

Abdest alırlarken tüm erkânına riâyet ederlerdi. Başını meshederken dörtte birini değil de “kaplama mesh” denilen usulle başının tamamını meshederdi. Abdestten önce gömleğinin kollarını ve pantolonunun paçalarını normalden biraz daha yukarı sıvardı. Kol ve ayaklarını yıkarken kollarını dirseklerden biraz yukarıdan, ayaklarını ise; aşık kemiklerini geçecek şekilde ve iyice ovalayarak yıkar ve kuru kalmasına dikkat ederdi. Sıra ayaklarına geldiğinde parmak aralarını iyice yıkar; yüzünü yıkarken de özellikle sakallarının altına su geçmesi için iyice ovalardı.

Misvak kullanmayı çok severdi. Ayrıca misvağın düzgün açılması, âdâbına uygun olarak kullanılması hususunda bir sohbette şunları anlatmıştı:

“Sivaslı Pîr Efendimiz Darendede’yi teşrif etmişlerdi. Biz de kendisine misvak hediye etmiştik. ‘Oğlum Hulûsi, bunu aç da ver.’ dedi. Ben de hemen semaverden bir bardak sıcak su aldım. Misvağın ucunu

başparmağımın boğum yerinden işaretleyip açtım. Sıcak suya batırıp çekiçle döğüp yumuşattım. Pîr Efendimiz'e verdim. Misvağa baktı. 'Aferin oğlum Hulûsi, ne güzel çabucak açmışsın, biz günlerce suyun içinde bekletirdik. Bu kadar da yumuşak olmazdı, pamuk gibi olmuş.' diye buyurdular."⁴²¹

Namaz kılarken de tüm erkânına riâyet ederdi. Farz namazlarının hâricinde, sabah namazından sonra kerâhet vakti çıkana kadar vird ve zikirle meşgul olur; ondan sonra da iki rekât işrâk namazı ve iki rekât da istihare namazı kılardı. Kuşluk vakti dört rekât duhâ namazı kılardı. Öğle ve yatsı namazlarının son sünnetlerini sünnet-i seniyyeye uygun bir şekilde iki rekât yerine dört rekât kılardı. Akşam namazından sonra da ikişer rekatten toplam altı rekât evvâbin namazı kılardı.

Bir gün zâtın biri Osman Hulûsi Efendi'ye:

"Efendim, bazıları evvâbin namazını dört rekât, bazıları da altı rekât kılıyorlar." diye sorunca, Osman Hulûsi Efendi:

"Bazıları dört rekât, bazıları da altı rekât kılabilirler. Fakat pîrlerimiz altı rekât kıldıkları için bizler de altı rekât olarak devam ediyoruz." diye cevap vermişti.

Ayrıca gece yarısından sonra kalkar ve uyumayarak âdeti üzere vird ve zikirlerine devam ederdi. Daha sonra gecenin ilerleyen saatlerinde sekiz rekât teheccüd namazını kılardı. Bir sohbetlerinde şöyle buyurmuşlardır: "Teheccüd çok önemli, teheccüd namazlarını kılmak lazım, geceyi iyi değerlendirmek gerekli. İnsanlar hep yatıyorlar, tembelliğe alışmışlar. Geçen zaman gelmez, özellikle geceleri ibadetle değerlendirmeli, Cenab-ı Allah'a kul olmaya çalışmalı, çokça şüküretmeliyiz." Bir defasında teheccüd namazı kılarken halı seccadeyi getiren şahsı hatırladık. Sabah namazında Somuncu Baba'daydı." Seher vakitlerini iyi değerlendirmek gerekli; çünkü seher feyz demek, bereket demektir. Sehere kalkanın günü güzel ve bereketli geçer.

*Hulûsî âşıkısan eğer dur yatma gel vakt-i seher
Bak gör ki âlem ser-te-ser feryâd eder vakt-i seher*⁴²²

Yalnız başlarına namaz kılarken rekâtları uzunca kılar ve rekâtlarda uzun sûreler okurdu. Namazı büyük bir huşû ve huzur içerisinde kılardı. Selam verdikten sonra da yüzlerinde hoş bir hâl zuhûr ederdi.

Kendisi Şeyh Hamîd-i Velî Camii İmam-Hatibi oldukları için, cemaatle kılınan namazlarda genelde cemaatin durumuna göre davranırlar; hasta, yaşlı ve yolcuların olacağını düşünerek ona göre namazı kıldırırlardı.

Namazda divân-ı İlâhîde, Allah'ın huzurunda olmanın şuuru içerisinde, mütevâzı bir şekilde dururdu.

Cami âdâbına uyulması konusunda cemaatini titizlikle uyarırdı. Camiye besmele çekerek sağ ayakla girilmesini ve camiden sol ayakla çıkılmasını sık sık hatırlatırdı. Hatta bir kere sol ayağıyla giren birine; “Dışarı çık, besmele çek ve sağ ayağınla gir.” diye ikaz etmişti.⁴²³

Su İçme Âdâbı

Su içerken bardağı bazen sağ eliyle kavrar, bazen de iki eliyle birlikte kavrayarak besmeleyi söyledikten sonra yavaş bir şekilde ve üç yudumda içerdi. Bitirince de “Elhamdülillâh” derdi.

Osman Hulûsi Efendi, soğuk menbâ sularını çok severdi. Dışarıdan su alınması icâp ettiğinde ise, “Niksar Ayvaz Suyu”nu almalarını isterdi.

Merhum babası Hatip Hasan Feyzi Efendi de soğuk suyu ve özellikle “Ceridoğlu Pınarı”nın suyundan hoşlanırdı. Osman Hulûsi Efendi'nin bununla alâkalı bir hâtırası şöyledir:

Osman Hulûsi Efendi'nin gençlik yıllarıdır. Hatip Efendi hastalığı esnasında:

“Ceridoğlu Pınarı suyu olsa da içsek...” diye buyurur. Bunu duyan Osman Hulûsi Efendi, derhâl ata binerek pınara gider, iki damacana suyu doldurup gelir ve babasına:

“Babacığım, su içer misin?” diye takdim eder. Bunun üzerine babası:

“Ver oğul, içelim.” diyerek alıp içer ve sonra da:

“Oğlum, bu Ceridoğlu Pınarı'nın suyuna benziyor.” deyince, Osman Hulûsi Efendi:

“Evet babacığım oranın suyu, şimdi aldım geldim.” der. Oğlunun bu hizmetinden çok duygulanan Hatip Efendi:

“Aferin oğlum, göğsünde ak kıllar bitsin, pîr olasın.” diye dua eder.

Osman Hulûsi Efendi bu hatırayı naklettiğinde göğsündeki ak kılları göstererek, “Elhamdülillâh, ak kıllar bitti.” diye buyururdu.

Yolda Yürüme Âdabı

Osman Hulûsi Efendi ayakkabıyı giymeye önce sağ ayağı ile başlar, daha sonra sol ayağını giyerlerdi. Çıkartırken de tam tersini yaparlardı. Ayakkabıyı giymeden evvel “Sünnet-i Rasûlullâh” diyerek, ayakkabının içinde herhangi bir şey varsa dökülsün diye sağ eliyle ayakkabılarını yukarı doğru kaldırır ve içini silkeledikten sonra giyerlerdi. Ayrıca

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi'nin Yolda Yürüme Adabı

ayakkabılarını çıkardıktan sonra, ayakkabıların uçları kibleye gelecek bir şekilde ve kimseye rahatsızlık vermeyecek bir yere bırakırlardı. Ayakkabısı daima temiz, bakımlı ve boyanmış bir vaziyette olurdu. Kış aylarında giydiği mestisi de daima bakımlı ve boyalı olurdu, temizliğine çok dikkat ederlerdi.

Tırnak Kesme Âdâbı

Osman Hulûsi Efendi tırnaklarını keserken Rasûlullâh (s.a.v.)'in tırnaklarını kestığı gibi keserler ve şu sırayı takip ederlerdi. Önce sağ ellerinin serçe parmağını, bir atlayarak orta parmağını, yine bir atlayarak baş parmağını, sonra yüzük parmağını, daha sonra da işaret parmağının tırnağını keserek sağ eli bitirirlerdi. Sol ellerinin ise; önce baş parmağını, sonra orta, sonra da küçük parmağını, daha sonra da şehâdet ve yüzük parmaklarının tırnaklarını keserlerdi.

Ayak parmaklarının tırnaklarını keserken ise, yine sünnete uygun olarak sağ ayak başparmağından başlarlar sıra ile giderek sol ayak serçe parmağı ile bitirirlerdi. Genellikle tırnaklarını cuma namazından sonra keserlerdi.

Bu konuda bir arkadaş şöyle bir hatıra naklediyor: “Bir cuma günü ikinci namazından sonra Osman Hulûsi Efendi -yaşlandığı zamanlarda- tırnaklarını kesmemi emretti. Ben de daha evvelce kendisinden bir sohbetinde dinlediğim şekilde sünnet üzerine kestim. Evvela sağ elinin küçük parmağından başlayarak, birer parmak atlayarak; orta parmak, baş parmak, yüzük parmağı ve şehadet parmağıyla sağ elini tamamladım. Sonra sol elinin baş parmağıyla başlayarak, orta parmak, küçük parmak, şehadet parmağı ve yüzük parmağıyla tamamladım. Osman Hulûsi Efendi bu şekilde tırnak kesmenin Rasûlullâh Efendimiz'in (s.a.v.) sünneti olduğunu söyledi ve hadis-i şerifin Arapçasını okuyarak tercüme etti. ‘Pîr Efendimiz de tırnaklarını böyle, cuma namazından sonra keserdi.’ diye buyurdular.”⁴²⁴

Tıraş Olma Âdabı

Osman Hulûsi Efendi tıraş olurken sünnet-i seniyyeye uygun olarak saçını kısaltır, bıyığını sünnet üzere düzeltir, sakalını da bir tutam bırakırdı. Bir tutamdan uzun ya da kısa olmazdı. Daima sakalını tarar, temizliğine çok dikkat ederdi.

Bir hafta sonu Bolu'da düzenlenen çok kalabalık bir sahrada, bir kimse gelerek Osman Hulûsi Efendi'den ders ister. Gelen kimse başka bir tarikata müntesip iken mürşidi vefat edince, rüyasında Osman Hulûsi Efendi'yi görmüş, bunun üzerine ders almaya karar vermiştir. Osman Hulûsi Efendi ders tarif edilmesini emir buyururlar. Bir müddet sonra o zat gelip Osman Hulûsi Efendi'nin yanına oturur. Adamın bıyıkları biraz uzuncadır. Osman Hulûsi Efendi, arkadaşlara: “Yanında makası olan var mı?” diye sorar. Bir arkadaş, cebinden bir makas çıkarır. Osman Hulûsi Efendi buyurur ki: “Bıyıklarımız biraz uzamış, şunları düzelt.” O arkadaş, Osman Hulûsi Efendi'nin bıyıklarını biraz kısaltır. Osman Hulûsi Efendi yeni ders alan arkadaşına dönerek: “Siz de böyle bıyıklarınızı kısaltırsınız.” diye buyururlar.

Osman Hulûsi Efendi'nin tıraş olma adabı.

Bir cumartesi günü berber arkadaşımız, Osman Hulûsi Efendi'yi tıraş etmek ister. Osman Hulûsi Efendi buyurur ki: “Biz cumartesi günü tıraş olmayız. Büyüklerden bilerek kırk defa cumartesi günü tıraş olanların musibete uğrayacaklarını duyduğumuzdan tıraş olmayız.”

Osman Hulûsi Efendi, Devlethane'de tıraş oluyorken hoş bir latife yaparak: “Sakalım ve bıyığım sonradan çıktı, fakat kaşlarım benimle yaşıt.” diye latife buyurmuşlardır. (Efendi Hazretlerinin kaşları oldukça gür ve heybetli idi.)

Diğer Hususiyetleri:

“Tamamen uykusuzluk doğru değildir. Gençlere sekiz saat, yaşlılara altı saat yeterlidir.”

“Yatağa yatacağımız zaman sağ tarafımıza yatarız, sağ elimizi de sağ yanağımızın altına koyarak uyuruz.”

“Sofrada otururken bize arkanızı dönseniz de fark etmez, bize yeter ki gönülden arka dönmeyin. Gönülden hürmet edin.”

“Üç şey vardır ki, bunlar ancak bir kişi tarafından kullanılır: Tarak, misvak ve mendil. Bunları ancak sahibi kullanır, bir başkası kullanamaz.”

ES-SEYYİD OSMAN
HULÛSİ EFENDİ'NİN HALEFİ
ES-SEYYİD HAMİD
HAMİDEDDİN EFENDİ

Osman Hulûsî Efendi, bir taraftan vakfın hizmetlerini yürütürken bir taraftan da kendisinden sonra bu hizmetleri üstlenecek çocuklarını en güzel şekilde yetiştirmeğe gayret sarf ederdi. Oğlu Ahmet Şemseddin Ateş'i yüksek tahsil için önce Ankara'ya, daha sonra da İstanbul'a göndermişti. Hamideddin Ateş Efendi'yi de dinî ilimleri tahsil etmesi için Elbistan'a gönderdi. Bir gün Elbistan müftüsü olarak görev yapan medrese âlimlerinden merhum Ahmet Bilici, Hulûsî Efendi'nin ziyaretine geldi ve:

“Mahdumunuz devamlı ilim öğrenmekle meşgul. Onda ahlâk-ı Muhammediye var. İyice tahsil yapması için müsaade edin elimden gelen gayreti göstereyim.” dedi.

Hamideddin Efendi Hulûsî Efendi'nin müsaadesiyle yaklaşık bir yıl Arapça ve Kur'an-ı Kerim dersleri aldı. Hulûsî Efendi, oğlunun dinî ilimlerde tahsil görmesinden son derece hoşnut olarak şöyle demişti: “İnşallah Hamid'imın ecdadımıza hizmet etmesi ve yetişmesi için çalışıyoruz.”⁴²⁵ Hamideddin Efendi daha sonra eğitim ve tahsilini İstanbul'da sürdürdü.

Ahmet Şemseddin Efendi anlatmaktadır:

“Bir gün evde ailece oturduğumuz bir zamanda Efendi Hazretleri ağabeyim Kemâl Efendi'yi (o zaman Kemâl Ağabey hayattaydı), beni ve Hamideddin Efendi'yi yanına çağırdı ve şöyle buyurdu: 'Evlatlarım derviş insanın dünyalık bir şeyi olmaz. Kitaplarımdan başka sizlere bırakacak bir mirasım yok. Kütüphanemin anahtarından üç tane yaptır-dım. İşte sizlere irfan hazinelerinin anahtarlarını bırakıyorum. Kitapları okuyup sahip çıkın. Ölüm her an için hazırdır.' dedi o anda bizler çok duygulandık, gözyaşlarımızı tutamadık.”⁴²⁶

Bir başka hatıradaki 1988 yılında umre ziyareti vesilesiyle bulunduğu Mekke'de Osman Hulûsî Efendi, oğlu Hamid Hamideddin Efendi'nin kemâlatından bahsederek şöyle demişti:

“Bizim neslimizin özelliği şudur ki, zâhirî ilmi biraz geç tahakkuk eder, amma zamanın âlimlerinin fevkinde olur.”

Osman Hulûsi Efendi'nin bütün arzusu hizmetlerin kendisinden sonra da aksamadan devamını temin etmektir. Ancak mürşidi İsmail Hakkı Efendi'den sonra ihvanın dağınıklığını da gördüğünden böyle bir duruma fırsat vermek istemiyordu. Bu itibarla hayatta iken birçok sohbetinde yerine mânevî vâris olarak oğlu Hamid Hamideddin Efendi'yi bırakacağını ya îma etmiş ya da cemiyet müsait ise açıkça beyan etmiştir. Burada aktarılan bazı hatıralarda geçtiği gibi, çeşitli sohbet ortamlarında, “Hamid'imizi yetiştiriyoruz.” veya “Ecdadımız Şeyh Hamîd-î Velî Hazretleri'ne ve ihvana hizmet etmek üzere Hamid'imın yetişmesi için çalışıyoruz, inşaallah.” demiştir.

Bunun için de mahdumu Hamideddin Efendi'nin yetişmesine ayrı bir önem vermiş ve onun örnek bir şahsiyet olması için gayret etmiştir. Osman Hulûsi Efendi, vefat etmeden önce birçok defa kendi yerine

hizmetleri yürütmek üzere oğlu Hamid Hamideddin Efendi'yi yetiştirdiğini ifade etmiştir. 1960 yılının güz ayları idi. İhvandan birkaç kişilik grup Darende'de Seyyid Hulûsi Efendi'yi ziyarete gelmişlerdi. Hamid Hamideddin Efendi o günlerde doğmuştu. Sohbet esnasında dua maksatlı olarak kundağa sarılı bir hâlde içeri gönderildi. Osman Hulûsi Efendi, “Anadan doğma evliya görmek isteyen, Hamid’ime baksın, bizim tekkemizi bu bekleyecek.” diye buyurdu.⁴²⁷

Bütün evlatlarını en mükemmel bir şekilde yetiştirmeye çalışan Osman Hulûsi Efendi'ye, hizmetlerin başına kimin geçeceği yönünde sual sorulursa o isim hiç değişmeden Hamid Efendi şeklinde oluyordu.

1979 yılında Ankara'ya teşriflerinde bir sohbette “Sizden sonra hizmetlerinizi kim yürütecek?” şeklinde gelen bir suale cevaben Somuncu Baba'nın adı olan Hamid Hamideddin ismini koyduğu oğlunu kastederek “Hamid'imizi yetiştiriyoruz.” cevabını verdi.⁴²⁸

Eski Malatya Müftüsü merhum Molla Nurettin Öner Efendi, Osman Hulûsî Efendi'yi Darende'deki evinde ziyaret edip kütüphanesini gezer ve çok etkilenir. Osman Hulûsî Efendi'ye hitaben:

“Bu kadar hizmetleri yürütecek ve sizden sonra bu kadar talebe ve kitapları koruyacak birisini yetiştiriyor musunuz?” diyerek kaygılarını dile getirdi.

Osman Hulûsî Efendi de: “Çocukların yetişmeleri için gayret ediyorum. Onlara irfan mektebinin anahtarlarını bırakıyorum. İnşallah benden sonra bu hizmetleri Hamid'im yürütecek.” cevabını verdi.

Osman Hulûsî Efendi Darendeli gazeteci Emin Tatlıcı'yla yaptığı bir sohbet Hamideddin Efendi'nin yetişmesiyle alâkalı olarak: “Oğul, bende ne bilgi varsa onu ona aktarıyorum.” dediği ve hizmetlerin devamının Hamideddin Efendi marifetiyle yürütüleceğine işaret ettiği bilinmektedir.⁴²⁹

Bir gün Kangal Emekli Müftüsü ve Sivas'ın saygın âlimlerinden merhum Mevlüt Sarıoğlu Darende'ye ziyarete gelmişti. Sohbet esnasında Osman Hulûsî Efendi şöyle dedi:

“Ecdâdımız Şeyh Hamîd-i Velî Hazretlerine ve ihvana hizmet etmek üzere Hamid’imin yetişmesi için çalışıyoruz, ikinci Hamid’i yetiştiriyoruz inşaallah.” Çünkü birinci Hamid “Şeyh Hamîd-i Velî”dir, onun da asıl ismi Hamid Hamideddin’dir. İkincisi kendi oğlu Hamideddin Efendi’dir.

Osman Hulûsî Efendi hizmet eden önder insanların birtakım zorluklarla karşılaştıklarını kendi hayatından örneklerle anlatırdı. Oğlu Hamideddin

Efendi’nin de kendisi gibi hizmet ederken birçok sıkıntıyla karşılaşacağına işaretlerle bir sohbetinde şöyle buyurdu:

“Oğul, neler çektik, neler!” bu sözü söyleyince yanında bulunanlardan birisi:

“Kim bilir Hamideddin Efendi neler çekecek.” dedi. Bu söz üzerine Osman Hulûsî Efendi şöyle cevap verdi:

“Mecbur oğul, mecbur! Çünkü Cenab-ı Allah bir iyiyi, bir de fenayı yarattı ki, iyinin iyiliği fark olunsun diye.” derler. Bu sözden anlaşılıyor ki, Hazreti Peygamber (s.a.v.)’in temiz yolunu takip eden din ve tasavvuf önderleri iyiliğin sembolü, tarih boyunca bu yüce zâtlara karşı gelenler de kötülüğün sembolüdür. Ancak iyiliğin hakkıyla anlaşılabilmesi için kötülüğün de var olması gerekir. Hani atalar derler ya “Her şey zıddı ile kâimdir.”

Osman Hulûsî Efendi, son dönemlerinde kendi bulunamadığı bazı toplantılara Hamideddin Efendi'yi göndermek suretiyle bir anlamda yerine onu bırakacağını işaret etmişti. Hastanede tedavi gördüğü sırada gelişen bir hadiseyi bizzat kendisi şöyle nakletmişti:

“Geçenlerde Sanat Okulu'nun toplantısı vardı. Ben gidemediğim için Hamid'imi gönderdim. Beş yüz bin lira da para verdim. Herkesten önce verirsin, teşvik olur, dedim. O toplantıda biz bulunmadığımız için evladımızı başkan seçmişler. Bunu duyunca çok memnun oldum. Çünkü bizim hizmetlerimizi o devam ettirecektir. Hamid'imın yetişmesini istiyorum.”⁴³⁰

Osman Hulûsî Efendi, 1990 yılının Ocak ayında söylemiş olduğu bu sözlerinden beş ay sonra da vefat etti. Vefatından sonra vasiyetlerine ve işaretlerine uygun olarak Es-Seyyid Osman Hulûsî Efendi Vakfı Mütevelli Heyet Başkanı olarak yürütülecek hizmetler, Hamid Hamideddin Efendi'nin uhdesine tevdi edildi. Aynı zamanda ilçedeki birçok hizmet amaçlı derneğin (Darende İlahiyat Fakültesi Yaptırma ve Yaşatma Derneği, Endüstri Meslek Lisesi, Sağlık Meslek Lisesi, Aşağı Ulupınar Merkez Camii Yaptırma Dernekleri gibi) başkanlığı uhdesine verildi.

Bir dostunun ifadesiyle, Hulûsî Efendi'nin dikmiş olduğu fidan şimdi bir ulu çınar hâline gelmiştir. Gönül dostları onun gölgesinde huzuru ve hizmet sevincini paylaşmaktadırlar. Başlanan ve yürütülmekte olan hizmetler daha da geliştirilerek devam etmektedir.

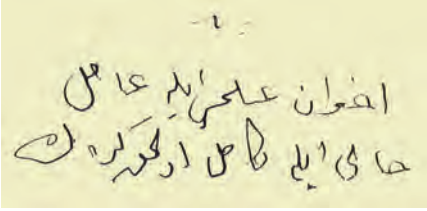

ES-SEYYİD OSMAN
HULÛSİ EFENDİ'NİN

İHVANA HİZMETLERİ

"İhvan ilmi ile âmil,
Hâli ile kâmil olmak gerek"

Osman Hulûsi Efendi'nin
09.05.1990 Tarihinde Yazdığı Veciz Bir Söz
(Şeyhzâdeoğlu Özel Kitaplığı Arşivinden)

İhvana Hizmet

İhvan; Arapçada, kardeş manasına gelen "ah" kelimesinin çoğuludur. Aynı tasavvufî kola mensup olanların birbiri hakkında kullandıkları bir ifadedir.⁴³¹

Tasavvufta ihvanlık, aynı anadan doğan iki veya birçok insanın kardeşliği gibi

görülmüş; hatta bazen bunun üstünde birliktelik, sevgi ve beraberlik sergileyenler dahi olmuştur.

Kişi nasıl kendi öz kardeşine, din kardeşine hatta tüm insanlığa ve mahlûka hizmet borçlu ise, aynı mürşide bağlı olan insanlara da hizmet etmekle sorumludur. Çünkü bu bir insanlık borcudur. Bu hizmet, kişilerin birbirine muhabbet, meveddet ve sevgilerinin artmasına sebep olur. Hem ind-i ilâhî'de dereceleri artar, hem de Cenab-ı Hakk'ın

çeşitli lütuf ve sonsuz ikramlarına erişilmesine vesile olur. Rahatlık ve huzur içerisinde olan ve imkânı müsaid olan bir ihvan, diğer ihvana hizmetle kendisini sorumlu görmelidir. Bir kardeşinin sevinci ve de kederi kendi sevinci ve kederi olmalıdır. Çünkü sevinçler paylaşıldıkça çoğalır, kederler ise paylaşıldıkça azalır, denmiştir. İnsanların her zaman için birbirlerine ihtiyaçları olur ve hizmete gereksinim duyarlar. İşte diğerleri de bu konuda gerekli duyarlılığı gösterip üzerlerine düşen hizmeti yapmalıdırlar.

Osman Hulûsi Efendi de hizmet aşkı ile yanıp tutuşan; her fırsatta insanlara ve insanlığa hizmet etmeye çalışan ve bunu da insanlara tavsiye eden bir şahsiyettir.

*Garazsız hem ivazsız hizmet et her cânlıya
Kimsesizin düşkünün ayağı ol eli ol⁴³²*

diyerek insanlara en iyi şekilde örnek olmuştur.

Bir sohbetlerinde; “Pîrimiz Bahaddin-i Şah-ı Nakşibendî Hazretleri (k.s.) yedi sene insanlara, yedi sene hayvanlara ve yedi sene de yollara hizmet etti. O yüce makama, hizmet etmekle ulaştı.” diyerek ihvanına insanlığa hizmeti tavsiye etmiştir.

Hizmet edebilmek için ise en önemli şart ihvanlığın şartlarını yerine getirmek, prensiplerine uymaktır. Hulûsi Efendi bu hususa, “En yüce meziyet ihvanlık meziyetini muhafaza etmektir. En mübtedi ihvanımızın bir beldeye yetecek kadar tasarrufu vardır. İhvanda bunama ve kalp hastalığı olmaz. Fakat ihvan ihvanlığını bilirse.” diyerek işaret buyurlardı.⁴³³

Hulûsi Efendi ihvanını nasıl görmek istediğini bir sohbetinde şöyle belirtmişti:

“Oğul, biz diyoruz ki, ihvanın her şeyi tamam fakat irfanı noksan. İşte irfanı noksan dediğimizin biri de (filan) kimse. Evli çocukları da vardı. Gitti, elin nikâhlı ailesini aldı. İnsan kelp tabiatlı olmamalı. Kelp gibi önüne gelen kaba banmamalı. İnsanın kendisine helal olanı ailesidir, ondan gayrısı kendisine anası bacısı gibidir.

Bir teneke altın ve bir teneke toprağı, yanyana koyduğumuz zaman, ihvan bunlara bakınca hangisinin toprak hangisinin altın olduğunu farkedemez. Bir de yetmiş yaşında bir kadın on sekiz yaşında bir kız yan yana geldiğinde, hangisi genç hangisi yaşlı farkedemez. İşte ihvanı biz böyle tanıyoruz.”

Hulûsi Efendi müntesiplerine çok değer verip onlara hizmeti kutsal kabul etmiştir. Ancak bazı anlayışsızlıklar karşısında da sitem ettiği zamanlar olup, ihvanların irfan sahibi olmalarını istemişlerdir. Bir bayram sabahı Devlethane çok kalabalık iken Osman Hulûsi Efendi dışarı çıktı. Biraz sonra tekrar salona girdi ve:

“Birinize şöyle gözümüzün ucuyla bakamıyoruz. Bizim pîrlerimizden biri mürşid aramak için altı ay yol gitmiş. Bir dergâha gelmiş, mürşidle görüşmek nerede... Kapıdan yazıyla müsaade istemiş: “Kabul ederseniz dergâhınıza girmek istiyorum.” demiş. İçeriden cevap olarak yazmışlar: “Etrafta daha kerametli mürşidler var, onlara gitsin, bizim işimiz tuzsuz taş yalamak.” demişler. O da cevaben: “Biz de evden tuzsuz taş yalamak niyetiyle çıktık.” demiş. O zaman buyurmuşlar ki: “O hâlde tuvalet temizliğine geçsin.” Orada yedi sene tuvalet temizliğinde bulunmuş. Biz sizin birinize gözümüzün ucuyla bakamıyoruz.”⁴³⁴ diyerek sitemde bulundu.

Yine bir sohbetlerinde de; “Tarikatın birinci basamağı fenâfi’l-ihvan (ihvanda fani olmaktır). İhvan ihvanda fani olamıyor ki, bizde fani olsunlar.” buyurmuşlardır. İhvanların irfan sahibi olmasını arzu ettiğinden, sofrada oyalanan arkadaşları kasederek: “Bazen olur ki muhabbetle saatlerce yemek yenir, bazen de olur ki bir lokma alınır kalkılır.” diye buyururlar.⁴³⁵

Bir başka sohbetlerinde ise; “Sana bir hizmet verildiği zaman, küçük bir hizmet dahi olsa, bu bana dostumun bir lufu ihsânı diyeceksin ve nefesine minnet ederek o hizmeti yapacaksın. Aksi takdirde, o hizmeti dosta minnet edersen başa kakış olur. Buna ne dost razı olur ne de Allahu Teâlâ razı olur. Onun için nefesine minnet edip hizmeti yerine getirmek gerekir.” buyurmuştur.⁴³⁶

İhvanlara karşı ayrı bir muhabbeti ve hizmeti olan Osman Hulûsi Efendi, bunun yanında görüştüğü tanıştığı, bağılı olmasa da civarına uğrayan herkese hizmet sunar, toplumun her ferdine ayrı bir yakınlık gösterirdi. Bu hususiyetini kendisinin anlatmış olduğu şu vecizeden

anlayabiliriz:

“Kaz genellikle civciv büyütmez. Onun için bazıları kaz yumurtalarını, tavuğun altına koyar. Tavuk kendi yumurtalarıyla birlikte, kaz yumurtalarını da kuluçka yapar. Belirli zaman sonunda civcivler çıkar, tavuk hepsine de annelik eder. Bir gün ırmağın kenarında civcivlerini gezdirirken, kaz yavruları cinslerinin iktizası olarak, ırmağa inerler, yüzmeye başlarlar. Bunu gören tavuk, onların peşinden, suya gark olurlar endişesiyle, çırpınmaya başlar. Onlar kendi cinsinden değiller

fakat sıcaklığından sıcaklık verdiği için, endişeyle çırpınır.”⁴³⁷ diye buyurmuşlardır.

Osman Hulüsi Efendi bir sohbetlerinde: “İhvanımızın müreffeh bir hayat yaşamasını istiyoruz. Bir ihvanımızın başı ağrırsa, sabaha kadar o ihvan, rabitamız oluyor. Onun için ihvanımızın işlerinin iyi olmasını istiyoruz. İhvan; ihvan olarak yaşar, evliya olarak ruhunu teslim eder. İhvan her gün merdiven basamağı gibi maddî ve manevî inkişaf etmektedir. Fakat bunu kendisi de bilmez. Ne zaman ki ruhunu teslim eder, o zaman elinden tutar, götürür yerine oturturlar. İşte senin makamın burası derler.” diye buyurmuşlardır.

Bir sohbetlerinde, hizmetin hiçbir beklenti olmaksızın, Allah rızası için yapılması gerektiğini işaretlen şöyle buyurmuşlardır: “Ne yaparsanız yapın, Allah (c.c.)’ın rızası için yapın. Hani derste diyoruz ya, ‘İlahî, ente maksûdî ve rızâke matlûbî.’ Burada ‘Ey Allah’ım, benim maksadım sensin; matlubum, isteğim senin rızandır.’ diyoruz. Benim isteğim şu veya bu demiyoruz ki. Onun için yaptığımız işleri, Rıza-i Bâri için yapmalıyız.”

ES-SEYYİD OSMAN
HULÛSİ EFENDİ'NİN

DEVLET İDARECİLERİ İLE GÖRÜŞMESİ VE ONLARA BAKIŞI

“El kadar bir taş geçse elime onu memleketimin istifadesine kullanırım.” diyen Hulûsi Efendi her fırsatta vatanına ve milletine hizmeti düşünmüştür. Kalbindeki vatan sevgisi her fırsatta kendini gösterebilecek bir coşkunluk taşıyor ve kendisini ülkesi için hayırlı hizmetler yapmaya itiyordu. Bu itibarla devlet büyükleri de, kendisi ile görüşmeye geliyor ve kendisi ile ülke meselelerini görüşüyor ve nelerin yapılabileceğine dair fikir teatisinde bulunuyordu.

11 Ekim 1983 tarihinde Darende'ye ziyarete gelen Turgut Özal Bey, Hulûsi Efendi'yi ziyaret edip kendisi ile uzun uzun görüştü. Sofrasında yemek yedi. Cuma gününe rastlayan bu ziyaret vesilesiyle Turgut Özal, özellikle Cuma namazını Şeyh Hamid-i Velî (Somuncu Baba) Camii'nde kılmaya geldiğini, Hulûsi Efendi'yi ziyaret ederek duasını almak istediğini belirtti. Hulûsi Efendi de memleketine hayırlı hizmetler yapacağına inandığını belirterek duada bulundu.

Turgut Özal Bey, 1983 yılındaki seçimlerden sonra başbakan olduktan sonra “Ben Darende'nin milletvekiliyim.” deme nezaketinde bulunmuştur. Osman Hulûsi Efendi'nin öncülüğünde Darende'den

🌹 Merhum Turgut Özal, Osman Hulüsi Efendi'yi Bir Ziyareti Esnasında
Şahsi Kütüphanesinde 1983

heyetler, birçok kez Turgut Özal'ı ziyarette bulundular. Böylece memlekete birçok hizmetin yapılmasına vesile oldu. Bu konuyla alakalı Darende eski Belediye Başkanlarından Abdullah Karakurt Bey şöyle bir hatıra nakletmektedir:

“Osman Hulüsi Efendi, Darende'ye bir Sümerbank Fabrikasının kurulmasını çok istiyordu. Ankara'ya gittik. O zaman Başbakan, daha sonra da Cumhurbaşkanı olan Turgut Özal'la görüştük. Özal Sümerbank Genel Müdürü'nü arayarak Darende'ye bir Sümerbank Fabrikası kurulması için talimat verdi. Sümerbank Genel Müdürü fabrikanın yerini görmek için Darende'ye geldi. Biz geleceğini haber alınca kendilerini Balaban'da karşıladık. Fabrikanın yerini gösterdik. Yeri çok beğendi. Kendilerini hocamın yakın alakası ile ağırladık. Genel Müdürün eşi, gösterilen ilgi ve misafirperverlikten çok etkilenmiş olacak ki, beyine “Hiçbir yerde böyle bir karşılama ve ilgi gösterilmedi. Bu fabrikayı buraya kurun.” diye telkinde bulunmuştu. Bu arada biz devamlı Ankara'ya gidip geliyoruz. Sümerbank Genel Müdürüyle

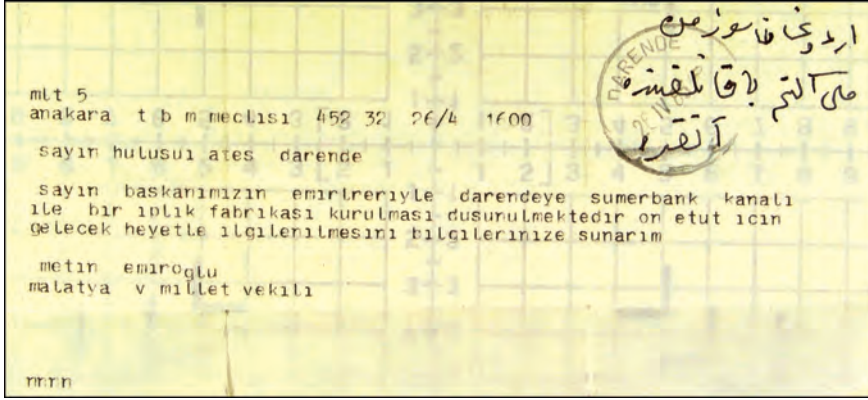

🌹 Osman Hulûsi Efendi Bir Fabrika Temeline İlk Harcı Atarken - Darende

görüştüğümde bana dedi ki: “Ben Denizli veya Balıkesir’deki fabrikayı söküp Darende’ye kurmak istiyorum.” dedi. Durumu hocama anlattım. Sümerbank Genel Müdürü böyle söyledi dedim. Hocam, duruma çok üzüldü. Bütün çabası Darende’ye yeni bir fabrika kurmaktı. Eski bir fabrikanın gelmesini kabullenememişti.

Turgut Özal ile her görüşmesinde Çimento Fabrikası, olmazsa, İplik Fabrikası, Gökpınar Projesi ve İlahiyat Fakültesi’nin açılmasını dile getirirdi. Darende’nin bir fabrikaya değil birden çok fabrikaya ihtiyacı olduğunu söylerdi.

Biz yine hocamla bu fabrika işini Başbakanla görüşmek üzere Ankara’ya gittik. Metin Emiroğlu ve Hüsnü Doğan, hocamın geldiğini duyunca bizimle ilgilendiler. Başbakan Özal’la görüştük. Başbakana Sümerbank Genel Müdürü’nün söylediklerini aktardık. Bizim eski fabrika istemediğimizi söyledik. Başbakan “Hocam ben de sizin gibi düşünüyorum. Darende’ye eski fabrika kurdurmam.” dedi. Hulûsi Efendi “Bunlar bizi oyuyorlar oğul.” deyince Özal’da “Siz merak etmeyin, sizin himmetinizle biz bu fabrikayı kurarız.” dedi. 1987 yılında temeli atıldı. 1988 Nisan ayında da büyük bir kalabalık bürokrat ve davetliyle açılışı yapıldı. Böylece Darende’ye bir üretim ve kazanç kapısı kazandırıldı.”

Hulûsi Efendi, Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî adlı eseri basılınca (1986) ilk Dîvân'ı Turgut Özal'a (o zaman Başbakan) hediye etti. Özal:

“Bu kıymetli hediyeyi bana mı getirdiniz?” diyerek memnuniyetini belirtti. “Bu hemşehrinizden bir Darendeli olarak istediğiniz nedir?” deyince Hulûsi Efendi Hazretleri, ilk olarak Gökpınar suyunun Darende'ye getirilmesi, ikinci olarak da binası hazır olan Darende İlahiyat Fakültesi'nin açılmasını talep etti. Özal, Hulûsi Efendi'nin çok önemseydiği bu konularda gerekeni yapacağına dair söz verdi. Gökpınar Projesi 1986 yılında ihale edilerek projenin hayatiyete geçirilmesi çalışmalarına başlandı.

Bir defasında Darende'den bir heyet ile başbakanlığa giden Osman Hulûsi Efendi, Başbakan Turgut Özal Beyle görüşmek istediğini ilgili makama bildirmişti. Bakanlar Kurulunda olan Başbakan, çıkışında bir yurt dışı seyahati için derhal hareket edecektir. Durum Başbakan'a bildirilince, seyahat programını bir saat erteleyerek Osman Hulûsi Efendi'yle beraber gelen heyetle görüşmesini yaptı. O vakit özel kalem müdürü, heyetten bir şahsa şöyle demiştir:

“Sayın Başbakan'ın emri vardır. Bakanlar Kurulunda bile olsam şu iki kişi telefon ederse hiç sormadan bağlayınız. Biri annem biri de Darendeli Osman Hulûsi Efendi'dir.”

Özal'ın bu tavrı karşısında milletvekilleri ve bakanlar da Hulûsi Efendi'ye karşı özel bir muhabbet duymakta ve emirlerine amade durmaktadırlar. Ancak Osman Hulûsi Efendi memleketin bir işi dışında devlet görevlilerinden uzak durmaktadır. Bir Ankara ziyaretinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde zamanın Kültür Bakanı Mükerrerem Taşçıoğlu, birkaç bakan ve milletvekili etrafını çevirmiş kuliste sohbet etmektedirler. Mükerrerem Taşçıoğlu şöyle dedi:

“Hocam bir milletvekili ile görüşebilmek için bazı vatandaşlarımız saatlerce bekliyor. Siz ne büyük bir maneviyat erisiniz ki, birkaç bakan birçok milletvekili etrafınızda niçin kendinizi saklıyorsunuz.” Hulûsi Efendi: “Estağfirullah biz de bu memleketin bir vatandaşıyız.” diye mütevazı bir cevap verdi.

1989 yılında Hulûsi Efendi ile bir telefon görüşmesi yapan Turgut Özal'a Hulûsi Efendi şöyle bir müjde verdi: “İnşallah memleketimizin Reis-i Cumhuri (Cumhurbaşkanı) siz olacaksınız.” Turgut Özal, Cumhurbaşkanı seçildikten sonra da Hulûsi Efendi ile devamlı irtibat hâlinde bulundu. Hatta Osman Hulûsi Efendi'nin 1990 yılında İstanbul International Hospital'da tedavi gördüğü zamanlarda, bizzat telefon eder veya kendi özel doktoru Cengiz Beyi belli aralıklarla muayene ve kontrol için Efendi'ye gönderirdi. Sağlık durumu hakkında bilgiler alırdı.

14 Haziran 1990'da Osman Hulûsi Efendi'nin vefatında Cumhurbaşkanı Turgut Özal, Osman Hulûsi Efendi'nin mahdumu H. Hamideddin Ateş'e taziye telgrafı göndermiştir.⁴³⁸

Darende'ye olan yakın alakası hiç eksilmeyen Turgut Özal 28 Haziran 1992 tarihinde düzenlenen sempozyuma davetine binaen yine bir telgraf göndermiştir. Telgraf metni şöyledir:

“28 Haziran 1992

Sayın H. Hamideddin Ateş

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı Mütevelli Heyeti Başkanı

Osman Hulûsi Efendi Malatya'yı temsilen Eğitim Gönüllüleri Ödül Töreninde
Cumhurbaşkanlığı Köşkünde 1984-Ankara

Büyük mutasavvıf, Allah ve insan sevgisinin mümtaz simalarından Somuncu Baba ve Osman Hulûsi Efendi adına düzenlenen sempozyuma vaki davetinize teşekkür ederim.

Aydın kişilikleriyle Anadolu insanını birlik, beraberlik ve dostluğa çağırın ve fazilet olgusunun ustalarını bu vesileyle bir kez daha rahmetle anıyorum.

İnsanların birbirlerine hoşgörü ile bakıp, Allah ve insan sevgisini temel alan Somuncu Baba ve Osman Hulûsi Efendi'nin dost ve sıcak seslerinin duyulmasına aracı olan vakfınız mensuplarına, seçkin konuklarınız ile değerli konuşmacılara, Darendeli hemşehrilerime en iyi dileklerimi ve sevgilerimi iletirim.

Turgut Özal
Cumhurbaşkanı⁴³⁹

Osman Hulûsi Efendi, sosyal yönü çok gelişmiş bir insandı; yapmış olduğu hizmetler gerek millet tarafından gerekse devlet tarafından takdirle karşılanmıştır. İlim, irfan ehli yetiştirmek eğitimle mümkündür.

Eğitim bugün memleketimizde örgün ve yaygın bir şekilde yapılmaktadır. Devletin resmî müesseselerindeki örgün eğitim yanında, daha çok halkın desteği ve gayretleri ile faaliyet gösteren kurslar, camiler vb. yerlerde yaygın bir eğitim faaliyeti yapılmaktadır. Osman Hulûsi Efendi, bu iki tarzda yapılan faaliyetlere öncülük etmiş ve imkânları nispetinde katkıda bulunmuştur. Bundan dolayı da Millî Eğitim Bakanlığı'nın başlatmış olduğu eğitim kurumlarını yapma seferberliğinde (1984), dönemin Cumhurbaşkanı Kenan Evren tarafından, bu konuda önderlik eden insanlar Çankaya Köşkü'ne davet edilmiştir. Malatya'yı temsilen de Osman Hulûsi Efendi bulunmuş Kenan Evren ile de görüşmüştür.⁴⁴⁰ Zamanın Millî Eğitim Bakanı M. Vehbi Dinçerler tarafından da eğitime katkılarından dolayı kendisine şükran plaketi takdim edilmiştir. Hulûsi Efendi bunun dışında, birçok cami derneğinin de başkanlığını yaparak, halkın irşadını sağlamayı gaye edinmiştir. Senelerce yaptığı imamet vazifesinde binlerce cemaate vaaz ve nasihatte bulunmuştur. Camiler ve derneklerin, tarihteki fonksiyonlarını yeniden icra eden mekânlar hâline getirilmesinin gerekliliğini vurgulamış; bu şuur ve gayretle hizmet etmiştir.

Bir sevgi ve hoşgörü sembolü olan Hulûsi Efendi herkes tarafından sevilen ve hürmet edilen mümtaz şahsiyetlerdendir. Onun içindir ki devlet ricalinden ve siyasî parti başkanlarından, milletvekillerinden birçok insan çeşitli tarihlerde ziyaretine gelmiş sohbet ve tavsiyelerinden istifade etmişlerdir. 1983 yılında bir siyasî partinin başkanı olan Prof. Dr. Erdal İnönü de, Hulûsi Efendi'yi ve Somuncu Baba Külliyesi'ni ziyaret edenlerdendir.

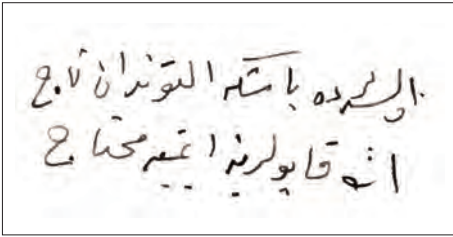
Her siyasî fikre mensup olan insanlar ziyaret edip buradaki hizmetleri takdirle karşılaşmışlardır. Zaman zaman ülkemizdeki politik düşüncenin bazı zaaflarının tesirinden olmalı ki, bir takım vaatler yerine getirilmemiştir. Tabii ki bu hususlar bazen Hulûsi Efendi'yi müteessir etmiştir. Konu ile alakalı bir hatıra şöyledir:

1977 yılında Darende'ye temeli atmak üzere zamanın hükümet erkânından iki bakan gelir. Hulûsi Efendi o gün cebinden maaşının

tamamını çıkararak İlahiyat Fakültesi olacak binanın temelini hazırlayan ustaya verir: “Al bu parayı iki koyun al, biz de İlahiyat Fakültesi'nin temel hazırlıklarını bitirip bakanlar geldiklerinde buranın da temelini atalım.” diye buyurur. Hazırlıklar yapılır. Yeni binanın temel atma merasimine geçilir. Orada bakanlardan biri bir konuşma yapar. Daha sonra Hulûsi Efendi'nin davetine binaen “Hocamın bir çayını içelim.” diye Devlethane'ye çıkarlar. Orada bakanlardan biri “Maşallah Hocam, devletten hiç yardım almadan devlete bu kadar güzel hizmetler yapmışsınız. Sizleri tebrik ederim. Yeni başlanan inşaatın demir ve çimentosunu da biz verelim.” der. Hulûsi Efendi de buna çok memnun olur.

Bir hafta sonra da belediye başkanı seçimleri vardır. Aradan bir kaç gün geçer Osman Hulûsi Efendi: “Bakanlar söz verdi biz Ankara'ya gidiyoruz, inşaatın ihtiyaçlarını temin edeceğiz.” der; Ankara'ya hareket ederler. İlgili bakanla görüşüp, verdikleri sözü hatırlatarak yardımları almaya geldiğini söyleyince Bakan Bey: “Hocam bizim size yardım edebilmemiz için belediye başkanlığını bizim partinin adayının kazanması lazımdı. Biz size yardım yapamayız” deyince Efendi Hazretleri çok müteessir olur ve şu beyit doğar:

*Olsalar da başına altundan tâç
Allah kapılarına etmeye muhtaç*

Darende'ye döndüğünde bu beyti tekrar ederek: “Bunu bir kenara yazın.” dedikten sonra “Bunların içi dışına uygun değil oğul.” diye buyurmuşlardır.⁴⁴¹

İlçede Müftüsü olmadığı zamanlar Müftü Vekilliği de yapan Osman Hulûsi Efendi, Darende Müftülüğü'ne bir hizmet aracı alınmasını sağlamış ve şahsî gayretleriyle hükûmet binasında, bir kaç tane telefon olduğu yıllarda ilçe müftülüğüne bir telefon bağlatmıştır. 1965 yılında Darende Kaymakamı olarak

görev yapan Kutlu Aktaş (daha sonra Malatya Valiliği ve İçişleri Bakanlığı görevlerinde bulundu) müftü vekilliği görevini çok dikkatli bir şekilde yapan Osman Hulûsi Efendi'ye hitaben:

“Muhterem hocam, bu hükûmet binasında görev yapan bütün âmirler ve memurlar sizin görev anlayışınız ve hizmet telakkiniz ile vazifelerini yapsalar, çok mutlu olurum. Siz önder bir din adamısınız.”⁴⁴² diyerek takdir ve taltif etmişlerdir.

Darende Müftülük kâtiplerinden Hüseyin Özkan, Hulûsi Efendi hakkında şunları anlatıyor: “Hulûsi Efendi müftü vekilliği yaptığı dönemlerde kaymakam ve diğer daire âmirleri ile çok iyi ilişkiler kurar onlara hediye takdim ederdi. Müftünün odasında kâtibî çağırılmak için bir zil vardı. Müftüler en ufak bir şey olsa hemen zile basar çağırırlar, gider gerekeni yapardık. Fakat Hulûsi Efendi daha bir kez olsun o zili kullanmadı. Gelip bizzat görüşürdü. Telefon geldiği zaman yine aynı şekilde gelip haber verir, biz telefonla konuşana kadar içeriye girmezdi. Ben böyle mütevazı, böyle anlayışlı bir insan ömrümde görmedim. Vekâleti sırasında kendi arabasıyla oğlu Kemal Efendi getirir, dairenin arabasını kullanmazdı. Mesaisine son derece titizlik gösterirdi. Vazifesini ihmal eden görevlilere güzel tavsiyelerde bulunurdu.

Ben gördüğüm insanlar içerisinde, ondan daha muhteşem bir insanla karşılaştığımı hatırlamıyorum. İnsanlık ancak onda tekâmül etmişti. Kendisinden en ufak bir kötü söz işitmedim. Memleket hizmetlerinde her zaman önder ve örnek olmuş, girdiği bütün işleri bitirmiştir. Görülüyor işte, Darende'de onun yaptığı hizmetler ortada. Onun hizmetlerini inkâr edenin ruhu ölmüş demektir.”⁴⁴³

- 1 Somuncu Baba Araştırma ve Kültür Merkezi Arşivi, Dosya nr. 12/41
- 2 Es-Seyyid Osman Hulûsi-i Darendeî, *Dîvân-ı Hulûsî-i Darendeî*(haz. M. Akkuş-A. Yılmaz), İstanbul 2006, s. 434.
- 3 *Dîvân-ı Hulûsî*, s.123.
- 4 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 434.
- 5 Ahmet Akgündüz, *Arşiv Belgeleri Işığında Somuncu Baba ve Neseb-i Âlisi*, İstanbul 1995, s. 37; Mefail Hızlı, “Somuncu Baba” (Yayınlanmamış Seminer), s. 3.
- 6 M. Ali Ayni, *Hacı Bayram-ı Veli*, 1927, s. 64; M.Ali Cengiz - Y. Adıgüzel - M. Gülseren, *Somuncu Baba (Şeyh Hamid-i Veli)*, Ankara 1965, s. 48.
- 7 Peygamber Efendimiz, Hızır aleyhisselam veya evliyanın ruhları ile terbiye edilene Üveysî denir.
- 8 Lami Çelebi, *Nefahatü'l-Üns Tercümesi*, s. 833; Seyyid Abdülhakî Efendi, *H. 1156 tarihli Tabakat Kitabı*, Şeyhzadeoğlu Kitaplığı, nr. 650, s. 8-11
- 9 Geniş bilgi için bkz. Resul Kesenceli, “Somuncu Baba (K.S.) Hazretlerinden Günümüze Mümtaz Aile”, *Somuncu Baba ve Hulûsi Efendi Sempozyum Bildirileri*, Ankara 2011, s. 73.
- 10 Abdülhakî Efendi, *Tabakat*, s. 10-11.
- 11 Abdülhakî Efendi, *Tabakat*, s. 11-12; Akgündüz, *Somuncu Baba ve Neseb-i Âlisi*, s. 42-43.
- 12 Kamil Yılmaz, XV. Asır Anadolu Mutasavvıfları Arasında SomuncuBaba'nın Yeri, *Somuncu Baba ve Es-Seyyid Hulûsi Efendi Sempozyumu Tebliğleri*, Ankara 1997, 20-21.
- 13 Ahmet Akgündüz, *Arşiv Belgeleri Işığında Somuncu Baba ve Nesebi Alisi* adlı eserinde arşiv kayıtlarına dayanarak Şeyh Hamid-i Veli Hazretlerinin nesebi, nesli ve kabri şerifi hakkında genişçe bilgiler vermektedir.
- 14 Akgündüz, *Somuncu Baba ve Neseb-i Âlisi*, s.133.
- 15 Hasan Feyzi Efendi'nin, Şeyhzadeoğlu Özel Kütüphanesinde Bulunan 1233 tarihli şeceresi; Cemil Gülseren, *Somuncu Baba*, Ankara 1997, sy. 14, s.17.
- 16 Bkz. A. Akgündüz – S.Öztürk - Y. Baş, *Darende Tarihi*, Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı Yayınları, 2002, İstanbul, s. 869-871;

- Şeyhzadeoğlu Özel Kütüphanesi, nr. 238.
- 17 Bu şecerenin yayınlanmış hali için Bkz. Ahmet Akgündüz, “Somuncu Baba ve Neseb-i Alisi”, *Somuncu Baba*, yıl: 7, sy. 29, Kasım-Aralık 2000, s.4-5.
- 18 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 430.
- 19 Prof. Dr. Mehmet Akkuşve Prof. Dr. Ali Yılmaz tarafından müşterek olarak hazırlanan *Mektûbât-ı Hulûsi-i Daredevî*, Es-Seyyid Hulûsi Efendi Vakfı Yayınları arasındadır. İlk baskısı 1996 yılında yapılmıştır. İkinci ve düzeltilmiş baskısı ise 2006 yılında yapılmış olup 312 sayfadan oluşmaktadır.
- 20 Şeyh Hamid-i Veli Camii Minberinden Hutbeler, isimli eseri Resul Kesenceli tarafından yayıma hazır hale getirilmiştir Eser, Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı tarafından, Ankara’da Ajans Türk Matbaasında, Kasım 2000 yılında Kuşe kâğıda ofset baskılı lüks bez ciltli ve şömizli olarak yayınlanmıştır. 416 sayfadır.
- 21 Osman Hulusi Efendinin adı geçen eserleri bu serinin ikinci cildinde geniş olarak değerlendirilecektir.
- 22 Hasan Aksoy, “Osman Hulûsî Efendi Hazretlerinin İlme Verdiği Değer ve Önem”, *Somuncu Baba ve Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Sempozyum Tebliğleri*, Ankara 1997, s. 161.
- 23 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 62.
- 24 Aksoy, a.g.m., s. 164-166.
- 25 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 112.
- 26 Özkes, *Osman Hulusi Efendi*, s. 18.
- 27 Mustafa Uzun, “Hulusi Efendi Dîvanına Edebi Bir Bakış”, *Somuncu Baba ve Es-Seyyid Osman Hulusi Efendi Sempozyumu Tebliğleri*, Ankara 1997, s. 151
- 28 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 295.
- 29 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 11.
- 30 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 282.
- 31 İbn Mâce, Zühed, 30
- 32 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 251.
- 33 Selçuk Eraydın, “Merhum Hulusi Ateş’in Edebi Cephesi”, *Somuncu Baba ve Es-Seyyid Osman Hulusi Efendi Sempozyum Tebliğleri*, Ankara 1997, s. 42.

- 34 Gündüz, “Dârendeli Es-Seyyid Osman Hulusi Efendi Hazretleri”, *Somuncu Baba ve Es-Seyyid Osman Hulusi Efendi Sempozyum Tebliğleri*, s. 39.
- 35 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 59.
- 36 Abdülbâki Gölpınarlı, *Yunus Emre ve Tasavvuf, İstanbul 1961*, s. 55.
- 37 Ateş, Osman Hulusi Ateş ve Seyr u Sulûk Metodu, s. 55-56.
- 38 Eraydın, a.g.m., s. 43-44.
- 39 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 105.
- 40 Eraydın, a.g.m., s. 45-46.
- 41 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 67.
- 42 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 119.
- 43 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 24.
- 44 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 88.
- 45 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 121.
- 46 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 24.
- 47 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 60-61.
- 48 Buharî, Edeb, 41; Müslim, Birr, 48.
- 49 Uludağ, a.g.e, s. 499.
- 50 Şeyh Hamid-i Veli Camii Minberinden Hutbeler, s.20
- 51 Bu konuda bkz. Musa Tektaş, “Muhabbetullah–II”, *Somuncu Baba Dergisi*, sayı 32, Yıl: 8, Mayıs-Haziran 2001, s.23.
- 52 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 70.
- 53 Bakara, 138.
- 54 Altuntaş, s. 63-64.
- 55 *Mektûbât-ı Hulûsî-i Dârendevî*, s. 255.
- 56 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 70.
- 57 Bkz. İskender Pala, *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*, İstanbul 2000, s.282.
- 58 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 70.
- 59 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 70.
- 60 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 10-11.
- 61 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 311.
- 62 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 121
- 63 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 84.

- 64 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 69.
- 65 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 70.
- 66 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 151.
- 67 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 277.
- 68 Bkz., Zülfikar Güngör, *Hulûsi Daredevî Dîvânında Hz. Muhammed*, 21 Haziran 2003 III. Darendede Somuncu Baba Hulûsi Efendi Kültür Etkinlikleri Tebliğ Metni.
- 69 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 293-294.
- 70 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 268.
- 71 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 277.
- 72 Araf, 7/158.
- 73 Şûra, 42/52-53.
- 74 Cum'a, 62/2.
- 75 Nûr, 24/54.
- 76 Nisâ, 4/80.
- 77 Ahzab, 33/21.
- 78 *Mektûbât-ı Hulûsî-i Dârendevî*, s. 1.
- 79 *Mektûbât-ı Hulûsî-i Dârendevî*, s. 3.
- 80 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/16.
- 81 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 306.
- 82 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 369.
- 83 Bkz. *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 279, 280, 415, 425
- 84 Osman Hulûsi Ateş, Şeyh Hamid-i Veli Camii Minberinden Hutbeler (Haz: Resûl Kesenceli), Ankara 2000, 90. Hutbe, s.196-197.
- 85 Buhari, Kitab-u Fezaili'l-Kur'an, Ebu Davud, 1452 ve Tirmizi; 2909.
- 86 Müslim; Kitabu'l-Misafirun, 817.
- 87 Pala, *Dîvân Şiiri Sözlüğü*, s. 248.
- 88 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 215.
- 89 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 184.
- 90 Pala, *Divan Şiiri Sözlüğü*, s. 248.
- 91 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 84.
- 92 Necm, 9.
- 93 *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, c.II., s.304.
- 94 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 92.
- 95 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 273.

- 96 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 386.
- 97 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 353, 430, 431.
- 98 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/28.
- 99 *Muvatta*, Hüsnü'l-Hulk,8.
- 100 Kalem, 4.
- 101 Bkz. Musa Tektaş, “Örnek İnsan”, *Somuncu Baba Dergisi*, s.46-48, Yıl:8, S:37, Mart-Nisan 2002.
- 102 Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.267.
- 103 Ahmet Rifat, *Tasvir-i Ahlâk*, s.80.
- 104 *Mektûbât-ı Hulûsî-i Dârendevî*, s. 2.
- 105 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/148.
- 106 Cemal Ağırman, “Hz. Peygamberden Davranış Modelleri”, *Diyanet İlmî Dergi*, c. 37, sy. 3, s. 52.
- 107 Bkz; Pala, *Dîvân Şiiri Sözlüğü*, s.336.
- 108 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/149.
- 109 Müslim, *Sıfatü'l-Münafikîn*, 81.
- 110 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 82.
- 111 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 163.
- 112 Nisa, 22.
- 113 Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 505.
- 114 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/150.
- 115 Cebecioğlu, *a.g.e*, s.717.
- 116 Cebecioğlu, *a.g.e*, s.593.
- 117 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/151.
- 118 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/152.
- 119 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/147.
- 120 Bakara, 40.
- 121 Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimler ve Deyimler Sözlüğü*, s. 752.
- 122 Bakara, 177.
- 123 Mâide, 1.
- 124 Nahl, 91. ayrıca Bkz. Enfal, 56- Tevbe, 4-7- Nahl, 95- Ra'd, 21-25- İsra, 34- Fetih, 10.
- 125 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 24.
- 126 *Mektûbât-ı Hulûsî-i Dârendevî*, s. 157-158.

- 127 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 143.
- 128 Bkz. *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 70, 144, 163,177, 178, 230,357
- 129 *Mektûbât-ı Hulûsî-i Dârendevî*, s. 40, 127-128.
- 130 Teğabün, 15 (*Doğrusu mallarımız ve çocuklarınız sizin için bir imtihandır.*)
- 131 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/223.
- 132 Cüncâni, *Ta'rifat*, s. 88.
- 133 Alıcı,İhramcızâde İsmail Hakkı, s. 79.
- 134 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 323.
- 135 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 232.
- 136 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 205.
- 137 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 13.
- 138 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/224.
- 139 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 422.
- 140 Tahavânî, *Keşşafu Istılahati'l-Fünun*, Kalkita, s.1480.
- 141 Beyhakî, *ez-Zühdü'l-kebir*,s.134; *Hilyetü'l-evliya*, c.VI.,s.388; Aclunî. *Keşfü'l-hafa*, c.I, s.344.
- 142 İbn Mace, s.222.
- 143 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 105.
- 144 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 123.
- 145 Tahanevî, a.g.e., s. 675.
- 146 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 79.
- 147 Tahanevî, a.g.e., s.674.
- 148 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 139.
- 149 Kuşeyrî, *Risale*, s.253-254.
- 150 Müslim, *Birr* 136; Ebu Dâvud, *Libas* 29.
- 151 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 179.
- 152 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 229-230.
- 153 *Sühreverdî, Avârifü'l-Meârif*, s. 315.
- 154 *Sühreverdî, Avârifü'l-Meârif*, s. 321. *Kur'ân-ı Kerim'de bununla ilgili olarak Allah-u Teala şöyle buyurmaktadır: Haşr, 59/9: "Kendilerinde bir açıklık (ihtiyaç) olsa bile (kardeşlerini) öz nefislerine tercih ederler. Kim nefsinin 'cimri ve bencil tutkularından' korunmuşsa, işte onlar, felah (kurtuluş) bulanlardır. "; Bakara, 2/3: "O müttakiler ki görünmeyen âleme inanırlar. Namazlarını*

- tam dikkatle ifa ederler. Kendilerine ihsan ettiğimiz nimetlerden infak ederler. “*
- 155 Schimmel, *İslamın Mistik Boyutları*, s. 244.
- 156 Schimmel, *İslamın Mistik Boyutları*, s. 262.
- 157 Sühreverdi, *Avârifü 'l-Meârif* s. 318.
- 158 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 34
- 159 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 84.
- 160 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 337.
- 161 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 391.
- 162 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 208.
- 163 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 48.
- 164 İrfan Gündüz, “Bir Tasavvufî Terim Olarak Rabita”, *MÜİF Dergisi*, sy. V, İstanbul 1985, s. 45-48.
- 165 Yusuf, 52.
- 166 Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul, 1979, c. II, s. 1265-1266.
- 167 Mâide Suresi, 35. ayetin meali: “Ey iman edenler Allah'tan korkun. O'na yaklaşmaya vesileler (yollar) arayın ve Allah yolunda cihad edin ki kurtuluşa eresiniz”.
- 168 Al-i İmran Suresi 31. ayetinmeali: “De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki, Allah da sizi sevsin ve bağışlasın. Allah son derece bağışlayıcı ve esirgeyicidir.”
- 169 Abdülhakim Arvâsî, *Râbita-i Şerife*, İstanbul, 1342, s. 31.
- 170 Mâide, 35.
- 171 Arvâsî, *Râbita-i Şerife*, s.6.
- 172 Arvâsî, *Râbita-i Şerife*, s. 19.
- 173 Arvâsî, *Râbita-i Şerife*, s. 15.
- 174 *Mektûbât-ı Hulûsî-i Dârendevî*, s. 54
- 175 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 228.
- 176 Alıcı, *İhramcızâde İsmail Hakkı*, s. 70.
- 177 Arvasi, *Râbita-i Şerife*, s.17
- 178 Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 389; Cebecioğlu, a.g.e., s. 527.
- 179 Heyet, *Mu'cemu'l-Vasıt*, İstanbul, 1986, s. 346.
- 180 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 24.

- 181 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 354.
- 182 Alıcı, İhramcızâde İsmail Hakkı, s. 74.
- 183 Cebecioğlu, a.g.e., s. 285.
- 184 *Dîvân-ı Hulûsî*, s.101.
- 185 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 196.
- 186 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 151.
- 187 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 156.
- 188 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/23.
- 189 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 282.
- 190 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/24.
- 191 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 123-124.
- 192 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 397
- 193 Mevlüt Sarı, *Mevarid*, s. 171.
- 194 Abdullah Yeğin, *Yeni Lügat*, İstanbul 1991, Hizmet Vakfı Yayınları, ilgilimadde.
- 195 Fatır, 15.
- 196 Cebecioğlu, a.g.e., s. 263.
- 197 Fatır, 15.
- 198 Mahir İz, *Tasavvuf*, s. 154.
- 199 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 347.
- 200 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 372.
- 201 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 333.
- 202 Mahir İz, *Tasavvuf*, s. 155.
- 203 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 154.
- 204 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 4.
- 205 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 284.
- 206 Mahir İz, a.g.e, s. 168.
- 207 Rahmi Serin, a.g.e, s. 68.
- 208 Cebecioğlu, a.g.e, s. 150.
- 209 Selçuk Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatler Tarihi*, İstanbul 1982, s. 61.
- 210 Sühreverdî, *Avarifu'l-Mearif*, s. 263.
- 211 Aclunî, *Keşfu'l-Hafa*, s. 224.
- 212 Süleyman Uludağ, *Kuşeyri Risalesi*, s. 241.
- 213 Eşrefoğlu Rumi, *Müzekkin Nüfus*, İstanbul, 1976, s 636.

- 214 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 396
- 215 Sühreverdî, *a.g.e.*, ss. 279-286.
- 216 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 194.
- 217 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 196.
- 218 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 84.
- 219 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 297.
- 220 Cebecioğlu, Ethem, *Tasavvuf Terimler ve Deyimleri Sözlüğü*, s.647.
- 221 Ebu Davud, Ebu Hureyre'den rivayet etmiştir. Aclunî, İsmail b. Muhammed, *Keşfu'l-Hafa*, Beyrut 1351, c.2, s.294.
- 222 Kad-ı İyaz, *eş-Şifa*, Beyrut 1988, c.2, s.32.
- 223 Abdurrahman Cami, *Nefhatü'l-Üns*, s.533.
- 224 Sühreverdî, *Avarif*, (Ter.,*Gerçek Tasavvuf*), s.556-557.
- 225 Buharî, Zehaib, s. 31 (Ba'bul-Misk), Müslim, Birr, s.146 (Hadis No:2628).
- 226 Müslim, Birr, s.12, (Hadis No:37).
- 227 10/Yunus, 62; Rivayet, Suyutî, *ed-Dürrü'l-Mensur*, c. 4, s.372 (İbn Merdüvey tahrirciyye).
- 228 Ebu Davud, Edeb, s.113(No:5126).
- 229 Buharî, Enbiya, 2; Müslim Biir, 157.
- 230 Sühreverdî, *Avarif*, ss. 96-97 (Terc. Ss.119-120).
- 231 Buharî, Deavat, s.67; Müslim, Zikr, s.35.
- 232 İmam Rabbanî, *Mektubât*, c.2, s.1208, Mektup 391.
- 233 Alıcı, İhramcızâde İsmail Hakkı, s. 75.
- 234 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/9.
- 235 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 25-26.
- 236 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 25
- 237 Kasas, 88.
- 238 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 174.
- 239 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 14-15.
- 240 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/25.
- 241 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 223.
- 242 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 48.
- 243 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 166.
- 244 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 144.

- 245 Cebecioğlu, Ethem, *Tasavvuf Terimler ve Deyimler Sözlüğü*, s. 783.
- 246 Kehf, 24.
- 247 3/Al-i İmran, 191.
- 248 Bkz. Taha, 124.
- 249 Araf, 55.
- 250 Ahzab, 41-42.
- 251 Ahzab, 35.
- 252 İbn Mace, Edeb, 53; Tirmizi, Deavat, 6; Malik, *Muvatta*, Kur'an, 24.
- 253 Müslim, İmam, 66.
- 254 Müslim, Deavat, 8.
- 255 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 10.
- 256 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 344.
- 257 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 370.
- 258 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 382.
- 259 *Dîvân-ı Hulûsî*, s.21.
- 260 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 6.
- 261 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 265.
- 262 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/26.
- 263 Ra'd, 28
- 264 İhya, I. 336.
- 265 Nesâî, Kiyâmu'l-leyl 67.
- 266 İbn Mâce, İkâme 113; Tirmizî, Salat 204.
- 267 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/27.
- 268 Beyyine, 8.
- 269 *Mektûbât-ı Hulûsi-i Dârendevî*, s. 240.
- 270 Tevbe, 72.
- 271 Sülemi, *Tabakatü's-Sufiyye*, Mısır, 1969, s.149.
- 272 İsa, A.Kadir, *Hakaik Ani't-Tasavvuf*, Halep, 1964, s.197.
- 273 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 240.
- 274 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 148.
- 275 *Somuncu Baba Dergisi*, Sayı 1, s.15.
- 276 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 59.
- 277 Nesâî, Sehv, 62; İbn-i Hanbel, s.91.
- 278 *Dîvân-ı Hulûsî*, s.45.

- 279 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 260.
- 280 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 297.
- 281 *Mektûbât-ı Hulûsî-i Dârendevî*, s. 31-32.
- 282 Zariyat, 56.
- 283 Es-Seyyid Osman Hulûsî Efendi, Şeyh Hamid-i Veli Minberinden Hutbeler, s. 16.
- 284 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 345.
- 285 Buharî, 31/2, İman, 37; Müslim, İman, 1.
- 286 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 151.
- 287 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 250.
- 288 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 5.
- 289 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 5.
- 290 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 52.
- 291 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 139.
- 292 *Mektûbât-ı Hulûsî-i Dârendevî*, s. 202.
- 293 Geniş olarak bkz, *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 143, 147, 153, 154, 162, 173, 175, 186, 195, 211, 220, 225, 238, 247, 267.
- 294 Şeyh Hamid-i Veli Minberinden Hutbeler, s. 54.
- 295 Kasas, 88.
- 296 Nahl, 96.
- 297 Buhari, Rikak: 38.
- 298 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 76.
- 299 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 24.
- 300 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 271.
- 301 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 152.
- 302 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 78.
- 303 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 428.
- 304 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 150.
- 305 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 50.
- 306 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/10.
- 307 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/11.
- 308 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 163.
- 309 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 274.
- 310 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 97.
- 311 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 225.

- 312 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 138.
- 313 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 53.
- 314 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 301.
- 315 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/12.
- 316 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/216.
- 317 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/220.
- 318 Akgündüz, *Somuncu Baba ve Neseb-i Âlîsi*, s.133, 141; Gülseren, “Somuncu Baba”, sy. 14, s.17-21.
- 319 Es-Seyyid Osman Hulûsî-i Daredevî, *Mektûbât-ı Hulûsî-i Dârendevî*(haz. M. Akkuş - A. Yılmaz), İstanbul 2006, s. 268.
- 320 Hanefi Hoca, *Darende Tarihi*, H. Hulusi Ateş Şehzâdeoğlu Özel Kitaplığı, s. 10.
- 321 MusaTektaş, “Somuncu Baba”, Yıl: 9, Sayı: 41, Kasım-Aralık 2002, s. 42.
- 322 *Mektûbât-ı Hulûsî-i Dârendevî*, s. 7-8.
- 323 *Mektûbât-ı Hulûsî-i Dârendevî*, s. 171.
- 324 Şeyhzadeoğlu Arşivi.
- 325 *Mektûbât-ı Hulûsî-i Dârendevî*, s. 136.
- 326 Sıbyan Mektepleri ilk tahsili vermek üzere tesis olunan eğitim kurumlarına verilmiş olan addır. Bu mekteplerde sabi denilen beş altı yaşındaki çocuklar okuduğu için bu ad verilmiştir. Hemen her mahallede bir tane bulunduğundan halk arasında “Mahalle mektebi” adıyla anıldığı gibi çoğu taşla yapılmış binalardan oldukları için “Taş mektep”de denilirdi. Bu mektepler ekseriyetle camilere bitişik büyük bir odadan ibaretti. Camilerin müstemilatından olarak imam ve müezzinlere mahsus odalar gibi bir odanın mektep ittihaz olunduğu da vakidir. Aynı olanlar çokluk, büyük camilerin bitişğinde, odalar ise küçük camilerle köy camileri içinde idi. Sıbyan mektebinin camiye bitişik veya cami içinde olmasının sebebi okumakla beraber çocuğun dinini öğrenmesi için idi. Bkz. M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, c. III, s. 201-203.
- 327 Bu okul günümüzde aynı isimle varlığını sürdürmektedir.
- 328 Diploma örneği için bkz. S.B.A.K.M. Arşivi, Dosya nr. 12/8.
- 329 S.B.A.K.M. Arşivi, Dosya nr. 12/8-1.
- 330 Asıl adı Muhammed Seydi Korkmaz’dır. Korkmaz Hafız diye bilinir.

1881 yılında Darende'de doğan ve rüşdiye mezunu olan Korkmaz Hafız, Şer'îye Mahkemeleri Baş Katipliği'nde bulunmuştur. En meşhur şiiri Osman Hulûsi Efendi'ye yazdığı mersiyedir. 1952 yılında Darende'de vefat etmiştir.

- 331 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 437.
- 332 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 437.
- 333 Buharî, Buyû', 15, İstanbul, 1992.
- 334 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/109.
- 335 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/111.
- 336 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/229.
- 337 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/105.
- 338 *Mektûbât-ı Hulûsî-i Dârendevî*, s. 2.
- 339 *Mektûbât-ı Hulûsî-i Dârendevî*, s. 2.
- 340 Aziz Mahmud Hüdâyî, *Dîvân-ı İlâhiyât* (haz. M. Tatçı-M. Yıldız), İstanbul 2005, s. 511.
- 341 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/110.
- 342 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/116.
- 343 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 298
- 344 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/117.
- 345 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/118.
- 346 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/119.
- 347 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 184.
- 348 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 118.
- 349 *Mektûbât-ı Hulûsî-i Dârendevî*, s. 17
- 350 *Mektûbât-ı Hulûsî-i Dârendevî*, s. 165-166.
- 351 S.B.A.K.M. Arşivi, Dosya nr. 12/9-1.
- 352 S.B.A.K.M. Arşivi, Dosya nr. 12/9.
- 353 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 215.
- 354 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/112.
- 355 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 265.
- 356 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 278.
- 357 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/113.
- 358 *Mektûbât-ı Hulûsî-i Dârendevî*, s.74.
- 359 S.B.A.K.M. Arşivi, Dosya nr. 12/24
- 360 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/106.

- 361 S.B.A.K.M. Arşivi, Dosya nr. 12/28.
- 362 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/107.
- 363 S.B.A.K.M. Arşivi, Dosya nr. 12/25.
- 364 Vekale: İhvanın toplanıp sohbet ettikleri mekânaverilen isimdir.
- 365 Devlethane: Efendi'nin evine verilen isimdir.
- 366 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/120.
- 367 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/121.
- 368 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/122.
- 369 İsmail Palakoğlu, *Gönüller Sultanı Es-Seyyid Osman Hulusi Efendi*, Ankara 2005, s.106.
- 370 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/124.
- 371 Lütü Alıcı, *İhramcızâde İsmail Hakkı Toprak Efendi Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri*, Ankara 2001, s. 15.
- 372 İsmail Altıntaş, *İsmail Hakkı Toprak'ın Hayatı*, Lisans Tezi, Ankara 1992, s. 39.
- 373 S.B.A.K.M. Arşivi, Dosya nr. 22/10.
- 374 Alıcı, *İhramcızâde İsmail Hakkı*, s. 106.
- 375 *Mektûbât-ı Hulûsî-i Dârendevî*, s. XXIX.
- 376 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 280.
- 377 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 415.
- 378 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 366.
- 379 H. Hamideddin Ateş Aile Arşivinden.
- 380 H. Hamideddin Ateş Aile Arşivinden.
- 381 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/22.
- 382 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/20.
- 383 Bu beyitin ikinci mısrası; "Tabiiyetim Türk'dür ve Türklük iftiharımıdır benim" olarak bilinmektedir.
- 384 Selçuk Eraydın, *Tasavvuf ve Edebiyat Yazıları*, İstanbul 1997. s. 223-224.
- 385 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 368.
- 386 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/212.
- 387 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/18.
- 388 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 268.
- 389 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 24.
- 390 Akgündüz vd., *Darende Tarihi*, s. 413.

- 391 Bkz. M. Ali Cengiz, Yüksel Adıgüzel, Mehmet Gülseren, *Somuncu Baba*, Ankara 1965, s. 67.
- 392 “Darende’ye Hizmet Eden Bir Sima Yüksek Mimar-Mühendis Yücel Sarı”, *Darende Haber Gazetesi*, Yıl:1, Sayı: 6, Ekim 1999.
- 393 Tektaş, a.g.e., s. 39.
- 394 Fatma Sundal, “Tarih ve Toplumsal Bilinç Önünde Hulûsi Efendi”, *Somuncu Baba ve Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Sempozyum Tebliğleri*, Ankara 1997, s. 185-187.
- 395 Es-Seyyid Osman Hulûsi Vakfı, *Haber Bülteni*, ss. 7-8.
- 396 Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı, *Tanıtım Kitapçığı*, Ankara, 1997, s. 8.
- 397 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 179.
- 398 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/71.
- 399 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/74.
- 400 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/75.
- 401 Bilindiği gibi Hz. Rasûlullâh’ın iki yüz iki isminin varlığından bahsedilir. Bkz., Süleyman Cezulî, *Delâilü’l-Hayrat*, İstanbul 1302, s. 11-16.
- 402 Ebu Davud, Edeb, 236.
- 403 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/115.
- 404 H. Hamideddin Ateş Aile Arşivinden.
- 405 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/71-3.
- 406 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 92.
- 407 *Mektûbât-ı Hulûsî-i Dârendevî*, s. 1-2.
- 408 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/126.
- 409 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/127.
- 410 *Dîvân-ı Hulûsî*, s. 13.
- 411 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/128.
- 412 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/129.
- 413 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/130.
- 414 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/131.
- 415 *Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî*, 342.
- 416 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/132.
- 417 Osman Hulusi Ateş ve Seyr u Sülûk Metodu, 64.
- 418 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/133.

- 419 *Divân-ı Hulûsî-i Dârendevî*, 342.
- 420 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/13.
- 421 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/228.
- 422 *Divân-ı Hûlusi-i Darende*, s. 52.
- 423 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/234.
- 424 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/14.
- 425 H. H. A. Aile Arşivinden.
- 426 H. H. A. Aile Arşivinden.
- 427 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, no: 9/134.
- 428 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, no: 9/135.
- 429 Emin Tatlıcı, *Darende Tanıtım Rehberi*, Hacı Hulûsi Efendi ve Darende, Adana 2000, s. 29.
- 430 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, no: 9/136.
- 431 Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 388.
- 432 *Divân-ı Hulûsî*, s. 179.
- 433 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/230.
- 434 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/30.435
S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/145.
- 436 İhsan Özkes, *Osman Hulûsi Efendi Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1991, s.130.
- 437 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/146.
- 438 H. Hamideddin Ateş Arşivi.
- 439 *Somuncu Baba Dergisi*, Yıl: 1, Sayı: 2 (Eylül 1994), s. 20.
- 440 31 Ekim 1984 tarihli Tercüman Gazetesi, 31 Ekim 1984 tarihli Hürriyet Gazetesi.
- 441 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/238.
- 442 Tektaş, *Bülbülün Kırk Türküsü*, s. 14.
- 443 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/221 (Hüseyin Özkan'la yapılan röportajdan).